Smithsonian Institution
Libraries

Alexander Wetmore
1946 *Sixth Secretary* 1953
&

Leonhard Stejneger 1874.
A. Wetmore

Forsøg
til
en Islandsk
Naturhistorie,

med
adskillige oekonomiske samt andre
Anmærkninger,

ved
N. Mohr.

— — — Siquid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.

HORAT, Epist. Libr. I. 6.

Kjøbenhavn,
trykt hos Christian Friderik Holm,
1786.

1851

Nov 3 11

20th Nov 1851

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

1851 Nov 3 11

Fortale.

Efter at Dannemark havde, til sin Ære, under de meest oplyste Mænds Opsigt, oprettet en Porselin-Fabrik, som altid med Hoiagtelse, om ei maaskee med skæle Dine, ansees af andre europæiske Nationer, saa blev til den Ende viselig besluttet, at indhente Kundskab og sikre Efterretninger om de Steder under det Danske Septer, hvor og i hvad Mængde Porselin-Jord findes, alt i den vise Hensigt, ei at mangle i Tiden indenlandske Ma-

terialier til Fabrikens Nødvendighed; thi endskjønt man fandt Porselin = Jord i temmelig Mængde paa Bornholm, saa kunde dog en oplyst Opseer over denne Fabrik let befrygte, at den Mængde, som der findes af denne Jord = Art, med Tiden kunde blive utilstrækkelig, om ei ganske ophøre, og Fabriken selv derover, i Mangel af fornødne Materialier, maatte blive, alle sine Befordringer uagtede, til et Stats = oekonomisk Veirlys.

Det var derfor, at den høie Direktion over bemældte Fabrik udvirkede i Maret 1780 en allernaadigst Befaling, at jeg skulde reise til Island, for at erfare, om der endog i denne af de danske Provindser kunde findes den tienlige Leerart, som enten strax kunde bruges ved Fabriken, eller i sin Tid komme vel tilpas, naar den paa andre Steder enten mindskedes, eller reent skulde udtømmes; især havde Hr. Kammer = Sekretær Olavius i sin

Reise

Reisebeskrivelse hertil givet saa megen Anledning, ja endog hjembragt noget af denne Leerart, skiont alt for lidet, for dermed at anstille sikre Forsøg.

Efter at være ankommen til Landet, gjorde jeg alt hvad der stod i min Magt, for at undersøge Høiene i Mofkoll-Dalen, hvorfra ovennævnte Prover vare tagne, og hvad jeg erholdt, blev i Maret 1780 sendt til Kiøbenhavn, med Skibet fra Skagestrand og Næyk-fiord, som forulykkedes. Ikke desmindre fortsatte jeg Undersøgelserne, saavidt mig var muligt, for at give den høie Direktion den forønskete Kundskab om benævnte Leerart.

Det høie Kammer-Collegium, der altid stræber at befordre nyttige Videnskabers og Fabrikers Opkomst, tænkte viselig, ved denne Leilighed, end videre at iværksætte sine Hensigter, ved at meddele mig en Instruktion, hvori

der blev befaleet, at jeg paa de Steder, hvorigiennem jeg reiste, skulde noie lægge Mærke til, ei allene Landets Oekonomie, men og fornemmelig til dets Naturhistorie; og saaledes er den Afhandling bleven til, som herved lægges for Lyset.

Jeg haver i samme allene holdt mig til Ridder Linnæi systematiske Orden, undtagen hvad Mineralogien angaaer, hvori jeg haver fulgt vores lærde Professor Hr. Justiceraad Brünniche, da den Orden, han bruger i sin Mineralogie, synes meer passende for Mængden af Læsere, saavel Lærde som Læge, end den strængeste systematiske, som Linnæus m. fl. have fulgt.

Engen maae undre sig over, at han ikke finder her alle de Ordener (mindre Slag og Arter), som findes i Linn. System, da samme umuelig kunne ventes i den Islandiske Naturhistorie;

historie; saaledes savnes f. Ex. i Dyreriget tredie Klasse de tvende første Ordener, nemlig Reptiles, Krybende, og Serpentes, Slæbende; i Planteriget savner man ligeledes adskillige Ordener, hvorover de, her forekommende, paa sine Steder ikke gaae i fortgaaende Nummere, da de ere anførte og numererede efter Systemet; dog er Mineralriget, skiont jeg der, ligesaavel som i de andre Naturens Riger, haver anført alt det, som jeg, og andre for mig, have opdaget, det allerufuldstændigste, og snart ikke at ansee for andet end Stumper, eller Bidrage til denne Deel af Naturhistorien, hvorfor jeg ikke haver kunnet inddele det i Klasser og Ordener; men i dets Sted finder man den første Klasse afdeelt i otte Afdelinger, og de under samme forekommende Ordener, skilte fra hinanden med en Tværstreg. De sidste Klasser derimod staae for sig selv, uden nogen Afdeling, undtagen at Ordenerne

ere paa samme Maade, som i første Klasse, udmærkede ved et Aldskillelses-Tegn.

De Bøger, jeg haver citeret og benyttet mig af under Udarbeidelsen, ere især: Linnæi Systema Naturæ og Fauna Svecica; Professor Ström's Söndmors Beskrivelse; Egg-Olassens og Biarne Paullsens Reise igiennem Island; Kammer-Sekretær D. Olavii Reise-beskrivelse; Professor Retzii Flora Scandinaviæ; Otho Fabricii Fauna Grönlandica; O. F. Mülleri Prodrömus Zoologiæ Dani-cæ; Prof. Bränniches Mineralogie; det Kiöbenhavnske Videnskabers Selskabs Skrifter; det Tronhiemske Selskabs Skrifter; og Bränn. Ornithologia Borealis.

Alf de syv Kobberplader, der følge med Bærket, ere de tre første, Fugle, der vel ere stüene tilforn, og derfor kunde synes her oversflödige; men da Tegningerne ere saa flette, at de

de neppe fiendes, saa haver jeg holdt det fornødent, at lade dem stikke om igien. Paa de øvrige fire Plader findes Naturalier, som mig ikke i noget Bærk hidtil ere forekomne.

Alt jeg i et Tillæg haver tilføiet et Udtog af min Reise-Journal, haaber jeg, at Læseren saa meget mere vil bifalde, som det indeholder, deels adskillige Jagttagelser for en fremmed Rejsende i Island, deels og andre Anmærkninger, der ikke have kunnet indføres i Landets Naturhistorie, uden at jeg skulde vige fra den Orden eller Plan, som mig var befalet, og jeg havde foresat mig at følge.

Til Slutning findes tre Register: det ene over de Latinske; det andet de Islandske, og det tredie de Danske og Norske Navne, efter den Orden, de forekomme i Bærket, og herved haver jeg troet at giøre Bogen mere brugbar, især for Naturhistoriens Elskere, da de

mangfoldige Navne, enhver Naturhistorie nødvendig maae have, og som endog en god Hukommelse ei altid kan giemme, ved Hielp af disse Register let kunne opsoeges. I det Latinske haver jeg allene anført Slagets Navn (*Nomen genericum*) ved den forste Art, som horer under samme; hvorimod det Islandiske og Danske indeholde baade disse og hine, og ere ifkun deri forskiellige, at det Islandiske er indrettet efter dette Sprogs Alphabet og Skrivemaade, undtagen at i *I* findes nogle faa Ord, som burde skrives med *P*, hvorhen de ere vliste.

Videre maae jeg erindre, at da jeg ved Citationerne til *Flora Danica*, ikke haver haft Bærket selv ved Haanden, men fulgte andre, som havde citeret samme, saa ere der indløbne nogle urigtige, og nogle bleven forglemte, hvilke findes rettede og tilsatte bag efter det Danske Register; ligesom de under

Tryk-

Trykningen meest betydelige Trykfeil findes og der for sig selv; de mindre betydelige og tildeels orthographiske Feil, der have indsnegget sig i de Latinske, Islandiske og Danske Navne, ere i Registerne forandrede, hvorefter Læseren behageligst vilde rette samme.

Jeg torde derfor haabe, at have opfyldt de Pligter, som den Kongelige Befaling, efter de høie Instruktioner, pålagde mig, saavidt mine Evner og den bestemte Reisetid tillode, og uovervindelige Hindringer ei laae i Veien derfor. Ja jeg er i mit Hierte overbevist om, ikke forsætlig at have forsomt noget Dieblif, ei at have skyet nogen Noie eller Arbeide, for at forrette mit Vrende til allerhøiest Velbehag; og denne min Tilfredshed betrygges endnu mere, da det høie Kammer-Kollegium, samt Porcelains-Fabrikens høie Direktion, for hvilke disse mine Reise-Indberetninger ere nedlagde til Bedømmelse, have ei

ei allene værdiget min ringe Flid deres høie
Bifald; men det høie Rente-Kammer haver
desuden ved sin Forestilling, ei allene udvirket
allernaadigst Tilladelse, at Værket maatte tryk-
kes til almindelig Nytte, men tillige, for at
lette mig Udgivnings Omkostningerne, at Kob-
berstiftet maatte skee for den, i saa Henseen-
de, allernaadigst tilstaaede Gratification.

Forfatteren.

Indhold.

Dyreriget.

Pattedyr	Side 1: 17
De Fornemste	I
Dumme Dyr	ibid.
Rovdyr	2: 8
Rotteflægten	8
Fæ	8: 10
Grumme Dyr	10: 12
Hvale	12: 17
Fugle	18: 55
Rovfugle	18: 19
Skadeartede	19
Gaaseartede	19: 44
Nyrfugle eller Sneppeartede	44: 49
Hønsartede	49: 50
Spurveartede	51: 55
Tvedyr	55: 62
Fiske	62: 85
Fodløse	62: 64
Halsfinnede	64: 70
Brystfinnede	70: 74
Bugfinnede	74: 85
Insekter	85: 112
Vingedækkede	85: 89
Halvvingedækkede	89
Meelvingede	90: 91
Genevingede	91: 92
Stindvingede	92: 93
Tovvingede	93: 102
Vingeløse	102: 112
	Orme

Orme	C. 112: 144
Indvoldsorme	112: 115
Slindyr	115: 125
Skaldyr	125: 141
Steenplanter	141. 142
Dyrplanter	142: 144
Tillæg om ubekjendte Sædarter	144: 148

Planteriget.

Indledning	149. 150
Enmandede	151
Enkone	ibid.
Tomandede	151: 153
Enkone	151: 153
Tofkone	153
Tremandede	153: 159
Enkone	153: 155
Tofkone	155: 159
Trekone	159
Firemandede	159: 163
Enkone	159: 162
Firekone	162. 163
Femmandede	163: 171
Enkone	163: 166
Tofkone	166. 167
Parasol-lignende Blomstre	167: 169
Trekone	169
Firekone	169. 170
Femkone	170. 171
Sermandede	171: 175
Enkone	171. 172
Trekone	173: 175
Ottemandede	176: 180
Enkone	176: 178
Trekone	179
Firekone	179. 180
Timandede	180: 186
Enkone	180. 181
Tofkone	181: 183
Trekone	183. 184
Femkone	184: 186
	Syve:

Tyvemandede	S. 186 = 191
Trefonede	186, 187
Femfonede	188
Mangefonede	188 = 191
Mangemandede	192 = 195
Enfonede	192
Mangefonede	192 = 195
Tomægtige	195 = 197
Nøgenfrøede	195, 196
Med indsluttet Frøe	196, 197
Firemægtige	198 = 201
Gmaabælgede	198, 199
Bælgede	199 = 201
Enbroderlige	201
Timandede	ibid.
Tobroderlige	202, 203
Ottemandede	202
Timandede	202, 203
Frændeskab	203 = 208
Mangesængede lige	203 = 205
Mangesængede overflødige	205 = 208
Ensængede	208
Kiellingmandede	208 = 210
Tomandede	ibid.
Mangemandede	210
Enhusede	211 = 216
Tremandede	211 = 214
Firemandede	214 = 216
Mangemandede	216
Tohusede	216 = 220
Tomandede	216 = 218
Tremandede	218, 219
Ottemandede	219, 220
Enbroderlige	220
Mangesængede	221
Enhusede	ibid.
Skulte	222 = 253
Bregne	222 = 226
Mosserne	226 = 229
Tangene	229 = 250
Svampe	250 = 253
Om Haver	253 = 268

Mineralriget.

Jord: og Steenarter	S. 269 = 331
Kalkarter	269 = 277
Flintagtige Steenarter	278 = 286
Granatagtige Steenarter	286. 287
Veeragtige Jord: og Steenarter	287 = 301
Zeolitagtige Steenarter	301 = 309
Hellebergsarter	309 = 319
Muldarter	319 = 322
Vulcaniske Frembringelser	322 = 331
Salte	331 = 334
Sammenfattede Salte	332 = 334
Mineraliske brændelige Legemer	334 = 344
Metaller	340 = 345
Forsteninger	345 = 347

Tillæg

indeholdende Udtog af Reise-Journalen . 348 til Enden.

Dyre=

Dyreriget.

Første Klasse.

MAMMALIA, Pattedyr.

I. PRIMATES, de Fornemste.

- I. **H**omo (Linn. Syst. Nat. 29), Mædr, Menneske. Islændere nedstamme fra Norges gamle Beboere, og have fuldkommen den samme Levensbygning, som andre Folkeslag i Norden.

II. BRUTA, Dumme Dyr.

2. Trichechus Rosmarus (Linn. Syst. Nat. 49) Røstunge, sees undertiden ved Havsiderne. I
Pont.

Pont. Norg. Beskriv. 2den Deel. pag. 255 sees en maadelig Tegning af samme. Den er bekendt af sine tvende store Tænder, og under det danske Navn Hvalros.

III. FERÆ, Roddyr.

3. *Phoca Leonina* (Syst. Nat. 55), Blod-
r u=Selr, skal tilforn ofte have indfundet sig i Nord-
lands-Giordene, men er nu saa godt som ubekendt af
yngre Mænd. Den regnes blandt de største af denne
Slægt, da den ofte er fire Alen lang; kiendes lettelig
af den Blære eller Klap, den kan undertiden skyder
ned over Vinene, hvoraf den har faaet sit Navn. Af
Robbfangerne kaldes den Klapmyds.

4. — *vitulina* (Syst. Nat. 56), Land-
Selr, er meget godt regnet i E. Olafs. R. pag. 59.
Tab. XXXII. Den sees allevegne, og paa alle
Narets Lider, baade ved Havsiderne saavel som i Gior-
dene, og langt oppe i Udløbet af de store Floder og
Elve, hvor den søger sin kiereste Føde, Fæ og Øreter.
Denne er af Sælhund-Slægten den meest forsigtige,
fanges derfor kunielden i enkelte Garn. Man har
derfor begyndt at sætte 2 a 3 ved hverandre; det første
lige ud fra Landet, og det andet tværs fra det første
ydere Ende, i lige Linie med Landet, saa at de for-
mere en Vinkel. Naar den nu svømmer langs Land-
det, som altid er dens Maade, og bliver det første
Garn vaer, slgter den udest, og løber sig fast i det
yderste. Denne Maade skal først for nogle Aar siden være
opfundet af en Bonde paa Glaxø uden for Husevig.

Med

Med Harpuner naaes den ikke saa godt som de efterfølgende tvende Arter. Dens Unge kaldes Ropr, hvilken den føder paa Holme og Skær midt i Junio.

5. *Phoca Grönlandica* (E. Olaf. N. 531),
 Bodu-Selr, ell. Haf-Selr, indfinder sig aarlig
 i December og Januari-Maaned paa Nordlands-Fjor-
 dene; kiendes lettelig deraf, at den alletider er i Flok-
 ke, reiser Hovedet høit over Vandet, svømmer oftest
 baglends eller liggende paa Ryggen, med en utroelig
 Fart; fanges derfor lettelig i Garn, som alletider ud-
 sættes, saa snart man bliver den vaer; men denne
 Fangst tager aarlig af. Marsagen, som foregaves i
 Desfiord, er meget rimelig: Saa snart Veiret tillader
 det, seer man alle de Baade, som ere i Fjordene, at
 forfølge den med Harpuner, hvorved de blive skye, og
 forjages til Søes igien. Hvad der fanges paa denne
 Maade, skal være meget lidet. Imellem Juul og
 Nytaar 1780, da der et par Dage havde faldet uroes-
 ligt Veir med Søegang, saa Baadene ikke kunde kom-
 me ud, kom en Flok ind for Akureyre eller Desfiords
 Handelssted. Kiebmanden, Hr. Lynge, satte strax sit
 Garn ud, hvori han samme Aften fangede tvende, hvoraf
 den ene var over tre Vintre gammel, efter gamle Mænds
 Sigende, som kiende den af et sort Skjold, den faaer
 paa Ryggen, i denne Alder. Nogle Dage efter fan-
 gedes atter een i samme Garn, efter at der i Forveien
 havde været ont Veir. I den ene af disse var en næ-
 sten fuldbaaren Hvalp; denne Art føder altsaa sine
 Unge sidst i Januar eller først i Februar. Den kom-
 mer Indbyggerne vel tilpas paa denne Tid, da de el-
 lers vilde være forlegne for Mading eller Bente paa de-

res Lagvads-Kroge, som just paa denne Tid lægges ud for Havfalken paa Nordlandet.

6. *Phoca barbata* (Fabr. Favn. Grönl. 9), Kamp-Selv eller Kamp-pr, indfinder sig ligeledes om Vinteren paa Nordlands-Fjordene. Denne er den taabeligste og tillige meest nysgierrige af den hele Slægt, hvorover man sjelden gaaer glip af at skyde den med Harpuner. Selv saa jeg een, som saasnart han blev vores Baad vaer, svømmede tæt under Narene, stak sig høit over Vandet, ligesom for at betragte os nøie, og svømmede nogle gange rundt omkring Baaden. Jeg sad vel med en ladet Flint, og let kunde have skudt den, men Folkene, jeg havde med mig, troede sig vist at naae den med Harpunen; vilde og derfor ikke at jeg skulde skyde, af Frygt for at den let kunde synke, om den pludselig skulde døe af Skudet, hvilket sædvanlig skeer; men medens de bandt Harpuner til Stangen, havde den allerede faaet sin Nysgierrighed styret, dukkede og blev borte med eet. En gammel Mand, som var med paa Baaden, fortalte at den undertiden havde været saa nærværende, at den med Ballerne havde hængt sig paa Baaden. Efter samme gamle Mands Beretning skal dens Føde allene være smaa Sædne, Orme og Krabbearter, saadanne, som man ved andre Leiligheder ikke faaer at see. En Elsker af Naturhistorien kan, efter denne Beretning, træffe mere paa engang i dens Mave, end han i lang Tid og med megen Segning, ja maaskee aldrig nogensinde faaer at see.

Dens store Skæg, som kryller sig i Spidserne, giver den et barst og grumt Udseende, hvorved den
og

og let kiendes fra de andre Arter. Den er tre til fire Alen lang, og kan derfor ikke vel være E. Olaf. Gramse l, som han i sin Reisebeskr. (pag. 532) beretter at være tolv til femten Alen lang, hvilket ei engang vel kan antages for rimeligt.

7. *Phoca foetida* (Fabr. Favn. Grönl. 8), Latra-Selr, Betra-Selr, Ut-Selr, og hos Horeb. De-Sel. Denne Art fik jeg hverken selv at see, ikke heller nogen tydelig Efterretning om; den lægger sine Unger paa Her og Holme ved Havsiderne i December-Maaned, er fire a fem Alen lang. Nogle berattede det samme om denne, som der fortælles om Bjørnen i Norge, at den søger efter Fruentimre, som lave til Bærsel, naar de komme saa nær Stranden, at de lettelig kunne naae dem. Maaskee den bliver samme Art som Færøensernes Laatu-Kæupur. Hun (Fæmina) af denne og andre Sælhundede Arter kaldes i Island Urten, og Hannen (Mas) Brimill.

Endnu skal der, efter alles Bekræftelse, have indfundet sig en Mængde af en liden Sælhundede Art hver Winter ved Øsfiord, Hringanor kaldet, af de Ringe, som allevegne sees paa Kyggen. Den svømmede under Isen, lige til det Underste af Fiorden, hvor den gjorde sig Huller igiennem samme, og krøb op, for at lægge sig at sove. Naar Vandet ved Ebben faldt ud igien, sank Isen ned paa Leerbunden. Indbyggerne indfandt sig da med Kæppe, og slog ihjel ofte hele Snes; men denne Fangst er næsten ganske ophørt i disse Tider, da de nu snart ikke sees der mere.

8. *Canis Familiaris* (a) *domesticus* (Syst. Nat. 57), Hundr, Hund. De almindeligste ere af Størrelse som Ræven, hvilken de og meget ligne; have korte opstaaende Øren, kort og spids Snude, kort men haarrig kryllet Hale. De ere Bonden meget nyttige, da de drive hans Faar baade hjem og ud, naar de skulle malles. Disse kaldes Fjar-Hundar. Hr. E. Olaf. i sin Reisebeskr. pag. 57 beretter endnu om tvende andre Arter, Dyr- og Dværg-Hunde. Hos de Danske Familier sees enkelte Stykker af adskillige Arter, overbragte fra Dannemark.

9. — *vulpes* (Favn. Svec. 7), Ræfr, Loo, Melrakke, Ræv. Af disse gives tvende Slags, brune og hvide. Om deres Træffhed, Skadelighed, samt de adskillige Maader, de fanges paa, kan læses i E. Olaf. Reisebeskr. Paa Østerlandet ere de vanskelige at ødelægge, da der allevegne gives store og dybe Huller imellem de, fra Fjeldene nedfaldne Steenhobe, hvorfra de have saa mange Udgange, at de umuelig kunne bringes i Knibe. Paa nogle saadanne Steder ved Røde- og Beresfjord saae jeg ved Indgangene en Mængde af Fugle-Binger, hvilket bekræfter Sandheden af det E. Olaf. pag. 527 beretter om dens Snedighed at fange disse Fugle. Ved Bustarfell i Wapnefiords Distrikt havde en Ræv i en Tid af treende Aar skilt en Bønde af med 148 gamle Søder; al hans Umage havde været forgievet for at skille sig af med denne farlige Fiende, indtil en ung Mand fra Husevig, som bestandig havde lagt sig efter denne Jagt, endelig, efter at have lagt nogle Døgn forgievet paa Luur, omsider fik den skidt. Den var gammel, større end almindes

mindelig, skabet, og havde store Haarlumper hængende i Huden.

Den bedste og visseste Maade at ødelægge dem paa, er at binde tvende Naale, som ere spidse til begge Ender, i Kryds, ølte omkring dem Tælle, og siden lægge dem, enten i Indvolde af Creature, eller i friske Silunger, hvilkke den meget begierlig øder. Herved maae de sætte Livet til, naar Tællen er smæltet, og de spidse Naale komme ned i de snævre Earne. En Theeløp fuld af dens Blod, druffet varmt med noget finstødt Steenkul iblandet, skal hastig have hiulpet for Steensvaghed.

Den sidste gjør Linnæus til en særskildt Art *Canis Lagopus*, Fialrak (Favn. Svec. 8). M. Schnabel i sin Beskrivelse over Hardanger 22, Fieldrak, Miolrak, siger, at den ikke allene er forskiellig fra den første i Farven, men og i Størrelsen. Hr. D. Fabricius i sin Favn. Grönlandica 11 beretter, at de parres med hverandre, og at de i samme Kuld have haft baade hvide og mørkfarvede Unger. Han har selv seet den ved Alderen at skifte Farver, hvoraf man helst bør formode, at de ere kunns Forandringer i samme Art (*Varietates Specificæ*).

10. *Felis Catus* (Favn. Svec. 9), Røtte, Rat, holdes af alle, for at ødelægge Røtter og Muus.

11. *Ursus albus* (Müll. Prodr. Z. D. 16 b.), Hvitabiørn, hvide Biørn, sees her undertiden, naar den Grønlandske Is lægger sig til Landet. Denne kan

med rette bære Navn af Amphibium, i den Forstand, de Gamle have taget Ordet; thi den opholder sig og seger sin Føde snart paa Landet, snart paa Vandet.

IV. GLIRES, Rotteslægten.

12. *Lepus timidus* (Favn. Svec. 25), *Hieri, Hare*. For saa Aar siden blev nogle Par oversendte til Sndlandet fra Kiøbenhavn, hvoraf kunns tvende Par kom levende til Landet. Om disse endnu leve og have formeret sig, har man endnu ingen Efterretning om; rimelig vilde Besætningen af disse Dyr bedre lykkes i Island, om den enten var taget fra Grønland eller Norge.

13. *Mus Rattus* (Favn. Svec. 33), *Balffa, Rotte, Skal*, efter Olaf. Beretning, findes paa Vesterlandet.

14. — *Musculus* (Favn. Svec. 34), *Mus, Muus*, er des overflødigere allevegne, undtagen paa nogle visse Øer, hvor de ikke kunne leve.

V. PECORA, Fæe.

15. *Cervus Tarandus* (Favn. Svec. 41), *Hreindyr, Kendsdyr*, er for nogle Aar siden indført fra Finmarken til Sønderlandet, hvor den efter Beretning lever godt, og aarlig formerer sig. Af Kendsdyr-Mosen (*Lichen Rangiferinus*), vilde den finde en Mængde for sig paa Østerlandet, om de bleve bragte didhen. I Aaret 1784 ere atter nogle Par bragte til Østfiord.

16. *Capra hircus* (Favn. Svec. 44). **Geit**, **Geed**. Man har fornemmelig lagt sig efter denne Art, siden **Faare-Sygen** begyndte i Landet, men meest paa **Nord- og Øster-Landet**, hvor der gives nogen **Skov**, saasom i **Fniøskedalen**. Maaskee disses **Uøl** kunde paa mange **Steder** blive, om ikke fordeelagtigere, dog sikrere end **Faarenes**, da man veed, at de ere meget stærkere, og lide ikke saa meget ved **flet Røgt og ont Veir**, som hine; desuden æde de **Bexter**, som ingen af de andre **Kreature** skiotter om; flyve til de **Steder**, andre ikke kan komme til. **Moese-Arterne**, saavel de der vore paa **Stene** som **Trær**, ere dem tienlige til **Winterfoder**. Men skulde der tænkes paa, at plante og opelske **Skove** igien nogensteds, vilde det ikke være raadeligt at holde disse **Dyr**, med mindre **Stedet** blev vel indhegnet; thi de ikke allene afbide **Spirene**, men gnave endog **Barken** af, hvorved **Træet** maae gaae ud og døe.

17. *Ovis aries* (Favn. Svec. 45). **Saunder**, **Faar**. Om dette, som det nyttigste **Kreatur** for **Island**, kan læses paa adskillige **Steder** i **E. Olaf. Reises** beskr. **Faaredriften**, der i forrige **Tider**, fornemmelig paa **Nordlandet**, haver været meget vel indrettet, har i de sildigere **Tider** hos **Mængden** meget taget af, og bleven forværret. Det var at ønske, **Indbyggere** vilde efterfølge de saa **Exempler**, som endnu findes hist og her, som ved at bygge **Faarehusene** større og rummeligere, ikke at holde flere, end dem, de kunne skikkelig fodre om **Winteren**, holde efter den gamle **Maade** en god **Hyrde**, der saa ofte **Veiret** tilslader det, driver dem ud og affkuffer **Sneen** for dem,

A 5

hvorved

hvorved Høet spares. De saakaldede Sel eller Sætur, der i forrige Tider have været meget almindelige her, som i Norge, ere nu, Tid efter anden, nedlagte. Paa min hele Reise traf jeg kunns trende; den ene paa Rallbrananes i Strande-Syssel; den anden paa Spakonefell, tæt ved Skagestrands Handelsted; og den tredie ved Gaarden Keyfiahlid ved Myvatn. Hvor nyttige disse ere for Dvægavlen kan let indsees; thi her finde disse Dyr baade meget og godt Græs for sig, og medens de holdes her, voxer Græsset i Hiemme-Marken, saa de om Høsten, naar de drives hjem igien, finde den samme Overflødighed. Og da der aarlig udsættes Premier for adskilligt, som sigter til Landets Opkomst, troer jeg sikkert, at Sæternes Optagelse ikke foriente at være det sidste, som ved Premier skulde opmuntres til.

18. Bos Taurus (Favn. Svec. 46), Nauf, Tyr, Oxe, Koe. Denne Vøl kunde og burde drives langt stærkere end nu skeer, helst paa Nordlandet, hvor Græsningen er saa overflodig om Sommeren; men dette kan ikke ventes, saa længe Tunene, som skulde forskaffe Winterfoderet, ligge paa saa ynkelig en Maade uden Giærder, og uden at stettes og befries fra de saa meget skadelige Tuer. I forrige Tider skal man paa visse Steder have holdt Stude, som om Winteren have gaaet ude, ligesom Hestene.

VI. BELLUÆ, Grumme Dyr.

19. Equus Caballus (Favn. Svec. 47); Hestr, Hest. At disse ere af en besynderlig god Art, nægtes

nægtes vel ikke af nogen, som har reist i Island. Tid efter anden ere adskillige bragte til Danmark af de reisende Kiebmænd. Jeg erindrer, at jeg for 12 Aar siden ved Løvenborgs Birketing saae en islandsk Hest, som løb fra endeel danske Heste, hvilkke Prokuratoren, en Ridefoged, og andre rede fra Tinget paa Den Roes, E. Olaf. tillægger dem, er slet ikke overdreven; thi jeg har nogle gange i tykkeste Mørke om Aftenen, i stærkt Regn, kommet lykkelig og vel hjem, endskjønt Veien har været meget slem, allene ved at give Hesten Teilen, og lade ham raade sig selv. De, der foeres paa Stalden om Vinteren, saae almindelig en Sygdom, som kaldes Fodersot (isl. Hensott), hvilken ytrer sig som Slab i Huden. Dette forekommes ved at klippe Haarene omtrent en Haandbred tæt til Huden, enten bag ved Voven, eller foran ved Laarene paa begge Sider. Hvem der om Foraaret vil kiope Heste, er altid vis paa, at naar disse Mærker ikke sees paa Hesten, har han fødet sig selv paa Marken om Vinteren. Ofte bliver et Sted paa Ryggen eller Siden af Arbeidshesten ved Læstemændenes Uagtsomhed, saa trykkede eller gnavede af Kløst-Sadelen eller andet haardt, som kan ligge mellem Byrden og Ryggen, at det først hovner og derefter bliver til et aabent Saar; dette læges altid bedst ved at trække en Snor, spunden af Rumpes-Haarene, giennem Huden foran i Bringen mellem Voven, og knytte den sammen ved Enderne og dreie den daglig i Hullet. Islænderne vide meget nøie at bestemme en Hestes Alder af Tænderne, og en liden haard Knort, som høert andet Aar, eller de Aar, som ere af ulige Tal, findes i det nederste Leed, eller i Hulningen oven for Hovene paa Forbenene. Paa Siderne af

af Halsen og midt paa Bringen seer man paa nogle Hestes Haarene at dreie sig, ligesom i en liden Hvirvel; dette kalde de Peturs Sting, og Almuen troer, at hvem der rider en Hest, der haver dette Mærke, omkommer ikke med den i Vand. De vænne dem til en meget net Pasgang, som de kalde at skelda. En god Hest kan med denne Gang omtrent løbe 15 Mile om Dagen. I Slages fiorden gives de bedste Heste, hvorfor og deraf aarlig sælges en Mængde til Øster- og Sydlandet. Hvor de, paa enkelte Steder, kunde have en Overmængde af dem, drives de til Fields, hvor de gjøre et Slags vildt Stutterie. Enhver tager gierne Huden af sine Heste, naar de døe, og dette er at lægge den velstænkende islandiske Bonde til stor Roes, at han ikke anseer det for nogen Infamia facti at flaae en Hest og benytte sig af Huden, som en retmæssig Fordeel.

20. *Sus Scrofa* (Favn. Svec. 21), *Svin*, *Sviin*, have tilforn været almindelige, men findes nu ikke, uden hos nogle af de danske Familier.

VII. *CETE*, Hvale.

At faae nogen tydelig, endnu mindre fuldkommen, Beskrivelse over den hele Hval-slægt, kan ikke ventes, da disse Dyr, ikke uden ved Hændelser, falde Folk i Hænder. Levende sees de ofte, men ikke uden et Dieblif, medens de trække Luft over Vandet. Læsere vil derfor ikke finde andet her, end de tilforn i Island bekjendte, bragte i den systematiske Orden, som af Linn. og andre nye Skribenter er vedtagen.

21. *Monodon Monoceros* (Syst. Nat. 105), *Na=* ell. *Na=* Hvalr, er bekendt af sin lange og besynderlige Tand, som urigtig kaldes Eenhiørningshorn. Den sees meget sjelden ved Island.

22. *Balæna Mysticetus* (Syst. Nat. 105), *Glietthakr*.

23. — *Phyſalus* (Syst. Nat. 105), *Hnu=* *fubakr*, er *Stroms Nørhval* 298, og *Færøenserne* *Røjur*; begge disse ere blant de største bekendte Hvale, hvis Længde er fra 80 til 120 Alen; de give og hyperlige Hvalbarder, som ofte ere 6 a 7 Alen lange. Kødets saavel som Spækket spises meget gierne, saavel af Islænderne som Færøenserne.

24. — *Boops* (Syst. Nat. 106), *Hrafn=* *Reyndur* eller *Hrefna*. Af denne Art drev trende Stykker ind paa Land i Rutefiorden, efter at jeg var reist der forbi 1780. Barderne saae jeg siden ved Handedstedet, som af Kjøbmanden bleve vragede, da de største vare neppe en Alen lang.

25. — *Musculus* (Syst. Nat. 106), *Stenpe=* *Reyndur*, er en af de store; driver ofte død til Landet.

26. — *Rostrata* (Müll. Prodr. Zool. D. 48), *Andarnefia*. Paa Nordlandet berettes, at den under hver Svømme=Finne havde en hvid Plet, som de skære ud tillige med Spækket; heraf udslyder en sin Olie eller Tran, som de bruge med god Virkning
sømt

som et fordelende og smertestillende Middel allene med at smøre den paa Stedet.

27. *Physeter Macrocephalus* (Syst. Nat. 107), *Bur-Hvalr*, *Bure*, er den bekjendte *Cachelot* og *Færøensernes Augustur*. Af dens store Tænder, som ofte ere sex Tommer lange, og halv saa brede, gøres adskilligt Arbejde; fornemmelig Snustobakksdaaser i Skikkelse af et Horn, efter den gamle Maade, hvilket de ofte beflaas med Sølv-Zirater.

28. — *Microps* (Syst. Nat. 107), *Hund-inger*, *Spækhuggeren*, sees ofte i Fiordene at forfølge andre Hvale.

29. *Delphinus orca* (Müll. Prodr. 57), *Hahyrningr*, *Hundfiskr*, er ligesaa grum som forrige. Om denne kan læses hos de fleste nyere Skribentere.

30. — *Phocæna* (Syst. Nat. 108), *Hnysa*, *Marssvin*, er ligesaa almindelig overalt som *Landselen*. Den findes meget godt aftegnet i *Tronh. S. Skr. 2. D. 4. Tab.*

31. — *Delphis* (Syst. Nat. 108), *Hundfiskr*, *Barbeer*. Disse ere oftest i Flokke og springe høit op af Vandet, blive formodentlig *Færøensernes Rvesfingur*.

32. — *albicans* (Müll. Prodr. 50), *Hvit-Hvalr*, *Mialldr*. Paa Østerlandet tales meget om

om denne skadelige Hval. I Aaret 1780 har en opholdt sig hele Sommeren inde i Fiordene, og forfulgt Fisserbaadene. Præsten, Hr. John Stephensen, slog den Baaden i Stykker for, hvorved tvende Fruentimmere, han havde med sig, druknede; selv reddede han Livet paa Braget, da det ikke var langt fra Landet. Følgende Aar 1781, i August-Maaned, medens jeg var i Rødesfjord, blev en Baad med 4 Mand borte i Breiddals Bugten. Man troede rimelig, at en Hval havde omkommet dem, siden Veiret var meget godt, og man følgende Dag fandt Aarene, tillige med Stykker af Baaden, drevne paa Land.

Endnu blev paa Nordlandet fortalt om en skadelig Art, som de kaldte Skeliung, som skal være 40 til 50 Alen lang. En af disse skal for 50 Aar siden have forfulgt en Baad uden for Vatnshes i Hunesvanns Syssel; Baaden flygtede over et blindt Skær, som der var just saa meget Vand over at den kunde flyde, men Hvalen, som stak dybere og løb med Fart efter sit Bytte, blev hængende paa Skæret, brækkede Ryggen over og døde. Skæret ligger et godt Stykke fra Landet, er siden den Tid kaldet Hval-Skær. Den var overalt begroet med store Hrudurkalla, hvis Tegning sees i Hr. Sekret. D. Olavii R. 10 Tab. Manden, som fortalte dette, forærede mig een af disse.

De Mibler, man betiener sig af, til at fordri-
ve disse farlige Fiender, skulle være Ror-Møg, som
fastes i Søen, saa og at skrælle og banke med Aarene.
Med det sidste troer man at skrække dem bort, hvilket
er tværtimod Færøensernes Mening og Maade, der,
saa

saasnart de see en Hval, holde sig ganske stille; thi de troe, den søger efter den mindste Lyd den hører, og vil antage Baaden, om den bliver den vaer, for sin Mage. Færøenserne forsyne sig derfor allestider, før end de tage til Sees, enten med et Stykke Vævergeld eller nogle Draaber Enebær-Olie, hvilket som oftest gier sin gode Virkning, saasnart det kommer i Søen, da Hvalen med eet synker sagte ned, og sees ikke meer.

At der endnu gives mange Skabninger i Havet, som ikke ere ret bekiendte, eller beskrevne, kan man ikke tvivle om, da man foruden de Seefarendes idelige Beretninger om usædvanlige Skabninger, som vise sig paa Vandet, tillige læser, at lærde og troværdige Mænd anføre nogle, som de vel ikke selv have seet; men synes dog, at være overbeviste om Sandheden af de Eftersretninger, de have faaet. Saaledes finder man:

a) Marmennil, et Sædyr, som skal ligne et svebt Barn, baade hos E. Olafs. p. 537 og hos Erem Sendm. Beskr. pag. 296. Ligeledes er dette Dyr bekiendt i Færø, hvor det kaldes Marbendil.

b) Havmand og Havfrue, meldes om hos begge ovenanførte Forfattere, saavelsom hos Luc. Deb. Fær. Ref. 171.

Præsten, Hr. Erich a Hofe i Alstefjorden, en i Landet bekiendt Mand af Ketsindighed, og en Elsker af Naturbetragtninger og Lægekunsten, fortalte mig om et Sædyr, han for endeel Aar siden selv havde seet
opdres

opdrevet paa Kalfafells-Fjorru eller Strandbred i Skaptafells-Syssel, som ingen kiendte eller havde seet tilforn. Det var omtrent to al. langt, tykt som en Mand, havde fire Fødder, meest lignende Faare Fødder, en kort Rumpe; Hovedet meest ligt Menneskets; over hele Kroppen havde det blanke og store Skæl, som laae Tagsteenviis (imbricatum), og saa tykke og haarde, at ingen Staal-Egg kunde hugge dem over. Hverken Dyr eller Fugle vilde æde deraf. Det laa derfor ubeskadiget nogen Tid, indtil Søen skyllede det ud igien.

Blandt Hvale-Navne hørte jeg efterfølgende paa Nordlandet, som endnu ere ubestemte, nemlig: 1) Fiofe, kaldet af andre Naathvale; om denne berettede man, at den brelede som en Tyr. 2) Geys-Rendur. 3) Hafgigia, af somme Meyfisk; herved forståes ventelig Haffruen. 4) Hrosb-hvale, skal vrinske som en Hest. 5) Katthvale. 6) Lymbakr, saa kaldet, fordi man har syntest at dens Ring har været begroet ligesom med Lyng. 7) Naudkembingr, har lige som rede Haar paa Ryggen. 8) Stokkhvale (Stokkull) skal springe over fire Velger, er meget farlig; thi han søger gierne at trykke under Vandet, alt hvad den seer flyde, ved at springe op og kaste sig paa det. Man slænger derfor, strax den sees, en Dunk, Kutting, eller andet let flydende udaf Baaden, og derved slipper i Sikkerhed, medens han leger med samme. Man formener i Almindelighed, at den formedelst en Klap, som falder ned for Dinene, bliver blind over Vandet.

Anden Klasse.

AVES, Fugle.

I. ACCIPITRES, Rovfugle.

33. *Vultur albicilla* (Syst. Nat. 123), Ørn, Uri, opholder sig allevegne paa Landet; den sparer Intet, som den kan komme nær, og bemægtige sig, hverken af Dyr, Fugle eller Fiske; men denne Graa-dighed har ofte kostet den Livet; thi man har adskillige gange seet baade Sølhunden og Laxen, som den har hugget sine Klør i, at have trukket den, uagtet al Modstand, under Vandet, hvorved som oftest begge, og især den sidste, have sat Livet til. Uden for Indgangen til Hufene paa Gaarden Grenevig i Desfiorden saae jeg den slaae ned paa et otte Dags gammelt Kid, hvilket den sloi op med. Bondens Søn tillige med en Tjener forfulgte den strax med Hunde, hvorover den saae sig nødt til at flyve ud over Søen, hvor den tilsidst maatte lade sit Bytte falde.

Her fortæltes, at hvis man kan komme til at gjøre en Ild bag ved, hvor den sidder, saaledes, at den formærker Regen, kommer den ikke meer i Nærheden af samme Sted. Den bygger sit Rede af Reis, Straae, Moes og Fier i høie og utilgaaelige Klipper; den lægger tvende Ihsagraa Egg, af Størrelse som Ederfuglens, men mere spidse til Enden. Der berettes, at dens Slagsfiedre, lagte under Hovedet paa dem, som ikke kunne sove, dog saa, at de ere uvidende derom, skulde hielpes til Sovn. Dens Fitt skal være meget got
at

at smere stive og vækkesfulde Lemmer med, samt ved
Breenbrud og forslappede Nerver.

34. *Falco Rusticolus* (Syst. Nat. 125),
Falk i, Falk. Af denne gives tvende Forandringer:
den graa og den hvide.

35. — *Lanarius* (Favn. Svec. 62), Smirill,
var meget almindelig paa Østerlandet, hvor den daglig
saaes at jage efter Kiebmandenes Duer.

36. *Strix*, Ugle, Ugle; heraf findes en
Art, som meget sjelden kommer til Syne, den er teg-
net i E. Olf. Reises-Beskr. pag. 704, Tab XLVI.
Den bliver formodentlig *Linnæi* S. *Nyctea* (Favn.
Svec. 76).

II. *PICÆ*, Skadeartede.

37. *Corvus Corax* (Syst. Nat. 155),
Hrafn, Ravn, er en almindelig og bekendt Fugl.
Udskillige gange saae jeg den om Vinteren at flokke sig
sammen omkring Falken, naar den kommer ned imod
Gaardene, og da forfulgte den, eller rettere havde
Dje med den, indtil den var langt borte til Fjelds igjen.

III. *ANSERES*, Gaa-seartede.

38. *Anas Cygnus* (Favn. Svec. 107),
Svanr, Alst, Svane. Ved Siafarborg i Skag-
søfiorden ser man dem om Efterhøsten at ligge i store
Flokke paa de ferske Seer, hvor de om Aftenen synge
meget

meget behagelig. Først i dette Aarhundrede har Klosterholderen Bendix Biørnsen paa Medrevalle i Hørgardsdalen haft tamme Svaner, som tillige ynglede hjemme.

39. *Anas Anser* (Favn. Svec. 114), Graagaß, er den bekendte Graagaas; sees ofte om For- og Efteraaret ved Stranden og i Dalene paa Nordlandet; men gjør sit Kede ved ferske Søer høit oppe i Landet mellem Drøfser (Udørkener). *A. Domesticus*, som alene er en Varietæt af denne, holdes ikke uden af de danske Kiebmænd.

Denne nyttige Fugl kunde vist endnu, som i forrige Tider *), holdes med Fordeel paa mange Steder, helst i de store Fiorde, hvor Havet ikke raser meget, og Stranden almindelig er lav og slet; thi der vilde den, ligesom i Færøe, føde sig selv den meste Tid af Aaret.

40. — *Bernicla* (Favn. Svec. 115), Helsing; af disse komme ogsaa store Flokke tidlig om Foraaret til Nordlandet, hvor de opholde sig nogle Uger ved Kilder og Abredde. Før end jeg forlod Handelsstedet i Østfjord, hvor jeg laa om Vinteren, havde en Bonde skudt nogle, som han solgte til Kiebmanden. Disse overgik alt, hvad jeg tilforn har spist af Fugles Wildt,

*) See Grettis Saga 16 Cap. Edit. Hol. 1756, hvor Almundr a Biargi beder sin Søn, den bekendte Grettir, at passe paa sine Hiemmegæs, som vare 80 i Tallet, foruden Unger. Ligeledes læses i Sturlunga Saga om en Mand paa Kirkebaj Kloster, som havde 200 Stykker.

Bildet, saavel i Henseende til Fedme, som fornemmelig i Smagen, hvilket sidste bekræftes af Linn. loc. cit. „sapidissima omnium est Avium aquatica-
rum.“ Dens Tegning er meget vel truffen i E. Blas. Reise-Beskr. Tab. XXXIII.

41. *Anas Erythropus* (Favn. Svec. 116),
Hrota, og paa Synderlandet Margas, er Færø-
ernes Bramgaas. Denne er mere sielden paa Nord-
og Østerlandet, end de tvende næst foregaaende; lig-
ner Graagaasen meest, allene den er noget mindre, og
falder mere brunn paa Ryggen.

42. — *mollissima* (Favn. Svec. 117),
Edur eller Edarfugl, Ederfugl. Denne af
sit gode Duun bekendte Fugl er tydelig nok beskrevet af
de fleste nyere Skribentere; dens Tegning sees og i en
liden Afhandling om Ederfuglen af Professor Brün-
niche.

Ligesom den med en fornuftig Omgang ikke allene
formerer sig meget hastig paa de Steder, hvor den ube-
hindret kan bygge, men endog bliver saa tam, at man
kan tage den med Hænderne af Redet, uden at den
flygter, men ligger rolig ved Siden af Mennesket, me-
dens det borttager dens Æg og Duun. (Efter Man-
ges Beretning skal den paa Vidøe, hvor Landsfogden
boer, være saa tam, at nogle have gjort sit Rede inde i
Husene. Paa Rappsøe i Bredefjorden skal den lige-
ledes have havt sit Rede oven paa Huustagene) ligesaa
let kunne og de største og bedste Warper eller Ægvær,
med en slet Omgang ganske ødelægges; saaledes klagede

Vænderne paa Nisæ i Ø-fjord over de fremmede Sæes Folk, som ofte gaae her til Ankens, at de ved deres Skyden have ikke allene gjort dem vilde, men næsten forjaget dem allesammen. Gaarden Examyre ligger kort fra Husevig, og har altid været et blandt de største og bedste Sævær paa Nordlandet, men vil snart miste denne Herlighed, om efterseende nye Maade at fange Ederfuglen paa, ikke i Tide alvorlig forbydes, og Overtænderne selbia straffes. Fuglen ligger, som bekendt er, i store Flokke om Foraaret, og søger sin Føde ved Stranden. I denne Tid har man tilforne fanget en-deel ved at sætte Snarer for dem ved Stranden; men da de paa denne Maade ikke have kunnet fange saa meget, som de ønskede, har en Mand ved Husevigs Handelssted indrettet et Net 9 al. i Kvadrat, som med en Steen og en Bøie paa hvert Hjørne, lægges vandret, omtrent een Favn fra Bunden uden for Stranden, hvor Fuglen meest opholder sig; her strøer man en Mængde af Graasleppens (*Cyclopterus lumpus*), Ravn, hvilket Fuglen begierlig æder. Den søger langs Bunden, til den træffer denne Løkkemad, opholder sig her til den omsider nødes til at skyde sig op, og trække Luft, da den bliver siddende i Garnet; paa denne Maade skal Opfinderen, efter sandfærdig Beretning, have fanget henimod 1000 Stykker i Maret 1780; andre berettede 11 store Hundrede d: 1220. Næste Foraar 1781 saae jeg ved Øsfjords Handelssted et af disse Net, med hvilke man der vilde gjøre samme Forsøg.

Førend jeg forlader denne Fugl, måae jeg, som noget besynderligt, berette, at jeg hos Riibmand Krabbe paa Vapnefjord saae en Ederfugls Unge, 14 Dage gammel.

gammel, mellem sex tamme Ellinger af samme Alder; Moderen havde antaget ham som sin egen, men det besynderlige herved var, at naar de alle laae i en liden Park, som Riebmanden havde ved Siden af sin Hauge, og han kastede Stumper af Fisk udi Vandet til dem, som strax sank, og kom dem af Syne i det muddrede Vand, dukkede Eder-ungen under, bragte det op igien, men maatte strax overgive det til de andre. Om denne siden har parret sig med een af Venderne, og levet, som Monogamist, efter Ederfuglens Maade, eller som de tamme Vender, levet i Polygamie, var arrigt at vide; Alskomet vilde da blevet haardsfere og lettere at fede, siden det den meste Tid vilde have fødet sig selv i Stranden *).

43. *Anas Clangula* (Favn. Svec. 122) kaldtes ved Nyhavn, hvor den er meget almindelig, Hus-ønd. En Han skød jeg om Høsten, stoppede den ud, og viiste den til de fleste, som om Vinteren kom til Østfords Handelssted; men ingen kjendte den, mindre viste at give den noget Navn. I Norge kaldes den Hviin-And og Lund-And (Ström. 220).

44. — *Hyemalis* (Favn. Svec. 125), *Havella*, Gadisse, Angletaske, Troesfører. Han og hun ere meget vel aftegnede i E. Olaf. Reisebeskr. Tab. XXXVI. Den kommer, ligesom Ederfuglen, om Foraaret i store Flokke ind i Fiordene, hvoraf man altid hører nogle skrig den meste Tid om Dagen deres eget Navn *Havella*. Om Sommeren sees den

*) Efter at dette var skrevet, har Hr. Krabbe berettet mig, at samme Unge blev siden bortsnappet af en Rovfugl.

alleveane paa de ferske Seer oppe i Landet, Parviis, og fornemmelig ved Myvatn, hvor ikke allene denne, men endog de fleste andre Arter af Vender, som findes i Island, have sit Kede. Hannen (Mas) har ingen vis og bestemt Farve; thi jeg kunde neppe see i de største Flokke, som jeg tit betragtede, tvende, der fuldkommen lignede hverandre, saa at Hr. Strøms Tegning i det Kongl. Norske Vidensk. Selsk. Skr. 5 Deel VIII Tab. I Fig. passer sig lige saa godt som ovennævnte. Dette har og givet Anledning til de mange Forandringer, som findes i Brunn. Ornithol. fra 75 til 79.

At Ungerne saavel af denne, som de fleste andre Vender, skifte Farven i de første Aaringer, nægtet ingen, men om disse blive efter en vis Alder lige, tvivler jeg endnu paa, da jeg ved Myvatn saae Hanner af adskillige Forandringer at ligge uden for deres Hanners Keder, som er tæt ved Vandet. Den gier fire og undertiden fem Æg, hvide med et blaåt Skær, korte og tykke, lidet mindre end Hønsæg.

45. *Anas Histrionica* (Syst. Nat. 204), Straupn=Ond, Brim=Ond, Brim=Dufa. Hannen findes tegnet i E. Blas. Reisebeskr. Tab. XXXIV. og begge beskrevne i Brunn. Orn. 84 og 86. I ovennævnte Tegning savnes en rund Plet, som sidder lidt foran Midten af hver Vinge, lidet længere bag efter ere atter trende mindre tæt ved hverandre, og endelig en ved hver Side af Rumpe-Fiedrene. Disse savnes aldrig paa nogen gammel Han. De opreiste Fiedre i Nakken paa Tegningerne sees aldrig paa nogen levende. Paa Nord- og Østerlandet træffes den alle-
vegne

vegne Parviis, helst mellem Skær og Holme, og i Udlobet af store Floder og Elve, hvor den dukker og rumler sig, hvor Strømmen er stridigst. Naar man pludselig kommer over den, fngter den allevegne ved at roe, da den og piber stærk, næsten som en Rotte, der er i Knibe. Hunnen er lidet mindre end Hannen, er graa mellem Nebbet og Diet, hvor Hannen er hvid, har ved hver Side af Hovedet den samme runde hvide Plet som Hannen, under Bugen fra Brystet til Fødderne er den graa; i øvrigt har den en brunsort Farve. Formodelft denne Ulighed med Hannen har Linn. gjort en ny Art deraf, som han kalder *Anas minuta*. Jeg har efter et Par, som jeg selv har skudt og udstoppet, ladet dem aftegne, hvorved denne Irring for Eftertiden kan rettes. See Tab. I.

46. *Anas Boscas* (Favn. Svec. 131), Blakolls = Ond, Gras = og Rils = Ond, af nogle Stock = Ond, er den bekjendte Bild = Ond, hvoraf vores tamme Wender kunns ere en Varietat. De opholde sig hele Vinteren i store Flokke inderst i de dybe Fiorde. Om Foraaret træffes de Parviis ved smaae Bække, Kilder og moradsige Steder, og om Sommeren ved de ferske Søer. Ved Husevig havde nogle brugt Hannens grønne Halskind til Opflag paa Huer, paa samme Maade, som Gunnerus beretter om Lommens Hals Skind i Norge. See Tronh. Selvf. Skr. 1ste Deel. pag. 241.

Tamme Wender holdes ikke, saavidt mig er bekjendt, uden af de danske boesiddende Familier.

47. Anas Crecca (Favn. Svec. 129), Ørt, Kriſ: And, Utteling: And, er en liden ſmuk And, ſees ikke ſaa almindelig ſom de foregaaende.

48. — Fuligula (Favn. Svec. 132). I Sigleſtorden kaldtes den Hrafnſ: Ond, og ved Myvatn Duſ: Ond. Den er meget forſigtig og vild, hvorfore den heller ikke let naaes i Skudmaal. Naar den flygter fra Landet, giver den en knarrende Lyd fra ſig, ikke ulig Ravnens, hvilket efter nogles Sigende ſkulde have givet Anledning til Navnet.

49. — Ferina (Favn. Svec. 127), Raud: høfda: Ond, ſaae jeg ſuns engang i Øſtjords: Aae.

Foruden diſſe Andearter, hvilke jeg alle har havt i Hænder, den ſiſte undtagen, ſik jeg efterfølgende Navne, hvoraf de fleſte ventelig allene ere Synonyma med de forrige, ſaaſom: 1) Graſ: Ond. 2) Myr: Ond. 3) Grænhøfda, ſom er det ſamme ſom Blakollſ: Ond. 4) Laum: Ond ſkal have en hvid Streg ved hver Side af Hovedet over Øinene (maaſkee A. Qverqvedula Favn. Svec. 128). 5) Star: Ond. 6) Hver: Ond. 7) Dverg: Ond. 8) Langvii: Ond (maaſkee Gef: Ond).

50. Mergus Merganser (Favn. Svec. 135), Topp: Ond, Batnſ: Ond, Skalle: Sluger. Han og Hun ſees begge tegnede i E. Olaf. Reſebeſkr. Tab. XXXVII. Ved Øſtjords Handelsſted ſaae man daglig hele Vinteren ſtore Flokke at ſøge ſin Føde i Stranden, naar Søen var aaben. Jeg mærkede der,

at Farven paa Fiedrene er ligesaa forskiellig, som tilforn er mældt om Havella. En Han, jeg har stoppet ud, er deri forskiellig baade fra Tegningen og Beskrivelserne, at de midt paa Halsen have en hvid Ring, næsten en Tomme bred, og det øvrige af Halsen med Brystet er lysebrunt med smaa sorte Spætter isprenget; i øvrigt kommer den overeens med Favn. Svec. loc. cit. og Brünn. 94. Den er almindelig i Selskab med Anas Boschas, som den i Forsigtighed, Lethed og Andet meget ligner.

51. *Mergus Serrator* (Favn. Svec. 136), Gul = Ønd, Fisk = And. Denne er hverken forekommet mig paa Færøerne eller i Island, jeg har derfor stedse været af den Tanke, at den ifkuns var en Art = Forandring af næst foregaaende. I denne Mening er jeg bleven bestyrket ved Hr. Ström, som i sin Sendm. Beskr. pag. 254 siger sig ikke at kiende mere end en Art af *Mergis*. Hr. D. Fabr. anferer ogsaa kun den ene Art i sin Favn. Grönl. (48), nemlig *Serrator*, og viser til E. Olaf. Topp = Ønd og foranmældte Tegning paa Tab. XXXVII. hvilken denne efter hans Beskrivelse bedre passer sig paa. Men da jeg i afvigte Aar har faaet begge Arterne udstoppede fra Færøerne, er jeg nu bleven overbeviist om, at de ere forskiellige, som jeg i Beskrivelsen over de Færøiske Fugle tydelig skal udføre.

52. *Alca Torda* (Favn. Svec. 139), Alfa, Alumbunfia, eller Drumbunfia, Klubolke. At der gives virkelig tvende adskilte Arter heraf, efter E. Olaf. og Ströms Mening, tør jeg ikke nægte. Dette
vred

veed jeg med Visshed, at Nebbet saavel som Furerne deri, tager til med Aarene, og den hvide Streg fra Diet savnes paa mange gamle. Müllers *Balthica* og *Pica* (*Prodrom. Zoolog. Dan.* 137 og 38, og Brünns *unifalcata* 102) ere ikke andet end Unger, som ere forvildede fra de gamle om Høsten, naar de trække, og sees her ofte om Vinteren. Hr. Thoroddi har berettet mig, at han paa Drangøe har seet en med lyserøde Fodder.

53. *Alca Arctica* (*Favn. Svec.* 141), Lunⁿdi, Søe-Papegoie, er vel bekiendt og nesiagtig beskrevet af de nyere Skribentere. Müllers og Brünns *Deleta* er dens Unge.

54. — *Impennis* (*Favn. Svec.* 130), Geirfugl, Brillefugl, er allene bekiendt af Navnet paa Nordlandet, har sin Rode paa Geirfugle = Skiaarene Sonden for Landet. Nogle Bønder, som havde været med at fange den, paastode, at den var blind, saasnart den kom paa Land, da en tyk Hinde trak sig for dens Øine, hvorforsø den ogsaa sad ganske rolig, til man tog den og slog den ihjel; hvorvidt dette er sandt, kan jeg ikke sige, da jeg aldrig har seet Fuglen levende. I Færøe, hvor dog de fleste Sommeres fanges nogle enkelte Stykker paa Landet mellem Svartfuglene, har man intet mærket til denne Blindhed; rimeligere er det, at dens Rolighed reiser sig, tildeels af en Ubequemhed i Bingerne og Fodderne til at flyve og løbe; tildeels og af Dumbhed, som man finder hos hele Ulke = Slægten, hvorforsø de og af nogle kaldes Løffe = Fugle. I
forrige

forrige Tider have Islænderne, efter Beretning, søldt deres Baade med dens Æg paa Geirfugle-Skiærene.

55. *Alca Alle* (Favn. Svec. 142), *Hastirdsill*, *Halkion*. Baade dens Tegning, som findes i E. Olaf. Reisebeskr. Tab. XXXV., som og den i Tronh. Selsk. 1. Deel, Tab. VI., ere giorte efter Unger, som ere fangede om Vinteren, og den sidste efter et ilde udstoppet Exemplar. Naar den er gammel og har sin fuldkomne Farve, er Hovedet og Halsen sorte, og over hvert Øie sidder en liden hvid Prik; paa hver Side af Ryggen ere og nogle af Vingernes Dække-Fiedre hvide paa Spidserne, som formere nogle hvide Streger; de inderste Vinge-Fiedre ere og hvide paa Enden, som giøre en hvid Tverstreg over Vingerne, ligesom paa Alkerne. Den sees meget sjelden om Sommeren, men almindelig hver Vinter, endog i det Inderste af de dybe Fjorde; men da er den altid et Forbud mod ont Veir og Storm fra Havet, og sælgelig et ubehageligt Syn for Bonden. I Begyndelsen af Aaret 1781 traf det og ind ved Østfjords Handelssted, at ikke allene disse, men tillige en Mængde af Langvoier frøse faste i Isen, og bleve levende opædte af Røvfuglene. I Færøe kaldes den *Fullkobb*, og er der, ligesom i Island, et Bud for ont Veir med Hav-Vind. Hos Hr. Strøm kaldes den (i hans Sødm. Beskr. Pag. 255) *Søefonge* eller *Jacob*.

56. *Procellaria glacialis* (Favn. Svec. 144), *Fylingr*, *Hav-Hest*, bygger allene paa Grimsøe. Denne Fugl sees ikke nær ved, mindre paa Landet, uden høit mod Nord, paa 67 Grad. Brede og derover.

De

De fleste af vores nyere Skribenter have derfor giort sig megen Umage, ikke allene med at beskrive den, men endog anført alt hvad de af Beretninger have hørt om den. I Tronh. Selsk. Skr. 1 D. 182 findes en vidtløstlig Afhandling, og paa Tab. I. sees Hovedet med Foden aftegnet. Ligeledes en god Tegning af hele Fuglen med Beskrivelse i Svensk. Vid. Akad. Afhandl. for Året 1759.

Paa min Reise til Island fik jeg den bedste Leilighed at betragte denne Fugl, da vi under Langenæs maatte ligge tre Dage med stille Veir. Skipperen og jeg havde, førend vi reiste, forsynet os i Helsingør med Fiske-Kroge, Liner og Lod, som vi her kastede ud, og fangede strax en Deel Torst; saasnart Fiskenes Indvolde bleve kastede over Bord, indfandt sig strax en Mængde af disse Fugle omkring Skibet; jeg forsøgte da med en fin Sille-Snor, hvori jeg bandt en liden Krog med et Stykke Kork tæt ved, satte noget af Torst-Leveren paa Krogen, og hængte det bag ud af Skibet. Udskillige gange plukkede de Leveren af, uden attage Krogen med, til endelig tre paa engang bleve det vaer, og kappedes om Byttet, hvorover den ene af dem i denne Skynning slugede Krogen ned, og paa denne Maade blev fanget. Jeg stoppede den strax ud paa Skibet, og har siden sammenlignet den med ovenanførte Tegninger, hvorfra denne, saavelsom flere, jeg siden fangede, vare forskiellige deri, at Cyliinderen, som udgier Næse-borene, var større og mere ophøiet; ligeledes gik den krumme Spidse af Over-Nebbet $\frac{1}{6}$ Tom. ned forbi Under-Nebbet, lig Orneus eller Papegoiens. De aflange sorte

sorte Pletter paa begge Sider af Hovedet, saavelsom den mørke Farve under Dinene, vare heller ikke at see paa nogen; i al den Tid, vi havde dem omkring Skibet, kunde jeg ikke see dens Hoppen oven paa Vandet, som alle berette, uden naar flere, paa en kort Wei, fappedes om at naae, hvad vi kastede ud fra Skibet, da de og sloges stærk ved at hugge hverandre liae i Dinene, og tillige gave en Lyd fra sig, mest lig en Hønes, som kalder paa sine Unger.

I Norge og Færøe, hvor den allene er bekiendt af Fiskere, kaldes den Havhest, og af Søefolk Malmukke. I Nordsøen træffes denielden; men saasnart man er forbi Hælland, seer man jo heiere mod Nord jo flere. Naar de samle sig, og flyve frem og tilbage, tør under Væbord af Skibene, pleie Søefolk at frygte en Storm. Den har en hæsliq og stærk Stank ved sig, meest liiq Ravnens, som Fiedrene, der ellers vare lige saa gode som Gaasens, og Maage-Arternes, til Fylde i Sangedyner, beholde i mange Aar hos sig, og derfor aldrig burde blandes imellem andre Fiedre, hvilket dog ofte skeer paa Grimseen.

57. *Procellaria Puffinus* (Syst. Nat. 213, Brün. 119), Skrofa; af denne Fugl saae jeg en heel Deel flyve imellem Reykæfjord og Skagestrand, med samme Flugt som den bruger i Færøe, naar den har Unger i Reden. E. Olaf. i sin Reisebeskr. pag. 556 siger, at den er meget rar, og troer, at den ikke bnger i Island. Jeg tør ikke modsigge ham, da jeg hverken selv traf dens Rede, eller kunde faae nogen sikker Efterretning herom af Indbyggerne; dog tør jeg for-

mode

mode det af følgende Grunde: 1) at den der flei saa hyppig først i August, som er just den Tid, da denne, saavel som en stor Deel af andre Fugle, har smaae Unge i Neden; følgelig at den ikke da flygter, eller er i Træning til Vinter-Opholdstederne. 2) Ere der mange Steder i Strande-Syssel med bratte Fjeldsider og Steen-Skreder (Urdir) tæt ved Seen, i hvilke den fornemmelig bygger. Dens Nede er og vanskelig at finde. (See Lucas Debes om Færøe 134).

58. *Procellaria Pelagica* (Favn. Svec. 143), Drudi, Søren Peder. Saavel Beskriøelsen som Tegningen Tab. II. 143, ere meget gode. I Svenske B. Acad. Afhandl. for Aaret 1745 sees samme gode Tegning. Om denne Fugl findes i Island, kan jeg ikke vist sige, da jeg ikke saa den. Et udstoppet Exemplar, som ieg havde taget med mig fra Færøe, viiste jeg adskillige, men ingen kiendte den, uden i Dalsfjorden, hvor nogle fortalte, at have seet en liden sort Fugl undertiden at have fløiet om Astenen over Vandet, som de ikke kiendte, men af gamle Mænd blev kaldet Drudi; rimeligt er det, at det bliver denne Fugl; thi den sees ikke i Færøe, uden om Astenen, hvor den ligeledes flyver tæt over Vandet. Navnet er heller ikke uligt det færøeske Drungviti. Siden har jeg talt med Hr. Stud. Thoroddi, som erindrer sig i sin Opvekt at have seet den paa ovennævnte Sted.

59. *Pelecanus Carbo* (Favn. Svec. 145), Skarfr, Dila-, Utilegu-Skarfr, Hvidlaarring, er meget almindelig, baade paa Nord- og Østerlandet.

60. *Pelecanus Cristatus* (Müll. Prodr. 150, Brünn. 123), *Topp = Skarfr, Hraufr, Top-Skarv*. Dens Tegning er meget god i E. Olafs. Reisebeskr. Tab. XXXIX, saavel som Hovedet og Foden af samme i Trondh. Selst. Skr. 3 Deels Tab. III. Fig. I. Disse ere ikke saa almindelige, som næst foregaaende. Selv saae jeg ikke, uden nogle Par imellem Olafs- og Hiedinsfiordene. De ligne meget hinanden i visse Henseender, saasom Farven, der hos begge, naar de ere gamle, er sort, stærk glindsende, med et grønt Skær; Nebbet, Fodderne og Tungen, der sidde som et Bygkorn i Svælget hos begge Arter, ligne og hverandre. Deres Flugt, Maaden at svømme og dukke paa, hvilket sidste skeer med et Spring op af Vandet, er og eens. Derimod kendes de let fra hverandre af Størrelsen; thi den første er næsten dobbelt saa stor som denne, og gierne graa under Struben, har en hvid Plet paa hvert Laar, som dog ikke allerider findes; men dens fornemste Frækillelsses Tegner Rumpesiedrene, som ere 14 i Tallet, da hiin ikke har flere end 12. Skarfen har en Top, som aldrig findes paa den anden Art. Begges Unger have i de første Aaringer en brunsort Farve paa Ryggen, ere graae under Bugen og paa Halsen, mere og mindre efter Alderen. Af disse tvende troer jeg sikkert, at Skribenterne, den ene efter den anden, have gjort tre, og nogle fire Arter. De lægge, efter Beretning, tre og i det højeste sex Æg, der ere hvide med et blaat Skær, ikke meget større end Hønsæg. De ere af alle mig bekiendte de usmageligste, og have tillige en ubehagelig Lugt og særdeles liden Blomme; ikke desto mindre saae jeg i Hiedinsfiorden nogle 100 Stykker, som de havde fraget

taget Fuglen, og bragt hjem. Herved gjøre de sig en ikke liden Skade; thi Ungerne, som smage fortræffelig godt, og forlade ikke Neden, førend de ere fuld-
vorne, da de lettelig kunne fanges, give Stedets Bes-
boer en god Fordeel.

61. *Pelecanus Bassanus* (Syst. Nat. 217);
Hassula. Paa Nordlandet sees den undertiden at
flyve inde i Fiordene; Indbyggerne vente da haart
Veir; men den bliver ikke længe der; thi saasnart Væ-
ren bliver den vaer, forfølger den samme saa længe, til
den enten bliver dens Bytte, eller slipper til Havs
igien. Dens Unger ere graae det første Aar, og skulle
have en meget god Smag, hvorfor denne Fugl og i
Skotland er meget kostbar, og spises af fornemme
Folk, som en stor Maritax. Den kaldes af Seefolk
Jan van Gent. Mere om denne Fugl kan læses i
E. Olafs. Reisebeskr. 223 og 556 saavel som hos Ström,
Brünn. og flere.

62. *Colymbus Grylle* (Favn. Svec. 148),
Teista, Peturs-Rosa, Teiste. Dens Teg-
ning er meget god i Tronh. Selsk. Skr. 1. D. Tab.
IV. I samme kan og læses fra S. 258 til 267 ad-
skilligt denne Fugl angaaende. Den opholder sig ved
Nordlandet, paa samme Maade som i Færø, alle-
vegne ved Strandkanten, baade Vinter og Sommer,
fornemmelig i Fiorde og Bugter, hvor Vandet er ro-
ligt, hvor den tillige lægger sine Æg i Holme, og
huler imellem Stene paa Stranden. Her erfarede jeg
det samme, som jeg aarlig fra min Barndom af har
mærket i Færø, nemlig at den om Høsten forandrer
sin

sin Farve, og bliver graa om Vinteren, og atter om Foraaret faaer den sorte Farve. Ungen, der ligeledes er graa den første Winter, kendes lettelig fra en gammel derved, at dens Fiedre ere alle graae, da den gamle har ganske hvide Fiedre, blandede imellem de sorte. Paa Fjædderne kan man allerbedst kende en ung fra en gammel; thi den første har dem sorte, til den har faaet sin fulde Farve, og den sidste røde, som altid siden blive usforandrede. Paa Vesterlandet maa Indbyggerne være bedre sindede mod denne nyttige Fugl, efter E. Olaus. Beretning 559, hvor han siger, at de holde det for en ond Gierning, at slaae en gammel Teisse ihjel, end de ere i Vestsjorden, og flere Steder paa Nordlandet, hvor de hele Vinteren og Foraaret forfølge dem med deres smaae Baade (Byttur kaldede) og fange dem med en Stang, 6 a 7 Al. lang, i hvis Ende ere bundne fire spidse Jern med en opvendende Hage, ligesom en opboiet eller rettet Fiskekrog, imellem hver Spidse, omtrent to Tommer. Hvad Skade de gjøre sig selv herved, kan let indsees, naar man betragter, at de paa denne Maade ikke allene bortdrive de bedste Foraarsdage, som kunde og burde anvendes til Jordbruget: saasom Tønenes Sletning, Gierders Opsættelse, Raalhangers Anlæggelse og Dyrtning m. m.; men de tillige, i Stedet for at fange en mager og gammel Fugl, berøbe sig, om den ikke svares, en stor, feed og velsmagende Unge om Høsten, der ikke kostede mere end hente den i Keden. Efter at jeg var reist fra Vestsjorden, havde Kiebsmanden faaet en ganske hvid Fugl, som han lod stoppe ud, og om Høsten sendte mig til Kiebenhavn. Da jeg selv ikke havde seet den tilforn, viste jeg den til Hr. Professor Brünniche, som

troede, at det ikke var andet end en gammel Teiste, hvilken den i alt ligner, undtagen i Farven. Hvad der bekræfter denne Mening, er, at han tilforn har faaet fra Grønland en ganske hvid Alca Alle, som han i sin Ornith. Boreal. kalder Alca candida 107.

63. *Colymbus Septentrionalis* (Syst. Nat. 220), Lomr, Lom. Om Forskiellen imellem denne og næstfølgende have Skribenterne været meget uenige, da nogle have villet gjøre dem til blotte Forsandringer af samme Art; andre have troet, at den ene var Han og den anden Hun; og atter andre deelt dem i fire og fem særffilte Arter. Paa Island saavelsom paa Færøe gives ikke mere end disse tvende, nemlig Lomen og Himbrymen; den første sees paa begge Steder overalt ved Stranden og i Fiordene om Foraaret, og paa de første Søer om Sommeren, hvor den lægger sine tvende Æg saa yderlig, at den kan sidde i Røden, og drikke af Vandet. Naar den er gammel og har faaet sin fulde Farve, har den altid den aflange brunrøde, eller rustfarvede Plet paa Halsen, ligesaa Under-Nebbet, og ned imod Brystet; det Øvrige af Halsen har en smuk lusegraa Farve, hvori sees nogle smalle, sorte og hvide Striber, der væxelviis gaar langs ned fra Nakken, og ned mod Ryggen og Brystet; under Rumpen sees en sort Tværstreg. Den i Tronh. Selsk. Skr. 1ste Deel beskreyne, og Tab. II. Fig. I. tegnede Hymber er mig ganske ubekendt.

64. — *glacialis* (Syst. Nat. 221), Himbryme, paa Nordlandet Bruse, Hav-Hymber.
Dens

Dens Tegning er meget godt gjort i E. Olafs. Reises. Bessr. Tab. XL. Deraf sees tydelig, at de hvide Pletter, som først L. Debes, og efter ham de fleste andre Skribenter anføre at være firkantede, ere i Henseende til Figuren ubestemte, nemlig snart runde, snart firkantede, og snart have de en Figur imellem begge. Paa Færserne troer man endnu med de gamle, at den udruger sine Æg under Vingerne paa Havet, siden den aldrig sees der at flyve, mindre at sidde paa Landet, men ofte at have Unger, som dog altid ere fuldvorne. Jeg har selv været tvivlsraadig herom, helst siden E. Olafs. intet har nævnt derom, til jeg i Island først saae den, ligesom Lommen, at flyve saa høit i Luften, at jeg umuelig kunde have kiendt den, hvis den ikke tillige havde skreget med sin sædvanlige stærke og skielvende Røst. Siden traf jeg den liggende paa en fersk Søe, Liosavatn kaldet, og endelig blev jeg ved Husevig ret overbevist om, at den ligesom Lommen har sin Rede tæt ved Bredden af ferske Bænde oppe i Landet, da en Dreng havde, ved en Søe, Bosavatn kaldet, som ligger $\frac{3}{4}$ Mil fra Handelsstedet, fundet dens Rede, og bragte ikke allene Æggene hjem, men endog Fuglen selv, som fløi lige paa ham, for at forsvare sin Rede. Han og Hun ere hos denne, saavel som næst foregaaende, hinanden fuldkommen lige.

65. Colymbus Lomvia (E. Olafs. pag. 355, Tab. XXI.) Langvigia, og

66. — Troille (E. Olafs. p. 355, Tab. XXII.), Stuttnefia, Alka, Alske. Begge findes beskrevne hos Brunn. 108 og 109. Forskiellen

seer man paa begge Steder at bestaae allene i Nebbet, som hos den ene er lidet længere, og den hvide Streg fra Diet, som sees paa Tegningen Tab. XXI., men mældes intet om i Beskrivelsen. Disse tvende Kiens demærker, som ere tagne af Nebbet og den hvide Streg fra Diet, ere slet ikke bestandige; thi iblandt nogle 100, som jeg har seet, fangede i Færre adskillige gange, har jeg truffet ligesaa mange uden, som med den hvide Streg; ligeledes Nebbet af den Længde, at man skulde være uvis, til hvilken den burde regnes. Saa snart Ungen er halvvoxen, taber den Hnet; de gamle trække den da strax ned fra Bierget, hvilket efter Berøring af nogle, som mange Har havde lagt i Drangøe om Sommeren, ikke seer, hverken ved at sætte den paa Niggen, efter E. Debes Berøring, ikke heller ved at lade den selv flyve, og stynte sig ved Bingerne af de gamle, som E. Døst. beretter, men Moderen tager dem løselig i Nakkens med Nebbet, og sætter dem ned paa Søen, da de selv arbeide tillige med Bingerne saa meget de kan. Efter nogle faa Dage forlader den Landet og flytter til Søen. De første træffes allerede sidst i Julio paa Havet, hvor Ungen stedse holder sig tæt ved Moderen pibende bestandig, og den Gamle skrigende igien med et høit og skurrende r:: r:: r::: De, som blive sildig udfællede, forlades af Moderen, og maae blive tilbage i Landet om Vinteren, da de, om det falder ind med milde Veir, nogenledes begaae sig, men tvertimod omkomme de fleste af Snit, og paa andre Maader i haarde Vintre. Saaledes omkom en stor Mængde af disse Unger 1781 ved Østfords Handelssted mellem den 18de og 20de Januarii, da vi, efter foregaaende godt Veir, med

et fik en stærk Norden Vind med en bestandig tyk Sne, der drev en Mængde af disse Fugle tillige med Sneen ind i det Ynderste af Fiorden. Den 19de havde vi 8 Gr. Kulde. Sneen begyndte alt at fryse paa Vandet, hvorover disse udsultede, uagtet af deres Stræben, for at slippe ud igien i aaben See, tilslidst maatte fryse fast, og levende opædes af Ornen og Ravnene. Nogle, som vare nærmere Landet, vare om Morgenen krobne tæt op under Handelsbusene. Samme Morgen, den 20de, var Glasset faldet til 15 Gr. De fattige af Indbyggene gik da ud paa Isen, og samlede Hammene, som Røvfuglene havde forladt, for at benytte sig af Fjædrene.

Lidlig om Foraaret sees en Mængde af de nye ankomne, at søge sin Føde i Fiordene, hvor de paa samme Maade, som før er nævnt om Teisten, fædes med Stang. De andre Maader, de fanges paa ved Fugle-Biergene, kan læses om i E. Olafs Reisebeskr. 355 og 707. Den sidste med Fjeler, som er den letteste og mindst farlige, bruges ingensteds, uden ved Drangøe, skjønt den med samme Fordeel kunde bruges ved de bekjendte store Fuglebierge i Landet, saasom: 1) Skala- og Skiorvikur-Bjerg paa Langesnæs. 2) Grimsøe. 3) Hornbjerg og Hælavikurbiorg ved Cap de Nord. 4) Latrabiorg i Bardestrands Syssel. 5) Reynisbiorg i Skaptæfells Syssel; og 6) Vestmannaerne, foruden andre mindre betydelige Steder.

67. *Colymbus cristatus* (Favn. Svec. 152),
Sef. Ønd, Toppet Hav-Skiær. E. Olafs. 986,
C 4 Tegs

Teaning Tab. XXXVIII., ligner den meget godt, undtagen Toppen paa Hovedet. Ved Myvatn kaldes den Floergot, bygger der i største Mængde i Holmer og mellem den høie Stør (Carex), som vover i Vandet. Jeg skied et par Stykker, som jeg stoppede ud, og betragtede desuden adskillige Par, som svømmede omkring deres Rede, hvorfor jeg her vil give en nøjagtig Beskrivelse over den.

Den er lidet større end Teisten, Nebbet er en Tomme langt, sort, men yderst paa Enden hvidt. Øinene er Perlen sort, og Ringen (Iris) høirød, omkring hvilken atter er en perlefarvet Ring. Oven paa Hovedet, hvor Toppen staaer opreist paa foransførte Tegning, er den flæt, og sort lige fra Nebbet og langs ned ad Halsen til Ryggen. Fra Næsehullerne tværs over Øinene, og noget ned forbi Nakken, er den brunsgul; fra Undernebbet, over den undere Deel af Hovedet, og hen over Midten af Halsen er den sort. Disse Side-Fiedre ere saa fine, at de mere ligne Haar end Fiedre, ere og meget længere end de paa Nakken og under Struben, hvorfor de og paa hver Side af Hovedet og den halve Hals, ligne en Kam. Foran under Struben sees en hvid Plet, der gaaer ligesaa langt ned som den sorte Kam; det Øvrige af Halsen med Brystet langs hen undervingerne og ned over Laarene, er rustfarvet. Under Bugen er den hvid med et blaåt Skær, ikke uligt Silke, paa Ryggen ogvingerne brunsort, men de mindre Vinge-Fiedre ere hvide, som gjøre med Enderne en smal hvid Tværstreg overvingerne, lige som paa Alken, Teisten og flere. Rumpe-Fiedre sættes den ganske, og Fodderne sidde lige bag ved Enden

den af Kroppen. Paa Tærne, som ere halvsplittede, og see ud som tynde Faller, ere Klærne ganske tynde og flade, saa de mere ligne Nægle end Fugles Klær. Eggene ere bag paa savtændede. Han og Hun ere hverandre lige. Dens Æg ere neppe saa store som Duens, hvide med et gult Skær. Frataager man den et Æg den ene Dag, finder man et nyt igien den næste. Efter Bondens Beretning ved Renskiablid, havde han paa denne Maade af et og det samme Rede taget 19 Stykker, da den endelig blev fied af at gjøre flere, og forlod Stedet. Den bygger et stort og tykt Rede, som fer er mældt, inde imellem Støren, dog ikke, som man har berettet (Linn. loc. cit.), flydende paa Vandet, men fastbundet, og hvilende paa Roed-Bladene af Støren. Saavel Fuglen selv, som Eggene, smage meget godt.

68. *Larus Tridactylus* (Favn. Svec. 157), Ritsa, Skegla, Ritur, Lille Solvet, Røsteren. Tegningen, saavel af den Gamle som Ungen, ere meget vel giorte i E. Olafs. Reisebeskr. Tab. XXIII. XXIV., og beskreyne adskillige Steder, men fornemmelig S. 572. Ligeledes findes en lang Beskrivelse affsamme ved Bisk. Gunn. i Tronh. Selvf. Skr. 3. D. 119, og Strøm. S. B. 241. Den kommer i en utrolig Mængde ind i Fiordene med Vaar-Silden, holdende sig bestandig over Stimen, medlidelig Skrig, hvorefter man og retter sig med at kaste Garn eller Bod ud, hvor den haves. I Hiedinsfiorden fangede man dem med Snarer paa Stranden, giorte af Hvalbarder. Dennes Fiedre, saavel som de andres af denne Slægt, giver Gaase-Fiedre intet efter til Fjeld i Sænge-Klader.

69. *Larus Glaucus* (Brünn. 148),
 Mafr, Blaae-Maage, (E. Claf. 572, 709.)
 Den er meget almindelig; men sees meest ved Fiske-
 Steder, saa at en Reisende kan nogenledes slutte sig
 fra disses Mængde til Fiskeriet paa Stedet.

70. — *Marinus* (Favn. Svec. 155), Svart-
 bakt, og paa Nordlandet *Beidibialla*, Svart-
 bag. Tegningen, saavel af den Gamle som Ungen,
 ere vel trufne hos E. Clafs. Tab. XIII. og XIV.
 Den findes og meget godt beskrevet af Brünn., Ström
 og flere. Den er ellers overalt bekjendt, endog i Kiø-
 benhavn, hvor jeg ofte har seet den flyve uden for Told-
 boden, og inden for Qvintus paa Christianshavn. Tid-
 lig om Foraaret seer man denne, i Selskab med næst
 foregaaende, at sidde paa Kanten af Isen, hvor de
 faae overflødig Føde af en liden Cancer eller Marflue-
 Art, som Indbyggjerne kalde *Sildar-Ogn* (de
 Norstes Plut), som findes der i en utroelig Mængde.
 Længere hen paa Foraaret passer den paa Graasleppen
 og Røgkensen, som da er dens fornemste Føde, og end-
 delig ud paa Sommeren, og mod Høsten holder den
 sig paa de Steder, hvor den unge Graasen og Sildes-
 Stimer spille i Vand-Skorpen. Saaledes saae jeg dem
 ved Beresfjord at sidde tæt ved Stranden, for at passe
 paa, naar Stimen skied op under Vand-Skorpen, da
 den ved at flyve frem og tilbage, og styde sig ned paa
 Vandet, viser Fiskerne hvor Stimen er. Dette ere
 trende af dens Hoved-Næringsveie. For Resten tager
 den til Takke ei allene med Madseler, men anfalder
 endog Lam og Biergfuglene, hvorfor dens Neb i
 Færre gielder lige imod et Ravens Neb paa Tinget.

71. *Larus parasiticus* (Favn. Svec. 156),
Rioi, Riovi, (E. Dlafs. 573), Struntjager, Lusa-
 jo, Jo-Lyv m. f., er en meget bekendt Fugl i de nord-
 lige Lande. Den kaldes af mange, helst Søefarende,
 Strunt-Jager. Nogle ere ganske brune (Brünn. 128),
 andre kun paa Ryggen, og hvide paa Halsen, Bry-
 stet og Bugen (Brünn. 127). Dette har gjort Skri-
 benterne, som ikke have havt Leilighed at see Mæng-
 den, hvor den bygger, tvivlsraadige, saa at nogle
 have gjort tvende Arter heraf, andre den hvide til Han
 (Mas) og den brune til Hun (Fæmina), og tvert-
 imod. See Tronh. Selvf. Skr. 3. D. 103. Saavel i
 Færøe som i Island, hvor man allevegne træffer den i
 Marken ved sit Rede, har jeg seet dem parrede i Flæng,
 begge brune, begge hvide, og ligesaa ofte en af hver
 Forandring, og endmere fundet saavel Egge-Srol som
 de Kiendetegn, der skille Hannen fra sin Hage hos
 begge.

72. — *catarractes* (Syst. Nat. 226, Brünn.
 125), Skumr, Haf-Skumr, (E. Dlafs. 838.)
 Paa hele Reisen saae jeg ikke uden tvende Stykker, den
 ene 3 Mile uden for Langesø, og den anden uden for
 Siglenæs. Efter Folkets Sigende er den ikke almin-
 delig. Paa Nordlandet indfinde sig enkelte Stykker
 ved Fiskerbaadene.

73. *Sterna Hirundo* (Favn. Svec. 158).
Kria, Therna, Terne, Krop-Kirre (E. Dlafs. 227,
 575), træffes i Mængde saavel i Holme ved Stran-
 den, som oppe i Vandet ved ferske Søer. Dennes Unge
 er, saavelsom de fleste Søefugles, i Henseende til Fær-
 ven,

ven; de Gamle ulig i de første Aaringer. Den synes at forsvare af sin Natur-Drift, fortrinlig frem for andre Fugle, sine Æg og Unger. Men at den skulde være saa dristig, som E. Dlafs. paa ovennævnte Steder beretter, har jeg stedse baaret Tvivl om, da jeg aarlig i min Opvejt paa Færderne, paa de Steder, hvor de havde Neder i tusinde Tal, har baade opsamlet dens Æg og frataget den sine Unger, hvorved vel hele Mængden har freget stærk, sleiet omkring, og skudt sig tæt ned imod mit Hoved, men aldrig kommet saa nær, at de have rørt det, eller kundet stille sig selv igiennem, om man havde holdt en Kniv imod dem. Jeg forsøgte derfor i en Holm tæt ved Skagestrands Handelssted, som man ved Ebben kan gaae til, hvor en Mængde af disse saavel som Ederfuglen bygger paa, i den Henseende havde jeg mit Hoved ubedækket, og felte derved at Beretningen var sand.

IV. GRALLÆ, Myrfugle, eller Snepparte.

74. *Ardea cinerea* (Favn. Svec. 165), Hegri, Blaae Hegren (E. Dlafs. 356), sees ikke uden somme Aaringer ved Vester-Jökelen og paa Sönderlandet.

75. *Scolopax Gallinago* (Favn. Svec. 173), Hrofa-gaukr, Myriskitr, paa Österlandet kaldes den Myrinyra, Myrisnita, er de Danfkes enkelte Bekkasiner eller Steen-Snepper, træffes allevegne ved Kilder og sumpige Steder, lader sig ofte høre,

bære, helst mod Astenen, med stærk Brummen, naar den flyver.

76. *Scolopax, Fardrefa*, (E. Dlafs. 984 Tab. XLVIII). I Island fik jeg den ikke at see, men i Færøe, hvor den og er meget rar, og kaldes *Tearra-Rona*, har jeg seet den nogle saae Gange suldkommen lig Tegningen.

77. — *Phæopus* (Favn. Svec. 169), *Spoi*, *Mellem-Spove*, lægger sine fire Æg, uden synderlig at bygge noget Rede, paa flet Mark, og helst i Græs. Saa snart den bliver Mennesker vaer, forlader den Redet og følger dem med idelig Skriken og Klage, snart ved at flyve, snart ved at slagre, og det ofte meget langt fra Redet.

78. — *Totanus* (Favn. Svec. 167), *Stellur*, *Rødbeen*. Om For- og Efteraaret sees den at søge sin Føde i Stranden, og om Sommeren fører den sig op i Marken, paa samme Maade som næst foregaaende. Den er større end 75 og mindre end 77. Naar den er levende, kendes den let fra andre Fugle, først af sin stærke Fløiten, saavel naar den begynder sin Flugt, som naar den sætter sig ned igjen; men fornemmelig deraf: at den tillige nikker, eller rettere rokker stærkt frem og tilbage med hele Kroppen, uden at flytte Fødderne.

79. *Tringa Striata* (Syst. Nat. 248), *Selningr*, er af Hr. Strøm neagtig beskrevet, saavel i hans Sødm. Beskr. 225, som i Tronh. Selsk. Skr. 3. D.

3. D. 440, hvor tillige sees paa Tab. VII. en meget god Tegning. Iblandt nogle og 40 Stykker, som bleve fundte ved Slagestrands Handelssted, søgte jeg forgieves efter de blaae Pletter, som E. Olafs. 580 beretter at skulde findes paa Ryggen. Strøm mælder heller ikke noget om dem. Om Høsten og Foraaret sees de i 1000de Tal, hvor Strandplanten er flet. I Norge kaldes den Fiore-Pist og Fiore-Kurb, Fiore-Muus, og paa Færøerne Graa-Graling eller Fial-Murra.

80. *Tringa Alpina* (Syst. Nat. 249), Føarthræll, E. Olafs. 581, er godt tegnet paa Tab. XLI. Den sees snart aldrig allene, men følger bestandig Heiloin, ligesom en Unge sin Moder, hvilken den i Henseende til Farven temmelig ligner, men er neppe halv saa stor som den.

81. — *lobata* (Syst. Nat. 249), Odin's Hani, Sund-Hani. I Tronh. Selsk. Skr. 3. D. 575, nævnes den under Navn af Fisklita. I Kammer-Sekret. Olavii Reisebæst. Tab. IX. sees vel en Tegning af denne Fugl, men er kun maadelig giort, da baade Nebbet er for kort, og tillige for tykt ved Roden, saa det bedre passede sig til efterfølgende Orden af Passeres end Grallis. Halsen er ligeledes for kort og for tyk. Dens udtungede Fodder (*Pedes lobati*), som ingen af hele Slægten haver uden denne, ere skulde paa Tegningen, da den forstilles stibende paa Vandet. Navnet Bekri, som staaer under Tegningen, hørte jeg ikke af nogen; derimod blev den af mange paa Nordlandet kaldet Landthingskrifari, hvilket Navn man havde givet den deraf,

deraf, at naar den svømmer ved Stranden, dypper den idelig Nebbet i Vandet, som skeer for at oppille de smaae Insekter, samt Frøe og Knopper af det Tang, som flyder paa Seen; fornemmelig færr man den imellem Kloe-Tang (*Fucus vesiculosus*) og *Reymathara* (*F. loreus*). Om Foraaret og Høsten sees den adskillige Steder ved Stranden i smaae Flokke, saavel paa Nord- som Østerlandet, og om Sommeren, som Sekret. Olavius beretter, i de Bække, som løbe fra de varme Kilder saavel som i de ferske Søer, saasom ved Myvatn, hvor en Mængde har sit Rede paa de smaae Holme, og omkring Bredden af Vandet. Den er slet ikke skye for Mennesker; thi om man sætter sig ved dens Rede, som altid er tæt ved Vandet, svømmer den saa nær, at man lettelig kan slaae den med en Riep. Den gjør fire Æg, lysebrune i Bunden med sorte Pletter, ere korte og spidse imod den ene Ende. Paa Færøerne kaldes den Halsa rejti. I Islandt Ascanii Icones sees den meget godt tegnet. Hos E. Olafs. 357 mældes om en liden Fugl, som han kalder Torf-grafar-Alft, hvorom han selv formoder, at den ikke er andet end dennes Unge, der ikke har faaet den fulde Farve.

82. *Tringa ferruginea* (Brünn. 180), *Naud-
brystingr*, E. Olafs. 985. (H.)

83. — *Rostro nigro, basi rubra, pedi-
bus rubris dorso maculaqve alarum albis*, E.
Olafs. 580 (d) *Lildra*.

84. *Tringa tota supra fusca maculis albis*, *Lætiadudra* (E. Olafs. 985 l.).

85. — *rostro brevi nigro tota dilute cinerea*, *Kielldu-Svin*, (E. Olafs. 227). Af disse fire sidste har jeg ingen seet, hverken paa Nords eller Østerlandet, kan derfor ingen nærmere Efterretning give om dem.

86. *Charadrius hiaticula* (Favn. Svec. 187), *Sandloa*, træffes allevegne ved Stranden i Fiordene, undertiden i Selskab med *Selningen*; men almindeligst parvis hist og her. Den er meget fiendselig af en hvid bred Streg, den haver tværs over Panden, hvoraf den og ventelig paa Bornholm har faaet Navn af *Præste Krave* (Brünn. 184). I afdigte Sommer traf jeg adskillige gange endeel Par af denne Fugl, uden for Amager-Port, mellem Landevæien og Stranden, hvor de, ligesom i Island, med idelig Piben fulgte mig, snart ved at løbe, snart ved at flyve, lige fra Stadsgravene og ind til Kastrup. Af denne Opførsel kan jeg med Visshed slutte, at den ogsaa der har sit Nede, thiønt jeg ikke fandt noget.

87. — *Apricarius* (Favn. Svec. 189), *Heilo*, *Lo*, *Loa*, er den bekiendte Brokfugl; kommer i store Flokke tidlig om Foraaret, opholder sig mellem de foregaaende Arter af *Grallis* ved Stranden, indtil Marken er optøet og begynder at grønnes, da den siden fordeler sig, og træffes Parvis allevegne oppe i Landet, saavel paa Fjeldene som paa Sletter, og i Dale,

Dale, hvor den lægger sine fire Æg lige i Græsset, uden at gjøre sig stor Umage med at bygge og pynte sit Nede, ligesom Spoen, Stelken og flere.

88. *Hæmatopus ostralegus* (Favn. Svec. 192), Tialdr, er en bekendt Fugl, og beskrevet af de fleste Skribentere; den kaldes i Danmark Strand-Skade, i Norge Kield, Strandfur, Ronkalsv, Glit.

V. GALLINÆ, Hønsartede.

89. *Tetrao Lagopus* (Favn. Svec. 203), Kiupa, Rype, findes overalt paa Landet, og i største Overflodighed paa somme Steder. Om Sommeren opholder den sig fornemmelig paa grønne Sletter, og imellem Krattet oppe paa Fjeld-Siderne; i denne Tid er den gullspraglet. Om Høsten, naar Sneen begynder at falde deroppe, læser den sine Sommer-Fiedre, og faaer i deres Sted andre hvide, rykker ned imod Dalen og Stranden, ligesom Sneen formere sig, til den endelig om Vinteren, naar hele Landet er med Sne bedækket, bliver ganske hvid, Stiert-Fiedrene undtagne, der ere sorte med en hvid Spids, men bedækkes, saavidt den sorte Farve strækker sig, med hvide Dækkedre. De ere 12 i Tallet, hvoraf de to mitterste ere hvide paa Hannen. Denne har og, foruden den røde Kam, som sidder oven over Øinene paa begge, en sort Streg fra Næseborene og forbi Øinene. Iblandt Landfuglene er denne den mindst forsigtige, vilde derfor idelig bleven et Bytte for Rovfuglene, om ikke den omhyggelige Naturens Herre havde givet den denne

Egenskab, at skifte saaledes Farven, at den alle Aarsrets Tider ligner Marken, den er paa, og derved ofte undgaaer sine skarpsædende Fiender: Ornen, Falken o. s. Hvorledes Indbyggerne fange dem med Snarer om Vinteren, kan læses om i E. Olafs. Reisebeskr. 581. De ere ikke vanskelige at træffe for Menneskene, endskjønt de giere sig en Hule saa dyb ind i Sneebakkerne, at de deri skjule hele Kroppen, saa allene Hovedet staaer frem; man skulde derfor neppe blevet dem baer, hvis de ikke gaaende havde opsegt sig disse Steder, hvorved Sporerne strax falde i Minde, helst efter en uafalden Sne, og ved at følge disse ere de let fundne; oftest ere flere samlede paa nogle Skridt nær hverandre; Snaren, der er heftet midt paa en Snor, nogle Favn lang, føres af tvende, der holde hver i sin Ende, lige henimod dens Hoved, som den selv villig stikker deri, og saaledes bliver hængende. De formere sig stærkt; thi det er ikke sjelden, at man træffer dem med en halv Snees Unger. I Eliots Herred talte jeg 13 hos een. Dens fornemste Føde er *Kiupna-Lyng* (*dryas octopetala*), Krækeber (*Empetrum nigrum*), og *Betula nana*, Fiall-Drape. Adskillige Gange have de reisende Kiebmænd bragt dem levende til Kiebenhavn, hvilket let lader sig giøre, naar man til Reisen forsyner sig godt med den foranmeldte Føde, som paa de fleste Steder findes i Overflodighed. Naar Hannen flyver, giver den en besynderlig Lyd fra sig, meest lignende en Skralle, eller den Knarken, en Der giver, som gaaer trangt paa sine Hængsler.

VI. PASSERES, Spurvartede.

90. *Columba cenas* (Favn. Svec. 207),
 Dufa, findes ikke vild, saavidt bekiendt er, i Is-
 land; men hos nogle af Kiebmændene holdes de tam-
 me, tilbragte fra Kiebenhavn.

91. *Turdus iliacus* (Favn. Svec. 218), Skog-
 ar = Thrøstr, træffes ikke uden i Skovene, und-
 tagen om Foraaret, sidst i April og først i Mai, da
 den sees ved Gaardene, saavel paa Huustage som paa
 Gierder ved Solens Dgang, men forstikker sig gierne,
 saasnart Solen kommer noget oppaa Himmelen. Almu-
 en paa Nordlandet troede, at den paa denne Tid af Aaret
 var forbandet eller forviist af Skoven. Den rette Års-
 sag er, at denne som andre Fuglearter, der enten træk-
 ke For- og Efter-År, eller lægge sig i Dvale om Vin-
 teren (thi da mærkes de ikke), sees i begge disse Årets
 Tider Flokkeviis ved Bjer, Gaarde og Strandkanten,
 om Foraaret saa længe til Skoven og Markerne græn-
 nes saa meget, at de der, af Spirer og Insekter kan
 finde sin Føde; dette samme skeer næsten ligesaa almin-
 delig om Høsten, efter at Vugelen er kommen til den
 Vext, at de Gamle overlade dem til sig selv, og Flyt-
 tetiden til Vinter-Quartererne trænger paa. I disse Ti-
 der ere de besynderlig feede, og have den samme delicate
 Smag, som andre Steder, hvor de holdes meget dyre;
 desuagtet troer jeg kun faae, og maaffee ingen af de
 Indfødde veed, hvordan den smager, mindre benytter sig
 af den til Føde; mueligt det ovenmældte Sagn: den er
 forbandet af Skoven, holder dem fra at fange elle fkyde
 dem, men dette saavelsom andre Smaating, der tilsam-

men tagne, kunde blive betydelige i Næringen, kommer ikke i Betragtning, helst nu, da Nationen, Modløs og udarmet, anseer alting med Eigeghdsighed. I Sniofke-Dalen paa Nordlandet og i Alstefjorden paa Østerlandet vrimlede Krattskoven fuld af dem. Paa Færøerne kaldes den Odins-Hane, hvor den ikke sees uden paa samme Tid om Foraaret. Denne er vist Hr. Strøms Tale-Traff. (Søndm. B. 260).

92. *Emberiza nivalis* (Favn. Svec. 227), Sniotitlingr, Solfrisia, Sneekof, Winterfugl. Dette sidste Navn, som allene tillægges Hannen, er den som forestilles paa Tab. I. i Favn. Svec., men β i Beskrivelsen er Hunnen. Mere kan læses om den i E. Olafs. 582. Paa Nordlandet sees den hele Sommeren, ligesaavel ved Stranden og paa det Lave, som høiere oppe, hvilket er imod dens Sædvane baade i Norge og Færøe, hvor den ikke sees om Sommeren, uden heit oppe paa Fjeldene.

93. *Fringilla Linnaria* (Favn. Svec. 241). Endskönt jeg ikke selv saae denne Fugl, troer jeg dog, at den bliver den hos E. Olafs. 586 (c) kaldede Audnu-Titlingr, de Danskes Graasfinken ell. Motriss.

94. — *Lapponica* (Favn. Svec. 235 E. Olafs. Thufu-Titlingr pag. 582 b.).

95. *Motacilla oenanthe* (Favn. Svec. 254), Steindepill, Gou-Titlingr, Steendolp, Steen-Sqvette. Den Skade, den skal giøre ved at hugge

hugge i Høret paa Kør og Saar, saa de høvne op, efter E. Olafs. Beretning 584, vidste man intet af paa Nord- og Øster-Landet; det findes heller ikke at være anmærket af nogen anden Skribent, som have skrevet om denne Fugl. Paa Færøerne kaldes den Stainstolpa, og ansees der for en ganske uskyldig Fugl. De Gamle indbilde derfor Børn, for at skrække dem fra at gjøre den Fortrød, at Fingrene skulle blive stive og krumme, om man rører dens Æg eller Unger.

96. *Motacilla Alba* (Favn. Svec. 252), Erla, Mariu-Erla, Bipskiert, Havre-Fugl, Rensdesteen-Snager, er allevegne bekiendt, opholder sig og bygger Rede ved Gaardene i Gierder, og under Stene.

97. — *Troglodytes* (Favn. Svec. 261), Kindill, Musarbroder. At denne er jo den samme som Færøernes Musabrenir, tvivler jeg nu ikke paa, da jeg ei allene har ofte baade seet den og hørt den synge paa begge Steder; men endog truffet dens Rede i Olafsfjorden paa lige Sted, og paa samme Maade som i Færøe, nemlig under høie Bakker, som oventil hænge udover. Redet gjør den meget stort og konstigt, yderst af Straae, men inden i klædt med Uld og bløde Fiedre, lægger 6 Æg, hvide med et blaat Skær, af Størrelse som Kanarie-Fuglenes.

Ved Solens Op- og Nedgang lader han sin stærke og behagelige Stemme høre, der intet eftergiver Kanarie-Fuglenes. En besynderlig, men tillige urimelig

Egenskab tillagde Almueen denne Fugles Hjerte, nemlig, at hvis det blev lagt ind i Skafet af en Kniv, blev alle de Saar ulægelige, som samme Kniv gjorde. I Danmark og Norge faaer den adskillige Navne, Thomas i Gierdet, Nalle-Ronge, Lommeliden Gierdsnutte, Petermandsmad.

98. *Hirundo Urbica* (Favn. Svec. 271), Svale, Bre-Svale, Tagflæg-Svale, Hvid-Svale, Rive, Skorsteens-Svale, Kal efter E. Dlass. Beretning 586 sees undertiden paa Vesterlandet.

At der endnu gives flere Arter af Fugle i Island, besynderlig af de sidste Ordener, har jeg største Formodning at troe, da jeg ofte, medens jeg reiste, ved og igiennem Skovene, saa adskillige, som forekom mig anderledes end de anførte, hørte og adskillige Stemmer i mit Tælt, som jeg almindelig, saa ofte det var muligt, slog op i Nærheden af Skovene, men Fuglenes hastige Flugt og Skovenes Tæthed hindrede, at jeg ikke kunde see dem ret, mindre skynde dem. Mine Følgesmænd kaldte dem alle med det almindelige Navn Titling.

Hos E. Dlass 894 fortælles og om et par smaa Vender, der skulle opholde sig i Høvere d: laagende Kilder. Paa Nord- og Østerlandet var ingen af alle dem, jeg spurgte herom, som havde seet dem selv, men vel hørt fortælle derom. Tingen synes at være urimelig, ja fast ubegribelig, og kan derfor ikke andet end tages i Tvivl af Fornuftige, saa længe de ikke selv see det.

Al tilferte tamme Fugle vare, foruden Gæs, Vender, Duer og Høns, som de fleste af Kiebmændene have, paa Vapnesfjord et par tamme Turtel: Duer, *Columba Risoria* (Syst. Nat. 285), og et par Kanarie-Fugle, *Fringilla Canaria* (Syst. Nat. 321).

Tredie Klasse.

AMPHIBIA, Lvedyr.

99. *Raja vulgaris maxima*, Skata, Kofke, (E. Dlass. 987). Denne overgaaer meget i Sterrelse de andre Arter af denne Slægt, da de ofte træffes to Alne lange, Halsen uberegnet. Ved Redesfiords Handelssted fangede den norske Assistent Polk, medens jeg opholdt mig der, dagligen nogle, og en Dag 18 Stykker paa Lang-Line, hvoraf sees, at den ikke er saa uvillig at bide paa Kroege, naar de kun lægges for den, som Kammer-Sekret. Olavius i sin Reisebeskr. p. 498 beretter, og hvor han tillige anfører en anden Maade at fange den paa, som kaldes at slæda. Paa Færøerne, hvor den ligeledes fanges jevnlig, troer man den at være meget graadig, hvorfor de og sige om et Menneſke, som kan spise al Slags Mad, hvor ſlet den end er, at hann ætur alt eat Munni refur luffasum Skota: Han æder alt hvad som kommer ham for Munden, ligesom Koffen. Endſkiønt mange finde ingen Smag i denne Fiſk, spises den dog med Begierlighed af somme,

naar den, paa den brugelige Maade i Island, først har lagt i Kase, for at blive sur og mornes, siden udtoet og hængt i Vinden *). Paa Østerlandet ansees den for en af de fordeelsaagtigste Fiske; thi Leveren giver en god og fin Tran, Skindet bruges til Skoe, Mavnen blæses op, som en Blære, og tørres til at bruge som Flaad eller Bøie ved Lag- eller Gang-Baden.æg-gene og Fiske spises. De Danske baade salte den og og virke den til Klipprokker.

100. Raja Fullonica (Syft. Nat. 396), Tindablikia = Skata, paa Vestfiordene Lo-Tassa, fangedes tilligemed næst foregaaende, skönt ikke i saa stor Mængde, paa Lang-Liner ved Rødesfjord. Ovenpaa var den overalt besat med Brodde, hvoraf en Rekke, som gik langs ned efter Midten af Ryggen og Halsen, var stærst. Paa Overfladen er den graa, med smaae sorte Pletter; under Bugen hvid med et rødt Skær, og ganske glat; almindelig er den ikke meer end $\frac{1}{4}$ Allen lang i Kroppen, har spidse Tænder, hvilket efterfølgende Art ikke haver. Den er altsaa den samme, som Kammer-Sekret. Olavius har truffet i Breiddalen,

*) Man gjør det samme i Frankerige, hvor man fører dem mange Mile ind til Lands, og lægger dem i Skyggen under Træer, for at mornes, siden de der ansees for en af de rareste Spiser (Tiphaigne sur les deux mers). Det vilde sandelig ikke glæde nogen dansk Patriot, om det var sandt, at en eller anden og stor dansk Familie skulde være falden paa den Daarlighed, at forskrive flige Røkker fra Frankerig, for at spise dem kasede eller ankomme, da de kunde sikkert have nok saa gode i det velsignede Land, som de beboe.

len, der ligger kort senden for Rødesfiord. (See hans Reisebeskr. p. 80).

101. Raja Clavata (Favn. Svec. 293), Lin-
dabiskia (E. Olafs. 987, Tab. XLIX).

102. Squalus Acanthias (Favn. Svec. 295),
Hafr, Haae, er meest bekendt af denne Slægt;
dens Skind bruges af adskillige Handværksfolk til at
glatte deres Arbeide med. Under Langenæs fangede vi
paa Skibet tvende Stykker, som Matroserne trak Skin-
det af, lod dem ligge en Nat over i Salt, og hængte
dem to Dage i Reg, stegte dem derpaa i en Pande med
lidet Smør under, da de smagte meget godt. De ere
fede, blive derfor strax harske, og ilde smagende, om
de efter den islandiske Maade ophænges uden at saltes.
Om dens indvortes Legems Bygning, samt Maaden
at fede sine Unger paa, giver E. Olafs. en artig
og læseværdig Beskrivelse S. 989.

103. — Spinax (Favn. Svec. 296), Svart-
Hafr, Sort Torst, Morten Blanke, Søe-
Rotte. Selv har jeg ikke seet den; men efter Kam-
mer-Sekret. Olavii Beretning er den fanget i Furusfior-
den (see hans Reisebeskr. 562 Tab. VII). I Tronh.
Selsk. Skr. 2. D. fra 313 til 320, er den af Biskop
Gunnerus udførlig beskrevet, og tegnet Tab. VII.

104. — Carcharias (Syft. Nat. 400), Ha-
fall, Havfal, er ligeledes beskrevet og aftegnet i
Tronh. Selsk. Skr. 2. D. 330. Tab. X., og kaldes
der Haafskierding, Strøm. 284 Haafsierring. Maa-
derne,

derne, den fanges paa, og hvorledes den benyttes af Indbyggerne m. m., kan læses om saavel i E. Olafs. som Kammer-Skr. Olavii Reisebeskrivelser. Denne fordeelagtige Fangst drives stærkt, saavel paa Nord- som Østerlandet. I Skagefiorden lægges Lag- eller Gagn-Baden ud i Vinter-Maanederne, hvorved endeel fanges; men Reedskaberne tillige ofte i haardt Veir bortkomme. Tidlig paa Foraaret fange de dem ved at ligge ved Stiore to a tre Dage i Rad paa visse Medede i Havet, hvortil de have større Baade, indrettede til 10 a 12 Mand. Paa Siglenæs traf jeg ved min Ankomst 11 Stykker, som tvende Baade der fra Stedet havde fanget i tre Dage, alle fra sex til ni Alne lange; med disse indberegne havde Bonden Thorlev Jonsen allerede da, den 31. Mai, fanget 72 Stykker. Han, tillige med sin Broder som boede paa Stedet, eiede disse tvende Hakalls-Baade, som neppe med deres Tilbehør, og i saa god Stand som disse fandtes, bekostes under 100 Rdlr. Stykket. Det var en stor Fornøielse at see, hvorledes denne gamle Mand med sin Nærværelse og Opmuntring satte alle Hænder i den stærkeste Drift; da nogle trækkede dem paa Land, andre skar dem op og udtog Leveren m. m. En stor Lykke for saadanne Steder, der have en Mand, som med sin Formue, Exempel og Opmuntring, skaffer sine fattige Naboer Leilighed til at forhverve den nødvendige Udkomme.

Riibmand Lynge ved Nesfjord havde ligeledes ladet bygge en stor Hakalls-Baad, som han lod de Fattige fra Sveiten fiske med, under Grimsey. Af dens Skind skæres Remmer, som bruges i Stedet for

Tov eller Liner at buxere den hjem med. Fattige Folk, helst Fiskere, giøre sig Skoe deraf, hvormed de mere sikre end med andre flette Skoe kunne springe i Land paa glatte Strandkaante, naar det i oprørt See gielder om at være hurtig og bierge Vaaden.

Dens Graadighed er umaadelig; thi man træffer ikke sielden Mæven udreven, og Leveren opædt af de Havkalle, som samme Dag har taget Lagvads-Krogene, og kun kort Tid har hængt derpaa. Deres Lugt maae ligeledes være meget stærk; thi for nogle Aar siden brækkede Isen inderst i Desfjorden (som fra Havet gaaer omtrent 10 Mile ind), under nogle Heste, som derved sank og druknede. Samme Sommer skal have været en stor Mængde Havkalle omkring disse Uadsler.

Kiebmænd Lønge talte om at giøre et Forsøg med at nedsynke et Heste Uadsel i en med Huller giennem-boret Kasse, for at forsøge om de, ligesom før, vilde sege derind, men om han har sat det i Verk siden eller ikke, er mig endnu ubekendt. Denne Maade skal have været brugt i gamle Dage paa Isfjorden, og Stedet kaldtes Gryar-Meed. Tænderne, som i Tronh. Selskabs Skrifter l. c. findes tegnede, ligne meget de Islandske; men Radene i den undere Kiæbe, som hans Heiærværdighed angiver kun at være tvende, befandtes paa dem, jeg saae, at være fem, undertiden sex, med 48 Tænder i hver Rad.

105. *Squalus glaucus* (Syst. Nat. 401), Hamere, Haae-Brand. Denne Hai-Art nævne de fleste af vore nyere Skribentere, men ved at sammenligne dem,

dem, sees tydelig, at ingen har ret kiendt den; thi Somme gjøre den til en Forandring af næst Forregaaende; andre bestemme den til fem Alnes Længde, og atter andre til fem Fod. Nogle gjøre den glat paa Skindet, ligesom en Hval (see Kammer-Sekret. Olavii Reisebeskrivelse 558), andre noget skrubbet (see B. Poulsens Latinske Beskrivelse sammesteds). At den har varmt Blod, ere de alle enige om; jeg og, efter den Beretning, jeg har af Fiskere baade i Island og paa Færøerne.

Kort for min Ankomst til Reiksfjorden, havde Fiskerne der fanget een, men allerede skaaet den op, udtaget Leveren, og bortkastet alt, undtagen Stiersten, og den ene Svømfinne, som tvende af Matroserne havde fundet paa Stranden, og bragt i deres Baad til Handelsstedet; disse vare mørkegraae og skrubbete. Efter deres Beretning, som havde fanget den, var den lidet over to Alen lang, havde tvende Rader Hund-Tænder ved Siderne i Kiæften, men foran i den overste Kiæbe fire a fem Rader, hvilket jeg og erindrer at have seet paa een i Færøe. Enderne af Ryghvirvlerne ere meget haarde. Disse traf jeg paa nogle Steder brugte i Stedet for Ringe i Omhæng til Sænge.

106. *Squalus maximus* (Sylt. Nat. 400), Bein-Hakall, er de Norskes Brygde, og ikke allene beskrevet, men endog aftegnet i Tronh. Selsk. Skr. 3. D. 33, Tab. II. og 4. D. 14, Tab. IV. Fig. I. II., som forestiller dens Tænder. Den sees ofte under Nordlandet, men søges ikke af Indbyggerne. Den kaldes af Somme Reyner.

107. *Chimæra monstrosa* (Favn. Svec. 294), Haf-Mus, ell. Geyr-Ryt, Hav-Rat, skal undertiden være fanget paa Sønder- og Vester-Landet (E. Blafs. 360 og 598). I Tronh. Selvf. Skr. 2. D. 270, Tab. V. og VI. findes den beskrevet og aftegnet.

108. *Lophius piscatorius depressus* (Favn. Svec. 298), Blagumme. Dens Tegning sees blandt *Ascanii* Ic. Tab. XXXV. og XXXVI. Hos Strem kaldes den pag. 271 Bredflab, paa Færøerne Havtaske; er en meget sjelden Fisk, sees undertiden at svømme i Vandkorpene. Selv saae jeg den ikke, men efter Adskilliges Beretning findes den ved Nordlandet.

109. *Accipenser Sturio* (Favn. Svec. 299), *Styria*, skal af Land-Physicus Bjarne Poulsen være seet paa Langes-Ryften (see E. Blafs. 711).

110. *Cyclopterus lumpus* (Favn. Svec. 320), Kognkølse, Steenbider. Hannen kaldes i Island Raudmage, og Hunnen Graslappa, søger gierne til Landet i April-Maaned, da en Mængde fanges af dem, tildeels med Garn, tildeels stikkes de med en Stang ved Bunden, og paa visse Steder tages de fra Svartbagen, som bringer en Mængde ind paa Strandkanten. Hannen er meget feed, og vilde blive en lækker Spise, om den anderledes behandlede, end almindelig skeer; thi man udtager alene Indvoldene, og derpaa hænges den for at vindterres; men da den baade er feed og inø, kan den ikke andet end

end blive harst, med mindre den træffer en skarp og tør Vind, og tillige hænger i Skyggen og frie for Solen.

Under Kiebmanden paa Desford, Hr. Kenslov, forærede mig nogle Stykker ved min Afreise, som hans Kone havde ladet ligge i Salt en Nat, og siden røget dem nogle Dage. Disse smagte mig fortræffelig godt. Dens Tegning sees godt gjort blant Ascanii Ic. Tab. XXXIV.

Graasleppen er større, mørkere af Farve og meget mager, spises derfor ikkun af fattige Folk, i Mangel af andet bedre.

Fjerde Klasse.

PISCES, Fiske.

I. APODES, Fodløse.

III. *Muræna Angvilla* (Favn. Svec. 301), Biart=Ull, Ual, skal findes adskillige Steder paa Landet (see E. Olafs. 594).

II2. — *Conger* (Syst. Nat. 426), formodes, saavel af E. Olafs. l. c. som Sekretaire Olavius 82 ogsaa at findes der. Selv saae jeg ingen af dem, fik heller ikke nogen Esterretning derom; men om en anden Art berettede adskillige mig, som de kaldte *Hæokk* al.

al. Denne skal være af en Allens Længde, opholder sig paa sumpige og moradsige Steder, flynger sig om Benene paa Mennesker og Creature, og med sine Finner, der ere som en Sav, skjære Kød og Sener over, lige til Benet.

113. *Trichiurus Lepturus* (Syst. Nat. 429), *Bogmeri*, (E. Olsfs. 592, Tab. XLIII). Tegningen, som er gjort efter et tørret Exemplar, kunde maaskee behøves i et og andet at rettes, og da Linn. i sit System allene anfører den imellem de Fiske, som findes i Kina og Amerika, kunde denne maaskee være en nye Art eller Artsforandring. Før min Afreise herafra Bhen blev jeg af Hr. Professor Brünniche anmodet om, at skaffe blandt andet et Exemplar heraf. Jeg skrev derfor med Husevigs Skibet til Kiebmænden Hr. Heyer fra Helsingørs Reed, at nedlægge den i Brændevin, om den skulde, som adskillige Gange er skeet, drive paa Land der, til jeg om Vinteren talte med ham selv. Siden ved min Ankomst til Landet bad jeg de andre Kiebmænd paa Nordlandet, at bestille den alle vegne fra, om nogen drev op, men alt dette var forgievet. Vinteren tilforn 1779 var een opløst ved Skagstrands Handelssted, og een ved Skagen. Begge skulle, efter Beretning, have været over to Alne lange.

Før nogle Aar siden skal der ligeledes een være opdreven i Skjaldervigen noget uden for Øsfjords Handelssted, og een ved Husevig.

114. *Anarhichas lupus* (Syst. Nat. 430), *Steinbitr*, *Steenbider*, falder baade stor og
megen

megen i Strande-Snyffel. Naar den ved en skarp Vind tørrer hastig, uden at blive suur eller harst, smager den fortræffelig godt. Blev den lidet saltet og røget, er jeg vis paa den vilde blive en iblandt de velsmagende Fiske. Den opholder sig gierne paa Steenbund, hvor den foder sig med Skælfiske og Krabbe-Arter. Paa Vesterlandet skal ligeledes fanges en Mængde af denne.

115. *Anarhichas minor* (E. Dlass. 592 Tab. XLII.), Hlyre, Steinbits-Brodur, er den forrige meget liig, undtagen Tænderne, som paa denne ere mindre, spidsere, flere, og siddende anderledes end paa hiin, Farven er og meget lysere med store sorte Pletter. Den fanges allevegne, men ikke uden enkelte Stykker paa Lang-Line; man bruger den almindelig til Mading paa Kroge; den har nok saa fin Gist, og bedre Smag end foregaaende.

116. *Amodytes Tobianus* (Favn. Svec. 302), Traunusile, Strand- og Sand-Sile, (E. Dlass. 587, Tab. V. Fig. 14. 15. Sand-Grærling, Tobis.

II. JUGULARES, Halsfinnede.

117. *Gadus æglefinus* (Favn. Svec. 306), Iså, Kulle. Hos E. Dlass. Tab. XXVI. sees vel en Tegning, som formodentlig er taget af et mæret og indtørret Exemplar; thi det Forhold, som der er mellem Kroppen og Hovedet, er langt anderledes end paa en levende. Den sorte Linie paa Siden, saavel som en mørkegraa Plet, liig Markket efter et Menneskes Finger

Finger under Spidsen af Brystfinnerne, som aldrig savnes paa nogen *), sees heller ikke paa Tegningen. De gives i Island almindelig dobbelt saa store, som de, man seer i Dannemark; de tage villig de smaae Kroge paa Langlinen, og ved den fanges de fleste. Derimod faae de kun lidt af dem, som bruge Lod- eller Haandline, med mindre den er des overflødiger. Beviis derpaa havde jeg ved Vapnesfjord, hvor den nylig var indkommen i Fiorden. Sysselmanden Gudmund Petersen, som tillige med mig tog ud til et Sted ved den søndre Side af Vapnesfjord, Windfell kaldet, for at bese og tage Prøver af nogen Surterbrand, som der sees i en Bakke ved Seen, tog tvende Haandliner med os, for at fiske paa Hiem-Beien, men da vi ikke havde andet end de store Kroge, som bruges til Hav-Torff, hvorpaa man satte et lidet Stykke af en Ørret, til Agn eller Mading, fik vi ikke mere i tvende Timer end ni Stykker, som vi huggede fast paa Krogen, men i samme Tid kunde vi stedse mærke dem at rykke i Beiten; jeg fortalte Sysselmanden derpaa den Færøeffe Maade med smaae og nette Kroge, med hvilke han siden skal have fisket vel, endskjønt andre paa hans Vaad ingen have fanget med de større.

118. *Gadus Morhua* (Favn. Svec. 308), Thorøf, er den almindelig bekendte Kabliau, i Norge Skreien. Af denne saavelsom følgende Arter

E var

*) I Skotland fortælles, at disse Pletter ere Mærker af Apostelen Peders Fingre, som greb den just paa dette Sted den Dag, han gjorde det store Fiskedragt, som tales om i Evangelio.

var en Mængde baade under Nord- og Østerlandet de tvende Sommere, jeg var der. Skade, at der kun lidet blev fanget, imod det, der kunde fanges. Den 28de Julli passerede vi Langelæs om Morgenens Kl. 4, henimod Middag blev det gandske stille; vi forsøgte strax at fiske, endskjønt vi vare nogle Mile uden for Landet; havde over 100 Favne ude af Linen, men funde ingen Bund. Ikke desto mindre fangede vi stedse nogle Torske til Kl. 4. Eftermiddag, da Strømmen havde sat os tilbage paa $\frac{1}{8}$ Mil nær Langelæs Pynten. Her havde vi kun 20 Favne Vand, men fangede ligesaavel her, som hvor vi begyndte. En liden Kuling kom da ned fra Landet, og hjalp os til Sees igien, da vi ellers ved den stærke Strøm kunde let blive satte paa Land. Den 29de og 30te faldt det atter i Stille; vi forsøgte og fiskede igien. Vi ventede her at træffe nogle af de danske Hukkerter, som samme Sommer havde Ordre at forsøge Fiskeriet under Nordlandet, men forgievs. Derimod saae vi den 31te 34 St. Hollandske Hukkerter tidlig om Morgenens at komme ud fra Bugterne ved Sletten imellem Næsset og Ruderhuk. Tvende af dem satte Flag i Top samme Dag, hvilket er et Tegn, de give de andre, at de have fuld Ladning og gaae hjem.

Den 1ste August atter stille. Et par Mile uden for Grimsey fangede vi, ligesom paa forrige Steder. Den 4de og 5te krydsede vi paa Fiorden mellem Skagstrand og Reykfiord. Her faldt det ligeledes ofte i Stille, hvorved altid fangedes nogle ved begge Landsiderne. Her ventede vi sikkert at see nogle Fiskerbaade ved Landet; men forgieves. Den 6te kom vi til Au-
fers.

kers. Paa Havnen hørte vi Indbyggerne klage over Fiskeriets Mislykke. Vi derimod bebreidede dem deres Efterladenhed, og lod dem vide, at vi havde fisket alle vegne i stille Veir. Næste Dag tog fire Mænd ud Kl. 11 Formiddag, kom hjem igjen Kl. 4 Estermiddag med 7 Torfke i Part eller Slut, og herved blev det de følgende Dage, jeg opholdt mig ved Handelsteden. I Begyndelsen af October reiste jeg til Olerheller ved Bøen Næykium under Linde-stoel, for efter min Instrux at samle et par Tønder, af de Kugel-Calcedoner, der falde. Her traf jeg tvende Torfke oplastede paa Landet ved Søegangen.

119. *Gadus Callarias* (Favn. Svec. 307),
 Thyrsklingr, Litslinger; er næstforegaaende
 meget liig, allene denne bliver aldrig saa stor som
 hiin. Blandt nogle Baads Ladninger, ved Rødesfiords
 Handelsted, saae jeg ingen over 1 Allen, men de fleste
 mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{3}{4}$ Allen. De i den ferske Søe, Olafsb-
 vatn kaldet, som E. Olafs. pag. 632 nævner om, og
 der kaldes Maurungr, ere just af denne Art, end-
 skjønt Straalerne i Rygsfinnerne ikke altid komme over-
 eens; thi paa tvende Stykker, som bleve mig tilsendte,
 fandtes 13 i den første Rygsfinne, 19 i den anden og
 tredie, i Bugfinnerne 6, Brystfinnerne 18, i den
 første Bagfinne 18, i den anden 19, i Geilhinden 7, i
 Sporden lade de sig vanskelig telle paa Torfkeslægten.
 I Augustmaaned vrimlede Rødesfiorden lige til det In-
 derste af Esfesiorden, saavelsom Nordfiorden af denne
 Fisk. Adskillige gange ladede Indbyggerne sine Baade,
 tæt uden for deres Bø med denne Fiskart; men da dette
 just traf ind i Høests-Tiden, der, som bekendt er,

efter nærværende Forsætning udfordrer alles Hænder, blev kunns lidet fanget af det, som ellers kunde blive. Maaden hos de fleste var den samme, som ved Bapnesfjord, nemlig at hugge med en stor Krog, hvilket her lykkedes meget godt, siden Etimerne vare saa tykke. Men overalt er denne Maade høist skadelig for Fiskerierne, da man saarer og dræber mange af de Fiske, man ikke fanger, og kunne siden blive Menneſket til Nytte.

120. *Gadus barbatus* (Favn. Svec. 311), Småfisk, Tharaſfisk, er deri forſkiellig fra næstforegaaende, at de ere meget ulige i Størrelsen, i Steden for at hine ere næsten eens. Disse ere enten ganske røde eller brune, opholde sig under Landet paa Steengrund, mellem Tanget; hine ere blanke, og opholde sig paa slet og blød Bund. Mod Enden af August 1780 kom denne Torſk i saadan Mængde ind paa Rensfjord og andre Fjorde i Strande-Snffel, at Fiskebaadene kom ladne til Handelsstedet ved Middag; men da Kiøbmanden ikke uden nogle faae Dage kunde imodtage Fisken, efterdi det var sildig paa Aaret, og Skibet ſkulde atter beſeile Skagestrands Havn, blev der siden ikke fanget mere, end hvad der daglig kunde fortares. Jeg ſpurgde de næst liggende Bønder, som bragte os fersk Fisk til Skibet, hvorfor de ikke anderledes benyttede sig af denne Belfignelse, hvorpaa de ſvarede, at de ikke kunde faae den tørret saa sildig paa Aaret. Salt og Fustagier at lægge den i, havde de ei heller; og altsaa nyttede det ikke at fange den. Jeg foreslog dem da at tørre den som Hængesfisk, og bygge dertil Hialler, hvilke man ſeer adſkillige Steder der i Snſelet

selet; men burde findes overalt; thi Sommer have de for intet i den største Deel af dette Eysel, da Stranden lige fra Cap de Nord og til Vitruvfiorden ligger fuld med Drivtømmer. Herpaa svarede de intet, og gik deres Vej. Stor Skade! at baade denne og flere Herligheder, som ofte tilbydes, saa lidet benyttes.

121. *Gadus virens* (Favn. Svec. 309), Upe, Graae = Sei, findes i E. Dlafs. Reisebeskr. Tab. XXV.*) Denne Fiskes Yngel opholder sig de første Aaringer i Fjorde, Havbugter, og langs ved Land-Kysten, i lige saa store Stimer som Silden. Ikke desto mindre er den Indbyggerne til ingen Fordeel, da Maaderne, den fanges paa i Norge, Skotland, Færøe og flere Steder, hidtil have været dem ubekjendte. Ja Fisken selv, i denne Alder, ansees af somme for Sild; og af andre for Torskens Yngel. Jeg har derfor indgivet til det Islandske Litteratur-Selskab en liden Afhandling om denne Fisk, samt Maaden, den fanges paa, paa ovennævnte Steder. Samme findes trykt i Selskabets Skrivters 3die Bind for Aaret 1782.

122. — *Molva* (Favn. Svec. 313), Langa. Dens Tegning sees hos E. Dlafs. Tab. XXVII. Er en bekjendt stor Fisk, som fanges paa Havet mellem Torsken. Heraf virkes Kiplanger, som formedelsk Fiskens Grovhed ere i flettere Priis end Torsken.

*) Ved Tegningen er ellers denne betydelige Feil, at endskönt der i den systematiste Beskrivelse staaer *Gedus tripterygius*, har den dog kunns tvende Finner paa Ryggen.

123. *Gadus Brosme* (E. Dlass. Tab. XXVII.), *Reila*, *Brosme*, er mørkebrun af Farve; almindelig i Allen lang, har tykt Skind, opholder sig helst paa Steengrund under Vandet, mellem Tanget, er ikke ubehagelig i Smagen. I et Uveir, som de Nordffe, efter Hr. Prof. Strem kalde Grunde-stod, men Færøenserne Uppengur, da Paalandsvinden raser, fastes de, ikke just saaielden, 100de viis paa Land.

124. *Blennius Gunellus* (Favn. Svec. 348), *Skeria*=*Steinbitr* (E. Dlass. 588, Tab. X., Fig. 12, 13), holder sig mellem Tanget i Fierren og under Vandet, hvor den ofte opsnappes af Zeisten, Lommen og Maagen, og andre Fugle, der leve af Fiske. Den findes og ofte i Torskens Mave.

III. *THORACICI*, Brystfinnede.

125. *Echeneis Remora* (Syft. Nat. 446), *Styrilfs-Fisr* (E. Dlass. 994 f.), er næsten ube-fiendt i Vandet.

126. *Cottus Scorpius* (Favn. Svec. 323), *Marhnutr*, er en paa de fleste Steder i Norden bekiendt Fisk. Dens Tegning sees i Tronh. Selfs. Skr. 2. D. Tab. XIII. og XIV. Den opholder sig mellem de store Tangarter paa Steengrund, under Vandet; æder begierlig alt hvad den forekommer. Dens Fisk er baade tør og fast, spises derfor ikke gierne, hvor andre bedre kunne faaes. I Dannemark kaldes den Ulfe, og i Færøe Runtupiil.

127. *Cottus cataphractus* (Favn. Svec. 324), Brodda = Mus, Serrendingr (E. Blafs. 589). Skal være meget liden, de største neppe $\frac{1}{4}$ Alen lange, Vinene store og sorte med en hvid Iris, paa Skindet graae, Brystfinnerne undtagne, som ere sorte med en hvid Kant. Den forekommer meget sjelden.

128. *Pleuronectes hippoglossus* (Favn. Svec. 329), Flydra, Heylag = Fiske, Hellesthyndre, i Norge og i Færøe Qveita, skient dette er paa det sidste Sted et mindre almindeligt Navn. Paa Nordlandet giver man den, ligesom i Færøe, forskjellige Navne, efter dens Størrelse, f. Ex. naar den er to Alne lang og derover, kaldes den Stor Flydra; er den af den Størrelse, at en Mand kan gribe omkring Sporden, tæt oven for Rumpfinnerne, kaldes den Greipu = Luda; er den noget mindre, Sma = Luda; og naar den er kuns $\frac{1}{2}$ Alen og der under, Sma = Depla. Den fanges, saavel inde i Fjordene som paa Havet, baade med Lang- og Handliner, mellem Torskene, undertiden fire a fem Alne lange. Saavidt mig er bekiendt, faaage Islænderne, uden videre Tillavning, denne Fisk, tildeels fersk, og tildeels halvtørret, og hvor der gives meget af den, virkes den og til Rav-Rælling. Paa Bapnesfjord sandt jeg, efter den Norske Maade, nedsaltede Finner, Ravabelte, hvilket brugtes spæget. I Norge, saavel som paa Færøerne, laver man en ypperlig Suppe af denne Fisk; man tager noget af Rygsfiskken, der altid er haard og tør, hakker samme fin, og laver den til Voller, men Finnerne skæres i smaae Stykker; disse ere fede og give Suppen Kraft. Noget stødt Ingefær, og lidt

E 4

Eddike,

Eddike ere alt hvad til denne Ret udfordres. Til Fiske selv laver man Peber-Rod, reven med Gløde, hvilket ikke allene gjør den smageligere, men og sundere.

129. *Pleuronectes Plateffa* (Syst. Nat. 456), Karfoli, er den bekjendte Rødspætte. Nogle faae Stykker af disse bleve fangede i Bodene, som om Foraaret bleve trukne efter Silb ved Desfiords Handelssted. Paa Djupavog eller Berusfiords Handelssted saae jeg ved stille og klar Lust nogle Stykker liggende paa Bunden uden for Bryggen, saavelsom af efterfølgende.

130. — *Flesus* (Syst. Nat. 457), Røle, Lura eller Luba. Dette sidste Navn tillægges alle de smaae Glyndre-Arter. Denne er de Danskes Skrubbe.

131. — *Lingvatula* (Syst. Nat. 457), Tunge. Af disse blev fanget nogle smaae Stykker ved Desfiords Handelssted i Bod.

Ved Husevigs Handelssted fanges undertiden paa Limer mellem Torffen en Art Glyndrer, som ligne i visse Maader Skrubberne. De ere lange og smalle, og i den Henseende meest lige Tungerne. I Røgsfinnerne havde de 80 Straaler; i Brystfinnerne 10; i Bugfinnerne 6; i Bagfinnerne 68; i Sporden 18; i Gælhinden 6. Dinene saavelsom Riæsten ere meget store, og foran paa den underste Riæbe sidder en haard og spids Knort (*Tubercula spinosa*); Fortænderne ere baade store

store og skarpe; paa Skindet er den næsten sort, og meget skrubbet.

Al vrangte Glyndrer, som have Vinene paa den venstre Side, findes her, som andre Steder, enkelte Stykker imellem de andre.

At der jo gives paa de fleste Steder, hvor der er Sandbund, inde i Fjorde og Bugter, en Mængde af disse Glyndre-Arter, kan vel ikke tvivles paa, skönt man endnu ikke benytter sig deraf, da Maaderne at fange dem paa, ikke ere vedtagne, saasom med Garn eller Fiskeline, eller som man bruger i Færøe, i lille Veir at stange dem paa Bunden med Lyster, eller et saakaldet Sandglynder-Jern, lig en Harpun, sæstet til Enden af en smal Stang, 6 a 7 Alen lang, ja deraf over.

132. *Gasterosteus aculeatus* (Favn. Svec. 336), Hornsile, Hunde-Steile. Af disse gives en Mængde ved Stranden paa Algerøre, men endnu overflødigere i det store Myvatn, hvor de tiene den Mængde af Vender og andre Fugle, som der bygge, til Føde. Med Fornoielse betragtede jeg der store Stimer af dem at staae samlede, med aabne Munde, og Hovederne nedvendte imod nogle smaae varme Væld, der sprunget op af Bunden. Dette synes at bekræfte hvad Hr. Prof. Ström og andre formode, at Fiskene i Havet ligeledes holde sig til de Steder, hvor ferske Vands Kilder rimelig springe op af Bunden. Adskillige Steder laae de opkastede paa Bredden, og blandt dem fandt jeg adskillige, hvor ikke alene Bugen, men

endog Fisken selv var opfyldt med smaae Orme og Larver, formodentlig Myggens, som i dette Vand er saa utroelig megen. I Norge og Sverrige, hvor der er falden Mængde af denne Fisk, har man koget Tran af den; see Schnabel over Haranger pag. 27, den kaldes der Stikling, samt de Svenske Vet. Academiens Handl.

IV. ABDOMINALES, Bugfinnede.

133. Salmo Salar (Favn. Svec. 345), Lax. Af denne bekjendte hyppelige Fisk gives ikke allene en Mængde i de saakaldede Jekulsaaer, men endog i mange smaae, og næsten ubetydelige Elve, hvoraf nogle paa Nordlandet bære Navn af Fisken, og kaldes Lax-Åaer. Selv saa jeg en meget stor Lax springe op fra Hestene, da jeg reed over en liden Åa, kaldet Hvidedal's-Åaen i Strande-Syssel. I disse Elve fange Indbyggerne endeel med Laxe-Rister og Garn, som kan læses om, saavel i E. Olafs. som Sekret. Olavii Reisebeskrivelser. Med Garnene have de denne smukke og bequemme Indretning, at de i Steden for smaae Stene, som almindelig andre Steder bindes med en Traad under Grund-Linen, hvoraf tit ved Udsættningen endeel falder bort, og Garnet derover ilde udspændes, ja ofte sammenvikles, save Legg- og Laar-Benene af Kær og Heste i to eller tre Stykker, og trække dem paa Grundlinen paa samme Maade som Flaadene paa den øverste Line eller Tølse. Herved holdes Garnet baade jævne og tættere til Bunden.

At der jo i Fiordene og andre Steder i Søen uden for Elvene opholder sig, til visse Tider, en Mængde af Lax, kan man ikke tvivle paa; men af disse fanges endnu ingen, saavidt mig er bekendt, da Indbøggerne ere uvidende om Redskaberne og Maaderne, den fanges med paa andre Steder. Blandt disse blev i mine Tanker den Bornholmske Laxe-Line den bedste, og maaskee saa meget suarere antaget, da den i mange Ting kom overeens med Torffe-Linerne. Den største Vanskelighed herved vilde Agnet blive, som paa Bornholm altid er en frisk Sild, hvilkenielden faaes i Island; men i dens Sted kunde maaskee smaae Silunger, helst af den Art, man kalder Bleikia, gjøre det samme. Da Fisken er meget stærk, bør alle Delene i Redskabet være stærkere og sørere, end paa Torffe-Linerne. Linen er 60 til 70 Favne lang. Fra Enden af samme, hvorved sættes den første og største Beie, og til den første Lemme med Krog, ere 12 Favne, siden 5 Favne mellem hver Lemme, og disse ere $1\frac{1}{2}$ Favn lange. Linen lægges luns fæstet ved den eene Ende med en Drægg, paa den anden Ende hænger den sidste Krog med en Beie over, der svaier efter Strømmen. Lige over og imellem hver af de andre Lemmer bindes et Flaad. Linen lægges tæt under Vandskorpen, ofte paa 30 Favne Vand.

134. *Salmo carpio* (Syst. Nat. 510), *Murride*, *Sio-reydur*. Af denne saavel som de følgende Arter gives en Mængde overalt paa Nord- og Østerlandet, saavel i de ferske Søer som Elvene og Havgugterne. En stor Deel fanges med Rod, hvor disse høves; men endnu flere med de saa kaldede Silunge-Garn, hvilke ere meer almindelige. Om Aftenen spændes

spændes de ud fra Stranden, paa samme Maade som Sælhundegarnet, og sjelden eller aldrig trækkes tomme ind igien. Ofte, hvilket jeg selv saa ved Algerøre, havde Lommen (*Colymbus arcticus*) med Vender og andre Fugle løbet sig fast deri. Paa Nordlandet udsættes og indtages dette Garn med et Slags smaae Baade, flade for Bagstavnen, som kaldes Byttur; paa Østerlandet derimod haves en nemmere Maade; der lægges nemlig en Drægg med en Beie over, saa langt ud fra Landet, som man vil have den yderste Ende af Garnet at staae. I Dræggen er en Lykke, eller løbende Tidsse, hvorigiennem en Snor trækkes dobbelt saa langt, som fra den til Landet; den eene Ende af Snoren bindes fast i den yderste Ende af Garnet, og med den anden trækker man Garnet ud, til det naaer Tidsfen. I den indre Ende af Garnet haves og en kort Snor, for at trække det tilbage paa Land. Med denne Indretning kan man allene, og uden Hielp af andre, i en kort Tid see til sit Garn, da det er hastig trukket ind og sat ud igien. Af denne Art gives undertiden de, der ere baade fede og i Alen lange. Naar disse salttes, røges og behandles paa samme Maade, som Laxen, overgaae de den meget i Smagen. Da meget fanges af denne, saavelsom af efterfølgende Arter, burde den anderledes behandles, end som nu brugeligt er, nemlig at hange den ligesom Torsken i Vin den at tørres, hvorved denne fede Fisk, helst om vaadt Veir indfalder, bliver suur, og naar den glemmes, baade harst og skimlet. Andre Steder, saasom i Skotland, Irland og Bornholm, skiares Laxen i Stykker, ganske frisk, koges og forvares i sit eget Sod med Salt i, og om man vil giøre det bedre, blandes det med

Eddike

Eddike og lidt knuset Peber. I Mangel deraf kunde vel skarp Valde (isl. Syra) giøre det samme i Island. Saaledes behandlet kan den længe bevares i tætte Fustager, eller Krukker, som got tilbindes. Paa Færøerne bruges denne Maade af nogle i Henseende til Dræder*). Paa de Steder, hvor Torske og anden Fiske fanges, forbruges meget af disse til Agn eller Madning paa Krogene. Vel er det sandt, at Torsken, saavel som de andre Fiskeslag, heller tage dette end Torske-Agnet, men herved taber det Almindelige meget; thi saasnart Torsken faaer Smag paa dette Agn, tager den siden ikke andre Fiske-Agn paa det Sted. De Fiskere derfor, som boe paa Steder, hvor ingen Dræder eller Silunger fanges, maae saa godt som roe forgieves, om de sege samme Banke og Meder, som hine. Bonden paa Gaarden Aae i Olafsfjorden havde tvende Dage i Rad fisket meget godt, da jeg reiste til Siglesfjorden, men efter treende Dage kom jeg tilbage, og Manden kom samme Dag hjem igien fra Fiskeriet med tom Baad. Jeg spurgte, om Fiksen, der nylig var ankommen, saa hastig havde trukket bort igien, hvorpaa han pegede paa tvende Baade, som havde været paa samme Sted med ham, og da roede næsten ladne ind i Fjorden, hvor det bekiendte fiskerige Olaf-Batn er; disse,

*) Hvor meget var det ikke at ønske, at Island, Færø og andre nordiske Lande brugte en endnu fuldkomnere Maade med at spæge og røge denne lækre Fiske, da Island haver i det mindste paa nogle Steder Understov, som er tienlig dertil, og Færø (ei at tale om andre Steder) hist og her Bearald af Enebær-Ris, som give alt hvad der røges med samme, den behageligste Smag, som andre Træ- og Busk-Arter ei kunne give.

disse, sagde han, kunne altid have Ørreder til Ågn, og bruge det bestandig, derfor kunde vi andre ikke vente noget, med mindre vi havde samme Ågn. Endnu flettere er det bestilt, hvor der kun fanges lidet af denne Fisk; thi der maae det andet ganske hvile. Saaledes havde man paa Husevig i et par Dage, før end jeg kom der, fanget en stor Deel, feed og stor Torsk. Alle vare derfor enige om at søge Søen næste Dag igien, og altsaa var det ikke mueligt for mig at faae en Mand, som kunde vise mig Veien til Myvatn, endskjønt jeg bød dobbelt Betaling, og maatte derfor slaae det af Tanker at reise næste Dag, indtil de efter Sædvane om Åstenen trakkede Bod, for at faae noget af denne Fisk til Ågn; men da dette Fiskerie slog Feil om Åstenen, blev der intet af Havfiskeriet næste Dag. Herover kunde jeg for sædvanlig Betaling faae til Føl-gemand, hvem jeg lystede. Heraf sees, hvilken Hinder det er for det større Fiskerie, at man allene binder sig til saadanne visse Ågn, der enten ikke altid, eller af alle kunne have, og dette er Årsagen, hvorfor det paa mange Steder i Norge, saavelsom i Færøe, ikke kan lides. Den saakaldede Larebroder er ikke andet end denne Art, som de give dette Navn, naar den er meer end almindelig stor. Hannen (Mas) saavel af denne som næstforegaaende, kaldes Hængr.

135. *Salmo Trutta* (Favn. Svec. 347),
Silungr. Af denne saavelsom følgende Art fangede en gammel Mand i Østfords Aae jævnlig nogle, naar Veiret tillod det, hvoraf han bragte endeel til Kiebsmanden, for at tilbytte sig for samme andre nødvendige Vare fra Handelen. Jeg fik ved denne Leilighed ikke allene

allene at see hans Reedskab, men endog Efterretning om Omgangsmaaden ved denne Fangst. De vare hverken kunstige eller kostbare; thi et par Favne grovt Seilgarn, hvori hængte en lige saa grov Jern-Krog, uden Aghald, udgiorde altsammen. Til Agh brugte han Farven af Spie-Fluen, naar den kunde have, og i Mangel deraf, usaltet Smør. Fangsten gik for sig, naar Elven var tilfrossen, da han gjorde Huller giennem Isen paa de Steder, hvor han vidste Vandet var dybt, og Fisken pleiede at holde sig til. Jeg foreholdt ham, at saavel disse som andre Fiske bede snarere paa, naar Snoren og Krogen vare nette og fine. Han nægtede det ikke ganske, men sagde tillige, at hvis han havde en Ring, vilde han vise mig, at han med sit grove Reedskab skulde fange langt meer, end en anden med de finere. Jeg loffede denne Hemmelighed af ham, som bestod deri, at om Krogen blev stroget med Magnetsteen, kunde han med den fange alle de Fiske, som vare i Nærheden. Jeg havde just en liden Magnet med mig, og denne laante jeg ham for at bringe ham ud af Drømmen, at det var Jern og ikke Fiske, den trak til sig, men ligesaa glad, som han imodtog den, saa nedslagen bragte han mig den tilbage næste Dag, da denne indbildte Virkning af Magneten ganske havde slaget Feil.

Paa Østerlandet vare nogle, som forstode at tage den med bare Hænder i smaae Aaer og Bække, hvor de opholde sig i Huler, som Vandet har gjort ind under Muld-Bakkerne.

I 36. *Salmo levis* (E. Dlaf. 595 g.), *Bleblia*, er meget almindelig, og fanges mellem næst foregaaende, med hvilken den i Henseende til Straalerne i Finnerne, saavel som Tænderne i Munden stemmer ganske overeens. Derimod er den forskjellig i Kroppen, som paa denne er baade smallere og rundere; ofte meget bleg, hvoraf den og har faaet Navnet. Skællene ere og finere, end paa de foregaaende Arter, og endelig træffer man somme, hvis Fisk er ligesaa hvid som Torskens, og dog tillige feed.

I 37. — *alpinus* (Favn. Svec. 349), *Kaub-birtingr*, *Barna Silungr*, fanges i mange af de ferske Søer oppe i Landet; men fornemmelig er Myvatn bekiendt for, ikke allene at have Mængde deraf, men tillige fede, hvorfore og mange i de næste Syffeler forskaffe sig dem vinderrede deraf, for med dem, som noget lakkert, at opvarte Fremmede og Rejsende. Vel er det sandt, at der gives en stor Mængde af disse Fiske i denne Sø, men dette er ikke allene Aarsagen til at Fangsten her er overflødiger, end i andre fiske-rige Søer. Indbyggerne her, overbeviste om, at dette saavel som andre Fiskerier, beroer, naar Tid, Sted og andre Ting ere iagttagne, mere paa Nødskaaberne, end, efter almindelig Mening, paa Lykken, have derfor Garn, bundne af saa fin, jævn og glat Hampe-Traad, at de slet ikke komme i Ligning med hvad man seer andre Steder. Jon i Reykiahlid, som jeg opholdt mig hos, medens jeg reiste omkring der i Vøidelalet, forfærdiger om Vinteren, med sine mange Børn, en stor Deel af disse Garn, som han sælger (thi de søges begier-

begierlig af dem, som kiende dem), men vist ikke med nogen Fordeel, da han for et Garn paa 24 Favne og 20 Masser dybt, tager ikkun tre Mark Courant. Mig overlod han eet, som jeg onsker Forsynet vilde unde mig Leilighed til paa noget Sted at gjøre Forsøg med. I Færre kunde det i det mindste altid fremvises som et Mynster.

138. *Salmo Fario* (Favn. Svec. 348); *Læfia-Silunge*, er en liden Art, som opholder sig almindeligst i smaae Bække paa muddrig Grund. Et kiendelig af sine heirede Pletter paa Ryggen og Siderne, og kaldes i Dannemark Foreller. E. Olafsens Brændkød p. 596 (h og i) ere mig ubekiendte; men maaſkee de ere Artsforandringer af *S. Fario*. Paa Østerlandet fortalte Præsten Hr. Ciril a Hofe mig om en ham paa andre Steder ubekendt Art, som fandtes i en varm Kilde ved Jokullsfjell i Skaptfields-Sjffel. Iblandt Mængden skal ingen træffes over $\frac{1}{4}$ Alen lang. Noget beſynderligt herved er, at Kilden løber ud i Skeidaraae, hvor, ſaavidt bekiendt, ingen nogen Tid har ſeet Silunger.

139. *Salmo arcticus* (E. Olafs. 358, 695. Tab. XXVIII), *Lodna*. Tegningen er kunſmaadelig; thi baade Fiſken ſelv, ſaaſelvſom Bagſnitſen, ere alt for brede; ſaaledes ſavnes der ganſke det Tnug, eller villi, ſom ſidde paa Sidelinien, hvoraf den har ſaaet Navnet; men dertil er rimelig Aarſagen, at Tegningen ikke er tagen af et friſſt Exemplar; thi dette Laadne ſidder meget løſt, og derfor haſtig rives bort. Deres Længde er 5 a 6 Tommer, og Bredden

6 a 8 Linier. I Rygsfinnen har den 14 Straaler, i hver Brykfinne 15, i Bugfinnen 8, i Bagfinnen 22, og i Sporden 28. Af disse Straaler træffer man somme, som dele sig i Enden. Den bageste Rygsfinne er liden og enkelt, som paa de andre Arter af Laxeslægten. Saa snart Isen brækkede op om Foraaret, indfandt den sig strax ved Østfjords Handelsted, hvor man om Morgenens tidlig, før end det blev lyst, fandt den liggende paa Stranden ved Ebben, hvorpaa Sil den fulgte strax efter, og af begge, men fornemmelig den sidste, blev en stor Deel fanget med Rod. Dens Stank er, naar den først kommer af Søen, ufordragelig, meest lignende Menneske Dræk; men efter at den er roet i ferst Vand, forsvinder den til største Deelen, og koft eller stegt mærkes slet ikke dertil. I Smagen er den meget god, Fisken er hvid, feed og blød. Den korte Tid, den var inde i Østfjorden, løb den bestandig omkring, hvilket man tydelig kunde see af Ritsen, der stedse skildrede oven over den, og, da den gik ud igien, mærkede man heller intet meer til Sil den. Den Beskyldning, som tillægges den i Pontopp. Norg. Beskr. 2. D. pag. 217 og flere Steder, at den trækker andre Fiske efter sig, synes at være ganske rigtig.

140. *Esox Belone* (Favn. Svec. 356). Geirnefr, er fanget paa Senderlandet 1701 (E. Olafs. 995), er den i Dannemark bekendte Hornfisk.

141. *Clupea harengus* (Favn. Svec. 357). Haffild. Heraf blev nogle fangede mellem Baarsilden ved Algerøre, og i Augustmaaned nogle faa med Silunge-Net i Rødefjord, saavel ved Handelsteden

det som længere ind ved Kirkestedet Holmar. Paa begge Stederne var den baade større og federe, end den saakaldede Glamsfke Sild. Fiorden vrimlede fuld, ikke allene af Sild, men tillige af Graasen og smaa Torsf. Ofte kunde man høre paa Landet, hvorledes Stimerne, forfulgte af Sælhundene, Marsviiin og andre store Hvale, sprunget løse over Vandet, og ikke sjelden flygtede op paa det tørre Land. Veiret var den meste Tid stille med tyk Taage, saa intet kunde sees. Af al denne overflødige Betsignelse finge Indbyggerne slet intet, undtagen noget af Torsken; thi Sildegarn ere dem ikke bekendte, uden af Navn, og Maaderne, som andre bruge at fange Graasen paa, ere dem ligeledes ubekendte *). Hertil kommer endnu en betydelig Hindring i Fiskeriet, saavel her, som andre Steder i Landet, nemlig Ukyndighed om Compassets Brug, hvorved de, saasnart der indfalder taaget Veir, ikke fordriste sig at forlade Landet, endskjønt meget kunde være at vinde.

142. Clupea - - , Bor sild. Af denne kommer næsten hvert Foraar en Mængde lige til det Indre af Desfjorden, hvor og endeel fanges med Rod. Ritsen (*Larus tridactylus*) holder sig bestandig over Stimerne, og efter dem retter man sig i at fiske Roden. Den er meget mindre end Havsilden, de største $\frac{1}{4}$ Alen lange, have meget blanke, og tillige grove Skæl, der sidde meget løse, saa at Stranden, som Roden er trukken op paa, seer ud som den var forselvet. Denne Fisk er feed, og tillige fastere i Kødets end den foregaaende. Den kan ikke være E. Olsfs. Kopsild, pag.

*) See min Affh. i det Isl. Lit. S. Skr. 3. Bind.

587; thi denne er baade større, og tvertimod hvad han beretter, spises meget begierlig af Indbyggerne.

143. *Cyprinus pelagicus*. Saaledes har Hr. Kammer-Sekretaire Olavius i sin Reisebeskr. pag. 9 kaldet den i Island bekiendte Karpe, hvis Tegning sees i E. Olafs. Reisebeskr. Tab. XXIX. Selv fik jeg den ikke at see, tør derfor ikke paastaae, hvad jeg og flere andre har formodet, nemlig at den var *Auctorum Perca Norvegica*, hvis Tegning findes vel giort saavel hos Leem. Tab. XCIX., som hos Alcan. Tab. XVI. Man havde været Hr. Kammer-Sekr. meget forbunden, om han, siden den faldt ham levende i Hænderne, havde givet en nøiagtig Beskrivelse over den, hvoraf man kunde dømme, til hvilken Art af *Cyprinis* den henhører, eller om den maaskee endnu ei er beskrevet af nogen.

I Bodene, som adskillige Gange bleve trukne ved Desfiords Handelssted, traf jeg en Fisk, som de tilstedeværende Indbyggere vel havde seet tilforn, men ikke kunde sige mig noget Navn paa, da somme af dem ansaae den for Yngelen af Længen, andre af Brosmen, og nogle troede det var en Art af Al. Jeg søgte, men fandt den hverken i Linn. Syst. Nat. eller i E. Olafs. Reisebeskr., har heller ikke siden fundet den beskrevet hos nogen mig bekiendt Auhor. Dens Figur sees i naturlig Størrelse paa Tab. IV.

Efter Linnæi systematiske Orden bliver den en *Blennius*. I Rygsinnen, der, naar Fisken svømmer, staaer opreist, som den forestilles paa Figuren, ere 72
Estraa-

Straaler, som endes med en stikkende Spidse. I Brystfinnerne ere 15, og Bugfinnerne kunns een Straale. I Bagfinnen 54. I Sporden 16, og i Geil-Hinden 6. Finene ere store og sidde ikke langt fra hverandre. Tungen er kort og buttet. Yderst i hver Kiæbe har den en Ræd skarpe og indad bøiede Tænder, samt inden for disse atter en dobbelt Ræd ligeledes skarpe, men kunns halv saa store, som de første. Farven er oversalt lysebrun med nogle mørkere Pletter eller Styer. Fra Hovedet og til Gaddet er den trind, men derfra og til Sporden flad, og glat som en Al. Under Kiæben har den ingen Traad (cirrhum), som ellers findes paa de fleste af denne Slags. Dens Character specificus bliver: *Blennius capite lævi, radiis pinnæ dorsalis pungentibus*.

Femte Klasse.

INSECTA, Insekter.

I. COLEOPTERA, Bingedækkede.

144. *Cistela Stoica* (Müll. Prodr. 514), Gullvarta, og E. Dlafs. S. 600 (a).

145. *Scarabæus fimetarius* (Favn. Svec. 385), Jærdlus. Af denne saaes en Mængde først

i Mai-Maaned ved Gaardene Kiarna og Naust i Desfiord.

146. *Dermestes lardarius* (Favn. Svec. 408), *Flekkflanner*, forekom mig ikke, uden allene ved Handelshusene paa Desfiord, hvor de maaskee vare tilførte med Varer fra Kiøbenhavn.

147. *Curculio breviostris*, *femoribus clavatis muticis*, *totus atrofuscus*, *Elytris convexis*, *leviter sulcatis punctis inæqualibus elevatis*, *Jarnsmidr*, hos Egg. Olaf. Sela kappr. Da dette Insekt, som er saa almindeligt overalt i Island, og fornemmelig i Kaalhaveerne, endnu ikke er ret beskrevet af nogen, mig bekendt, vil jeg her give en udførlig Beskrivelse over samme. Den findes ikke altid lige stor, men almindeligst som *Scarabæus fimetarius*. Farven er mørkegraae, eller rettere, sort; thi den graae Farve forarsages af adskillige fine stumpe Haar, den hist og her er besat med, besynderlig paa Vingedækkene, hvilket bedst sees under Forstørrelses Glaset. Hovedet er lige saa langt som Hals-Skioldet. Det underste Led af Føle-Hornene er kelledannet, og af lige Længde med de otte øverste Led. Hals-Skioldet er trindt, overalt besat med ophævede Prikker, hvilke gjøre, at det seer ud som Chagrin. Vingedækkene, som ere høiere og bredere i Midten end til Enderne, give Bullen en ægformig Skikkelse, have fine Furer paa langs, som overalt ere besatte med ulige store ophævede Prikker. Paa-rene ere glatte, lange og kelledannede. Leggene og Kløerne haarede.

En Artsforandring findes altid mellem denne. Forskiellen er allene, at denne sidste er sortere, og næsten glat; thi under Glasset kan man see Begyndelsen til de samme Furer og Prikker, som paa forrige.

148. *Silpha Sabulosa* (Favn. Svec. 456), fandtes nogle Gange i sandig Jord ved Myvatn.

149. — *pedicularia* (Favn. Svec. 466), ved Rødesfiords Handelssted.

150. *Cerambix testaceus* (Favn. Svec. 670), traf jeg en eneste Gang ved Rødesfiords Handelssted.

151. — *fur* (Favn. Svec. 657), ligeledes kun en eneste i Vinduet paa mit Kammer ved Øsfiords Handelssted. Mueligt er det, at de ere didbragte fra Dannemark med Varer.

152. *Dytiscus marginalis* (Favn. Svec. 769), Brunflucka, Vandkalv, var meget almindelig i stillstaaende Bænde paa Østerlandet.

153. — *striatus* (Favn. Svec. 770), og

154. — *femistriatus* (Favn. Svec. 772), fandtes i Mængde i en stor Grøft ved Gaarden Holum, mellem Husevig og Bapnesfiord, tæt ved Haugs-Dræse. Disse kaldtes, som den første, Brunflucka.

Ved Berusfiord fortalte en Præst mig om et Insekt, der svømmede i Vandet, og var nogle Gange større,

men ellers liig disse. Han kaldte det Raub-Skøt, og lagde til, at hvis et Kreatur fik det i sig, døde det. Maaſkee den er *Dytiscus latissimus* (Favn. Svec. 768).

155. *Carabus vulgaris* (Favn. Svec. 799), Jærnsmidr, er meget almindelig under smaae Stene, og andet som ligger løst oven paa Jorden. Alle de jeg saae, vare overalt sorte; de indtrykkede Punkter ere almindeligst 3de paa hvert Vingedække, dog findes nogle med flere, og andre ganske uden Punkter.

156. — *ferrugineus* (Favn. Svec. 798), ligner foregaaende meget, allene Farven paa Vingedækkene er lysebrun, paa Kroppen og Fødderne mørkere, og Hovedet med Bryst-Skjoldet sort.

157. — *velox* (Favn. Svec. 803), træffes jævnlig mellem de tvende foregaaende; er fiendelig af sin brede og korte Skabning og meget hastige Løb.

158. — *melanocephalus* (Favn. Svec. 795), Fødderne og Kanten af Hals-Skjoldet ere allene brune, det øvrige sort.

159. — *piceus* (Favn. Svec. 802), er liden og overalt sort.

160. *Staphylinus maxillofus* (Favn. Svec. 841), Jøtun-Ure eller Etin-Ure (*Bos vorax*), findes i overflodig Mængde ved Møgdyngerne; er beskiendt af Almuen, som ikke allene troer den at være giftig,

giftig, men paastaar endog, at om den bliver skaars
ren i Stykker, krybe Stykkerne sammen igien. For
at overbevise dem om Urigtigheden heraf, skar jeg dem
nogle Gange over, hvorved den, som andre Insekter,
døde efter en meget kort Tid.

161. *Staphylinus fufipes* (Favn. Svec. 857), og

162. — *rufipes* (Favn. Svec. 858), traf jeg
ofte i Gierder og Huusvægge ved Østfords Handelssted,

163. — *politus* (Favn. Svec. 843), er ikke
halv saa stor som *maxillofus*, og opholder sig, lige-
som den, i Mægdnynger; har en stærk glindsende sort
Farve, som fornemmelig falder noget lidet i Kobbers
farven.

II. *HEMIPTERA*, Halvvingedækkede.

164. *Cimex grylloides* (Favn. Svec. 910),
og

165. — *litoralis* (Favn. Svec. 915), ere
anferte i E. Olafs. Reisebeskr. pag. 601. Den første
traf jeg ikke, men den sidste var i Mængde paa Østers
landet.

166. *Aphis Brassicæ* (Favn. Svec. 985),
findes ofte i Havnene.

III. LEPIDOPTERA, Meelvingede.

Uf denne Orden forekom allene Phalæner, og det i en utroelig Mængde.

167. *Phalæna graminis* (Favn. Svec. 1140), kaldtes, som de fleste af denne Orden, med det almindelige Navn Fidrilde. Da dette Insekt er bekendt for at have gjort betydelig Skade paa Græsset adskillige Steder, og det aarlig sees der i Landet, kan man nogenledes sikkert antage, at det haver været Larven af denne species, som Kammer-Sekret. Olavius beretter i sin Reisebeskr. pag. 564, der har været i saadan Mængde ved Gaarden Lundum i Jnioskedalen, at de bleve sammenstræbede med Skovler, og bortbaarne i Truge. Tegningen af Larven sees paa den XI. Tab. Fig. I. l. cit.

168. — *Betularia* (Favn. Svec. 1237). Dens Larve skal for 30 Aar siden have gjort Birke-Skoven Skade i Jnioskedalen (see Kammer-Sekret. Olavii Reisebeskr. pag. 362).

169. — *oleracea* (Favn. Svec. 1197), Raupmans Fidrilde, fløi i Mængde ved Husevigs Handelssted siøst i Junio.

170. — *lucerneæ* (Favn. Svec. 1152), Liosflugæ eller Gestafflugæ træffes ikke sielden i Husevne.

171. *Phalæna vaccinii* (Favn. Svec. 1212).
 Af denne traf jeg nogle saa. Farven var lysebrun, og
 den sorte Plet midt paa Vingen neppe kiendelig.

172. — *prunata* (Favn. Svec. 1267).

173. — *undulata* (Favn. Svec. 1272).

174. — *fluctuata* (Favn. Svec. 1281), fløi
 i utroelig Mængde midt i August i Marken uden for
 Thingøre Kloster, og følgende Aar ligesaa hyppig paa
 Østerlandet.

175. — *pratella* (Favn. Svec. 1369), var
 i ligesaadan Mængde som forrige i Græsset; den kiendes
 bedst af sine smalle og sammenrullede Vinger, saas-
 velsom af deres smukke gliudsende hvide Farve.

176. — *tapetzella* (Favn. Svec. 1414).

177. — *pellionella* (Favn. Svec. 1415).

178. — *farcitella* (Favn. Svec. 1416). Disse
 trende sidste ere ikke usædvanlige i Island, hvor deres
 Larver, ligesom paa andre Steder, gjøre Skade paa
 Klæder og andet Tøi, og de kaldes alle med et Navn
 Mol fluga.

IV. NEUROPTERA, Senevingede.

179. *Phryganea flava* (Favn. Svec. 1502),
 sees ved adskillige ferske Søer, fornemmelig paa Øster-
 landet, og

180. *Phryganea Rhombica* (Favn. Svec. 1486), ved Myvatn.

181. — *bicaudata* (Favn. Svec. 1489), er anført hos E. Olafs. 603.

V. HYMENOPTERA, Skindvingede.

182. *Tenthredo antennis septemnodis*, corpore toto atro, tibiis et palmis cinereis. Bingerne spille stærkt med den blaa og grønne Farve, har nogle faa sorte og stærke Sener, som løbe uden Orden i dem. Den var meget almindelig, saavel i Havene som Engene.

183. — *pratensis*, Tronh. Selsk. Skr. 3. Deel, pag. 417 Tab. VI. Fig. XI. c., bliver maa-
ske *Tenthredo aculeo crasso* (v. E. Olafs. 603).

184. *Ichneumon sarcitorius* (Favn. Svec. 1580, E. Olafs. 603).

185. — *niger abdominis segmentis secundo tertioque ferrugineis, tibiis et palmis pallidis*. Den er af middelmaadig Størrelse. Bugen, som hæftes til Brøstet med en sort Stilk, har andet og tredie Leed rustfarvet; de øvrige sorte. Laarene ere sorte og kelledannede. Leggene bleggule, undtagen paa det bageste par Fodder, som er sort ved det nedre Leed, hvor tillige sees tvende stive Børster. Af dette Insekt traf jeg i Augustmaaned uden for Bapnesfiords Handelssted en stor Mængde, dog ikke siddende uden i Blom-

Blomsteret af *Saxifraga aizoides*. Iblandt disse gaves en Artforandring, hvis Forskiel var denne, at den havde en sort Ring omkring den forreste Kant af det 3die rustfarvede Læd paa Bugen.

186. *Ichneumon niger*, scutello albo, abdominis segmentis secundó tertioque, parte anteriore nigris, posteriore interrupte ferrugineis. I Øvrigt er den den næstforegaaende ganske liig.

187. — *Manifestator* (Tronh. Selsk. Skr. 3. Deel, 45), er halv saa stor som foregaaende. Dens udstaaende Braad er ikke længere end Kroppen.

188. — *ovulorum* (Favn. Svec. 1644), var meget almindelig.

189. — *Errator*, anføres af E. Olaf. pag. 603, som jeg dog ikke antraf.

190. *Apis terrestris* (Favn. Svec. 1709), Hunangsfluga, Jordhumle, er meget almindelig paa Nordlandet; den bygger i gamle Jordvægge og Gierder. Indbyggerne vasse neie paa at samle dens Honning, som de bruge i adskillige Sygdoms Tilfælde.

VI. DIPTERA, Lovtingede.

191. *Tipula rivosa* (Favn. Svec. 1738), er E. Olaf. T. maxima 603, og kaldtes paa Østerlandet Hrossa-Tidrilde.

192. *Tipula Regulationis* (Favn. Svec. 1754), *Bængdilafluga*.

193. — *pennicornis* (Favn. Svec. 1777), er blandt de mindste af Mygarterne; flyver i store Flokke om Aftenen naar Veiret er roeligt; fiendes lettelig af Gole-Hornene, der ligne en Hesterumpe.

194. — *monoptera* (Favn. Svec. 1756), sees ofte, som forrige, i Flokke; endog i December-Maaned saae man den nogle Gange, naar Veiret var mildt ved Østfjords Handelsted.

195. — *plumosa* (Favn. Svec. 1758), *Thengfluga*, og ved Myvats *Nekamy*. Dette sidste Navn har den faaet tildeels for at skille den fra en anden Myg, som siden skal mældes om, der ligeledes er der i største Mængde; tildeels deraf, at den ofte med Vinden driver op paa Landet, i saadan Mængde, at naar man gaaer ved Bredden af Vandet, kan paa visse Steder Skoene næsten stules i disses Adslær. Ofte spørger den ligegyldige Beskuer af Skabningen, hvad Nytte gier den eller den i hans Dine ringe og unyttige Skabning? Var han der, skulde han tydelig see, hvor meget dette lidet Insekt bidrager til hele Myvatns Sveitens Vel og Underholdning; thi af de døde Myg, som opraadne ved Bredden af Vandet, giødes Jorden, saa at Græs-Væxten drives baade hastig og stærk. Her ved fødes først Creaturene, og siden Menneffene igien af disse. Endnu betydeligere Nytte giere dets Larver, som leve i Vandet; thi ved dem fødes fornemmelig den i Island bekiendte fede og lekre Myvatns Silung (*Salmo*

(*Salmo alpinus*), der fanges i saadan Mængde, at den ikke allene er tilstrækkelig at forsyne Sæeten selv med Fisk; men en Deel deraf tørres, og overlades til de nærmeste Eysfeler. Hornsilet (*Gasterosteus aculeatus*), som opholder sig der i ligesaa stor Mængde, finder heri ogsaa sin fornemste Føde, og denne igjen (thi Mængden er utallig) tillokkes og tjener til Føde for de Sværmer af Gæs, Vender og andre Vild-Fugle, som aarlig her bygge og have deres Nedar. Disses Æg blive Menneskene til Føde, og med deres Skarn gjødes de omkringliggende Marker. Ofte sees Flokke af disse Vng saa tykke, at de mod en klar Himmel, i nogen Graastand, forestille en mørk Jordenskye.

196. *Tipula hirsutissima*, atra, thorace gibboso, capite, femoribusque ferrugineis; Galldræ-Fluga. Da denne Flue, som jeg ofte saae, og fangede nogle af, hverken passer sig paa E. Olafs. Beskrivelse i hans Reise 604 (e), heller ikke paa Linn. *Tipula atrata* (Favn. Svec. 1749), og endnu mindre paa T. Marci 1765 l. c. vil jeg her give en nøiagtig Beskrivelse over samme. Den er noget længere end Huus-Fluen; Farven er paa Hovedet og alle Laarene rustbrun; paa Brystet, Bommen og Fødderne beegsort; i den ydere Kant af Bingerne, som ellers ere vandklare, løbe nogle tykke og mørke Sener sammen, og formere en dunkel Plet, lidet oven for Midten. Naar man undtager Bingerne og det Nederste af Benene, er den ganske laadden overalt; Brystet er stærk ophævet; Bagdelen flad, og som oftest tom. Den flyndes lettelig af sin langsomme Flugt, og de langt nedhængende Bagbeen, der synes ligesom at hindre den i Flug.

i Flugten. Af alle *Tipulæ* Linn. ligner den meest hans *T. febrilis*, allene den er sort overalt.

197. *Musca pyrastris* (Favn. Svec. 1817), *Standaflugta*, blev jeg nogle Gange vaer paa Østerlandet.

198. — *stercoraria* (Favn. Svec. 1861), *Mykiusflugta* eller *Mogflue*, og

199. — *finetaria* (Favn. Svec. 1862), træffes begge ligesom andre Steder ved *Mog* og *Menneskes* *Dræf*.

200. — *Scybalaria* (Favn. Svec. 1860), kaldes, ligesom *stercoraria*, *Mykiusflugta*, opholder sig og paa samme Steder som den.

201. — *pendula* (Favn. Svec. 1795), saae jeg nogle Gange paa Østerlandet. Den kiendes let af de fire gule Streger, der gaae paa langs ned af Ryggen (thorax), og tvende tværs paa Bommen (abdomen), hvilke sidste brækkes af i Midten.

202. — *vomitaria* (Favn. Svec. 1831), *Madkaflugta*, er den overalt bekjendte *Spysflue*. Ved Fiskestederne formerer den sig meget stærk, helst hvor der fanges meget af *Haakall* og *Rokker*; thi disses Fisk er saa stærk og usfordøielig, at den ikke vel kan spises fersk, og bliver derfor almindelig lagt i *Ras*, sammenkastet i en Hob, og tildækket med hvad der kan være ved Haanden, s. E. *Stene*, *Grensvær* m. m. Her indfinde disse Giester sig og lægge sine *Æg*, hvoraf
efter

efter en kort Tid Millioner Orme fremkomme. Fisken, som imidlertid er bleven mørere, ved det den begynder at ansætte Forraadnelse, bliver derpaa skullet og toet reen, skæres i mindre Stykker, og ophænges for at vindtørres, hvorved den ikke allene bliver sund og førende, men spises med Lyst af de fleste, helst naar den bliver tre a fire Aar gammel. Jeg blev selv derved fixeret; thi man havde skåret den i tynde Skiver, ligesom speget Lax, og dette blev den og udgivet for. Jeg spiste den, og troede at have spist Lax, indtil man fortalte mig, at det var fem Aar gammel Haakall, lavet paa ovennævnte Maade.

203. *Musca mortuorum* (Favn. Svec. 1830), har samme Navn som foregaaende, med hvilken den almindelig er i Selskab. Begges Orme eller Larver bruges til Madning paa Krogen af dem, som fange Silunger.

204. — *Cæsar* (Favn. Svec. 1828), træffes mellem de tvende foregaaende; er mindre end de, men har nok saa stærk glindsende grøn Farve.

205. — *domestica* (Favn. Svec. 1833), og

206. — *fenestralis* (Favn. Svec. 1845), sees her som andre Steder i Husene, især omkring Maden.

207. — *petronella* (Favn. Svec. 1856), træffes almindelig løbende oven paa stilstaaende Waade.

208. *Musca gibba*, capite albo, luteo et viridi variegato, corpore aureo, *Sagrapluga*, (E. Dlafs. 605 c.)

209. — *Ribesii* (Favn. Svec. 1816). Jeg antraf den i Riebsmand Lynghes Have i Østfiord.

201. — *larvarum* (Favn. Svec. 1839).

211. — *cremiteriorum* (Favn. Svec. 1842).

212. *Culex pipiens* (Favn. Svec. 1890), *My*, *Mydargr*. Dette Insekt er meget bekendt fra Myvatn af, hvor det, den meste Tid af Sommeren plager saavel Mennesker som Creature, deels ved at stille dem, og deels ved at flyve ind i Ørene, Munden og Næseborene. Det er langt fra ikke Myvatn allene, som mange mene, der har denne Myg; thi endog ved Handelshusene paa Husevig traaf jeg nogle saa, og da jeg reiste derfra til Myvatn, omtrent otte Mile, mærkede jeg dem paa hele Veien, dog uden at de fulde besværlige, førend paa Myvatns Sanden, hvor eet af dem flet ind i mit Øre, som forarsagede mig en stærk Smerte og Allarm. Af denne stærke Pine blev jeg naturligtvis bange, fik en liden Spreite op, jeg havde med mig, sprejtede Vand i Øret, og paa denne Maade blev af med det. Siden, saa ofte jeg der, saavelsom andre Steder, reiste eller gik ud i stille Veir (thi naar det blæser eller regner fryde de i Skiul) maatte jeg dække Ansigtet med et Netteldugs Tørklæde. Den første Nat jeg laae i mit Telt ved Myvatn,

Mybatn, havde de krobet under Skjorten ind paa Kroppen, og givet mig adskillige Stik, hvorved Armen om Morgenen var saa ophvornet, at jeg blev nødt til at skære Knapfullet ud paa Skjorte-Evningen, og de sidste Nætter jeg der opholdt mig, at ligge i Skiemmen (et Huus, som findes særskilt fra Hoved-Bygningen af de islandiske Bonde-Boeliger, og bruges egentlig som et Pulskammer), hos Bonden paa Reykiahlid. Det gaar med dette Insekt, ligesom med Bierne, hvilke, som bekendt er, ofte ere færdige, som man siger, at stille Driene ud paa een, og ikke engang røre en anden. Mig forfulgte de baade Nat og Dag; derimod vare de taalelige baade mod dem, som boede paa Stedet, saa og mod min Følgesmand. Hestene gjør de og Forskiel paa; Indbyggerne havde lagt Mærke til, at de helst anfaldt de sorte, hvilket og forholdt sig saa; thi blandt ni Heste, som vare i min Færd, var een gransk sort, og een sort og hvidbroget (flottet). Disse tvende havde de pillet baade Haar og Hud af paa mange Steder, fornemmelig paa Hovedet, under Halsen og mellem Laarene. Dette har venskelig sin Grund deri, at den sorte Farve sluger Solstråalerne i sig, og har derfor mere Varme hos sig end de lyse Farver, der brække Stråalerne. Med Forundring betragtede jeg deres Enighed; thi saasnart en Sværm anfaldt et Væst, fordele de sig i smaae Hobe, enhver indtager sit Sted, flynger sig saa tæt sammen, almindelig i en rund Kreds, men ofte i en Klump eller ubestemt Figur, at den ene saa godt som sidder oven paa den anden. Saasnart Hesten mærker disse samlede Brodde, bliver den utaalmodig, rykker med Manken,

og slaar om sig med Halsen*), hvorved de adspredes saalænge; men aldrig bliver han saasnart roelig, før end hver Trop har igien indtaget sin forrige Plads, og paa denne Maade kan man i en kort Tid see Stedet blottet baade for Haar og Hud.

Man har nogle Gange høvt Exempel paa, at Reisendes Heste, som have haaret Fast paa Ryggen (disse gaae altid løse og drives forud af Læste-Manden), have, for at undgaae denne Smerte, løbet lige ud i Søen, og derved forårsaget Eieren betydelig Skade, da baade Hest og Gods er gaaet under. Adskillige Gange forsøgte jeg, saavel ved Myvatn, som mellem Husevig og Bapnesfiord, besynderlig ved Gaarden Holum, tæt ved Haugs-Dræfi, at lade vore Heste løbe i saa stærke Spring, som de kunde, for at blive af med visse Sværme, der søgte at sætte sig paa vore Ansigter, og betage os de fleste Sandsers Brug. Dette hjalp saa meget, at, medens Hesten løb i det stærkeste Spring, var man frie i Ansigtet, men imidlertid hængte Sværmen, ligesom den kunde være bunden ved en Traad, i Nakken, og aldrig havde man saasnart standset Hesten, før end de fløi os lige i Ansigtet igien.

Paa en Glette uden for mit Tælt, hvor strax ved laae en Mose, hvori jeg havde ventet at træffe saavel endeel Insekter, som Planter, forsøgte jeg en Afsten at løbe saa stærk, som det var mig muelig i Krumveie

*) Det er derfor en Regel for dem som reise og ville opholde sig nogen Tid ved Myvatn, at de ikke bør lade affkiære Hestens lange Haar, og, om det er mueligt, at have Heste med lys Farve.

veie og hastige Spring frem og tilbage, men alt var forgieves. Sværmen gjorde samme Bendinger, og ligesaa hastig som jeg, og fulgte mig i en og samme Fraastand. Hvor gierne jeg end ønskede at benytte mig af det deilige Veir til Undersøgelser, blev jeg dog nødt til at forseie mig til Tæltet, og der tillige med mine Følgeomænd forsvare mig mod disse Fiender med stærkt at rege Tobak; thi derved bleve de strax døde. Et Exemplar af Professor Retzii Prodr. Floræ Scandinaviæ, som jeg altid havde i min Lomme for at efterslaae de Planter, jeg traf, bar det tydeligste Vidnesbyrd om diffes Mærgaaenhed; thi man skulde neppe aabne Bogen, uden at see een eller flere af disse Myg ihjeltrængte mellem Bladene. Efter de Beretninger, jeg haver hørt fra adskillige, er det just den samme Art af *Culex*, som paa Sønderlandet ved Thingvalla-Batn findes i lige Overflodighed. Deres Larver opholde sig under Vandet, gjøre derfor, ligesom Larven af førnævnte *Tipula plumosa*, meget til Silungens Føde og Underholdning. Hos Hr. Strøm findes en liden Beskrivelse over Larven (see sammes Sendm. Beskr. p. 211, Basskald 1.). Det fuldkomne Insekt, eller Myggen, kommer ganske overeens med Linnæi *C. pipiens*, undtagen den stærke Lyd, det skulde give med Vingerne, er her saa svag, at den neppe mærkes. Dets Størrelse er omtrent som et Risengryn; Vingerne klare og glindsende, noget længre end Bugen; Hovedet lidet og Brystet høipuffelt; Ringene paa Bommen graae; Bryst og Hoved sort med hvide Haar; Benene sort- og hvidplettede; og altsaa hele Insektet graat ved første Dialekt.

213. *Culex reptans* (Favn. Svec. 1893), traf jeg nogle Gange i Mule-Syssel i Augustmaaned.

214. *Hippobosca ovina* (Favn. Svec. 1924), *Færelus*, er bekendt overalt.

VII. *APTERA*, Vingeløse.

215. *Lepisma saccharifera* (Favn. Svec. 1925), traf jeg adskillige Gange i Kiebmændshusene, hvorhen den med Gods er tilbragt fra Danmark.

216. *Podura aquatica* (Favn. Svec. 1934), *Batn* & *Blama*, og *Blamar*, sees fornemmelig i største Mængde oven paa stillstaaende Bænde.

217. — *pufilla* (Syst. Nat. 1014), er den, som E. Olafs. anfører p. 607. (B. a.)

218. — *ambulans* (Favn. Svec. 1936), er ikke usædvanlig ved Stranden mellem Tanget.

219. — *finetaria* (Favn. Svec. 1935), er blandt de mindre Arter og ganske hvid, den var i Overflodighed omkring Kedesfiords Handelssted.

220. — *plumbea* (Favn. Svec. 1930).

Pediculi. Disse plage i Island, saavel som andre Steder, Mennesker, Dyr, Fugle og Insekter. Nogle af dem ere anførte og beskrevne i E. Olafs. Reisebeskr. 606. Blandt disse saae jeg Hestelusen om Foraaret paa et par unge og vel foerede Heste ved Desfiords

høds Handelssted i saadan Mængde, at der neppe var en Plet frie paa dem; man fordrev dem allene ved at tage Hestene tre a fire Dage udi Eøen, saa de næsten hvømmede. De andre Species af denne Slægt findes beskrevne og ovrregnede hos Linn. og andre Skribentere, følgende undtagen, som jeg fandt paa Fjelingen (*Procellaria glacialis*), hvilken jeg her vil beskrive, saasom Fuglen fielden, og endnu fieldnere Lusen, falder i deres Hænder, som ønske at kiende Insekterne.

221. *Pediculus Procellariæ albus*, capite et thorace glabro, abdomine compresso ovato transversim sulcato, femoribus ciliatis.

Den er noget større end en Menneſckelus; Hovedet er trekantet og noget bredere end Bryſtet, hvor de forenes; begge ere glatte og lidet gulagtige; Følehornene meget korte; Bugen er sneehvid, noget fladtrykt, besat med meget fine Haar, og bestaaer af 10 Ringe, mellem hvilke gaae dybe Furer paa tværs. Fødderne ere ogsaa hvide, og Kanten af Laarene haaret. Den løber meget hastig, og kan let forstikke sig i Fuglens tætte Duun.

222. — *calcareus*, *Fardlus*, er ogsaa bandt de fieldne, og derfor beskrevet i E. Olsfs. Reiseskr. 610 (g), og tegnet paa Tab. XL., Fig. a. e.

223. *Pulex irritans* (Favn. Svec. 1965), *Fl.*, *Loppe*.

224. *Acarus firo* (Favn. Svec. 1975), er et lidet Mid, som opholder sig i Meel og Ost, og efter Sinn. Beretning er det samme, som æder sig under Huden paa Mennesker og Creature, og forarsager Kløe og Gnat m. m. (see Syft. Nat. pag. 1024).

225. — *cadaverum* (Müll. Prodr. Zool. Dan. 2230, *Fisfmaur*, E. Olafs. 607 (C.) (a) Tab. XLIV, Fig. f.)

226. — *longicornis* (Favn. Svec. 1985), og

227. — *littoralis* (Favn. Svec. 1986), kaldes begge *Steinalus*, og ere meget almindelige paa Stenene ved Stranden.

228. — *Muscarum* (Favn. Svec. 1981), træffes paa Gluerne.

229. — *aquaticus* (Favn. Svec. 1978), er rød og træffes i stillstaaende Bande.

230. *Phalangium opilio* (Favn. Svec. 1992), er formodentlig den, som findes anført i E. Olafs. Reisebeskr. 608. (b.)

231. — *pallidum* (E. Olafs: 608, a.)

232. — *grossipes* (Syft. Nat. 1027). Dete meget sieldne Insekt, som Hr. Strøm i sin Sendm. Beskr. ikke allene har beskrevet pag. 208, men ogsaa et Tegning deraf paa Tab. I. Fig. 16., se jeg ved

ved en Heilighed et eneste Exemplar af. Nogle Fiske-
liner havde i et Par Døgn, formedelst Uveir, staa-
et ude i Berusfjorden, og da de bleve optagne, vare
de fulde af adskillige smaae Tangarter, hvoriblandt
denne befandt sig.

233. *Aranea bipunctata* (Favn. Svec. 1997), Dordingull, opholder sig i Husene; kaldes af nogle Maur eller Myre, og dens Bæb He-
gome, som bruges at lægge i Saar (see E. Olafs. 609 e.)

234. — *palustris* (Favn. Svec. 2023),
Hnoda = Kongulo, træffes paa Græsmarkerne.

235. — *crucigera* (E. Olafs. 608, c.),
Fialla-Kongulo. Selv saae jeg den ikke, kan
og derfor ikke med Visshed siqe, men formoder kun,
at denne er Linnæi *Ar. diadema* (Favn. Svec. 1993).

236. — *palustris minima* (E. Olafs. l. c., f.), saae jeg heller ikke.

237. — *Scenica* (Favn. Svec. 2017), bliver
formodentlig den, man paa Østerlandet kaldte Lyf-
tiuhnodra, og træffes jævnlig ved Husene.

Foruden disse anførte fortalte man, at en af
Ederkoppene, som kaldes Gullbære, skal være den
største af denne Slægt der i Landet.

238. Cancer Maja (Favn. Svec. 2031), Margfætla. Sikkert formoder jeg, at denne Art, som E. Olafs. pag. 71, 608 og 996 beretter at falde paa Sønderlandet, og der spises, ikke er Linnæi C. araneus, som siden skal nælbes om, men Maja.

239. — araneus (Favn. Svec. 2030), blev og af de fleste kaldet Margfætla, findes ofte imellem Tanget, som opløstes paa Stranden i Søegang; men fornemmelig træffes den i Maren paa de Løkke, som fanges under Landet og paa Steengrund. Ved Knekefiord fandt jeg 10 Stykker i en Mave. Klørne saavel som Fædderne ere næsten tomme; de spises derfor ikke gierne. Paa Færøerne kaldes den Lusakrabbi.

240. — Gammarus (Favn. Svec. 2033), Humar, er funden af afgangne Land-Physicus B. Poulsen engang ved Grindevig (see E. Olafs. Reiseskr. 997). Alle de, jeg spurgte, saavel paa Nord- som Østerlandet, nægtede at have seet den. Dens store Kløe kiendte mange.

241. — Bernhardus (Favn. Svec. 2032), findes ofte i adskillige Snekker, som den bær med sig, naar den gaaer, og trækker sig ind i, naar den hviler. Dens Figur sees hos E. Olafs. Tab. XI., Fig. 1. 2., og kaldes Kongakrabbe 997, og Ruffungakrabbe 608, i Norge Buuhummer.

242. — Squilla (Favn. Svec. 2037), Marthvare (E. Olafs. 609 og 997). Dens Tegning sees paa Tab. X. Fig. 2., og er den bekjendte Reie;

Reie; ved Landet saae jeg den ikke, men uden for Langesnes var en Mængde af dem i de Torst, som der bleve fangede.

243. *Cancer pulex* (Favn. Svec. 2041).
 Marflo, er ikke allene i største Mængde ved Stranden, men endog dybere ude, hvor den gjør stor Skade, saavel paa Garnene, som paa hvad der fanges i dem. Ved Rødesfjords Handelssted havde Nordmanden Polk sat sit Sælhundeaarn ud om Morgenens, hvori han om Aftenen traf et Marfloin. Samme havde de i denne korte Tid ædt store Huller i. Her troede man og paastod, at de ingen Skade kunde gjøre Garnene, naar de underste Masser gøres af Menneskehaar: men da Menneskehaar vilde vanskeligen anskaffes i den Mængde, som hertil behøvedes, saa vilde det vel blive i al Fald bedst, indtil videre Forsikring om Erfaringens Rigtighed at sige: fides sit penes auctores! Noget bruge dem som et Lægemiddel imod Gulsot; de koges da i Mælk, og den drikkes.

244. — *medusarum* (Strems Sødm. Beskr. 188, Tab. 1. Fig. 12, 13). Ved Rødesfjords Handelssted drev om Høsten op paa Stranden en Mængde af Medusis. Jeg søgte og fandt strax een, og undertiden tvende af disse Cancris i hver af de fire Huulheder paa *Medusa aurita*, og da jeg just havde Hr. Strems Sødm. Beskrivelse med mig, sammenlignede jeg disse saavel med Kobberet som Beskrivelsen, hvilket i alle Henseender var nøiagtigt og passende.

245. *Cancer homaroides* (Müll. Prodr. Zool. Dan. 2356, E. Nafs. 998), *Kampalampi*. Af dette tilforn saa lidet bekiendte Insekt (see l. c.) traf jeg først et Exemplar, som midt om Vinteren laae opkastet paa Stranden noget uden for Østfjords Handelsted, siden om Foraaret sandtes flere af dem i Boderne, saa ofte den blev kastet for Vaar-Silden, og endelig traf jeg een om Høsten, ved største Ebbe, mellem Tanget uden for Bulandsnæs-Øerne paa Østerlanddet. Dens Størrelse er meget forskiellig. Tegningen, som sees paa Tab. V., er tagen i naturlig Størrelse, efter den største, jeg traf. Farven er brun; Dinene sidde tæt sammen foran i Brystet (thorax); over og imellem samme fremstaaer en lidet nedbøiet Brod, og ved Siderne af Dinene en mindre, men paa Kanten af thorax en større. Thorax selv er opheiet med en skarp Kæg, og paa samme sees trende Brodde, hvoraf den mellemste er ligesom den var sammengroet af tvende. Længre ned paa Siderne af thorax otter tvende Brodde; alle vendte for efter. Under thorax, mellem Fødderne, sidder ligeledes tæt paa hverandre 4 saadanne Brodde. Bugen, som bestaaer af 5 Ringe, har paa den forreste en stumpet Brodd, og paa den anden og tredie kuns en Forhøining; derimod endes disse Ringe underneden med spidse og bagefter vendte Brodde; Rumpen bestaaer af tvende Leed, det forreste fladt paa den undre Side, og opheiet paa den øverste, med trende Sider, hvilke i den bagerste Ende have trende smaae Brodde. Det sidste Leed bestaaer af 5 Dele, den midterste underneden huul, og ovenpaa røgget med en liden Fure; ved hver Side af denne ere tvende Blade, haarede i Kanten. Under hver af de 5 Rin-

ge, som udgiere abdomen, sidder et Par korte Svømme-
Fødder, som todeles i Enden med nogle korte og om
Kanten haarede Blade. De tvende bagerste Par Fødder
ere kortere, men nogle Gange tykkere, end de næst
foregaaende tvende Par. Hænderne ere af samme Længde,
som Fødderne, og maadelig store, men Tommes-
len meger liden, og liggende tværs for Enden af det
Led, den hænger sammen med. Samlestængerne ere
syldannede, og ligesaa lange som thorax; over disse
staae tvende flade og i Kanten haarede Mundstænger,
og atter midt foran, eller mellem disse, et Par, be-
staaende af kiendelige Led, hvoraf det yderste er split-
tet. Det hele Insekt er paa intet Sted ret glat; thi
hvor det ikke er haaret, er det knudret og skarpt.

246. *Cancer macrourus articularis* ma-
nibus adaetylis, femoribus posticis orbicula-
ribus spinis caudæ bifidis (Act. Soc. Sc. Hafn. 9. D.
588, Tab. VIII.), Øgn, Nat. Dette Insekt fand-
tes tidlig om Foraaret i en utroelig Mængde omkring
Kanten af Isen i Desford, hvor man og kunde see dem
frosne faste, saa ofte Søen skulde dem op paa Bred-
den. Strax efter at man havde mærket disses Ankomst
indsandt sig og en Mængde af Maager og Ritsler, som,
allene ved at gaae paa Kanten af Isen, mættede sig
saa ofte de lystede af dem, som Søen slog op. Ind-
byggene berettede, at disse ere Forgængere for Lodna
og Baarsilden, hvilket og rigtig slog ind; thi noget
derefter fangede de en anseelig Mængde, fornemmelig
af Baarsilden. Ved et løst Diekast skulde man let an-
tage den for en liden Marflue, men, ved næiere at be-
trakte den, sees Forskiellen lettelig, da disse ere næsten
hvide

hvide, og have et Par høirede Øine; ere og meget federe, skient mindre end hiin. Der skal endnu indfinde sig visse Aaringer ved Nordlandet en anden Art, som af Indbygggerne kaldtes Grænlands-Øgn. Al den Efterretning, jeg fik om samme, var, at de ligenede disse, men vare meget større, og saasnart de kom, kunde de sikkert gjøre sig Haab om godt Fiskerie af Torsk, Glyndrer m. m. Hvale vare og gierne i Følget.

247. *Cancer filiformis* (Syst. Nat. 1056), *Squilla lobata* (Müll. Prodr. Zool. Dan. 2359), traf jeg ofte under og imellem lase Stene i Stranden ved lavest Vand ved Verufjord. Naar den gaaer, skeer det paa samme Maade som hos Larverne af *Phalænis Geometris*, skient meget hastigere. I Vandet (thi jeg havde den nogle Dage levende i en Spelkom mellem andre Stranddyr) gier den saa mange leierlige Spring og Bendinger, at Tilskueren deraf har næsten den samme Fornøielse som at betragte en Gøgler. Jeg har paa et andet Sted anført, at jeg paa Stranden traf nogle 1000de døde, og tørrede i en stor Bisk af *Fuco aculeato*, som Søegangen havde opløstet.

248. *Oniscus pfora* (Favn. Svec. 2054), *Ostabiørn* (Strøm 165 n. 2. Tab. I. Fig. 2 og 3). Ved min Ankomst til Siglunes traf jeg, som tilførn er nældt, 12 Haakalle, nvelig fangede og indbragte fra Havet. Paa disse fandtes blandt andre een, der var $2\frac{1}{2}$ Tom. lang, og næsten 1 Tom. bred. Dens ovarium, der indtager det meste af Bugen, bliver ved Tørkning saa haardt som Steen, hvorpaa sees en Fure, ligesom paa de Stene, Fiskere bruge til Fod paa deres

deres Haandlinz. Dette haver givet Anledning til følgende fabelagtige Historie, som endnu troes af den ensfoldige Almue, der bærer denne Dufkesteen bestandig hos sig, menende ved den at blive frie fra al Bannhæld. Insektet var, efter denne Overtroe, af Begyndelsen en af de stærste Hvalfiske, men da den engang forfulgte Apostelen Peders Fiskebaad, og vilde gjøre samme Skade, kastede han sin Lodsteen paa den, og paa det den ikke oftere skulde skade Fiskebaade, skabte han den om til saadant et ringe Insekt. Det opholder sig paa Dybet, hvor det plager de fleste Havfiske; endog paa Rognkelsen (*cyclopterus lumpus*) træffes det først om Foraaret, naar den trækker ind fra Havet.

249. *Oniscus marinus* (Favn. Svec. 2057), bliver formodentlig *O. Fuscus*, som E. Olsf. mælder pag. 610, hvilken jeg ikke har seet i Island.

250. — *Asellus* (Favn. Svec. 2058), *Lodpurka*, skal findes i Husene i Eliotum inden Hegrenæs Byssel, see E. Olsf. 714. c. Den er Strøms Skrukke-Trold.

251. — *bicaudatus* (Favn. Svec. 2062): Iøb hyppig paa Klipperne ved Stranden paa den søndre Side af Wapnesfiord, ved et Sted, kaldet Bindfell, som paa et andet Sted herefter bliver ommældet.

252. *Monoculus apus* (Favn. Svec. 2046). Af dette fældne og tillige smukke Insekt traf jeg nogle Stykker i en Grøft, hvor Vandet næsten stod stille;
tæt

tæt ved Rotet Holum, ved Begyndelsen til Haugs-
Dræft, som ligger mellem Husevig og Bapnesford.

253. *Monoculus piscinus* (Favn. Svec. 2045), Thorstalus, træffes almindelig paa de store Hav-Torste. Dens Tegning er godt gjort hos Hr. Strøm Søndm. Bestr. Tab. I. Fig. 4. 5. 6.

254. — *pulex* (Favn. Svec. 2047), Bandede Loppe, er ikke sleiden i stilstaaende Bandede, af Størrelse som en Loppe, rødbrun af Farve, springer lettelig paa Bandede, og medens den hviler, bevæger den zitterende Følehornene.

Siette Klasse.

VERMES, Orme.

I. *INTESTINA*, Indvoldsorme.

255. *Gordius marinus* (Syst. Nat. 1075), er den tæt sammenringede Orm, som man almindelig finder paa Torstens Lever og Tarme, ja endog i Fiskenes Kied, hvilket enhver, der spiser Klippfisk eller salt Torst, lettelig bliver vaer.

256. — *lacustris* (Syst. Nat. 1076), træffes ofte saavel i Indvoldene som Kiedet af Hornsilet (*Gasterosteus aculeatus*).

257. *Gordius argillaceus* (Favn. Svec. 2069), er meget almindelig i Stranden, under og imellem smaae og løse Stene, og tit mange samlede i hele Klynger.

258. *Ascaris lumbricoides* (Favn. Svec. 2072), og

259. — *vermicularis* (Favn. Svec. 2071), ere her, som andre Steder, bekjendte, da de leve og opholde sig i Menneffenes Indvolde. Flere Arter af dette Slag, som kunne efterslaaes i Müll. Prodr. Z. D. p. 213 og 214, findes og i Indvolde saavel hos Dyr som Fugle og Fiske i Island.

260. *Lumbricus terrestris* (Favn. Svec. 2073), *Mummadfur*, forekom mig sjelden paa Nordlandet. Marsagen er ventelig den, at den fede og giødede Jord, som den meest elsker, er paa de fleste Steder meget fast og haard. Den er den bedste Mading for dem, som i Elve og ferske Søer vil angle Orreder og Silunger. Den bekjendte Spolform, som opholder sig i Menneffers Mave og Larme, er en Artforandring af denne (see l. c.).

261. — *marinus* (Favn. Svec. 2074), *Fiorumadfr*, *Beitumadfr*. Hos E. Olafs. Tab. X. Fig. VIII., sees en maadelig Tegning. Magtet den allevegne findes paa Nordlandet, hvor Strandkanten bestaaer af fin Sand, bruges den dog ingensteds der, som paa Sydlandet, og ellers andre Steder, til Mading paa Kroge for Lørff. Naar

h

Blandet

Bandet falder ud, seer man oven paa Sanden hist og her ligesom Orme sammenklynkede, hvilket er dens Excrementer, og omtrent en Fod derfra sees et tragt-dannet Huul ned i Sanden, hvorunder dens Hoved eller foreste Deel ligger. Hvem som vil opgrave dem, maae altid først finde disse tvende Mærker; thi just derimellem ligger den ofte $\frac{1}{2}$ Fod dybt i Sanden; Spaden eller Færken maae stilles hastig ned ved Siden af den Linie, som er imellem disse tvende Mærker, eller og tæt foran ved Hullet, ellers søger og arbeider man de fleste Gange forgiebes. Naar man rører ved dem, give de en Saft fra sig, der farver Huden paa Fingrene guulbrun, der ikke sørend efter et Par Dage gaaer af igien. Maaſkee denne Saft kunde tiene fattige Folk til at beise Træarbeide med.

262. *Lumbricus littoralis* (E. Olafs. pag. 611, b.), er funden i Fiskenes Mave, der fanges ved Fugle Bierget, er maaſkee den samme som næstforegaaende.

263. — *cirratus* (Müll. Prodr. Z. D. 2608). I Tronh. Selst. Skr. 4. D. 427 findes den udførligere beskreven, og paa den 14. Tab. 7. Fig. sammesteds meget godt tegnet. Jeg traf den nogle faa Gange i Fioren ved Verufjord.

264. *Fasciola hepatica* (Favn. Svec. 2075), ere de saakaldede Igler, Glyndrer, som findes paa Faarenes Lever.

265. *Hirudo annulis 40 fulcis five radiis circa orificium 24* (E. Olafs. 1001, A.), Madſkamodir, Tab. X. Fig. 9.

266.

266. *Hirudo corpore tereti ventricoso extremitate oris coniformi, cauda magis protracta* (E. Olafs. 611. c.), Blodsuga. Af denne fandtes nogle saa i Mudderet ved høieste Ebbe paa Verusfiord.

267. — *complanata* (Favn. Svec. 2082), fandtes paa en død *Anas hiemalis* ved Myvatn. Indbyggerne kaldte den Skotumadkur.

II. MOLUSCA, Slimdyr.

268. *Limax ater* (Favn. Svec. 2088), Brekku-Snigill, træffes ikke sielden paa Østerlandet.

269. — *agrestis* (Favn. Svec. 2091), er næsten saa almindelig i de Islandske Raal-Haver, som andre Steder.

270. — *papillofus* (Favn. Svec. 2093). Det Exemplar, E. von Linne har gjort sin Beskrivelse efter, maae enten have været et andet Dyr, eller og et meget ungt; thi i Steden for at han angiver det kun saa stort, som et Risengryn, er dette almindelig 1 Tomme langt. Ved Bapnesfiord havde jeg eet, der, naar det kreb, var over 2 Tom. langt.

I Kiebenhavn's Gelf. Skr. X Tom. 170 findes den godt beskreven af Hr. Ström, under Navn af *Doris hodenfis*, og dens Tegning sammesteds vel gjort paa Tab. (e) Fig. 11-16. I Müll. Prodr.

Z. D. kaldes den Doris papillosa. Dens Gang er i alt liig Land-Sneglenes, bevægende idelig sine Følhorn og Lapper (Papillos), hvilke sidste den ikke kan trække til sig, som hine, naar man rører ved dem; men lægger dem tæt paa hverandre til Kroppen, og da disse ere graae paa Enderne, som da allene sees, bliver Dyret i denne Stilling graat, da det ellers, medens det er udstrakt og Lapperne opreiste, synes næsten hvidt. Gangs efter Ryggen er det blottet for disse Lapper; her sees igiennem dets klare og tynde Hud en sort Plet, der stedse bevæger sig frem og tilbage, ligesom Perpendikelen i et Uhr. Ved Berusfiords og Bapnesfiords Handelsteder træffes de jævnlig, naar Vandet ved Ebben falder ud mellem og under smaae Stene paa sandig og muddret Grund.

271. Doris arborescens (Müll. Prodr. Z. D. 2776, Abh. Selbst. Str. X Tom. pag. 14, Tab. V. Fig. 5). En Søehare med tvende opreiste Øren og mange grenede Horne paa Ryggen, Thetys auriculis duabus elevatis cornibus dorsi ramosis sive arborescentibus. Saa uanseeligt, som dette Søedyr er, naar man træffer det roeligt; thi da er det intet ligere, end en Klump levret Blod, saa indtagende er dets Syn, naar det gaaer i Vandet, hvilket skeer paa samme Maade som næst foregaaende, dog noget hastigere. Saa snart det sættes i Bevægelse, opreiser det sine tvende Rader af Horn med alle dets Grene, udvider sig selv til saadan Størrelse, at det nu bliver ganske ukiendeligt. Dets røde Farve bliver og ved denne Udspænding meget forheiet. Under Gangen ere alle disse Grene idelig i Bevægelse, baade ved
Omdrei-

Omdreining, saa og ved at trække sig ind og atter, skide sig ud. En Elsker af Naturens Kunsthjucker skulde finde en Velsigt i at betragte dette sølsomme Dyr. Skade, at det ikke beholder det mindste af sine Seesværdigheder, saasnart det dør, og derfor ikke kan fremvises i Samlinger, men allene som Skrygge ved Tegninger. Det findes paa samme Steder som næst foregaaende. Blandt en Deel, jeg traf, var ingen en Tomme lang, naar den laae roelig.

272. *Doris levis* (Syft. Nat. 1083), funden af Hr. Koenig i Island.

273. *Aphrodita imbricata* (Syft. Nat. 1084), og

274. — *Squamata* (Syft. Nat. 1084), kaldes beage med et Navn Skere. Den sidste er tegnet i E. Olafs. Reisebeskr. Tab. X. Fig. 7. Begge findes paa Leerbunden i Fjæren og paa Tangen. Under tiden blive de faar, som ere vante at gaae der og æde Tang, hastig synge og døe. Dette troer man Skerene forarsage ved at æde sig igiennem Bommen, hvorfor den og formodentlig har faaet dette Navn. Sygdommen kaldes Fjæru-fall; men at dette Sædne, som almindelig er 1 Tomme langt og derover, skulde komme heelt og levende giennem Faarets Mund, der tygger sin Føde meget fin, førend det lader den synke, kan neppe formodes. Bløddru-Skeren (see E. Olafs. Tab. X. Fig. 6, 10), saa jeg ikke, er heller ikke vis om den skulde maaskee snarere henføres til Nereiderne.

275. *Nereis noctiluca* (Favn. Svec. 2098), er ikke mindre bekendt i Island end andre Steder, da den fornemmelig om Høsten skinner som Ild i Søevandet om Natten, saasnart man rører det op. I et Skrift, udgivet af Professor Sander i Carlsruhe, über das Große und Schöne in der Natur, findes fra pag. 138 til 141 Beretning om de Steder, hvor der er skrevet om dette lidet men sælsomme Dyr.

276. — *pelagica* (Favn. Svec. 2096, E. Dlass. 1002). Hos Hr. Ström kaldes den Søes Skolorm. Sødm. Beskr. 197. I. I Kiøbenh. Selsk. Skr. 10. D. pag. 169, findes den beskrevet, og paa Tab. e. Fig. 10. godt tegnet. Dens Ringe bestemme ingen Charakter; thi jeg har ofte truffet dem saavel i Island som i Færøe, snart med nogle og 70, og snart med 80 Ringe og derimellem.

277. — *diversicolor* (Müll. Prodr. 2624). Hos Hr. Ström er denne ligeledes beskrevet 198, 2. Begge findes i Fierren mellem de foregaaende Dyr. I Linn. Syst. Nat. 1064 kaldes den *Scolopendra marina*.

278. — *viridis*, og

279. — *maculata* (Syst. Nat. 1086), ere ikke sjelden i Steen-Sprækker og mellem Skælfiske i Fierren.

280. *Mammaria ovata* (Müll. Prodr. Z. D. 2719, E. Dlass. pag. 1002, c.), Sætuføppar i Sæ.

281.

281. *Ascidia rustica* (Syst. Nat. 1087),
Sæ-buxur. E. Dlass. pag. 1001 C. b. Mull.
Prodr. Z. D. Tab. XV. Bonde-Søe-Pung.

282. — *mentula* (Müll. Prodr. Z. D. 2724,
Tab. VIII. E. Dlass. 1001, a.), Ronu-Pun-
gur.

283. — *quadridentata* (Syst. Nat. 1087),
er almindelig paa *Ulva latissima* og en Deel af Tang-
arterne.

284. *Actinia Senilis* (Syst. Nat. 1088).
Af denne traf jeg mange i Torffenes Møder, som bleve
fangede ved Reykessford, alle siddende faste paa *Venus*
borealis, som sammesteds kaldtes Gimburskæl; lige-
ledes havde en Mængde sat sig paa Fisselinerne ved Re-
desford. Her havde de suet sig fast ved Haf-Ron-
gur, *Buccinum undatum* Linn. Saa snart man
rører ved Dyret, trækker det sig sammen, bliver tem-
melig fast, haardt og rynket; dets Farve er rød; læg-
ger man det i Sø-Band, medens det endnu har Liv,
skyder det efter nogen Tid først en Mængde Traade
(*Tentacula*) ud af det Hul, det har i den øverste
Ende, og derefter udvider det sig igiennem samme
Hul, skyder den indvendige Side op paa samme Maa-
de, som man krænger eller omvender en Strømpe. I
denne Tilstand er det ikke mueligt at kende den igjen;
thi da bliver den nogle Gange større, rundt om besat med
Tentaculis, de fleste vandklare.

285. *Actinia Felina* (Syst. Nat. 1088). Denne bliver formodentlig Hr. Strøms Søe-Russe. Sødm. Bessr. 204, og E. Olafs. *Actinia* pag. 1002. E. Paa Færøe er denne almindelig i Klvter mellem Stene, som ligge under Vand, naar Ebben ikke er stor. Den kaldes der *Sieu-Kunta*, hvilket Navn har samme Bemærkelse som det Norske. I Island saae jeg den ikke.

286. — *viduata grisea* (M. Prodr. 2799), sad mange Steder i Fjæren ved Rødesfiord; havde suet sig saa fast paa Stenene, at det ikke var mueligt at faae den løs, uden at rive den i Stykker; den var ikke større end et 10 Skill. Stykke.

287. — *volva* (M. Prodr. 2081), *Gigarpus*, af Fisserne *Hraunpus*, E. Olafs. 1004 (G).

288. *Holothuria priapus* (Syst. Nat. 1091). *Madkamodir*, E. Olafs. 1001 (A.), Tab. X. Fig. 9.

289. — *pentactes* (Syst. Nat. 1091), er maaskee E. Olafs. *Brimbutr* (l. c. A.). Ved Ebben fandt jeg en ved Diupavog liggende under en stor Steen; var af Størrelse som en middelmadig Kullepølse, eller som vore største Agurker; var haard og fast at føle paa, mørkebrun paa den opvendte og bleg rød paa den nedvendte Side. Den havde sine 5 Rader, og hver Rad 4 og 5 Linier af smaae Borter fra den ene Ende til den anden. Jeg betragtede den i en stor

stor Træbakke fyldt med Sæevand. Her strakte den sin ene Ende ud over Bredden af Træ-Bakken, krumpede sig sammen ved at trække den anden Ende til sig, og i det samme, som af en Sprøite, gav mig et Sprud Sæevand i Dinene. I en Dags Tid, jeg havde den liggende i dette Vand, mærkede jeg ikke andre Forandringer end ovennævnte, som den igientog nogle Gange. Fiskerne der paa Stedet kaldte den *Haf- og Gialtast*. De berettede tillige, at de havde fisket dem, som vare dobbelt saa store som denne, og at den var den bedste Mading for Torsk og andre Hav-Fiske. Erfaring har lært, at de bløde Sæedyr, eller de saakaldte *Molusca*, saa og Dyret i Skælfiskene, ere alle gode til Mading for Torsk og andre Fiske.

290. *Lernæa Branchialis* (Syst. Nat. 1092), træffes her ofte i Torskenes Geller. Er Hr. Strøms Tokne = Trolde. Sendm. Bessr. 209, Tab. I. Fig. 18.

291. — *Salmonæa* (Syst. Nat. 1093, E. Blafs. 612, f.)

292. *Sepia Loligo* (Syst. Nat. 1096), kaldes overalt paa Nordlandet *Rolkrabbi*. Da jeg reed ved Stranden af Vitru-Fiorden, saa jeg en Mængde af dem opkastede paa Landet; Indbyggerne paa Nordlandet bruge dem ikke allene friske, men endog saltede til Mading paa deres Fiskekroge. Dens Lever lægges i et Glas, som sættes i Solen eller inde ved en jævn Barme, herved udslyder en Olie eller Tran,

Kolkrabbalysi kaldet, som efter alles Bekræftelse skal være et af de beste Midler at smøre værkesfulde og hovnede Ledemode. Paa Færøerne er den almindelig om Hæsten ved Sei-Fiskeriet, som altid ophører saa længe disse fornemmes. Den kaldes der Høggus-Slokkur. Hos E. Olafs. kaldes den Dile 612. (g.)

293. *Sepia officinalis* (Syst. Nat. 1095), Smockfisker. Denne saae jeg ingensteds paa hele Reisen. Efter Egg. Olafs. Beretning skal den være mere almindelig, end foregaaende; uden al Tvivl gives begge Arterne det samme Navn af Indbyggerne. I de islandske Maanedes-Tidender for Aaret 1774 April-Maaned, fortælles om en tredie Art, som er fundet af Provsten Hr. G. Svendsen, hvilken Forfatteren troer ikke er nogen af de tvende foregaaende. I E. Olafs. Reisebeskr. 716, mældes om en usædvanlig stor (see l. c.).

294. *Medusa aurita* (Favn. Svec. 2109), Marglytta. Om Efterhøsten og ud paa Vinteren drev en Mængde af disse, saavelsom af følgende Arter, op paa Stranden ved Akurehre i Hæfjord, hvor de laae og raadnede, uden at Ravn eller andre Fugle rørte dem. I Norge kaldes den Golpe, i Danmark Mancete, og i Færøe Qval-Spugia. Paa alle disse Steder sees en Mængde hver Sommer at svømme i Vandsskorpen.

295. — *Capillata* (Favn. Svec. 2108). Af denne Art sees vel mange, men ikke den Mængde, som af forrige. Blandt de opdrevne laae een, hvis Diamet-

ter var $\frac{1}{2}$ Allen; nogle af dens Traader eller Trevler henimod 2 Alne lange; Farven paa samme graae, blandet med Røsfarve, der gav dem et saa væmmeligt Udseende, at ingen, uden den som er Elsker af Naturhistorien, vilde komme dem nær, mindre røre ved dem.

296. *Medusa cruciata* (Favn. Svec. 2110), er formodentlig E. Olafs. R i o b m a n d s h u e r, see Reisebeskrivelsen 715. Paa Nordlandet kaldtes den Bla-Pose. En Art traf jeg blandt de, paa Land opfastede, som jeg ikke kunde finde hos nogen af de nyere Skribentere. Den ligner meest *M. Capillata*, allene Traadene her ere meget korte. Randen er deelt i 8 store Lobos, og disse igien væsten deelte i Midten. Fra Centro og til enhver af disse Delinger gaaer paa den undere Side et Ribbeen (costa), som vedbliver paa $\frac{1}{4}$ Alens Længde uden for Randen, og hænger ligesom 8 Haler; disse ere af Tykkelse som en Finger ved Roden, og som en Svane-Fiærs Pose med Spidsen; ere overalt besatte med smaae Knorter, som ere mellesarsvede. Omkring Randen af ommældte Lobis har den en Strimmel omtrent $\frac{1}{2}$ Tomme breed, i Grunden mellesarvet, hvori sees adskillige Tegninger, ikke ulige Kniplings-Bæve. Denne Rand, saavelsom ovenmældte Haler, ere haardere og fastere end det Øvrige af Dyret.

297. *Asterias ophiura* (Favn. Svec. 2114), Kroßfisk. Dette Navn gives alle Arterne af dette Slæg. J. Tronhiems Selvf. Skr. 4. D. Tab. II. Fig. 15, 16, findes denne meget godt tegnet. Ved Knekefiords Handelssted var en Mængde af dem i de

de Torffes Maver, som bleve bragte til Handelsstedet, men saa ubeskabigede; thi saasnart de ere døde, ere Straalerne saa ffjøre, at de næsten brækkes allene ved at tage paa dem; nogle fik jeg hele, som bleve lagte i Spiritus Vini, som med meget mere af min Samling bleve sendte tilbage med det Skib, jeg reiste over med, og paa Hjemreisen med Mand og alt forulykkedes. Den bliver den, som E. Olafs. staaer i Tvivl om at være *A. Scolopendroides* eller *Ophiurus*, pag. 1005. (c.)

298. *Asterias Rubens* (Favn. Svec. 2111), er den meest almindelige. Iblandt en Mængde, som jeg fra Baaden af kunde see liggende paa Bunden ved Odd-Eyre i Østfiord, havde nogle iffluns 4, og een 6 Straaler.

299. — *aranciaca* (Syft. Nat. 1100). Paa Støen i Olafsfiorden laae mange af denne Art, som vare komne udaf Fiske-Maverne. Dens Tegning sees vel gjort i Trondh. Selsk. Skr. 4. D. Tab. XIV, Fig. 5, 6.

300. — *papposa* (Syft. Nat. 1098), er funden i Talsnesfiorden baade med 13 og 15 Straaler, see E. Olafs 612. Landph. B. Poulsen har og fundet een paa Sønderlandet med 9, see E. Olafs. Reisebeskr. 1005.

301. *Echinus esculentus* (Favn. Svec. 2116), Igulkier, og

302. *Echinus Spatagus* (Favn. Svec. 2117); findes begge i Island, E. Dlafs. 612. Paa Nord- og Østerlandet forekom de mig ikke. Noget meget smaae saae jeg forstenede, som efter Sigende vare fundne i Jorden.

III. TESTACEA, Skaldyr.

303. *Chiton ruber* (Syst. Nat. 1107), *Christrendingr*. Saa ofte jeg fik Leilighed at komme til Stranden, søgte jeg med Blid efter denne og følgende, men allevegne forgieves, indtil om Høsten kort for min Hjemreise, da Ebben faldt meget stor ved Diupavog. Her traf jeg begge siddende paa Stenene dybt i Fieren paa samme Maade som *Olhogastiel* (*Patella*). I E. Dlafs. Reisebeskr. 1008 (A.), anføres *C. punctatus*, hvilket ingen af mine var, heller ikke vare de saa store som hans. Disse havde alle en jevn brunrød Farve, jo mindre jo lysere; de største næsten brune.

304. — *albus* (Syst. Nat. 1107), fandtes imellem forrige. Dens Tegning er vel gjort i Tronh. Selvf. Skr. 3. D. Tab. VI. Fig. 14.

305. *Lepas balan* (Favn. Svec. 2122), *Hrudurkall*, *Bierg-Mur*, E. Dlafs. 1009 (C.). Tab. XI. Fig. 9, og

306. — *balanoides* (Favn. Svec. 2123), ere begge meget almindelige; sidde sammenklængede ikke allene paa Stenene i Fieren, men paa de fleste Skalfiske

fiske og store Tangarter. Disse ere Hr. Strøms Bierg-Nuur, Sendm. Beskr. 160 α og β . Paa Færøerne ere de ligesaa overflødige, og kaldes der Giear.

307. *Lepas balænaris* (M. Prodr. 3024, E. Olafs. 1008 B. b.). Denne er meget vel tegnet i Kammer-Sekret. Olavii Reisebeskr. Tab. X. Fig. 4 og 5. Jeg eier selv een, som jeg har sammenlignet med Kobberet; samme er tagen af en Hvalfisk, Skieljungur kaldet, hvilket er mældet paa et andet Sted.

308. — *Tulipa* (Müll. Prodr. Z. D. 3026), Hafhrudurkall, Søe-Tulip (E. Olafs. 1008 B. a.), Tab. XI. Fig. 13. Dens Tegning sees og blandt *Ascanii* Ic. Tab. 10. I Island saae jeg den ikke; thi den faaes ikkun ved Hændelser af Fiskerne fra Havet. Paa Færøerne derimod har jeg set den nogle Gange meget større, og langt flere sammenvorne paa og mellem hverandre, end de paa ovenmældte Tegninger foreslilles.

309. — *anatifera* (Syst. Nat. 1109), *Helsingianef*, er meget almindelig paa de Steder, hvor Drivtømmer falder. De kaldes paa Dansk Stokænder, og i Pontopp. N. Nat. H. 2 V. S. 12, *Angler-Taske*, hvor den tillige findes aftegnet.

310. Paa Stranden i Verufjord fandt jeg et Par Gange en Art af dette Slag, der sad fastvoren paa Stammen af adskillige store Tangarter, og fornemmelig paa *Fuco Saccharino*. Det øverste af Toppen og dens Laag var fuldkommen liigt *L. Balanus*; den nedre

dre Deel'er fornemmelig forskiellig fra de andre Arter derved, at de ofte ere næsten 4 Tom. lange, og dog ikke tykkere, end en maadelig Svane-Fiærs Pøse; ere sammenvorne, ikke som hine uden Orden, men alle liggende parallelle med hverandre, ligesom et Buntt Piume, nogle sammengroede lige fra Roden til Toppen, andre allene ved Roden, hvor de ere hvidere og klarere, end ved Toppen. Fra den nederste Ende eller Roden een Tomme høit ere de tverrynkede og med lette Furer paa langs, derfra og forbi Midten af Læggen, som er meest indkneben, ere der dybe, men smalle Furer, der efterhaanden saavel som Mellemrummet bliver bredere mod Toppen; og der endes med 6 Lapper (Lobis), og gjør hver Top to Gange saa tyk som Roden, og tre Gange saa tyk som den midterste Deel. Naar man seer saadant Knippe i den nederste Ende, er den meget liig Bor-Kagerne i Bieklubben, allene Hullerne her have en ubestemt Figur, som sees paa Tab. VII. Fig. I. b. Efter dens Skikkelse kan den beqvemmelig kaldes *Lepas fistulosa*.

311. *Pholas Crispatus* (Syst. Nat. 1111), Bergbue, E. Dlass. 1009 (A.), Tab. XI. Fig. 3. 4. 5. 6., skal findes paa Vidse.

312. *Mya truncata* (Syst. Nat. 1112), Smyrslingr, Sandmigr, Rødduffiel, E. Dlass. 1009 (B.), Tab. XI. Fig. 7, findes næsten allevegne opkastede paa flette Strandbredde, men sielden parrede, oftere brækkede. En god Tegning af Skallen sees i Martini Conchyl. Cabin. VI. B. Tab. I. Fig. I.

313. *Mya arenaria* (Syst. Nat. 1112), kaldes paa Østerlandet, hvor den ofte findes paa Stranden, Sandmiga.

314. *Mya Testa ovata membranacea candida margine ad proboscidem protracto reflexo.* E. Dlass. 1009 B. 2. Tab. XI. Fig. 10. Sogskiel; ofte træffes den ene af disse Skaller at være giennemboret.

315. — *arctica* (Syst. Nat. 1113). Dens Tegning sees i Trondh. Selsk. Skr. 4. D. Tab. 16. Fig. 24, og kaldes der *Chama aculeata*; man træffer den undertiden paa sandige Strandbredde, men fornemmelig under Roden af *Fuco palmato* mellem andre smaa Skælske.

316. *Tellina lacustris* (Müll. Prodr. Z. D. 2966, E. Dlass. 1019 A.).

317. — *calcareia Testa ovata, albida, glabra, fragilissima, antice inflexa, postice rotundata* (Martin. Conchyl. Cab. VI. B. Tab. 13. Fig. 136). Efter Hr. Pastor Chemnizes Beretning, der, for at fortsætte dette Værk, har i mange Aar ladet samle, ved adskillige, alt hvad mueligt kunde findes i Island, Grønland og Færee, skal den paa disse Steder falde hyppig paa Strandene; men mon den ikke bliver den ovenstaaende *Mya*, Sogskiel?

318. *Cardium edule* (Syst. Nat. 1124), Baruskiel, E. Dlass. 1010 (F.). Paa det første

første Sted tillægges den Luns 26, og paa det andet 30 til 40 Furer. Ved Rødesfiords Handelsted bragte Fiskerne mig nogle, som havde fattet Krogen. Paa alle dem var 29 til 30 Furer. Hr. Pastor Chemnig, som har ladet dem tegne i Martin. Conch. Cabin. VI. B. Tab. 19. Fig. 195. 196, og der kalder den Card. islandicum, anfører den at have 30 til 36. Disse Furer ere altsaa vilkaarlige, og den islandske, saavel som den færøiske Jaaku-Skiel, ere altsaa ikke en sær Art, men allene en Artsforandring af Linn. C. edule.

319. Cardium Grönlandicum Testa cordata, lævi antice et postice longitudinaliter subtilissime striata, margine integerrimo. Habitus veneris islandicæ, Kulda-Skiel, (Martin. Conchyl. Cab. VI. B. Tab. 19. Fig. 198, E. Dlafs. 1011, 3). Den bliver af mange anseet for Venus, Ku-Skiel, skönt man lettelig, ved at betragte den nøiere, seer Forskiellen deels deraf, at den ikke haver de trende Tænder i Hængselet, som bestemme Venus-Slaget, deels og af Skallens Tyndhed; thi denne brækkes meget let, da hiin derimod er tyk og stærk; ligeledes af et rødt Skær, denne har paa den indre Side ved Randen. Jeg traf dem ikke, uden paa tvende Steder, opkastede ved Søegang, nemlig paa Gaasøen i Østfiord og under Gaarden Urteteig i Berrefiord.

320. — Testa ovata minus convexa crassa, Gimbur-Skiel (E. Dlafs. 1011, 4.). Ved Vere- og Alstefiorden paa Østerlandet, hvor en Mængde af disse Skaller ligge paa Strandene, kaldtes den

J Skiel.

Skjel-Rusa. Denne skulde man ligeledes i en Hast troe at være en liden Korsfiel, men foruden Tænderne skilles den fra hiin ved sin usædvanlig tykke Skal; ligeledes af dens flade og nedtrykte Skikkelse. Den største, jeg traf blandt saa mange, var $1\frac{1}{2}$ Tom. lang og $1\frac{3}{4}$ Tom. breed. Disse have og dette særskilt fra hine, at de almindelig midt i den indre Side, eller i det dybeste af Skallen ere meget ujævne. Mon den Skjel-Russe, som mældes om i E. Dlaf. 69 ikke være denne og ikke *Venus islandica*? I det 7de Bind af Mart. Conch. Cab. Tab. 39. Fig. 12. 13. 14, har Hr. Chemnitz ladet den tegne, og kalder den der *Venus borealis*. Fig. 13 fandtes ofte i Torstens Wæve ved Reykfiord, og blev af Indbyggerne der kaldet Gimburfskiel.

321. *Venus islandica* (Syst. Nat. 1131), **Russkiel**, (E. Dlaf. 69, 153, 1011, Tab. XII. Fig. 8., Z. D. Tab. XXVIII.), er bekiendt allevegne paa Landet. I HallbiarnastadarKamb ved Husevig udgior denne den største Mængde af de Skaller, der findes med Dyret inden i crySTALLiseret, og ganske forandret til en tærningdannet Kalk-Spat, eller opfyldt med en graa Leer.

322. *Ostrea edulis* (Syst. Nat. 1148), **skal** findes i Hvalfiorden, E. Dlaf. 1010 C. I.

323. — *Testa pectinata irregularis rugosa* (E. Dlaf. 1010, 3.), findes Sønder paa.

324. *Pecten islandicus* (Müll. Prodr. Z. D. 2990), *Hørpudiff* (E. Dlafs. 1010, 2. Tab. 10. Fig. 5.), træffes ofte paa Stranden under Gaarden Bindhæli ved Skagestrands Handelssted, hvor en Mængde opkastes om Vinteren. Beshnderligt er det, at vores fleste Skribentere slet ikke have anmærket de mange Forandringer, som findes ved denne Art, endog dens Radii, som skulde være Art Kiendetegnet, ere paa nogle 50 i Steden for 100. Dens Øren ere næsten lige brede til begge Sider paa samme; Farven er paa nogle hvid med saa røde Pletter paa den øvre Skæl; andre have den undere hvid, og den øverste ganske bruunrød; indvendig er ligeledes samme Forfkiel i Farverne. Straalerne fra Hængslet til Omkanten forandre sig ofte, snart ved at dele sig, snart ved at give Plads for en nye midt paa Skallen, og ofte allene ved at faae en Fure langs op fra Randen til Midten af Skallen. J Mart. Conch. Cab. 8. Bind. Tab. 65. Fig. 15 og 16 har Hr. Chemnik ladet tegne tvende Forandringer. Den voxer ude paa Dybet; faaes derfor ikke uden ved stærk Søegang. Dyret bliver da strax udpillet af Fugle, som gierne passe paa en saadan Leilighed.

325. *Anomia squamula* (Syst. Nat. 1151), *Glugga-Skiel*.

326. — *retusa*, l. c., og

327. — *avenacea* (Müll. Prodr. Z. D. 3004), findes anførte hos E. Dlafs. 1010. Selv har jeg ikke seet nogen af dem i Island, men ofte i Færøe, hvor

de almindelig sidde paa andre Skalsfiske, som trækkes op af Havet, besynderlig paa den store Lepas, som den, de fleste Tider suhler sig ind paa.

328. *Mytilus edulis* (Favn. Svec. 2156), Kræflinger, E. Nlasf. 70, 1010, og paa Nordlandet Krakuskiel; findes mange Steder i største Overflodighed, saavel paa Steengrunde i Fjörus-Maalet, som dybere ude paa muddret Grund. Paa det sidste Sted falder den almindelig større, end paa det første. Hvad Hielp denne sunde og velsmagende Føde er for Fattige, er bekiendt fra andre Steder; her, saavidt jeg vidste, spises de ikke, uden paa et Par Steder i Strandeshyssel. Ved Ösfjörds Handelssted blev ved Borden oprevet og indtrukket en Mængde af dem hængende sammen i store Klaser, der i Størrelse og Fødme overgik alt, hvad jeg før havde seet. Under Kiøbmanden Neslev med sin Kone, der vare de eeneste som spiste dem der paa Stedet, og jeg, havde ikke allene, saa længe dette Fiskerie varede, daglig en Ret heraf, men endog siden efter nedshyltede i Eddike.

Ikke uden Vergelse saae jeg de fleste af de Tilstedeværende og Armeste, der vare komne til Handelsstedet for at tigge, at gaae allene for Tidsfordriv og træde denne hyperlige Føde under Fødderne; thi der laae nok paa Stranden, men hvad gjør ikke Bane og Fordomme? Jeg tænkte da, havde Sællands Bonden disse i Stedet for de smaae og usle Muslinger, han fører indtil Kiøbenhavn, vilde han vist saae sin Otting bedre betalt. Deres Naboe, Færøenserne, vide langt bedre at benytte sig heraf; thi de ikke allene bruge dem i deres egen

Huus:

Husholdning, men bringe en stor Deel deraf til Thors-
havn, hvor de faae dem godt betalte; der syltes de ned i
Eddike og forvares til ved Leiligheder at bruges som en
Vie-Ret. Islænderne, som altid have Forraad af Syre,
og desuden ere vante at forvare adskillig Mad deri,
kunde og burde ikke foragte eller forsemme denne Guds
Befignelse. Eigesaa nyttigt som Dyret er, kunde
og Skallen blive; der fattes ikke Steder ved Strand-
kanten, hvor disse og andre Skaller ligge opklastede af
Havet i en utroelig Mængde, og hvem veed ikke, at
den Kalk, disse bestaae af, overgaaer i Styrke den af
Steenriget. Dette uagtet har man ført i Tønder til-
lavet Leer og Kalk fra Danmark til at opføre de
Mure med, som vare nødvendige ved de nye Bygning-
er paa Handelsstederne. Paa Færøe staaer fornemmelig
et Vidne om denne Kalkes Styrke. Noget for Reforma-
tionen have Munkene der begyndt at opføre en Kirke
af hugne Kampesteen, hvortil de have brugt denne
Kalk; denne Muur har siden staaet uden Tag, udsat
for Regn, Vind og Sæereg, og endda binder den
endnu saa stærk, at om man vil brække Stene derudaf,
briste disse førend Kalken slipper. Man fortalte, at det
havde gaaet ligedanne til, da Domkirken paa Holum for
nogle Aar siden skulde paa nye opbygges, efter at den
havde staaet over 200 Aar. Conrektoren, Jon Egilsen,
skal have sagt til Muursvenden, som forestod Arbeidet,
og var en Udlænding, at den gamle Muur, som
stod omkring endeel af Kirken, vilde give ham meget
Arbeide, inden han fik den ned. Han meente nei; be-
stemte nogle Dage dertil; men da han lagde Haanden
paa Arbeidet, maatte han sande Conrektorens Formod-
ning;

ning; thi der skal næsten være gaaet lige saa mange Uger, som han bestemte Dage dertil, inden den var nedbrækket. Stenene skulle ligeledes her oftere have brustet end Kalken. At dette har været af Skæl, tør man neppe tvivle paa, endskjønt Maaden at brænde dem paa, som meget andet, Forsædrene have vidst at føre sig til Nytte, nu er glemt og forsvundet. At den Kalk, man brænder af Skæl, skal være den fletteste iblandt Kalkarterne til Steenbygninger, er vel nogles Mening, som ved chymiske Forsøge have fundet, at den indeholder en Deel Magnesia alba, der i Luften trækker Fugtighed til sig, hvorved ingen Fasthed kan faae Sted; noget af dyriske Sliim, formoder man og den indeholder, som ligeledes skulde svække dens Bindekraft; men da Erfaring har lært os det modsatte, bør vi heller troe den, end enkelte smaae Prøver, hvori let kan indsmiige sig Feiltagelser. Paa Peber-Kysten og mange andre Steder i Indien veed man der brændes meget Kalk af Skælffiske.

329. *Mytilus Testa ovata oblonga, planiuscula*, Alda og Odusfiel (E. Blase. 1010, 2.), er langt fra ikke saa almindelig som den foregaaende; dens Dyr har heller ikke saa god Smag som den førstes. Den findes fornemmelig mellem og under Rødderne af de store Tangarter paa nogle Fjerne Vand. Maaskee den er Linn. *M. Modiolus* Syst. Nat. 1158.

330. — *barbatus* (Syst. Nat. 1156), ligner meget den foregaaende, og kunde synes at være dens Unge; den kaldes derfor paa Færøerne *Øvullingur* o:
Dve:

Ove-unge. Den fiendeligste Forfkiel imellem dem ere de Børster eller Skiæg, som findes omkring Kanten af denne, dernæst Størrelsen og Opholdsstedet, som hos disse er i Steenrivter i Fieren. Maaskee den er E. Blafs. 1019 A.

331. *Mytilus discors* (Syst. Nat. 1159), er funden i Island af Koenig.

332. — *pholadis Mantissa*, Linn., er liden, tyk og hvid som Kalk; ligger opklasket alle vegne paa Stranden mellem andre Skaller; oftest neppe en Tomme breed. De findes ligesaa hyppig paa Færøerne og i Grønland.

333. *Buccinum Lapillus* (Syst. Nat. 1202), ofte søgte jeg, men forgieves, efter denne i Norge og Færøe saa almindelige Snekke; den er tydelig beskrevet af Hr. Professor Strøm først i Sødm. Beskr. 183 7. Ruffelur, og siden udførligere i Kiøbenh. Selsk. Skr. 9. D. Paa begge Steder kan læses om den Farve, der findes i en Blære hos dette Dyr, der i Norge bruges til at sætte Navne paa Lintøi med. Det eneste Sted, jeg traf nogle saa paa, var Buslandsnæs paa Østerlandet, hvor tillige var en smuk Forandring med tynde opstaaende Costæ, der slangeviis gik langs ned efter dem. Om denne ikke bliver E. Blafs. Dolium pag. 1012, Na Kongr, veed jeg ikke hvor samme skal henføres.

334. — *undatum* (Syst. Nat. 1204), *Eg-gia Kongr* (E. Blafs. Tab. X. Fig. 4.). Tegningen

ningen er vel gjort ; den træffes almindelig ved de fleste Strandkante, varierer meget, som de fleste af Snekkerne, hvilket kan sees i Martin. Cab. 4. B. Tab. 126, Fig. 1206 til 1211.

Foruden disse traf jeg en Artforandring, som havde sat sig paa Fiskelinerne i Dalsfiorden; de vare af samme Størrelse, som de almindelige, og næsten flette med en tynd bruun Hinde overtrukne, meget tynde og næsten giennemslatige, af blegbruun Farve, hvori sees odskillige smalle Bølter, der følge Omdriningerne næsten til Spidsen, mørkebrune af Farve og ofte afbrækkede med hvide Pletter. E. Dals. 1019, (O.) anfører en meget smuk Art, som opholder sig paa tørre Steder, og iblandt Mosen paa Stenene. I alt Skat der findes 5 Arter af Buccinis i fersk Vand og i Marken, hvor af mig forekom ingen.

335. *Murex antiquus* (Syst. Nat. 1228), Haffkongr (E. Dals. 1012 B. Tab. X. Fig. 1.). Af disse findes og mange Artforandringer. I Mart. Conch. C. 4. B. Tab. 138, sees nogle, hvoraf Fig. 1293 blev ofte optrukken ved Fiskelinerne paa Rødefjord. Fig. 1292 og 1294 ere meest almindelige.

336. — *Despectus* (Syst. Nat. 1222).

337. — *Islandicus*, Peturskongr. I Mart. Conch. C. 4. B. Tab. 141. Fig. 1312. 1313 kaldes den *Fusus Islandicus*. Denne smukke Snelle findes ikke, saa vidt man veed, andre Steder,

der, end Vester paa Island, hvorfra og Hr. Ehem-
nig har faaet den, han har ladet giøre Tegningen
efter.

338. *Murex clathratus* (Syst. Nat. 1223).

Denne findes godt tegnet i Tronh. Selsk. Skr. 4. D.
Tab. XVI. Fig. 26., og beskreven pag. 369.

339. *Trochus cinerarius* (Syst. Nat.

1229), Silfre, E. Dlafs. 1213 D.

340. — *Divaricatus* (Syst. Nat. 1229),

er formodentlig E. Dlafs. *Turbo Neritoideus*
1015, 2. C.

341. — *Striatellus* (Syst. Nat. 1232), E.

Dlafs. 1015, 2. b.

342. *Nerita littoralis* (Syst. Nat. 1253),

Meyar=Patta (E. Dlafs. 1015, F.). Paa
Østerlandet blev den kaldet Bobbi og Feduga.
Dette sidste Navn havde den deraf, at nogle troede,
saa længe man bar denne hos sig, blev man ikke Fæ-
løs eller fattig.

343. *Turbo littoreus* (Syst. Nat. 1232),

sidder i saadan Mængde paa Stenene, at man ikke
gør et Skridt, uden derved at knuse en Mængde un-
der Fødderne. De variere uendelig meget, saavel i
Henseende til Farverne, som Striber og Furer paa
Udsiden. J Mart. Conch. Cab. 5. B. Tab.

183. Fig. 1855. a. b. c. d. e. f. sees nogle af disse Forandringer, som ere fra Færøe og Grønland.

344. *Turbo clathrus* (Syft. Nat. 1237), er godt tegnet i Tronh. Selsk. Skr. 4. D. Tab. II. Fig 17. 18. 19.

Jeg har sammenlignet den Jølandſke med een fra Middelhavet i Hr. Chemnices Muſæo, og ſlet ikke fundet anden Forſkiel end Sterrelſen; den findes ved Ebben under Kloetanget (F. Vesiculoso), paa adffillige Steder ved Berusfiord. Dette var beſynderligt, at ſaaſnart den fandtes noget ſtor, var ikke allene dens udſtaaende Folder næſten borte, men og hele Snekken tyk og uanfelig, da de mindre altid vare glatte og ſaae ud ſom Porſelin.

345. *Helix haliotoidea* (Syft. Nat. 1250), er E. Slaſs. *Patella Neritoidea* 1017, 1. falder paa Sønderlandet.

346. — *grisea* (Syft. Nat. 1247). Dens tvende Bølter vare neppe fiendelige. Den forekommer ofte paa Siderne af Banker og Høie.

347. — *stagnalis* (Syft. Nat. 1248), er meget almindelig, men meget liden.

348. — *pella* (Syft. Nat. 1248).

349. — *auricularia* (Syft. Nat. 1250), ſaldt meget ſtor, men tynd, ved Myvand, hvor en Mængde

Mængde laae opdreven paa Bredden af Vandet. Den fandtes ofte andre Steder, men nogle Gange mindre.

Alf Land-Snekker gives useilbarlig flere end her ere anførte; thi nogle ere endog faldne i mine Hænder paa Reisen, men siden brækkede, førend jeg har faaet dem efterseet, og hvor kunde de andet, da de almindelig ikke ere tykkere end et Papiir, og skulle i en Hast paa Veiene nedlægges i et Skrin, hvor tillige samles Urter, Stene, Jordarter m. m.

350. *Patella Testulata* (Müll. Z. D. Tab. XII. Fig. 6. 7. 8.), skal være funden i Island see l. c.

351. — *fissurella* (Z. D. Tab. XXIV. Fig. 4. 5. 6.). Hvor meget jeg søgte efter denne sieldne Skæl, traf jeg den dog ikke, hverken paa Nord- eller Østerlandet. Den skal være rar og træffes ikke, uden paa andre store Skæl, som trækkes op af Havet.

352. — *testudinalis* (M. Prodr. Z. D. 2872 E. Dlafs. 1017, G. 2. Tab. XI. Fig. 11.). Den er ikke sielden i Fjæren, men heller ikke nogensteds i Mængde; varierer saa stærk, at man ofte skulle antage dem for forskjellige Urter; nogle ret ovalle, andre næsten Cirkelrunde; nogle høie legledannede, andre meget flade; nogle med en stumpet Top, andre spidse, med Odden vendt forest. Alle ere tynde og giennemsigtige; nogle hvide overalt; men Mængden med brune Pletter og Straaler; saa saa store som Fig. l. c. Tvende andre Urter nævnes hos E. Dlafs. sammesteds, som ere mig ubekjendte. Maaskee den

den ene er Linn. P. Neritoidea. Denne hele Slægt kaldes med et Navn Olboga-Skæl.

353. Dentalium, Testa cylindrica tenuior, supra angustior, leviter striata, Skips-tennur (E. Olafs. 1018. H. 2.).

354. Serpula glomerata (Favn. Svec. 2207), Pipuskiel, E. Olafs. 1017. H. 1.

355. — Spirorbis (Syst. Nat. 1265, E. Olafs. 1018, Mart. Conch. Cab. I. 24. 57, Tab II. Fig. 20), har ofte næsten overklædet Skælfiske, hvor den fornemmelig opholder sig paa.

356. — lumbricalis (Syst. Nat. 1266, Mart. Conch. Cab. I. 24. 57, Tab. II. Fig. 15, E. Olafs. 1018, I. 4.), findes mellem de forrige.

357. — Spirillum (Syst. Nat. 1264, Mart. Conch. Cab. I. 25. 59, Tab. III. Fig. 21. A. B. C.), findes baade paa Tang, Stene og Skæl.

358. — triquetra (Syst. Nat. 1265, E. Olafs. 1018), er tegnet i Tronh. Selsk. Skr. 4. D. Tab. II. Fig. 14., og Kiøbenh. Selsk. Skr. 10. D. Tab. VI. Fig. 1-5, og findes blandt de forrige.

359. — granulata (Syst. Nat. 1266), er ligeledes jævnlig i Selskab med de foregaaende paa Skælfiske, Tang og Størestene.

360. *Teredo navalis* (Syst. Nat. 1267),
 Tremadkr (E. Dlafg. 611), fordærver de kostba-
 reſte Stykker af Drivtemmeret.

361. *Sabella granulata* (Syst. Nat. 1268),
 er Linn. tilſendt af J. Koenig fra Island. Tegningen
 ſees i Müll. Z. D. Tab. XXVI., og kaldes Am-
 phitrite auricoma.

IV. LITHOPHYTA, Steenplanter.

362. *Millepora polymorpha* (Syst. Nat.
 1285), blev paa Nordlandet kaldet *Marmennilß*
Smide, Tronh. Selſk. Skr. 4. D. 71. No. VIII.
 og Tab. XV. Fig. 1. 2. 3. Den første Fig. viſer
 en, der, ved at have lagt i Fjoren og rullet paa Ste-
 nene ved Brændingen, har miſtet alle udftaaende Gre-
 ne og Kanter, hvilket let ſkeer, da hele Værten er ikke
 andet end en blød Kalk. Anden og tredie Fig. viſer
 den ubeſkadiget, ſom den trækkes op af Bunden, al-
 leene den i Island ſees tit mange Gange større. I
 Fjoru-Maalet træffes den almindelig, men under en an-
 den Skikkelse, nemlig ikke anderledes end en Kalk, der
 har beklædt Stene, Snekker og Skaller, ofteſt fur-
 lakred, uden Grene eller Knorter; rimelig tillader ikke
 Vandet, ſom idelig ſkyller frem og tilbage, at her kan
 blive nogen Ophoiſe; den er derfor ſikkert Hr. Strøms
 Bierg Kuur (Sendm. Beſkr. 161, 2.). Ved Hu-
 ſevig kaldtes den *Mardindill*. Nogle troede at
 finde Hielp for Brøſtſvaghed ved at ſlaae Vand paa
 den og drikke ſamme.

Proosten B. Haldorsen i sine Grasnøttar kalder den Ruriel, og tillægger den adskillige Virkninger: saasom bunden i en Traad og hængt om Halsen, skal den stille Blod hos Qvinder; gjort til Pulver og indtages, skal den lette Hiertevæ, og rense Maven fra overflødig og skadelig Syre. Det sidste har sin gode Grund; thi Pulveret er en Ralk saavelsom Conchæ, oculi Canceri og andre Absorbentia i slige Tilfælde; det skal og være godt mod Orme.

V. ZOOPHYTÆ, Dyrplanter.

363. Isis Hippuris (Syst. Nat. 1287, og Tronh. Selsk. Skr. 4. D. 70. Tab. IV. Fig. 7. 8.

364. Flustra truncata (Syst. Nat. 1300), Kryddesol, E. Olaus. 446, traf jeg allene ved Kystfjords Handelssted i Maven paa de Færøer, som blev bragte til Handelen.

365. Alcyonium Cydonium (Syst. Nat. 1295), er gul af Farve, har en ram Lugt ved sig, er som en Svamp at føle paa, undertiden, naar man træffer den under Stene, har den nedhængende Tappe, lige Koepatter; den voxer dybt i Fjæren, at man ikke gierne naaer den, uden ved største Ebbe. Meest findes den paa Stene, dog undertiden paa Skalfiske.

366. — Manus Diaboli (Syst. Nat. 1296), er funden af Koenig i Island.

367. *Spongia manus*, E. Dlafs. 446, Niardar Bøttr, Niords Handske, træffes tit opkastet paa Strandene.

368. — *oculata* (Linn. Syst. Nat. 1293), findes tegnet hængende ved en Pecten i Kammer-Skr. Olavii Reisebeskr. Tab. IX. Fig. 11.

369. *Corallina officinalis* (Syst. Nat. 1304), Thussa-Skiegg og Marmennils-Thare, bruges pulveriseret i samme Tilfælde som *Millepora polymorpha*. Den findes tegnet i Kiebenhavns Selsk. Skr. 10. D. Tab. e. Fig. 7., og den træffes meget ofte paa smaae Stene og Musklingsskaller, ligesaa ofte rød som hvid.

370. *Sertularia abietina* (Syst. Nat. 1307), Profamari, E. Dlafs. 446, er ikke sielden paa Skælfiske, som fanges paa Dybet.

371. — *antennina* (Syst. Nat. 1310), sad med foregaaende paa nogle Musklinger, opfiskede ved Kielesfjord. Denne træffes og ofte paa de store Tang-Arter.

372. *Hydra pallens* (Syst. Nat. 1320), Siølfætingr, E. Dlafs. 1006. K.

373. — *Squamata* (Z. D. Tab. IV.), voxer paa gamle Pæle, Skæl og Tang.

374. *Tænia Solium* (Syst. Nat. 1323).
Kedumadler, E. Dlafs. 1006.

Tillæg

af

nogle ubekiendte Søevæxter.

Da Skibet, som først var bestemt til Reykeshord, skulde derfra tilbage til Hovedhavnen Skagestrand, blev der paa Ankerets Flige og Stok, da samme blev lettet, opdraget en Mængde fint og sejt Blaa Leer fra Bunden, hvori fandtes adskillige smukke Stykker af *Millepora polymorpha*, *Marmennils Smide*, og paa disse en Deel *Chitons*, *Tristrendinger* m. m., som jeg da forvarede i *Spiritus vini*, og sendte tilbage med det Skib, som samme Høst forliste paa Hiemreisen. Uheldigviis var jeg ikke paa Dækket, da Ankeret kom op under Boven; Skibssolkene havde alt stødt det meste af Leeret ned igien i Søen, men vare dog saa nysgierrige, at de toge denne Insekt-Bygning, som forestilles i naturlig Størrelse paa Tab. VII. Fig. 2., betragtede den, brækkede den i nogle Stykker, og lagde den indenbords. Stykkerne fik jeg de fleste af. Den er, som Figuren udviser, et fuldkommen Model, naar Dren og Fodder undtages, af en Inde-Motte, med et rundt Hul midt i Bunden; den bestaaer af en fin Sort Sand, eller rettere af den Aske, som nedreg-

nedregner fra Lusten ved Gldsprudninger, lidet blandet med Skæl-Sand; thi den viser en svag Brusen med Syre. De smaae Ophøieller (Tubercula), som sees siddende tæt ved hverandre, saavel indvendig som udvendig, ere runde Æg, fyldte med en tynd og mellesødt Saft. Hinden, som omgiver dem, er sei og stærk; naar det tørres, falde disse Æg sammen, saaledes, at de forestille halve Kugler, som ere hule inden i, eller rettere blive ligesom smaae Pateller, Olshogastiel. De miste ved Tørringen den hvide Farve og blive lysebrune; lægger man et Stykke en Dag i Vand, spænde Æggene sig strax ud igien, faae sin hvide Farve og Saft tilbage; Limet, som binder Sanden, faaer og Styrke ved Vandet; thi i den tørre Tilstand brækkes og smulres den let. Omkring den øverste Abning eller dens Rand, saavel som omkring Hullet i Bunden er den tyndest, slet og uden Æg. Om Høsten følgende Aar traf jeg atter inderst i Bunden af Diupavog (Havnen ved Berrefjords Handelssted), ved største Ebbe nogle Stykker af samme Slag, liggende i Muddret, hvor Vandet var udfaldet. Disse vare hverken saa faste, eller bragte saavidt til Fuldkommenhed, som de første; thi her var slet ingen Bund, og kun Begyndelsen til den øverste Ring. Arbeidet synes at begynde med en Ring, som er det Midterste, hvilken de siden formere ved Tilfætning fra begge Sider: op mod Mundingen og ned mod Bunden. En Elsker af Naturhistorien finder ikke mindre forundringsværdigt i denne nette og saa ordentlige Bygning, end i Biernes kunstige Bors-Kager; thi hvem kan eftergiøre dem Boret af Blomstrenes Frugtstøv (Pollen), og hvem kan i Vandet med et Lim sammensætte saa mange fine

Sandskorn til en Bygning som denne? "Der ere mange skjulte Ting, som ere større end disse; thi lidt have vi seet af Guds Gjerninger. Syr. 43, 37."

Lit. (a) forestiller den i naturlig Størrelse, (b) et Stykke, hvor Eggene vise sig i Brudet, (cc) tvende Egg i naturlig Størrelse, (dd) ere tvende Egg, forstørrede, hvorpaa sidder endnu endeel Sandskorn. De sorte Pletter, som sees hist og her, ere Hul-
ler, som Eggene ere udfaldne af.

Paa Stranden af en Havbugt, norden for Bapnesfiords Handelssted, Lønet kaldet, traf jeg den Søevært opløst af Seen, som jeg har ladet tegne Tab. VII. Fig. III. Den var alt af Solen saaledes forterret, at man neppe kunde røre ved den, uden at brække Piberne over. Ingen af Indbyggjerne paa Stedet vidste at give den noget Navn; men da jeg siden kom til Berresfiord, traf jeg den atter paa Stranden ved Bulandsnæs, men ligesaa forterret som den forrige. Her berettede Præsten, Hr. Erik a Hofe i Alftefiorden, som jeg meest har at talke, saavel for de indenlandske Navne, som Brugen af adskillige Planter m. m., at denne Søevært kaldtes *Fjörur Pipur*, og at den ofte var bleven kogt i Mælk, og af Fattige i Vand til Brød, ligesom *Fialla: Grös* (*Lichen Islandicus*). Naar man sætter den paa Vand nogen Tid, bliver den blød, elastisk, og lader sig udtrække som Skind. Ved Kogning opløses den næsten til en Gelee; dens Farve er lysebrun, Roden eller det Sted, som den har fæstet sig med paa Bunden, er skjult i Midten; thi den seer ud fra alle
Sider,

Sider, som den forestilles paa Tegningen. Jeg har viist den til Professor Bahl; han kiendte den just ikke, men rimeligviis skulde den kunne henføres til Tubulariæ, da hele Værten bestaaer af Tubis eller Piber. Øste har jeg sagt, om der ikke skulde findes Spor til noget Dyr inden i dem, ved at udbløde dem i Vand og slække dem, men stedsse have de været tomme.

Da man, saavidt mig er bekiendt, endnu ikke har seet eller læst om nogen af de smukke og fuldkomne Koral-Træer, fangede i Havet ved Island, har jeg ladet aftegne paa Tab. VI. tvende, som bleve mig tilsendte af Underkøbmanden paa Østfiord Hr. Neslem, der om Sommeren 1781 laae paa Risø, for at købe Fisk og virke samme til Klipfisk der paa Den. Efter min Anmodning har han formaaet Fisserne, med en liden Douceur, at bringe i Land alle de Sædhr og Værter, som ikke vare almindelige, og fulgte op med Fiske-Vinerne; deriblandt vare disse tvende. Begge blive Linn. Milleporæ; den første (a) ligner vel efter Beskrivelsen noget Linn. Millepora alcicornis (Syst. Nat. 1282); men bliver dog vist en Forandrung, om ikke en ganske anden Art. Den er hvid, har næsten ingen Stamme; thi den deler sig strax ved Roden i fire flade Grene, hvoraf de tvende midterste gaae næsten lige op, og dele sig sparsom, de andre tvende ved Siderne udbrede sig stærk med flade Grene, som mod Toppen blive meget fine, og paa Siderne besatte med smaae Tænder. Med blotte Øine sees ingen Huller (Pori); men under Forstørrelses Glasset finder man dem tæt ved hverandre fra Midten til Grenene og lige til Toppen; allene paa den ene Side ved Ro-

den har den fine Striber, som gaae langs op efter Grenene. Biskop Gunnerus beskriver i Tronhiems Selsk. Skr. 4. D. pag. 59. No. III. en Korat, som vel i visse Maader ligner denne; men ved at sammenligne hans Tegning Tab. I. Fig. 6. med min, sees nok at denne er en anden Art.

Den anden Korat, som i naturlig Størrelse sees paa samme Tab. (b.), er meest hvid med et brunt Skier, haard og glat; baade Stammen og Grenene ere trinde og af eens Tykkelse, ledede (articulati) og todeelte (dichotomi), buttede og rundede for Enderne. Dens smaae Huller (Pori) vise sig for blotte Øine paa Grenene; men ikke uden ved Hielp af Forstørrelses Glasset paa Stammen og ved Røden.

Planteriget.

I n d l e d n i n g.

Endskjønt Eggert Olaffen og Viarne Paulsen, saavel som Koenig i Anhanget til Deres Reisebeskr. have deels beskrevet deels anført de fleste Urter, som vore i Island, fattes der dog hos de første en stor Deel, og hos den sidste har man allene et Register derover. Jeg har derfor efter den mig givne Instruktion sølget Linnæi systematiske Orden, og hosseiet ved hver Plante de indenlandske Navne og Synonyma, saavidt jeg kunde opdage dem, anmærket Stederne og Jordarten de vore paa, Brugen, saavel i Huusholdningen som Lægekunsten, samt Tiden de blomstre i, hvilket sidste altid giver sikrere Efterretning om Stedets Himmel-Egn og dets Frugtbarhed, end de nøiagtigste Dagtagelser med Thermo- og Barometris, som almindelig paa saadanne Reiser forderves, ja ofte brækkes. Desuden kan man fra Morgen til Aften finde Forskiel af 6 til 8 Grader, ikke fordi Luften har forandret sig, men fordi man har reist fra den kolde Strand ved Havet og ind i Landet; Exempel herpaa havde jeg saavel paa Reisen mellem Siglenæs og Øsfjord, som mellem Husevig og Myvatn.

Et godt Calendarium Floræ er desuden ikke allene nyttigt, men nødvendigt for dem, som enten
 K 3 ville

vilde samle eller lære at kiende Urterne; thi forgieves søge de om Blomsteret af *Bartsia alpina*, *Saxifraga oppositifolia*, og flere efter *Julii Moaneds Uregana*, som da alt har modent Frøe, da tvertimod *Parnassia palustris* og flere ere endnu ikke i Blomster. Indbyggere have antaget visse almindelige Navne, som de tillægge hele Slægter efter den Liighed, de have i Blomstrene; saasom: alle Linnæi *Flores spicati*, hvilte egentlig høre til Græs-Urterne, kaldes *Pynter*. Hans *Flores discoidei* af Klassen *Syngenesia*, samt endeel af *Icosandr.* og *Polyandr. Solen*, og *Flores ligulati* &c. naaer de vilde bestemme dem næiere, har de et *Nomen specificum* dertil.

De Tegninger, som findes i *Flora Danica*, har jeg anseet nødvendig at henvise til, da dette store Werk endnu fattes et almindeligt og systematisk Register.

De Bøxter, som jeg selv ikke har fundet, og ere anførte i Hr. Koenigs *Flora Islandica*, har jeg her betegnet mee et K.

Første Klasse.

MONANDRIA, Enmandede.

I. *MONOGYNIA*, Enkonedede.

1. *Hippuris vulgaris*, vorer i smaa Søer og paa vaade Steder, kaldes paa Østerlandet Marshalmr (Fl. Dan. 87), Hesterumpe. Denne Urt ædes fornemmelig af Heste.

2. *Callitriche verna* (Fl. Dan. 129), og

3. — *autumnalis*, findes begge paa sum-
pige Steder.

Anden Klasse.

DIANDRIA, Tomandede.

I. *MONOGYNIA*, Enkonedede.

4. *Veronica officinalis*, K, Vrenpriis, Flesme. Selv traf jeg den ikke, hverken paa Nord- eller Østerlandet (Fl. Dan. 248).

5. — *serpyllifolia* (Fl. Dan. 492), og

6. *Veronica Beccabunga*, Lemmike, Vand-Urde. Begge vorte hyppig ved Skagestrands Handelsted og flere Steder i Hunevads Syssel, og blomstrede først i August. Saavel Bladene, lavede til Salat, som den udpressede Safft af samme, ere adskillige Steder anpriste som Lægemiddel imod Skjørbug (Fl. Dan. 511).

7. — *alpina*, voxer overalt paa Fjeldene ved Vitru- og Rensfjorden; ikke allene calyx, men hele Planten er hvasshaaret (*hispida*); den blomstrer, midt i August (Fl. Dan. 16).

8. — *Anagallis aqvatica*, K.

9. — *Scutellata*, K. (Fl. Dan. 209).

10. — *fruticulosa*, findes ved Myvatn og mange Steder i Mule-Syssel (Fl. Dan. 342).

11. — *Marilandica*, K.

12. *Pinguicula vulgaris*, Lissa-Græs eller Jons-Græs, paa Østerlandet Riæses-Græs, Ribesit, Haarvært, voxer overalt paa fugtige Steder, blomstrer først i Junio. Dens Blade koges i Pirolie, og bruges som et Plaster i gamle Saar. I Norge koges Bladene i Vand, hvormed vaskes Børns Hoveder, som derved befries fra Luus. Dens Kraft, at løbe Melk til Ost, er her og bekiendt (Fl. Dan. 93).

13. *Pingvica alpina*, blev mig tilsendt af Chirurgus Hr. Petersen, som har fundet den ved en Præstegaard tæt ved Fioldene i Borgarfjorden (Fl. Dan. 453).

II. *DIGYNIA*, Tokonedede.

14. *Anthoxanthum odoratum*, træffes mange Steder, er blandt de første af Græsarterne, som blomstre om Foraaret, kiendes lettelig af sin gode Lugt, der meget ligner Rengræsset, *Holcus odoratus*. Desuden er dens tvende lange Støvtraade (*Filamenta*), og tvende sneehvide Frugttraade (*Pistilla*), meget kiendelige.

Tredie Klasse.

TRIANDRIA, Tremandede.

I. *MONOGYNIA*, Enkonedede.

15. *Valeriana officinalis*, K., Belantåurt, findes ved Holte Præstegaard (Fl. Dan. 570), Bild Baldrian, Dienrod. I Norge dnyppes Blomsterkostene i Tiere, og dermed bestryges det lamme Qvæg. Roden lagt imellem Klæder, skal holde Mel derfra.

16. *Scirpus palustris* (Fl. Dan. 273).

17. *Scirpus cæspitosus* (Fl. Dan. 167).

18. — *lacustris*.

19. — *acicularis* (Fl. Dan. 287), disse findes paa vaade og moradsige Steder; de ædes begierlig af Heste, foruømmelig førend de blomstre.

20. — *setaceus*, K. (Fl. Dan. 311).

21. — *caricis*, er Linn. *Schoenus compressus*, voxer mange Steder i Mule-Snyffel paa side og fugtige Steder.

22. *Eriophorum polystachyon*, Myra-siffa eller Siffa, Algeruld, Engduun, blomstrer først i Junio, voxer alle vegne paa moradsige Steder. Dens Rødder ere baade korte og svage. En Rejsende, hvis Bei falder over Myrer, som ere tæt begroede med denne, maae ligesaa nøie see sig for ved hvert Trin, Hesten gjør, at han ikke skal synke igiennem, som han sikkert kan ride til paa de blødeste Steder, naar de ere tæt begroede med *Menyanthes trifoliata*, Horebladfa: Vulleblade. Paa Østerlandet havde man adskillige Steder indsamlet saa meget af dens Føn (pappo), som til Vinteren behøvtes til Bæger i deres Lamper.

23. — *vaginaturn*, Harald, findes baade i Selskab med næstforegaaende og efterfølgende Art (Fl. Dan. 236).

24. *Eriophorum alpinum*, mange Steder paa Fjeldene i Strands-Syffel (Fl. Dan. 620).

25. *Nardus stricta*, Fjinnungr, Tødu eller Sinu-Fjinnungr, Finne Skæg, Busting, Seene-Græs, Side-Græs, er et haardt og for Kreaturene unyttigt Græs, kendes let af dens smalle og tiltrykte Aar, hvori Blomstrene vende til en Side (*spica seracea secunda*), findes ofte oprevent snarere af Faar, som foragter den, end af Krager, efter Linn. Mening (Fl. Svec. 52), thi disse findes ikke i Island. Det voxer fornemmelig paa tør og mager Jord.

II. DIGYNIA, Tokonedede.

26. *Phleum pratense*, findes almindelig hvor der er feed og løs Jord. I Norge kaldes det Muusrumpe, Rotterumpe, Riempegræs.

27. — *nodosum*, K. (Fl. Dan. 380).

28. — *alpinum*, Fjorgræs eller Tougræs, Kefshali, Pyntr, Fjeldkjempe, voxer i lav Jord paa Fjeldsiderne, blomstrer sidst i Julio. Ved Gaarden Land i Ørarsfjorde fortalte Bonden, at hvis man syede dette Græs fast i Ulden under Bugen af Faarene, kunde Ræven ingen Skade gjøre dem (Fl. Dan. 213).

29. *Alopecurus geniculatus* (Fl. Svec. β.), voxer allevegne omkring Rødesfiords Handelsted, hvor

hvor den og udgør en stor Deel af Tungkræffet, blomstrer sidst i August.

30. *Milium effusum*, Fugtgræs, Fugthirs, vører næsten til to Alnes Høide i en Kratsskov ovenfor Kaldrananæs paa Beien til Trekills Heeden, havde modent Frøe sidst i August.

31 - 34. *Agrostis rubra*. *A. stolonifera* (Fl. Dan. 564). *A. pumila* og *canina* (Fl. Dan. 161), ere almindelige Græsarter, og findes mange Steder.

35 - 37. — *cappillaris* (Fl. Dan. 163). *A. alba*. *A. arundinacea*, K.

38. *Aira cærulea*, findes ofte paa fugtige Steder, er forskiellig fra de fleste andre Græsarter, derved, at den har ingen Knæer eller Led, hvorforsø den og i Norge har faaet det Navn Ledeløs (Fl. Dan. 239).

39. — *cæspitosa*, Venusgræs, Enges Bunke, vører saavel paa tørre som fugtige Steder, den er meget kiendelig af dens vidt udbredte Blomstre (*Panicula patente*), der har en mørkebrun og sølvfarvet Blanding; nogle Steder paa Østerlandet har man druffet Affodet (*Decoctum*) heraf imod Vinde og Kneb i Maven (Fl. Dan. 240).

40 - 45. — *flexuosa* (Fl. Dan. 152). *A. montana*. *A. alpina*. *A. aquatica* (Fl. Dan. 381).

381). *A. subspicata* (Fl. Dan. 228). *A. præcox* (Fl. Dan. 383). Disse findes hist og her i Skovene, paa Siderne af Bakker, og endeel af dem ofte viviparæ: skydende en nye Plante af Frøet inden det løsnest eller modnest paa Aret.

46-48. *Poa trivialis*. *P. pratensis*. *P. compressa*, Gaaregræs (Fl. Dan. 742).

49-52. — *annua*. *P. angustifolia*. *P. alpina* (Fl. Dan. 807). *P. maritima* Hudsonis, ere her som andre Steder meget almindelige, endog paa Huustagene, hvor nogle af dem ere ogsaa viviparæ.

53. *Cynosurus cæruleus*, K.

54. *Festuca ovina*, Saugræs eller Gaaregræs, er meget almindelig paa høie og tørre Steder, ansees for det bedste Foder for Gaar.

55-57. — *rubra*. *F. elatior*. *F. duriscula* (Fl. Dan. 748), findes ofte hvor Jorden er god.

58. — *luitans*, K., Mannagræs, Gaasgræs; hvor næie jeg søgte dette Græs, som er saa bekendt af Mannagræsene, traf jeg det dog ikke, hverken paa Nord- eller Østerlandet. Chirurgus Petersen havde heller ikke fundet det paa sine Reiser. Det vokser ved Græster, og Steder, som næsten staae under Vand; paa Færøerne er det almindeligt (Fl. Dan. 237).

59. *Bromus cristatus*, K.

60-62. *Arundo epigejos*. A. *phragmites*, Rør. A. *arenaria*, K.

63. *Elymus arenarius*, Melr, Strandhvede, Strandhavre, Bippegræs, findes mange Steder ved Stranden, paa smaae Holme i Fiordene, hvor Jorden er sandig, men næsten altid uden Kierne. Ved Myvatn og Blaffogavæg mellem Husevig og Vapnefjord voxer den meget hyppig i Glyve Sand. At dette haver været de Gamles Korn, som man læser de dyrkede, er vel neppe troeligt; heller ikke troer jeg det voxer i en feed og giødet Mulsojord. Tiden og Forsøge vil vise det; saa meget veed man, at ligesom en deel Planter vore snart allevegne, saasom de saakaldte Ukrude, ere der atter andre, som ingen Vært saae, med mindre de saaes eller plantes paa visse dem af Naturen bestemte Steder og Jordmonne, og iblandt disse troer jeg sikkert denne er. Jeg har ofte truffet den baade paa Island og Færøerne, men aldrig uden i Sand, som undertiden har været lidet blandet med fin Muld. Af dens lange Rødder giøre Østerlændingerne Matter og Puder til deres Kleffadeler, som baade ere gode og stærke (Fl. Dan. 847). Tegningen ligner meget lidet den som voxer i Island.

64. — *caninus*, K.

65. *Triticum repens*, K. (Fl. Dan. 748). Hundegræs, Rnæegræs, dets Rød er den i Apothekerne bekiendte *Radix Graminis*.

III. TRIGYNIA, Trekonedede.

66. *Montia fontana*, denne lille Plante er meget almindelig paa suagtige Steder, jeg traf den med Blomster sidst i Julio (Fl. Dan. 131).

67. *Koenigia Islandica*, Nablagraß, voxer overflødig efter Hr. J. Petersens Beretning i Skagsefiorden. Selv traf jeg den mange Steder paa Østerlandet; den voxer almindelig paa Steder, som ere bare for Græs, og har om Vinteren staaet under Baud; den blomstrer langt ud paa Høsten. Efter sikker Beretning er den ofte brugt med Fordeel for Bryst-Svagbed, drukken som Thee (Fl. Dan. 418).

Fjerde Klasse.

TETRANDRIA,
Firemandede.

I. MONOGYNIA, Enkonedede.

68. *Scabiosa succisa*, Pukabit, Stufa, (E. Dlass. 814), Dievelsblid, Engekноп, Blaa-kноп, Skore, Grønblad, Blaabaaft; jeg søgte noie efter den i Mule-Syssel, hvor den l. c. siges at være, men traf den ikke, uagtet det var just i August-Maaned,

Maaned, i hvilken Tid den blomstrer paa Færøerne (Fl. Dan. 279).

69. *Galium verum*, Gula Madra, Klammerurt, Trættegræs, Jomfrue Marie Sængehalm, vøxer mange Steder, men i største Mængde ved Nyhavn, blomstrer først i Julio. Paa Østerlandet koges den i Vin, som drikkes i den epidemiske Sygdom, som kaldes Landfarsott. Af nogle bruges Blomstrene til at farve gult med, og Roden at farve rødt med. Den findes almindelig med *foliis infimis quaternis*, *intermediis denis*.

70. 71. — boreale, Hvita Madra, Glat Engerøde, Fægri, og *Galium Mollugo* (Fl. Dan. 455), kaldes begge Hvita Madra og Krøß Madra. Paa Søndmør saavelsom i Sverrig farves Uldentoi, ligesom med forrige, rødt med Roden af disse Planter. Farven skal, efter Hr. Strøms Beretning, være baade smuk og bestandig. Omgangs Maaden læses saavel i hans Søndm. Beskr. pag. 95, om i Svenske B. Afhandl. 1745 pag. 244. Ved Mødrufells Hospital i Østfiord vøxer den saa hyppig, at Jorden er ganske hvid af dens Blomstre, som allerede vare udslagne den 11. Junii 1781. Man troer at Stedet har faaet samme Navn efter Urten. Burde ikke disse Rødder, der gives hos os i saadan Mængde, fortjene vores Agtsomhed, da saa mange brave Mænd berette os om deres Nytte i Farverierne? Nogen Umage vilde det koste, men mon de Fremmede har sin Roschelle eller Coccinelle uden Umage?

72. *Galium palustre*, Litsla Madra, forekommer ligeledes hyppig paa vaade Steder (Fl. Dan. 423).

73. *Plantago major*, Græde-Sura, Veibred, er i Island som andre Steder bekiendt for medelst sin Kraft at læge og rense gamle Saar; den træffes ofte paa løs og sandig Jord. Ved Mødru-fells-Hospital var dens Blade før medium Junii $\frac{1}{4}$ Alen lange og 3 Tom. brede (Fl. Dan. 461).

74. — *lanceolata*, Selgrese, Fugla-tungur, Faaretunge, er meget almindelig, blomstrer midt i Junio, skal have været spist i Island som Salat og Kaal (Fl. Dan. 437).

75. — *maritima*, Rattartunga, Ravnefod, findes ikke allene paa Bakker ved Søen, men endog heit oppe i Landet; at man af dennes Blade har lavet Kaal, er mere rimeligt, end af foregaaende, hvis Blade ere tørre og skarpe. Af dens Rødder lave Færøenserne et Decoctum, som skal være meget godt i Gulsot (Fl. Dan. 243).

76. — *coronopus*, Strand-Veibred, K. (Fl. Dan. 572).

77. *Alchemilla vulgaris*, Mariu-Stakfur, Mariæ Raabe, Love-Jod, Synav, findes saavel i det Lave, som heit oppe imellem Fjeldene, dog altid i feed og god Jord, samt i Skiul for skarpe Vinde, voxer utroelig hastig, naar Sneen er smelt

smeltet fra Roeden. I Færee bruges dens Blade som Plaster paa gamle Saar.

78. *Alchemilla alpina*, Lions-Lappi, Lions-Klo, Fjeldkaabe, er endnu mere almindelig end foregaaende, og en med de første, der bude Foraaret. Ved Vefjords Handelssted blomstrer den sidst i Mai-Maaned; dens Blomstre knuses for at lægges som Omslag til at fordele Hævelser og Knuder i Fruentimmer Bryster. I Hunavatns Syffel bruges den paa samme Maade mod Stivhed i Halsen og Forstoppelse i Kiertlene, hvorfor den og der kaldes Rverfagræs (Fl. Dan. 49).

II. TETRAGYNIA, Firekoned.

79. *Potamogeton natans*, flydende Veisbreed, voxer allevegne i Moradser, hvor Vandet staaer over.

80. — *marinum*, findes ofte ved Stranden i Fiordene (Fl. Dan. 186).

81 - 83. — *lucidum* (Fl. Dan. 195). *P. crispum* og *P. perfoliatum*, vore i Mængde i Myvatn og flere ferske Søer, blomstrede først i Julio (Fl. Dan. 196).

84. — *pufillum*, findes og i stille staaende Bunde.

85. 86.

85. 86. *Potamogeton compressum* (Fl. Dan. 203). *P. pectinatum*, K.

87. *Sagina procumbens*; denne siden Urt findes allevegne i tør og maver Jord.

88. *Sanguisorba officinalis* (Fl. Dan. 97), *Pimpinelle*, K., findes i Mossells Heide.

89. *Tillæa aquatica*, findes ved Laugavatu, K.

Femte Klasse.

PENTANDRIA,

Femmandede.

I. MONOGYNIA, Enkonedede.

90. *Myosotis scorpioides*, Forgiæt mig ei Tomfrue Soloie; saavel α) *arvensis* (Fl. Dan. 583), som β) *palustris*, ere begge almindelige, de blomstre midt i Junio. Den sidste skal være skadelig for Faarene.

91. *Pulmonaria maritima*, Fiære-Portulak, er almindelig ved Stranden i Fiordene. Decoctum af Roeden drickes i en Svaghed for Hiertet, som

som kaldes *Nabit*. Den blomstrer midt i Junio; de nye udslagne Blomstre ere, som paa de fleste andre *Asperifoliæ*, Purpurrede, men de ældre blaae (Fl. Dan. 25).

92. *Echium vulgare*, *Risugræs*, *Bild Øretunge*, (E. Dlass. 430, Fl. Dan. 455).

93. *Primula farinosa*, *Blaa Mai*; af denne smukke Foraarsplante fandt jeg nogle enkelte Stykker ved Gaarden Kiarna i Østfjord, men siden i stor Mængde i Holste-Myren oven for Krofnes, som ligger noget uden for Handelsstedet Alger-Øre, men i al den Mængde havde ingen meer end tre Blomstre, og en stor Deel kuns tvende; for Resten kommer den i alt overeens med den som findes i Danmark, allene den er kuns halv saa stor; blomstrede først i Junio. (Fl. Dan. 125).

94. *Menyanthes trifoliata*, *Hor-Bladfa*, *Bukkeblade*, i *Strande-Syssel Øveisugræs*, nogle Steder *Reidingagræs*. Med største Forundring reed jeg nogle Gange over store Myrer, hvor denne Plante vorede hyppig. Hvem som ikke kiender disse Rødders Styrke, vover sig aldrig paa disse bundløse Steder; thi naar Hesten triner derudpaa, er det ligesom han traadde paa en Svamp, og Bandet ved hvert Trin staaer ham næsten til Knæerne; er frngtsom venter da ved hvert Trin at synke tillige med Hesten, men naar han er nødt til at ride over saadanne Myrer, som ofte hænder, er han uden Fare, saalænge han søger sin Vej hvor disse staae tykkest. Præsten,
Hr.

Hr. Erich a Hof i Alftefiorden tørrede dens Blade, og brugte dem daglig som Thee; onskeligt var det, om flere efterfulgte hans Exempel saavel i Island som andre Steder; deres Pung og fornemmelig deres Helsen skulde finde sig vel derved. Den blomstrer sidst i Junio og først i Julio (Fl. Dan. 541).

95. *Azalea procumbens*, Sauda Mergv: *Medulla ovis*, Krepshug; Planten er noget saftig, endskjønt den voxer paa Heeder og mellem Lynge (*Erica vulgaris*); holder sig grøn det meste af Aaret; den er derfor den bedste og næsten eeneste Føde for Gaarene om Vinteren, hvorfor man og har givet den dette Navn.

Denne Efterretning, samt mange andre, har jeg nhelig ermaeldte Hr. Erik a Hof at takke for, som selv har erfaret det. E. Olaf. i sin Reisebeskr. pag. 941 beretter, at Gaarene ikke allene underholdes, men feedes ved *Erica vulgaris*; maaskee, siden disse almindelig voxer om hverandre, at man fornemmelig har denne at takke derfor; den var alt i Blomster paa Risse sidst i Mai (Fl. Dan. 9).

96. *Campanula rotundifolia*, Blaa Klukka, Blaabielde, træffes ikke paa hele Nordlandet, men voxer derimod allevegne i Mule = Syssel. Paa Søndmør farver man baade Ulden og Linned med dens Blomster, allene ved at vaske Tøiet og Blomstrene om hverandre imellem Hænderne; koges de sammen i Vand, bliver Farven grøn, Søndm. Beskr. 78.

Saften af Blomsteret skal ogsaa kunde bruges som blaåt Blæk, og, om Alun sættes dertil, bliver det grønt. Den blomstrer ikke førend i Begyndelsen af August (Fl. Dan. 189).

97. *Campanula patula*, skal være funden af Kammer-Sekretaire Olavius mellem Bapnesfjord og Fliotsdals Herred, see hans Reisebeskr. pag. 437 (Fl. Dan. 373).

98. *Glaux maritima*, Strand-Tsop, paa Teiraa-En, E. Olafs. 166.

II. DIGYNIA, Tokonedede.

99. *Swertia rotata*, K. (Fl. Dan. 548).

100. *Gentiana campestris*, Mariu Bøndr, Liden Entsian, Stingurt, vører i Mængde ved Skagestrands Handelsked, saavelsom andre Steder i Hunevats Syssel; den sandtes ofte med hvid Corolla. Paa Østerlandet, hvor den kaldes Rveisugræ, og vører meget hyppig, træffes den ofte med corolla trifida staminibus tribus. Dens Decoctum skal laxere og stille Mavepine, i Norge koges den i Al, i Sverrige i Viin. Affodet drilles med Nytte mod Sidesling, hvoraf den ventelig har faaet det Norske Navn Stingurt. Den blomstrer sidst i Junio, og siden det meste af Sommeren til ind i September (Fl. Dan. 367).

101. 2. *Gentiana involucrata* og *deton-*
sa, vore ved Hvalsa i Hrutafjorden, saavel som paa
 Sletten ved Stranden i Vitru. og Steingrims-Fjor-
 dene, kaldes ligesom forrige, *Mariu Bønder*
 (Fl. Dan. 344).

103. 4. — *amarella* (Fl. Dan. 328), og *G.*
tenella (Fl. Dan. 318), ere meget almindelige paa
 Nordlandet.

105. — *nivalis*, *Digragræs*, træffes
 ofte mellem de foregaaende (Fl. Dan. 17, Kjöb. Selsk.
 Skr. 10. D. Tab. II. Fig. 5).

106. 7. — *Bavarica* (Fl. Dan. 317), og
G. quinqvefolia, K.

108. — *verna*. Kammer-Sekret. Olavius har
 fundet den ved Reykelaug, see hans Reisebeskr. pag. 201.

UMBELLATÆ, Parasollignende Blomster.

109. *Hydrocotyle vulgaris*, K. (Fl.
 Dan. 90).

110. *Ligusticum scoticum*, Strand-
 Petersillie, Bild Lobstik, træffes underriden paa
 Sletterne ved Stranden i sandig Jord (Fl. Dan. 207).

111. *Angelica Archangelica*, Hvønn,
 Angelik, Engelsker. Denne Plante, som egentlig
 har hjemme i de nordlige Lande, hvor den baade vo-
 rer vildt paa Fjeldsiderne, ved Aabredde og paa Høls-
 me i ferske Søer, lader sig meget let forplante, som

man overalt kan see paa Færøerne, hvor de fleste Bønder have en Hvangaard ved sit Huus, og nogle af Kirkegaardene ere der overgroede med dem, burde ligeledes dyrkes i Island. Omkostningerne ere ringe, naar den først engang er plantet, og har slaaet Rødder; thi siden formerer den sig selv, allene man dæver Græsset med Aske, og lægger undertiden lidt Gødsef ved Roeden. Almindelig benytter man sig allene af Roeden i Island, som med Besværlighed skal søges paa Fjeldene, og da den opgraves meget, maae den naturligvis tage af; thi toges Roeden bort, er Planten ogsaa borte. Stammen (Caulis, Stolon) saavelsom Bladstilken (Petiolus) derimod kan aarlig affikares, uden at Roeden derved tager nogen Skade; de smage behagelig, helst om man, naar den yderste Bark, der smager bitter, tages af, har oplagt Melk med oprørt Bløde, at spise tillige med dem, hvilket er Maaden paa Færøerne. I Holmene ved Myvatn vore den i Mængde, her spises og baade Riolen og Bladstilken. Paa Blaskogar Beien og imellem Heggstall og Vapnesfjord vorte den hyppig langs ved Abredder, men ikke stor, var og meget forskjellig i Smagen, bitter som Galde paa fugtige, og sød paa tørre Steder (Fl. Dan. 206). Man har mærket, at Roeden, terret og lagt blandt Klæder, holder Mel derfra, nok saa godt som noget andet før bekiendt Møldrædende Middel.

112. Angelica sylvestris, Snokahvønn, Vand-Angelik, Sprutstok, Geit-Qvann, bliver ikke saa stor som den forrige, vore altid i vaad og suur Jord, har derfor altid en meget skarp og stram Smag

Smag og Lugt, spises heller ikke; begge blomstre strax efter St. Hansdag.

113. *Carum carvi*, Kummen, skal vore i Mængde paa Hlidarenda og Kalsfields Præstegaard i Skaptfieldskyl, E. Olafs. pag. 814, 940. Hvorledes denne Plantes Roed, der tilforn har været meget i Brug, er nu ganske forglemt i vore Kiøkkener, er ikke let at giette, da den vist fortjener et Plads paa vort Bord, ligesom de mange andre i samme Familie (*umbellati*), der daglig bruges naar og hvor de kunne have. Den, saavel som Frøet, varmer og styrker en kold og svag Mave, og har desuden en behagelig Smag.

114. *Imperatoria ostruthium*, Sæhvønn, K.

115. *Ægopodium podagraria*, Geitna-Nioli (E. Olafs. 430), vore i Mængde i Skalmarsdals-Skov paa Vesterlandet.

III. *TRIGYNIA*, Tretonede.

116. *Aline media*, Arfi, Urve, findes sig her som andre Steder, hvor Jorden er stærk giedet, i saadan Mængde, at den vanskelig udryddes (Fl. Dan. 525 og 438).

IV. *TETRAGYNIA*, Firetonede.

117. *Parnassia palustris*, Lifravjurt, Leverurt. Ved min Ankomst til Skagestrands Hans-

delsted 1780 den 6. August stod en Mængde deromkring, uden at eet eneste Blomster var udslagen, men efter 8 Dage vare Bakkerne hvide af dens Blomstre. Næste Aar 1781 traf jeg den overalt i Blomster ved Nyvatn først i Julio. Dette har jeg anført med Glid, for at vise, hvor stor Forskiel der er imellem ulige Aaringer og ulige Steder, i Henseende til Bærternes hastigere og slidigere Fremvæxt. I Sverrig er dens Blomster et Forbud for Høsten, og tilsiiger Bonden, at hans Græs er modent at slaes, eller Høeslætten maae begyndes, see Linn. Flor. Svecic. Den voxer helst i noget fugtig, men tillige god og feed Engjord (Fl. D. 584).

V. PENTAGYNIA, Femkoned.

118. *Statice armeria*, Gældinga-Snapp, Gullinntoppa, Liden Biergnelisk, findes allevegne i tør, mager og tuct Jord, liges fra Stranden af og til Fjeldene, blomstrer ved St. Hansdag, og den øvrige Tid af Sommeren; er det samme, som Gartnere nu i nogle Aar have brugt, som tilforn Buxbom, omkring Blomster Dvarterer, under Navn af engelsk Græs; Roden kaldes Holltarot, koges i Melk og spises af somme.

119. *Linum catharticum*, vildt Lin, voxer i tør og god Jord; naar den tørres, og drilles fiden som Thee, laxerer den (Fl. Dan. 851).

120. 21. *Drosera rotundifolia*, Soel-Dug, Mariæ Dientaare, og *D. longifolia*, K.

122. *Sibaldia procumbens*, træffes almindelig paa Fjeldene, er ganske grøn før end Sneen smelter af den, men var dog ikke i Blomster før end sidst i August 1780 (Fl. Dan. 32).

Siette Klasse.

HEXANDRIA, Sermandede.

I. MONOGYNIA, Enkonedede.

123. *Anthericum calyculatum*, kaldes paa Østerlandet Sykesgræs; her troer man, at det er denne Plante, som forårsager hos Faarene den bekendte Sygdom, som kaldes Iglesott; saa meget lagde jeg Mærke til, at den altid staaer urørt, endog paa de Steder, hvor Faarene daglig gaae, og ikke sielden træffes den imod Høsten oprykket og nedslængt paa Jorden. De fleste, som rimeligt, tilskrive visse Planter Aarsagen til ovennævnte Sygdom hos Faarene, men hvilke disse ere, have saa endnu bestemt. Paa Færøerne tillægge de fleste *Potamogeton natans* Skylden, hvorfor den og kaldes der Iglagræs; andre tilskriver det *carex acuta* og *Juncus squarrosus*; paa Søndmør have Bønderne *Menyanthes trifoliata*, Bukkeblade, mistænkt herfor, hvorfor den og kaldes der Iglegræs; men Hr. Strøm synes ikke at biesalde denne Mening, see hans Søndm. Beskr. 107; derimod troer han snarere, de faae den af *Pedicularis palu-*

palustris, som ligeledes kaldes Jglegræs; men da denne sidste ikke voxer i Island, kan den heller ikke være Aarsagen til denne Sygdom der (Fl. Dan. 36).

124. 25. *Convallaria bifolia* (E. Olaf. 165 e.), *C. monophyllum* træffes i Deildartungu ved Hveran (Fl. Dan. 291).

126. *Juncus squarrosus*, Hroßanal, er et haardt og stridt Græs, naar det er fuldvoren, men ædes medens det er ungt med saadan Begierlighed af Heste, at man neppe kan drive dem fort paa Reiser igiennem Myre-Eng, hvor dette voxer i Overflodighed (Fl. Dan. 430).

127. — *effusus*, Siv; i Norge, Sverrig og paa Færøerne bruges Marven af dette Sef til Bæge i Lamper, hvilket baade brænder godt og tillige drøier Tranen; det voxer baade paa fugtige og tørre Steder. Efterfølgende Arter ere her og almindelige; nemlig:

128-36. — *trifidus* (Fl. Dan. 107). *J. articulatus*. *J. bulbosus* (Fl. Dan. 431). *J. buffonius*. *J. biglumis* (Fl. Dan. 120). *J. triglumis* (Fl. Dan. 132). *J. pilosus* (Fl. Dan. 441). *J. campestris*. *J. spicatus* (Fl. Dan. 270).

137. — *Squarrosus*, Finnungr, Myra-Finnungr (Fl. Dan. 430). Alle disse Arter af *Juncis* forekomme jævnlig hvor man reiser i Landet.

II. TRIGYNIA, Trekonede.

138. *Rumex acutus*, Heimilišniøle, Heimula, Fardaga-Kaal, Rødskreppe, vø-
rer almindeligst i Bakker ved Gaardene, hvor Jorden
idelig giødes af det som kastes ud af Husene; den spi-
ses af nogle som Kaal, efter E. Olaus. Beretning.
Det var at ønske, at denne Ret blev spist mere al-
mindelig, da Planten saavelsom Roden er bekiendt
for at rense og fortynde Blodet, og en stor Deel
af Indbyggerne har tyk skierbutist Blod. Frøets
Affød bruges i Norge mod Blodgang, men om det-
te saa stærk stoppende Middel er tienligt, helst om
Sygdommen er ondartet, bør man tvivle om. Roe-
dens Affød har Apotheker Biørn Jonsen brugt med
Hæld imod Gnat allene ved at lade den Syge toe sig i
samme. Denne Brug er ellers bekiendt tilforn i Norge
og Sverrig. Ved Østfords Handelsted ved Gaarden
Naust, viiste en Bøndekone mig en Prøve af uldent
Tøi, som hun havde farvet gulst med denne Plantens
Blade; Omgangsmaaden dermed er, som med de fleste
andre vore nordiske Farver, meget simpel: Bladene
tages friske og skieres eller karves smaae, og blandes med
Blomstrene af Brenni-Sølen, *Ranunculus acris*;
denne Blanding lægges Lagvis mellem Tøiet i Kiede-
len. Efter at den har koget lidet med en sagte Kogning,
strees stødt Allun deri, en Haandfuld imod to Potter
Vand; med dette koges den atter lidet, hvorpaa der
flaaes $\frac{1}{2}$ Pot Menneske-Urin deri, og med det samme
tages det af Ilden. Denne Farve overgaaer meget i
Smukhed den tilforn bekiendte gamle gule Farve med
Tafna, *Lycopodio*. Maaden har ikke været bekiendt
paa

paa Nordlandet førend for saa Nar siden, da en Rejsende fra Sønderlandet, som logerte paa denne Gaard, lærte Bondens Kone det. Da jeg kom til Husevig og besøgte Syffelmanden Hr. Jonson, havde hans Kone, der gjør sig megen Umage for at forbedre de gamle og udfinde nye Farve-Maader, hørt tale om denne; hun bestilte strax disse Blade, og gjorde Forsøg med dem, efter den Beretning jeg meddeelte hende, som jeg selv havde faaet i Østfjord.

Med denne Leilighed vil jeg anføre en meget net Opfindelse af denne Kone, som er at farve uldent Tøi blaat med hvide Pletter, anbragte i forskjellige Mønstre, ligesom paa visse trykte Lærreder, hvilket ikke allene jeg, men flere have antaget det for, til man betragtede det nøiere. Maaden det gøres paa er følgende: Hun tager en tynd Fiel eller Bret, og borer Huller i samme, i saadan Orden som hun vil have de hvide Pletter at sidde paa Tøiet, Hullene maae være glatte, derpaa lægges dette Bræt oven paa Tøiet, og alle Hullene stødes fulde med varm Tælle*), siden lægges det i Farven og omgaaes dermed efter den sædvanlige Maade at farve blaat paa, allene man agter sig, at det under Farvingen ikke bliver saa varmt, at Tællepletterne smelte, eller naar det skal vendes, at de ikke brækkes eller trykkes og gniess ud. Naar Tøiet har faaet den Farve,

man

*) Da man veed, at Farven ikke sætter sig paa Tøiet, hvor Tællen først har berørt det, og dette lettelig kan skee, naar det lægges sammen for at farves, var det ikke af Veien, endskjønt det kostede lidet mere, at gjøre Tællen fastere med en liden Tilsætning af Bor.

man forlanger, udtoes Tællen i koldt Vand med Sæbe, da alle de Steder, den har siddet paa, ere hvide.

139. *Rumex acetosa*, Vallar Sura, Syre, er meget almindelig; spises undertiden utillavet, sættes ogsaa paa Vand, som drikkes i Mangel af Balde (Blondu). I Sverrig tørres Roeden og farves rødt med samme, og i Nordlandene sætte Bønderkoner gul Gulv paa uldent Tøi ved at koge det tillige med denne Rod i Melke-Balde.

140. — *acetosella*, ansees for den samme som forrige af Islænderne.

141. — *digynus*, Olaf Sura, Bergsyre, findes allene paa bratte Fjeldsider, Aabredde og Bakker i Olafsfjorden meget hyppig, og smager nok saa behagelig som de foregaaende. Den blomstrer først i Junio, kaldes somme Steder Surkal (Fl. Dan. 14).

142. *Triglochin palustre*, Strand Sivgræs, Salting; denne for Kvæget saa sødende Vært træffes fast alle vegne hvor Jorden er fugtig, blomstrer sidst i Mai (Fl. Dan. 490).

143. — *maritimum*, Sandblauk, Spitz Strandgræs, Hav-Salting, er mere sjelden (Fl. Dan. 306).

Ottende Klasse.

OCTANDRIA,
Ottemandede.

I. MONOGYNIA, Enkonedede.

144. *Epilobium latifolium*, traf jeg først ved Rutefiordsaae, under Præstegaarden Stadr, siden ved Hvalsaae og i Kollefjord, kaldtes paa disse Steder Mariu Bøndr, blomstrede midt i August. Næste Aar 1781 var den ved Myvata i fuld Floer sidst i Junio, og kaldtes der Purpura Blomstr, saavel som paa Østerlandet, hvor den mange Steder i sandig Jord, og paa lave Aalebredde, voxer saa hyppig og tæt, at man i nogen Afstand derfra skulde troe, at det var et udbreedt rødt Klæde. At dette virkelig er Linn. *E. latifolium*, er ingen Tvivl om, da jeg af vores forrige Lector ved den Botaniske Have, Hr. Bahl, som i sit Herbario har samme fra Upsal, er bleven forsikret derom. Ligeledes er den overeensstemmende med Tegningen i Kiøbenhavns Vidensk. Selskabs-Skrifter. 10. D. pag. 440. Tab. 8. Fig. 23 (Fl. Dan. 565).

145 - 47. — *montanum*. *E. alpinum*, og *E. palustre*, voxer mange Steder og kaldes i Slang Cyra-Ros.

148. 49.

148. 49. *Epilobium tetragonum*, K. *E. angustifolium*, Queurt; den sidste er ikke sielden.

150. *Vaccinium myrtillus*, Aldalbla: berialyng, og Frugten Aldalblaber, Blaa: bær, Bøller, vore overflødig næsten alle vegne, saa at Marken, naar Bærene ere moedne om Høsten, viser sig paa flige Steder ganske blaae. Indbyggerne spise dem baade uden Tillavning, saa og lagde i Skier. Paa Østerlandet havde de danske Gruentimmere tillavet Saften paa samme Maade, som man i Dannemark tillaver Ribs- og andre Bær-safter, hvilket den intet gav efter i Smagen. Den blev og brugt som disse i Wiinsupper, Pandekager, og allene som Vi-Ret. Jeg spiiste dem ogsaa paa samme Maade som Mark: Jordbær med Gløde og Sukker, da de smage meget fortræffelig. Saften have nogle paa Østerlandet ladet uddampe ved Kogning, og brugt det Overblevne i Mangel af Tartarus (Wiinsteen), til at udkoge Solv; ligeledes kogt den med Kobberrøg (*Vitriolum Zinci*) og Allun, hvorved Linned trykkes blaat, og er temmelig bestandigt. I Sverrig farver man Uldentoi blaat dermed paa følgende Maade: Bærene tages friske og stødtes smaat, Ulden eller Garnet beitses forud i Allun, og derpaa lægges det sammen med Bærene, koges saa længe, til det har faaet nok, derpaa tørres det og trækkes siden igiennem Luud; Farven bliver da violet og nogenledes bestandig. See Evenst. Betenst. Alad. Afhandl. 1745 pag. 246. Frankerige forskriver aarlig en Mængde af disse Bær fra Hamborg, som tørrede opløses for at sætte Farve paa deres røde Vine; kunde

ikke Isclænderne ligesaavel som Hamborgerne medtage denne Fordeel? Umagen er liden, da Indsamlingen kunde skee ved Børn og gamle Folk. Bladene bruges af mange som Thee, snart allene, snart blandede med *Dryas octopetala*, *Riupualyng*, og *Thymus serpyllum*, Blodberg.

151. *Vaccinium uliginosum*, Blaber, Blokbær, Bombe Støite, Skind-Tryder, Mischelbær, vore mere hyppig end foregaaende, dog mellem hverandre, med den Forskiel, at disse findes oftere paa fugtige og hine paa mere tørre Steder. I Henseende til Smagen, og den Brug, man gjør af dem, er ikke stor Forskiel, helst om disse staae i tør Jord. Begge stode i Blomster ved Gaarden Kiarna i Desford midt i Junio, men Bærene ikke moedne paa Østerlandet førend midt i Septembr (Fl. Dan. 231).

152. — *oxycoccos*, K. (Fl. Dan. 80), Tranebær, Myrebær, Straabær, Tonnoerbær. Af disses Saft, der er meget suur, laves i Norge med Sukker en Moos, der lædsker godt i hidfige Febre. Bærene syltede ere og gode at spise imod Skierbug.

153. *Erica vulgaris*, Beitelyng, Lyng, Hede-Lyng, er meget almindelig, blomstrer først i Junio. paa Østerlandet gives den Lammene strax efter at de ere komne ind om Høsten, for derved at vænne dem snarere til Høet; i Norge bruges den mellem Tavna, *Lycopodio*, at farve uldent Løi guult med.

II. TRIGYNIA, Trekonedede.

154. *Polygonum aviculare*, Oddvare, Veigræs, Hundrede Knuder, St. Innocentii-Urt, Lang Urve, Fuglesrøe, Tittingsrøe, voxer meget paa Østerlandet i seed og giedet Jord, endog paa Stier og Veie, den blomstrer midt i Junio. Planten knuset og lagt i en linned Klud ved stærk Værk, borttager Smerterne.

155. — *viviparum*, Korn-Sura, Liden Slangeurt, Harerug, Fjeldrug, Raape, Vorkerot, Perlegræs, voxer overalt oppe i Landet i tør og sandig Jord; dens Frøe males til Meel og spises. See E. Olsfs. Reisebeskr. pag. 432. Folium radicale er subrotundum, petiolatum, proximum ovato lanceolatum sessile, supremum liniare lanceolatum (Fl. Dan. 13).

156. — *hydropiper*, Vandpeber, voxer paa vaade Steder, er meget bitter af Smag; i Norge koges den lidt, og lægges udvendig paa Kinden for Landpine. Den skal og farve uldent Tøi guult.

157. — *amphibium*, K. (Fl. Dan. 282).

158. — *perficaria*, Floarurt, K., Loppurt, Pileurt, bruges at farve guult med i Sverrig (Fl. Svec. 343).

III. TETRAGYNIA, Firekonedede.

159. *Paris quadrifolia*, Fiogra Lausfasmare, Etbær, Ulsbær, Ugleblad, Lusebær,
M 2 bær,

bær, Stedebær, Fireblad, skal efter Beretning findes paa adskillige Steder i Skaptfields Enssel; med Urten selv farves purpurrødt i Norge. See Gunn. Flor. Norv. 129; men den optages før end den er kommen i Blomster (Fl. Dan. 139).

Siende Klasse.

DECANDRIA, Timandede.

I. MONOGYNIA, Enkoned.

160. *Andromeda hypnoides*, Finnebrist; denne lille nette Urt blomstrede alt mod Enden af Mai, baade ved Gaarden Naust og Grenevik i Desford, vover imellem Beitelhygen. Paa Østerlandet træffes den mange Steder (Fl. Dan. 10).

161. *Arbutus Uva ursi*, Sortulynge, Bærene, Mulningr, Meelbær, Mielbær. Hvad Opsigt denne Plante begyndte at giere i Engelland for 40 Aar siden, da den blev hjemført fra Nordamerika under det barbariske Navn *Jackashapuck*, da en Blandsing af disse Blade i Regtobal skulde give samme en behageligere Smag, kan læses om i Svensk. Vid. Akad. Afhandl. for 1743 pag. 292, men ikke saasnart var den falden Ridder Linnæus i Hænderne, før end han ved Trykken gjorde bekendt, at denne nye Plante ikke var andet end denne paa saa mange Steder i Norden vild.

bildvørende Miel: eller Meelbær, hvorved Planten tilslige mistede baade sin Smag og Credit. I ovenmældte Afhandling berettes, at Lægerne i Montpellier have med $\frac{1}{2}$ Quintin Pulver af disse Blade, indgivne 12 til 14 Dage efter hverandre, hver Morgen i Hønseliedsuppe hjulpet for Steensvaghed. I Inioskedalen vører den baade stor og overflødigt, hvorfor de fleste omliiggende hente den derfra til deres sorte Farverie og Barkning. Den blomstrede der midt i Junio. Bærene vare ikke modne paa Østerlandet før end midt i September (Fl. Dan. 33).

162. *Arbutus alpina*, Hestebær, Troldbær, Rypebær, K., (Fl. Dan. 73).

163. *Pyrola rotundifolia*, Bettrar: Laufr, Wintergrøn, Winter-Lilie, Sau-Spring, blomstrede 1780 sidst i Julio, ved Spakonufell ovenfor Skagestrands Handelsted, men følgende Aar sidst i Junio ved Ørnahver, og flere Steder i Myvatns Sveiten. Affodet skal ikke allene være lagende, om man toer Saar dermed, men det skal tillige være godt at drikke for Ørnissvagheder. Bladene knuses og lægges over røde og opsvulmede Øine. Den vører i god og tør Jord paa Siderne af smaae Bakker (Fl. Dan. 110).

164. — *secunda*, K. (Fl. Dan. 402), Winter-Lilie.

II. DIGYNIA, Tokonedede.

165. *Saxifraga cotyledon*, K. (Fl. Dan. 241), Biergkrands, Fjeldfrue, Fjeldrose, Lun-
M 5
gegæb

gegræs, Narsgrøde, Pigernes Nøgle, vøxer ved Hekla, er tegnet i Kieb. B. Selsk. Skr. 10. D. S. 44. Tab. II. Fig. IX.

166. *Saxifraga stellaris*, er almindelig ved smaae Bække og Kilder (Fl. Dan. 23).

167. — *nivalis*, er mere sielden, findes høit oppe paa Fjeldsider i tør og gruset Jord (Fl. Dan. 27).

168. — *punctata*, K.

169. — *oppositifolia*, Snoblomstr, Betrærblom, og paa Østerlandet Lambæblom, Biergduss, har faaet det sidste Navn deraf, at Faarene om Foraaret søge den begierlig, den blomstrer meget tidlig og sætter hastig Frøe. Den første Junii havde alt nogle afblomstret i Siglefjord; den tør ved den liden Blyants Mine, som der er funden; den vøxer paa Fjeldsiderne i Skreeder og mellem Grus (Fl. Dan. 34).

170. — *hirculus* *Caule superne hirsutissimo*, Halsavegr, træffes allevegne i Holter og paa Eletter i Strande- og Mule-Snyssel, blomstrer sidst i Julio (Fl. Dan. 200).

171. — *aizoides*, traf jeg ikke før end i Mule-Snyssel, hvor den overalt vøxer meget hyppig ved Fjeldrødderne og paa Eletterne almindelig mange sammentknygede; blomstrer sidst i Julio (Fl. Dan. 72).

172-79.

172 - 79. *Saxifraga autumnalis*. *S. rivularis*, ved Hefla. *S. bulbifera* (Fl. Dan. 390), vøxer ved Hrafninnufjall, Krabla, Udner-See og Sandafjall. *S. tridactylites*, ved Oxeraa Althing. *S. cæspitosa*. *S. Grönlandica*. *S. hypnoides*. *S. petræa*, ved Oxeraa Althing, ere alle fundne af Hr. Koenig.

180. *Seleranthus annuus*, Landurt, træffes ved Gaardene, hvor Jorden er løs og fæd. I Everrig bruge Bønderne at fuge den, og holde Munden aaben mod Dampen for Landpine (Fl. Dan. 504).

III. TRIGYNIA, Trekonede.

181. *Cucubalus Behen* β . *repens*, maritima interdum acaulis, Holurt, Hartagræs, Skum-Neglise, Smelpung, Hermandskaal, Gultegræs, vøxer allevegne i Holter og ved Landeveiene i løs og sandig Jord, blomstrer midt i Junio; dens Rod er ofte en Favn lang og en Finger tyk; koges paa somme Steder, og spises med Smør. I Norge spises saavel Planten som Roeden, den sidste uden Tillavning, saa og tørret og malet til Meel. Kreaturene æde den og gierne (Fl. Dan. 857).

182. *Silene acaulis*, Lambagræs, Lambablomi, Litla Holurt, Holstarot, paa Østerlandet Hardaseigiur, og i Siglufjorden Gultoppr. Denne Urt findes fast allevegne ligesaa i Fjeldene af og til Stranden; dens Blade ere med de første om Foraaret, og blomstre i Begyndelsen af Ju-

nio; endskiønt den har ingen Stamme, staae Blomstrene tæt samlede paa Roeden, ligesom i en Busk; iblandt disse træffer man almindelig foruden flores hermaphroditos baade masculi og feminei; Farven er almindelig rød, dog findes de ofte hvide; Roeden berettede man paa Østerlandet og i Siglefjorden, at skulde have været spist i haarde Aaringer; den skal og lare sig liden (Fl. Dan. 21), *Cucubalus acaulis* (Fl. Svæ.).

183. 84. *Stellaria cerastoides* (Fl. Dan. 92), *S. biflora* (Fl. Dan. 12); K.

185. *Arenaria peploides*, *Beria-Arse*, træffes ofte i sandig Jord ved Stranden, hvor den ofte voxer meget frodig paa de Steder, som blive gjødede af den Tang, Søen opkaster om Vinteren. Paa Nordlandet kaldes det *Smédiuskal*, og spises saavel af Mennesker som Creature (Fl. Dan. 624).

186. — *multicaulis*, voxer mange Steder paa Østerlandet i løs Sandjord.

187. 88. — *serpyllifolia* og *ciliata*, K., den sidste voxer ved Næs, Bessetad og Grimansfiell.

IV. PENTAGYNIA, Femkoned.

189. *Sedumacre*, *Helluhnodri*, Biergknapper, Bladløs, *Beir-Dram*, *Helleknop*, *Beirdrav*, *St. Hans Log*, *Juglekjod*, *Hestegræs*, voxer paa klippige Steder, begynde at blomstre midt i August

August ved Skagestrands Handelsted og i Bulandsnæs Herne. Paa Østerlandet voxede den usædvanlig stor og tillige meget skarp for Smagen; hænger paa samme Maade som *Rhodiola rosea* (Burn) ud af Klippes Risterne, var i fuld Blomster, endog mod Havsiden, først i Octobr., uagtet det tidt havde froset og sneet i September. Islænderne koge Urten frisk i Mælk og drikke samme som et Lægemiddel imod Bryst-Svagbed; det samme er og brugeligt i Norge, hvor den tillige koges i Øl, som drikkes for Skierbug.

190 - 92. *Sedum rupestre*. S. *annuum*. S. *villosum* (Fl. Dan. 24), K.; den sidste ved Krysevig.

193. *Lychnis flos cuculi*, K., Hofmod, Engenelliker, vore ved Præstegaarden Holt. Kammer-Sekretaire Olavius har fundet den paa Hamundarstada Halse (Fl. Dan. 590).

194. — *alpina*. Dens Frugtpiber (*Pistilla*) ere meget llige i Tallet; thi snart finder man 4, snart 5 og 6. Farven i Blomsteret er ligesaa ustadig; thi snart træffes den rød, snart sneehvid. Den voxer almindelig i Siderne og ved Roeden af Fjælde, hvor Jorden er meget fugtig, og blomstrer midt i Junio. I Østfiord kaldtes den *Kveisugraß*; der drikkes dens Af-sod i Guulsot; nogle Steder tillagde man dens afpres-sede Saft den Virkning, at den styrkede svage Dine allene ved at smøre den uden paa; man har og derfor kaldet den *Mugnafra*, ligesom *Euphrasia officinalis* (Fl. Dan. 65).

195. 96. *Cerastium viscosum* & *vulgatum*, ere her som andre Steder almindelige.

197. — *alpinum*, voxer ved Kieblevig og Krysevig, K. (Fl. Dan. 6).

198. 99. *Spergula arvensis*, Knægræs, Linbændel, og *nodosa* (Fl. Dan. 96), voxer i seed Jord ved Gaardene.

200. — *saginoides*, voxer adskillige Stederne paa Østerlandet.

Tolbte Klasse.

ICOSANDRIA,

Tyvemandede.

III. TRIGYNIA, Trekonedede.

201. *Sorbus aucuparia*, Kynir, Ron, Rogn, træffes ikke felden imellem Birk, og Piletræer, men oftest meget lav. Ved Hospitalet Mødrusell i Øsfiord staaer et meget gammelt Rønnetræ, som de kalde den hellige Qvist; om samme berettes, at man i de ældre Tider havde hør Julenat besat alle dens Grene med tændte Lys, som brændte uden at slukkes ud, hvor stærk det end blæste. Det deler sig
firap

strax ved Roeden i tvende Dele, hvoraf enhver er $\frac{1}{4}$ Allen i Giennemsnit; disse dele sig atter i mange Grene, der have skudt sig ud imellem nogle store Stene, der ligge sammenhobede tæt ved den; selv staaer den i Ege under en høi Klippe (Hamar), hvorfra ovenmældte Steenhob er nedfalden. Dets Blomsterknoppe vare nær ved at springe ud i Begyndelsen af Junio. Ved en liden Ind-See, som ligger $\frac{1}{4}$ Mil fra Husevigs Handelssted, kaldet Bosa-Batn, saavelsom ved Blaaskogør Beien mellem Husevig og Bapnesfjord, stod en Deel smukke og ligeborne Renner, som fortiente at omplantes i bedre Jord, og i Ege for de skarpe Vinde, hvor de sikkert vilde staae godt an. Men deslige Forsøg kan man ikke vente af Almuen, og mindst med dette Træ, som den tillægger nogle urimelige og tillige skadelige Egenskaber, saasom: hvis man haver kun en Roer-Told af dette Træ paa en Baad, kantræer den; det samme skeer, om den eene Stavn er giort deraf; sidder et Stykke naglefast i en Bygning deraf, kan hverken Mennesker eller Creature have Kræfter at føde, og endelig, at Venskab ophører imellem de bedste Venner, der komme at sidde lige for hverandre ved en Ild, som dette Træ brænder i.

Af dets Bær har man udpresset Saften, der skal have giort en onskelig Virkning i Battersot. I den Svendske Huusholdnings-Journal, som jeg nu ikke har ved Haanden, berettes, at Bærene, tørrede og deraf spiist en Snees Stykker daglig i nogen Tid, have hjulpet mange, der have været ilde plagede af Steen.

IV. *PENTAGYNIA*, Femkonedede.

202. *Spiræa ulmaria*, Viadurt, Modurt, Gede-Skæg, Kallgræs, Jonsokgræs, stod i fuld Blomster sidst i Junio, tæt ved Præstegaarden Hals, der ligger ved Enden af Fniiske-Dalsen, sørend man kommer til Riossavatns-Elv. Afkodet af Blomstrene skal være sveddrivende, og et godt Middel for Barselskoner, som vanskeligt kan føde. Hele Planten giver samme Nytte som Sorte-Lynge, *Arbutus uva ursi*, *Geranium Sylvaticum*, og flere, der vogte med Sværte-Jord, *Terra martialis*, sætter en stærk sort Farve paa uldent Løv (Fl. Dan. 547).

V. *POLYGYNIA*, Mangelkonedede.

203. *Rubus Saxatilis*, Hrutaber, Fruebær, Lægebær, Steenbær, vore mange Steder saavel paa Nord- som Østerlandet; dens lange krybende Skud kaldes Skolla-Reip, og af samme gieres Kurver i Norge. Den blomstrede midt i Junio, og ved Mikkelsdag vare Bærene modne, som spises mere for deres smukke røde Farves Skyld, end for Smagen (Fl. Dan. 134).

204. *Fragraria Vesca*, Jærdber, Jordbær, skal efter manges Beretning vore i stor Mængde i Høsten, et Sted ikke langt fra Hofsos Handelssted. Selv traf jeg dem i en Skov, Kinnen kaldet, ved Elialsanda Eliot, hvor den stod i Blomster sidst i Junio, men endnu bedre voxer den tæt ved Gaarden Land,

Land, som ligger ved Jekulsaae i Ararfirde. Den 19. Julii vare allerede nogle Bær moedne der, og en god Deel større end Skov-Jordbær i Dannemark. Beshynderligt er det, at disse saa sunde og velsmagende Bær ikke endnu, saavidt mig var bekiendt, ere indførte og plantede i Haverne, hvor de sikkert vilde vore meget godt. Forseg med godt Udsald skulle allerede have været giorte dermed paa Sønderlandet, see E. Olafs. Reisebeskr. 940. Kiebmanden Hr. Høier paa Husevig, der er en stor Elsker af Haver og Landbruget, havde for længe siden havt dem i sine Haver, dersom han havde vidst, hvorfra han kunde faae Planter; jeg bad derfor Bonden paa ovennævnte Gaard at bringe ham nogle Planter, naar han reiste til Handelsteden, hvilket han lovede. Ridderen Linn. tilskriver allene disse Bær sin Befrielse fra en langvarig og næsten dødelig Podagra; i Nordlandene bruges Saften af Bærene til at dryppe et Par Draaber af i sure Vine, som derved blive bedre (Fl. Svec. 157).

205. *Potentilla Anserina*; Roden kaldes *Mura*, og Blomsteret *Muru-Solen*, Genserik, Solvurt, Gaasurt, er meget almindelig paa Sletter, hvor Jorden er noget fugtig, samt Leer- og Sandblandet. Roden har ofte været spist i haarde Tider. Med dens udpressede Saft farves Pinned grønt, allene ved at koge det deri, og siden komme det i Alluvs Dplesning.

206. — *verna*, liden Femfingerurt, var meget almindelig i Huneværns-Skiffel, hvor den blomstrede midt i August 1780, men følgende Aar midt i Junio i 1791.

i Myvatns-Sveiten og flere Steder. Dens Blomstre kogte i usaltet Smør, skulle være en hyppelig Salve for svækkede Sener; nogle slaae lidet Fransk Brændeviin imellem (Fl. Dan. 544).

207. *Potentilla aurea*, K. (Fl. Dan. 114).

208. *Geum rivale*, Fialldala eller Fialla-Fifill, og i Strande = Syffel Solse-qvia, Baadsmandsbuxer, Ronbield, Tor Jld. Noget oven for Handelsstedet Kephlefjord voxer den baade i Mængde og hoi. Dens Rod, som jeg forsøgte at bygge paa, var her i alle Maader ligesaa krympende (astringens) som *Tormentilla*. Man berettede paa dette Sted, at Urten fordrev Lopper, allene ved at lægge den i Sengen. I Skoven ved Færgestedet over Lagarsfiot traf jeg til min største Forundring nogle med fyldte Blomster (*Floribus plenis*), hvis *Petala* (Blomsterblade) vare blevne saa usædvanlig store, at de lignede meget en fyldt Rose; de vare ganske ukienkelige for mig, indtil jeg betragtede Bladene. De fortiente sandelig Sted i Kysthaverne. Den Nytte, denne Rod har gjort i ældre Tider, i intermitterende Febre, kan læses om i adskillige Urtebøger. Blandt andre Steder berettes i Svenske Vidensk. Akad. Afhandl. for Aaret 1757, 2. Qvart., 3. Afhandl., at 31 Syge ere blevne hiulpne ved denne Rod, ikke allene for Feber, men endog for andre Svagheder. Den voxer bedst i noget fugtig og frød Jord; thi hvor den træffes i tør og sandig Jord, er Stammen meget lav.

209. *Comarum palustre*, *Cingia*:
Rosa, og paa Østerlandet Myra-Lag, Stor
Femsingerurt, Kraaffot; den blomstrer først i Ju-
lio, vøxer almindelig paa Myrer og bløde Steder. En
Reisende kan ikke vente sig bedre Skiebne, om hans
Bei falder over Steder, hvor denne vøxer hyppig,
end som før er mældt ved *Eriophorum*. Med dens
Rod farves uldent Tei rødt i Finland, som dog hver-
ken er smukt eller bestandigt (Fl. Dan. 636).

210. *Dryas octopetala*. Blomstret kaldes
almindelig Holsta-Soley, og paa Østerlandet
af nogle Peturs-Soley. Planten selv Kiupna-
Lug, eller Kiupna-Lauf. Denne Fjeldplante
vøxer fast allevegne, saavel paa Fjelde som i Dale og ved
Søekanten; dens Blade holde sig grønne hele Aaret,
og er Kypens fornemste Føde om Vinteren. Soddet af
de Blade, som findes i Kypens Kroe, troer en Deel
at være godt for Gvulfsot. Mange samle disse Blade
friske, tørre dem og bruge dem i Steden for Thee,
enten allene eller blandede med andre. Selv drak jeg
det nogle Gange, og fandt det meget behageligt; den
blomstrer strax i Junio, og siden hele Sommeren (Fl.
Dan. 31).

211. *Tormentilla erecta*, Tormentil,
Blodrod, traf jeg ingensteds, uagtet jeg nøie søgte
efter den; Hr. Koenig har heller ikke truffet den, men
efter Egg. Olass. Beretning skal den findes, skønt
fjelden, paa Sønderlandet (Fl. Dan. 589).

Trettende Klasse.

POLYANDRIA,
Mangemandede.

I. MONOGYNIA, Enkonedede.

212. *Papaver nudicaule*, Mela-Sol, vorte mange Steder i Strande: Syffel i grov og lidet jords blandet Sand; blomstrer midt i August nær ved Søen i Kollefjord ved Gaarden Fell (Fl. Dan. 41).

213. — *radicatum*, er allene en Artförändring. Kjöbh. Vid. Selsk. 10. D. S. 455. Tab. VIII. Fig. XXIV.

V. POLYGYNIA, Mangenkonedede.

213 *Talictrum alpinum*, Vielindis-
Urt, vore allevegne i Fjeldsider mellem Steen og Gruus, blomstrer i Begyndelsen af Junio. Den varierer meget med sine Støvtråde (staminibus), og endskjønt den henherer til denne Klasse, træffes den kun sjelden eller aldrig med flere end 12, oftere med 8 og 10.

Paa Nordlandet fortælles efterfølgende fabelagtige Historie: Urten skal bære Navnet efter en underjordisk Mand, som friede til en Enkes Datter; Enken havde en Koe, som blev syg og holdt op at malke, hvorpaa

paa Frieren bringer dem denne Urt, som han beder dem binde ved Hveret af Koen, hvorved de Underjor- disse, som havde forarsaget Koen denne Skade, mis- stede al Magt til videre at skade den. Koen, som gierne vilde være denne Svigersøn løs, forsøger at lægge Urten mellem sin Datters Bryst, hvor den viste samme Virkning, nemlig at Frieren ikke kom der oftere. Ved Liosavatn kaldtes den *Proßgras*; der berettes, at den var et ypperligt Middel imod Smær- ter og Hævelse i Fruentimmer-Bryster, allene ved at knuses og lægges i en tynd Klud, som andet Om- slag. Ved Bapnesfjord kaldtes den *jufurs Mein* deraf, at man troede den forarsagede de Knuder og Hæ- velsler, som Faarene undertiden faae i Hveret (Fl. Dan. 11).

214. *Ranunculus acris*, Brenne- Soley, Kragetær, Hanefod, Smørlegger, Smørukt, Eng-Solvie, bruges af mange som et Vesicatorium, i Mangel af Spanske Bluer. Nogle berømmede dens Affod som et godt Middel at drille i Bryst-Svagheder. Andre have hakket den smaat og lavet deraf en Salve med usaltet Smør, eller andet Fir, som skal være godt til at fordele Hævelser, men om det saa forholder sig i disse tvende sidste Tilfælde, kunde man have Marsag at tvivle om, da Planten er skarp og bidende. Den voxer næsten som et Ukrud i seed og fugtig Jerd; anføres af de fleste Skribentere ikke allene som et unyttigt men skadeligt Foder, fornemme- lig for Køer. Paa Færøerne har jeg seet Køer æde den daglig, uden at faae nogen Skade deraf, og malke ligesaa godt som efter andet Foder.

215. *Ranunculus hederaceus*, K. (Fl. Dan. 321).

216. — *reptans*, voxer gjerne paa græslose Steder, som Vandet har staaet over om Vinteren. Paa den søndre Side af Laarflot ved Færgestedet, stod en Mængde af den i Blomster midt i August (Fl. Dan. 108).

217. — *aquaticus*, Lona-Søley, træffes ofte ved saage løbende og stilstaaende Bæde, blomstrer sidst i Junii, og det øvrige af Sommeren (Fl. Dan. 376).

218. — *lapponicus*, K., findes ved Næs (Fl. Dan. 144).

219. — *repens*, er ligesaa almindelig som *R. acris*, voxer og paa samme Steder som den (Fl. Dan. 795).

220. — *glacialis* (Fl. Dan. 19), og

221. — *nivalis*, kaldes begge Dverg-Søley, fandtes paa Veien fra Treküllis-Heden til Næstved, blomstrede imod Slutningen af August.

222. — *hyperboreus*, voxer imellem Alfine media, i en liden Myre oven for Husene paa Præstegaarden Stad i Hrutefjorden; de fleste af den Mængde, der voxte, havde calycem triphyllum, Petala 3 et Stamina 6. Dersom man nøie vilde følge

følge Linnæi Systema, skulde man snart taget den an for en nye Art af Alisma. Dens Blade variere og meget; thi ofte er lobus medius integer, et duo laterales iterum trilobi. Den vorer desuden hyppig tæt under Klippen, som Gaarden Siafarborg staaer paa i Skagetsfjorden. Den blomstrede paa det første Sted midt i August, og havde modent Frøe paa det sidste Sted først i Oktober (Fl. Dan. 331).

223. *Caltha palustris*, Læfia=Soley, paa nogle Steder Hofbladka, Hofgrese, Røeblomme, Engblomme, Smørurt, vorer ikke uden paa suagte og fede Steder, fornemmelig i Tunene, hvor Urinen løber ned fra Staldene, og Fedme fra Møddingen. Nogle have kogt den udpressede Saft af Blomstrene med Alun til et gult Blæk. Den blomstrer sidst i Mai.

Fiortende Klasse.

DIDYNAMIA,

Lomægtige.

I. GYMNOSPERMIA, Nøgenfrøede.

224. *Thymus serpyllum*, Blodberg, i Strande=Enffel Hellinghagra, Bild Timian, Vor Frue Sængehalm, vorer overmaade hyppig fast allevegne, hvor Jorden er tør. I Skoven ved Laag-

arstiot, som jeg reed igiennem i stille og varmt Veir, havde denne Plante tillige med Birken med deres Uddampning opfyldt Luften med den allerbehageligste Lugt. Soddet drilles af Fruentimmere, naar deres Lider ere tilbageholdte; mange bruge den ogsaa mellem andre Urter som Thee; saaledes brugt skal den hastig fordrive den Hovedpine, som er forarsaget af forrige Dags Ruus. Den blomstrer den meste Tid af Sommeren.

225. *Lamium purpureum*, Døds-Nelde, Daae, K. (Fl. Dan. 523).

226. *Galeopsis ladanum*, Hamp-Nelde, Pibegræs.

227. — *tetrahit*, Døds-Nelde, Algerpi-be, Daae, ere ligeledes fundne af Hr. Koenig.

228. *Prunella officinalis*, Prunelle, Ol-Kale, findes ikke mange Steder. Omkring de varme Bade træffes den almindelig; ved Orna-Hver og Myvatn i Overfløighed. Den blomstrer sidst i Junio. Biskop Gunnerus i sin Flor. Norveg. berømmer den som et hypperligt Saarrenseude Middel. I Færøe bruges dens Sod at gurgle Halsen med, naar Kiertlerne ere forstoppede, hvor den viser hastig sin gode Virkning.

II. *ANGIOSPERMIA*, med indsluttet Frøe.

229. *Bartsia alpina*, Eofasiodsbrodur, voxer mange Steder paa Fjeldsiderne i mager og sandig

dig Jord; blomstrer først i Junio, og har modent Frøe imod Slutningen af Julio (Fl. Dan. 43).

230. *Rhinanthus crista Galli*, Poka-
Siodr, Hanekam, Kassel, Ranglegræs, Smæld-
græs, Slaattemand, og paa Østerlandet Øst-
græs, Penningagræs; voxer almindelig i feed
Jord og Engbunde.

231. *Euphrasia officinalis*, Augna-
græs, Dientrøst, Blodstrip, vorede overalt ved
Myvatn og paa Østerlandet i Lunene og i Engbunde.
Man troede nogle Steder, at dens udpressede Saft
skulde styrke svage Dine.

232. *Pedicularis Sylvatica*, findes adskil-
lige Steder ved Lagarflot i Skoven.

233. — *flammea*, fandt jeg ved Myvatn
og under Rasntinnu-Fjall, hvor den allerede havde af-
blomstret sidst i Junio.

234. *Limosella aquatica*, traf jeg nogle
Gange paa Østerlandet (Fl. Dan. 69).

Femtende Klasse.

TETRADYNAMIA,
Firemægtige.I. *SILICULOSA*, Smaabælgede.

235. *Subularia aquatica*, findes ved Bapnes fiords Handelsted i stilstaaende Bunde (Fl. Dan. 35).

236. *Draba verna*, Gaaseblomster, Gieslingblomster, Nægleurt, Rettebylde-Urt, træffes allevegne i mager og sandig Jord; blomstrer saa tidlig, Sneen tøer op, og har modent Frøe sidst i Mai.

237. — *incana*, Biergrose, voxer, ligesom forrige, i mager Jord paa gamle Gierder og Huus-Bægge (Fl. Dan. 130).

238. — *hirta* (Fl. Dan. 142), og

239. — *muralis*, ere ikke saa almindelige.

240. *Thlaspi bursa Pastoris*, Pung-Urte, Hyrdetaske, Taskeurt, Skraae, Skratte, Skralle, voxer mange Steder ved Gaardene, endog i Bæggene og paa Tagene. Denne saavel som Artforandringen (γ) *foliis integris*, varterer meget
med

med Bladene. Den siges at stille Næseblod, allene ved at holde den saa længe i Haanden, til den bliver varm. Den er og bleven brændt, og Asken deraf brugt som Snustobak, i Mangel af virkelig Tobak. Dens udtrykkede Saft skal være Saarrensende (Fl. Dan. 729).

241. *Thlaspi campestre*, K, Kong Salomons Lysestage.

242. *Cochlearia officinalis*, Skarfa-Ral, Kocleare, Skeurt, Skiorbugsgræs, Stort Eriksgræs, voxer mellem Klipper paa bratte Steder ved Søen, men fornemmelig paa Der og Holme; spises saavel af Islanderne selv som de Danske, baade raae og tillavet som Søbekaal. Ved Bernsfjord saltede Kiebmanden en heel Tende fuld af disse Blade, for om Vinteren at bruge dem til Søbekaal; samme lod han hente fra Papoe, hvor den voxer baade overflodig og tillige meget stor. Den er meget forskjellig i Smagen efter Stederne, den voxer paa; thi ligesom den paa somme Steder overgaaer i Skarphed og Bitterhed den, som i Dannemark dyrkes i Hauger, er den atter paa andre Steder snarere sød end bitter (Fl. Dan. 135).

II. *SILIQVOSA*, Bælgede.

243. *Cardamine pratensis*, Hrafnaklukka, Kattar-Balsam, noale Steder i Strande-Syssel kaldtes den Lamba-Klukka, Enge-Karse, Giegeblomster. Den voxer almindelig

lig paa fugtig Engbund, og blomstrer midt i Junio. Dens Blade, der altid fremkomme med de første om Foraaret, ere meget gode til Salat.

244. *Cardamine petræa*, er meget forskjellig efter Stederne, den voxer paa; thi høit oppe paa Fjeldsiderne i Gruus og sandig Jord findes den foliis pinnatifidis hirsutis, caule inferne hirsuto, superne glabro; i sedere Jord og ned mod Dalene foliis glabris obtusissimis, dentibus utrinque 2. 3. obtusis. Den blomstrer hele Sommeren (Fl. Dan. 386).

245. — *hirsuta*, og

246. — *bellidifolia* (Fl. Dan. 20), ere ikke saa almindelige.

247. *Sisymbrium Islandicum*, vorede i Mængde ved Bredden af Myvatn, lidet sønden for Gaarden Kenkehlid. Den blomstrer midt i Julio (Fl. Dan. 409). Hr. Koenig har og fundet den under Krabla.

248. *Arabis alpina*, er almindelig paa Fjeldene; varierer undertiden foliis glaberrimis, interdum acaulis (Fl. Dan. 62).

249. *Bunias cakile*, Strandsennep, Strandreddik, voxer ved Stranden i Kenkefiord og flere Steder; blomstrer mod Slutningen af Julio.
Roeden

Koeden males og blandes med Meel til Brød af Nord-
Amerikanerne. See Kalms Reise 3. D. 426.

Sextende Klasse.

MONADELPHIA, Enbroderlige.

I. DECANDRIA, Timandede.

250. *Geranium sylvaticum*, Storka-Bla-
grese, Litunargras, Tranehal, Skovøje,
Tolvmands-Blof, bruges undertiden meest paa Øster-
landet til at sværte med. Man fortalte, at dette Blom-
ster har i forrige Tider været bruge at farve blaat med,
men nu er Konsten glemt; dog skal der leve en gam-
mel Kone, ikke langt fra Skagestrand, paa et Sted,
som heder Vatnsfard, som endnu forstaaer det, men
tillige holder det hemmelig. Den blomstrede mange
Steder i Desfjorden midt i Junio. Den tilkiendegiver
almindelig en god Madjord (Fl. Dan. 124).

251. — *montanum*, Stora-Blagrese,
træffes helst mellem Bakker og Høie paa Fjeldene, hvor
den groer under Sneedriverne, og blomstrer strax, disse
ere optæede.

252. — *pratense*, K.

Syttende Klasse.

DIADELPHIA, Løbroderlige.

II. OCTANDRIA, Ottemandede.

253. *Polygala vulgaris*, K. (Fl. Dan. 516),
Korsblomster.

III. DECANDRIA, Tímandede.

254. *Lathyrus pratensis*, K. (Fl. Dan.
527), Bilde Erter.

255. *Vicia cracca*, Umfedningsgræs,
Flækia, paa Østerlandet Samfletting, og ved
Myvatt Røfagræs, Muse-Erter, Fugle-Bif-
fer. Paa Østerlandet træffes den ofte i god Jord;
her fortælles mange fabelagtige Ting om denne Plante,
f. Ex. naar man lægger den under Hovedet om Nat-
ten, vises min Thy mig i Sønnen, naar jeg er bleven
bestiaalen; lægges den inden for Kirkedøren, hvor en
Kone er inde, som har været sin Mand utro, er det
hende ikke mueligt at komme ud, saa længe Planten
ligger der. Den blomstrede først i Julio ved Myvatt
(Fl. Dan. 804).

256. *Pisum maritimum*, Bilde Erter,
voxe efter Beretning paa Øerne ved Alstefjorden (Fl.
Dan.

Dan. 338). Hr. Koenig har fundet den ved Selsundefjall, Rang-Naen og ved Roden af Hekla; den kaldes paa disse Steder *Baunagras*; ligeledes skal den findes paa Stakhamarsnæs, paa Solheimasand ved Stank Elven; Mig forekom den ikke.

257. *Lotus corniculata* (E. Dlafs. 945),
Kerring-Land, Tiru-Lunge.

258. *Anthyllis vulneraria* (E. Dlafs. 19),
vorer ved Kortolfsstade, midt i Mosfells-Sveiten.

259. *Trifolium repens*, Smare, vorte
hyppig i Myvatns-Sveiten. Dens Rod har været
spist i haarde Aaringer, saavelsom Stammen, med
Smør (E. Dlafs. 815). Den blomstrede først i Julio.

260. 61. — *pratense* og *arvense* (Fl.
Dan. 724).

Nittende Klasse.

SYNGENESIA, Frændeskab.

I. *POLYGAMIA ÆQUALIS*, Mangesængede lige.

262. *Leontodon taraxacum*, Øtesifell,
Love-Land, Præstekrave, Munkhoved; denne
Plante

Plante træffes ikke allene omkring Gaardene og i Tuenene, men endog i Mængde paa Fjeldene, hvor den ofte tilsidst i August ligger skjult under Sneen; men saasnart denne optøer, er Blomster-Knoppen for Haanden, som efter et par Dage er udslagen. Paa disse Steder har den almindelig ingen Stamme (acaulis). Denne Plantes fortræffelige Egenskaber kan man læse om i de fleste, saavel gamle som nye Urte- og Læge-Bøger; den bliver og paa adskillige Steder brugt om Foraaret som Salat. Mod Trangbrystsighed og Hiertekoppen gjør den en god Virkning. Roeden spises undertiden i Island, enten raa eller stegt paa Gløder. Naar Blomstret er affaldet, og Grøet med sin pappus breder sig ud, saaer den her som andre Steder et andet Navn, og kaldes Bifukolla. Mange Steder paa Nordlandet havees dette til Mærke for Høeslættens Begyndelse (Fl. Dan. 574).

263. *Leontodon autumnale*, er ligesaa almindelig som forrige, kaldes ogsaa Fißill, hvilket Navn tillægges de fleste af denne Klasse med Bændelige Blomstre (*Floribus ligulatis*).

264. *Hieracium alpinum*, Unda-Fißill, findes ofte i god Jord paa Fjeldene (Fl. Dan. 27).

265. — *pilosella*, Muuseore.

266. — *auricula*, gives ved Myvatn og mange andre Steder paa Østerlandet.

267. — *præmorsum*, K.

268.

268. *Hieracium murorum*, træffes ofte paa Østerlandet under Klipper og Banker, som give den Lye for skarpe Vinde; den blomstrede sidst i September. Alle Arterne af dette Slag kaldes med et Navn *Unda-Fißill*.

269. *Serratula arvensis*, K. (Fl. Dan. 644), *Lidsjel*.

270. *Carduus lanceolatus*, K.

271. — *heterophyllus*, *Lhistill*, skal være et Steds paa den østre Side af Øsfiorden. See E. Dlass. 679. Hvor dette Sted er, fik jeg ikke at vide, endskjønt jeg spurgte mange derom, som sagte Handelsstedet *Alger-Dre* om Vinteren, da jeg laae der. Mueligt, at de, efter E. Dlassens Mening, have ikke villet være det bekiendt, at denne i Paradis forbandede Art voksede hos dem.

II. *POLYGAMIA SUPERFLUA*, Mangefængede overflødige.

272. *Gnaphalium alpinum*, *Fianda-Gæla* (Fl. Dan. 332), og

273. — *Norvegicum Sylvatico affine*, *Grajurt*, findes begge mellem Høie og Banker paa Fielde og Heder, almindelig i feed og god Jord, som ligger skjult med Sneet det meste af Sommeren, og saasnart denne smalter, blomstrer og sætter den Frøe i en

en meget kort Tid. Den er ofte acaulis (Fl. Dan. 254).

274. *Gnaphalium uliginosum*.

275. *Erigeron uniflorum*, Jakobs-Sifill, Smørgæs, voxer allevegne i god og tør Jord, saavel paa Nord- som Østerlandet. Ved Myvatn blomstrede den først i Junio. Flosculi in radio ere oftest røde; den træffes og tit med 2 og 3 Blomstre. Et Exemplar traf jeg ved Rødefjord med 6, der formerede en liden Paniculam (Fl. Dan. 292).

276. *Senecio vulgaris*, K. (Fl. Dan. 513), Rorsurt.

277. *Matricaria inodora*, Valldurð Bra. I Hunavatnsöskfel havde man adskillige Steder plantet den paa Tagene og omkring Gaardene til Jirat. Ved Enden af Jnioskadalen, sørend man kommer til Eiofavatns Skard, var den plantet paa samme Maade. Her berettede man, at flores in disco, allene ved at gnies i Tindingerne, lettede Hovedpine. Præsten Hr Erik a Hofe ved Alstefjorden, en Mand som jeg endog paa Nordlandet hørte berømme for sine Indsigter i Lægekunsten og Iyckeliae Kurer, fortalte, at han med et Decoctum af disse Blomstre havde reddet en Mand, som var plaget med den næsten altid dødelige Passio iliaca eller Miserere 3: en Syge, hvilken Maben, isteden for at fordøie Maben og udføre Excrementerne giennem den naturlige Wei, skyder den tilbage igiennem Munden. Ved sammes Sod
har

har han lykkelig hiulpet nogle for Hæmoptysin og Blodspytning. Dens udpressede Saft har og viist en god Virkning ved at smørres paa Ringorme. End videre skal Viin, hvori disse Blomster ere kogte, have gjort en hastig og enskelig Virkning hos Barselskoner i langsame Fødseler. Paa Færøerne, hvor den haver samme Navn, bruges den allene mellem andre Urter til at farve uldent Tøi gulst. I Professor Retzii Floræ Scandinaviæ Prodromo er den Chrysanthemum inodorum.

278. *Achillea millefolium*, Jærd- eller Ball-Humal, Millefolia, Rølliker, traf jeg ikke ferend i Skagerrorden, dog kuns paa saa Steder; derimod findes den fast allevegne i Østfjorden, og ansees der som et godt Foder for Køer. Paa Espehol, hvor Sysselmanden Jon Jakobsen boer, groer den overalt i Tuset, sølgelig udgjør en stor Deel af Vinterfoderet; Køerne give her overflødig Mælk og hyperligt Smør. Dens Blomstre, tørrede og pulveriserede, blandes med Colophonio, som strøes i aabne og friske Saar. En Mand, ved Navn Gudmundur a Nauste, blev tort for min Ankomst til Østfjord i Oktober-Maaned, da han blandt andre skulde opskiere en Hval, som af Hund-Fiskene var jaget paa Land, skaaen ved Uforsigtighed af en anden tort oven for Fodleden, saaledes at Hæl Senen (Tendo Achillis), næsten var over; Han blev da baaren hjem, og efter tre Maaneder var dette store og farlige Saar læget allene ved dette Pulver. Andre Steder koges disse Blomstre i usaltet Smør, hvilket og er bekendt paa Færøerne, og bruges som et Saar-Balsom. Blansdede

dede med Bladene af *Dryas octopetala*, bruges de og af mange som Thee (Fl. Dan. 737).

V. *MONOGAMIA*, Ensægede.

279. *Viola tricolor*, Blod-Solen, Fiola, Prenningargras, Floielsburt, Stifmoders-Blomster, vorede baade under og paa Siderne af Siafarborg i Skagsefjorden. Artforandringen *bicolor* β med gul og hvid Corolla, og γ med blaa og hvid Corolla, ere almindelige saavel ved Myvatn som paa Østerlandet (Fl. Dan. 623).

280. — *canina*, Hundafiola, Tirsfiola, Bild Martssfiole.

281. — *palustris*, Myrafiola, træffes saavel som foregaaende paa adskillige Steder (Fl. D. 83).

Syvende Klasse.

GYNANDRIA,

Kiellingmandede.

I. *DIANDRIA*, Tomandede.

282. *Orchis maculata*; denne Plante har i Island saavel som andre Steder faaet mange Navne;
Bronu-

Brønugræs, Hionagræs, Elffugræs, Friggiaargræs, og paa Senderlandet Gradrot, Vinagræs, Guds Haand, Mariæ Haand, Ormeagræs, Jomfrue Mariæ og Fandens Haand. Af Navnene sees, at man har tiltroet den samme Virkninger, som andre Steder, nemlig at opvække Avle-Lysten. I Sverrige og paa Færøerne gives den til Tyre, som ere seendragtige at springe; den siges ogsaa at kunne stifte Kierlighed imellem uforligelige Ægtefæller, allene ved at lægge den i Sængen hos dem. Saften af Roden skal være god for Saar i Hovedet, fordeler Hævelser, renser gamle Saar m. m. Herom kan læses i alle Urtebøger, hvor de nævnes; den vøxer mange Steder i god Jord og paa Engbund, og blomstrer sidst i Junio.

283 - 85. *Orchis latifolia* (Fl. Dan. 266), *Moria* (Fl. Dan. 253), og *Mascula* (Fl. Dan. 457), ere ikke usædvanlige, træffes ofte mellem den første, besynderlig ved Ørnahver i Myvatns Sveiten og paa Østerlandet. Disse tillægges ofte de samme Navne som næst foregaaende.

286. — *hyperborea*, er mere sielden, vøxer i Snioskedalen og østen for Reykhlidar Namar, under Dalefield ved Beien til Krabla. Hr. Koenig har og fundet den ved Havnesfjord, Bessetted, Ness og Reyklevig.

287. *Satyrium viride* (Fl. Dan. 77).

288. *Satyrion albidum*, Brønugræs eller Braunugræs, som blomstrede efter Midten af Julio (Fl. Dan. 115).

289. — *nigrum*, K. med dens Blomster sættes blaa Farve paa Brændeviin uogle Steder i Everrig.

290. *Ophrys corallorhiza*, fandtes i Snioskedalen under Kratstoven; blomstrede midt i Junio, og bliver formodentlig Hr. Koenigs O. Camtschatea, som han har sat Spørsmaals-Tegnet ved (Fl. Dan. 451).

III. *POLYANDRIA*, Mangemandede.

291. *Zostera maritima*, Marhalmr, Strandgræs, Marhalm, voxer i saadan Mængde paa Bunden mellem Desfords Handelssted og Oddehre paa 10 til tre Favne Vand, at naar man med stille Veir seer Bunden, er den saa grøn som den deiligste Eng. Glæde, at denne ypperlige Foervært ikke kan komme Creaturene til Nytte, saavel her, som paa Vesterlandet, hvor Kærne ved Ebben vade selv ud efter den (see E. Olsfs. Reisebeskr. 441, Fl. Dan. 15).

En og tyvende Klasse.

MONOECIA, Enhufede.

III. TRIANDRIA, Tremandede.

292. *Sparganium natans*, Pindsvin-Knoppe, bedækkede paa adskillige Steder Overfladen af Myvatn, og havde afblomstret først i Julio. Den er ikke sielden andre Steder (Fl. Dan. 260).

293. *Carex dioica*. Denne saavelsom en stor Deel af de andre Arter i dette Slag, kaldes med det almindelige Navn Stor. De vore fast allevegne mellem hverandre, dog Mængden paa side og moradsige Steder, hvor de tillige trives bedst. Medens de ere unge og spæde, æde Hestene dem saa begierligen, at man ikke, uden stor Meie, kan affholde Arbeidshestene fra slige Steder, naar man reiser. Denne er meget liden, og træffes oftest paa tørre Steder (Fl. Dan. 369).

294. — *capitata*, voxer ligeledes paa tørre Steder; kiendes let af dens næsten runde Ax (spica); den bær hanblomstrene øverst i Toppen. Stilkken er meget smal, og bliver sielden $\frac{1}{4}$ Allen høj (Fl. Dan. 372).

295. — *pulicaris*, ligner foregaaende meget, men skilles derved fra den, at Grøet, naar det moednes paa denne, bøier det sig ned ad (Fl. Dan. 166).

296. 97. *Carex arenaria* (Fl. Dan. 425).
C. uliginosa, ere fældne.

298. 99. — *leporina* og *C. vulpina* (Fl. Dan. 284), ere begge af de større Arter, vore paa vaasde Steder. *Aræne*, som sidde tæt paa hverandre, have almindelig en lys Rødsfarve.

300. — *muricata*, har baade smal Stilk og smalle Blade; Frøe-*Aræne* ere smaae, hvasse og siddende som Stierner tæt til Stilkten (Fl. Dan. 284).

301. — *loliacea*, ligner foregaaende, undtagen at Frøet ikke er hvasst, og denne er tillige lavere og mindre.

302. 3. — *elongata*. *C. canescens*, K. (Fl. Dan. 285).

304. — *flava*, bær i Toppen et aflangt *Ar* med Hjulblomstre, og under dette tvende runde med Hjulblomstre, som ere stilkfrie (*Sessiles*); under det nederste er altid et lidet Blad. Denne vore paa mosradsige Steder.

305. — *pedata*, K.

306. — *montana*, er neppe tre Tommer høi, vore paa høie Steder i mager Jord.

307. — *saxatilis*, er meget lav og haard; kaldes paa Østerlandet *Rødbresting*; her troer man,

man, ligesom paa nogle Steder i Færøe, hvor den kaldes Borgræs, at den skal forårsage hos Faarene den Syge, som kaldes Iglasot (Fl. Dan. 403).

308. *Carex limosa*, K. (Fl. Dan. 6406).

309. 10. — *pallescens*, Hringa-Stor, Hringa-Brosk, og *C. capillaris*, ere hinanden meget lige, lave af Væxt, havende Frøet hængende ved lange og tynde Stilke, ere meget almindelige paa Mose-Marker (Fl. Dan. 168).

311. — *pseudocyperus*, K.

312. — *acuta*, Liarna-Stor. Denne Plante er den meest almindelige i Island; thi den findes ikke allene paa slette og moradsige Steder, hvor den voxer baade høi og tæt, men endog paa Siderne af Brinker og høie Steder i feed og mager Jord. Efter de forskjellige Steder, den træffes paa, viser den sig ogsaa i adskillige Skikkelser, saa man ofte skulde antage den for en anden Art; saaledes træffes den i tør og mager Jord med en meget kort Stamme, men mange Blade fra Roden, som brede sig udover Jorden rundt omkring den, og ligner da meget *C. saxatilis*. Ved Veien fra Rutafjords-Hals og til Præstegaarden Stad i Rutefjorden voxer den meget hyppig, men iblandt al den Mængde traf jeg meget faa Ar, som ikke vare anstukne paa samme Maade som Kornarterne af den saakaldte Brand (*Ustilago*). Nysgierrig betragtede jeg de andre omkring voxende Græsarter, i Tanke at træffe flere anstukne, siden denne Art saa stærk

var bleven angreben, men fandt dem alle ubestødige. Man seer heraf, at denne Syge er meget smitsom, og at en Landmand ikke, naar han kan undgaae det, bør bruge Udsæd af en Ager, hvor denne smitsomme Syge har været.

313. *Carex vesicaria*, voxer meget høi, naar den træffes paa moradsige Steder og ved smaae Bunde. Af denne saavelsom forrige giøre Færøenserne smukke Kurve, Hestematter o. m. Der kaldes de begge Stør (Fl. Dan. 647).

314. — *hirta*, K. (Fl. Dan. 379).

IV. *TETRANDRIA*, Firemandede.

315. *Betula alba*, Birki, Bjørk, Birk, og hvor den er liden samt krumboiet, Riss-Hris. Dette sidste er nu det eneste man finder paa Nordlandet, endskjønt der tilforn skal have været adskillige store Skove, hvoriblandt Fniøskedalens, hvor endnu sees hist og her store og tykke Stubbe, en Allen og derafter over Jorden, foruden anseelige Stammer, der ligge omkastede og forraadnede. Alle flagede over denne Skovs hastige Aftagelse i de sildigere Tider. Aarsagen hertil syntes man ikke at vide, endskjønt den tydelig viiste sig baade af de forommeldte Stubbe, saavelsom af de mange Gruber, man havde brændt Kul i, da heraf bruges en utroelig Mængde; thi næsten ved hver Gaard findes et Smede-Værksted, som efter nærværende flette Forsamling gøres nødvendig ved Hærslættens. Elbestene eller Spaane, at hvæsse deres Vær med, bruger man

man ikke, men i dets Sted gaaer man hjem i Smedden og banker Eggen ud, saa ofte den bliver tyk, hvilket almindelig er engang om Dagen, undertiden oftere, efter som Tuerne i Lunet ere mange og ujævne, som Læen idelig hugges i, og da enhver saaledes daglig glæder, banker, og igien hårder sin egen Læe, maae Skovene forskaffe Kullet med deres Undergang; Staalet baade forbrændes herved, og oftest blive ilde hårdet igien. Osten for Kentsahlid under Dale-Field og ved Feriubakka, Færgestedet over Jøkulsaae i Ararfirde, sees endnu nogenledes tykke og høie Birketræer, men ved Laagarfliot stod den bedst; thi her reed jeg et Stykke ind i Skoven, og havde neppe nødig at bulke Hovedet under Kronen af Træerne. Dens nyelig udsprungne Blade drickes som Thee imod Gnuksot og Skierbug. Hos Hr. Strøm i Søndmørs Beskrivelse og flere andre Steder kan læses om dens Brug saavel i Lægekunsten som Huusholdningen.

316. *Betula nana*, Fiallhrape, Biergerap, Birkerporø, Birkvesle, er meget almindelig, men kommer aldrig til nogen Høide. Med dennes, saavelsom med forriges Blade kan baade Ulden og Linnet farves guult, naar det først er beitsat i Alun (Fl. Dan. 91).

317. *Urtica dioica*, Brennu-Netla, Notrugræs, Brænde-Nælde, vorede meget høi i en Bakke ved Gaarden Kalsanæs i Strande-Syssel; Jorden var feed, da den allene bestod af Feieffarn, Alfe og andet Udkaft af Huset. Foruden dens Kraft at drive Urinen, og at den giver et baade sundt og vel-smagende Søbekaal, som kan laves af dens unge Blade

om Foraaret, berømmes den meget som et godt Foder for Køer og Faar af Hr. Essendrup i hans Beskrivelse over Vier Præstegield pag. 126, hvor tillige berettes Omgangsmåden at saae og plante den m. m. Om det og virkelig saaledes forholder sig, som man ikke vel bør tvivle paa, fortjener denne Plante sandelig vores Opmærksomhed. Rodens Sodd med lidt Honning i skal være godt for Heste. For Hens er den en hyppelig Føde, naar den hakkes og blandes mellem andet; thi de ikke allene giøre tidlig, men mange Æg derefter. Aldskillige Steder i Dannemark bruges den til at røge Sild med, som deraf saaer en fortræffelig god Smag (Fl. Dan. 746).

VI. *POLYANDRIA*, Mængemandede.

318. *Myriophyllum spicatum*, findes i stilstaaende Bunde (Fl. Dan. 681).

319. — *verticillatum*, er mere sielden.

320. *Ceratophyllum demersum*, K. er ligesom foregaaende en Vandplante.

To og tyvende Klasse.

DIOECIA, Tohusede.

II. *DIANDRIA*, Toemandede.

321. *Salix myrsinites*, er en af de smaae Pilearter, forekommer almindeligst paa Fjeldene.

322.

322. *Salix herbacea*, Græs-Bidir, Fjeldmoe, er ikke allene den mindste af Vilene men af alle Træarter; den forekommer næsten allevegne, endog i Gruus og Leer paa Fjeldene. Den kaldes af somme Rotungs-Lauf (Fl. Dan. 117).

323. — *arbuscula*, Beinvidir, er bekendt af dens lange og seie Rødder, som bruges til Baand og at flette Kurve af. Dens Blade ere og kiendelige deraf, at de ere meget tynde og klare, mørke paa den øverste og blege paa den underste Side. Naar disse træffes i Skovene mellem andre Træer, som have givet dem Lye, ere de baade ranke og seie.

324. — *purpurea*, Rauda-Bidir, Seipil, ere lave af Væxt og meget kiendelige af den stærke røde Farve paa de unge Kviste, der tillige ere meget seie.

325. — *reticulata*, er en blandt de smaae Arter, og træffes almindelig paa høie og tørre Steder (Fl. Dan. 212).

326. — *myrtilloides*, er ligeledes liden, og træffes helst paa siede og fugtige Steder.

327. 28. — *glauca* og *S. lanata*, Græsvidir, Rotungs-Bidir, ere meest almindelige. Af deres Rødder, som kaldes Tag, der ofte i den saakaldede Holtejord, der er løs og sandig, træffes nogle Allen lange, gøres meget smukke og stærke Kurve

til et og andet Brug i Huusholdningen. Den sidste træffes ofte i Mængde paa moradsfige Steder.

329. 30. *Salix lapponum* og *arenaria* (Fl. Dan. 197), ere hverandre meget lige og ikke fældne paa lave og fugtige Steder.

331. — *fusca*, er heller ikke fælden imellem de tvende næstforegaaende.

332. — *caprea*, *Selja*, *Selje*, blomstrende allerede sidst i April ved den østre Side af Østfiord kort fra Gaarden Riøbang, uagtet Sneen endnu bedækkede det meste af Jorden. Denne kommer og til en maadelig Heide, hvor den træffes i Skoven (Fl. Dan. 245).

333. — *pentandra*, K.

Fast alle vegne finder man nogle af disse Pilearter krybende frem over Jorden, og meget varierende efter Jordarten og Stederne de vore paa. Endeel af de indenlandske Navne ere derfor ganske ubestemte, da de i Flæng tillægges snart et, snart et andet Species, saasom: Sand-Øvstur, Haga-Gravidir, Gulvidir.

III. TRIANDRIA, Tremandede.

334. *Empetrum nigrum*, Kræbeber, Lusalyng, Krageber, blomstrende imod Enden af Mai, og træffes alle vegne, men fornemmelig ved Fjelds Rødderne, hvor der er liden Jord, som bedækker leerblandet

blandet Græs. Ofte vøxer den op ved Kanten af Stene, som staae over Jorden, og breder der sine Grene ud lige som et Espalietræ, hvorved Bærene baade blive store og moednes tidlig. Adskillige Fugle æde begierlig disse Bær, hvoriblandt Rypen og Ravnene. Efter Linnæi Beretning i Flor. Svec. skal de forårsage Hovedpine hos dem, som spise for meget deraf. Paa nogle Steder i Norge farves saavel Linned som Uldent med en mørk Purpurfarve, naar Zeiet først beitses i Allun, og siden koges i Saften af vel moedne Bær.

Om deres Brug til Mad og Drikke kan læses i E. Olaf. Reisebeskr. 171, og Biskop Gunn. Flor. Norv. I. Part. pag. II. Langt ud paa Sommeren traf jeg tit disse Bær, som Vinteren over havde lagt under Sneen ganske friske og uforandrede.

VI. OCTANDRIA, Ottemandede.

335. *Rhodiola rosea*, kaldes almindelig *Burn*, men paa nogle Steder *Burkne*, ved Upsastrand og i Siglefjorden Høfudrot, og paa nogle Steder i Skaptfields-Syssel *Helluhno dra- Rot*, ved Berufjord Greidurot, Rosenrod. Denne Plantes egentlige Sted er høie og bratte Klipper, hvor den vøxer hængende ud af Kisterne, som undertiden have lidet sin Jord i sig; men i Strande Syssel vørede den paa flet Land mellem Mosen paa Fjeldene. Ved Halse i Fniøfjedalen var den plantet paa Kirketaget. Her forsikrede Præsten, at den ofte havde hjulpet for Hovedpine, allene ved at toe den Enges Hoved i dens Gode. Simon Pauli i sin Flor. Danic., saavelsom Linn.

Linn. i Flor. Svec., tillægger den samme Virkning. Præsten Hr. Erich a Hofi har læget adskillige gamle og farlige Saar med denne Rod; den rives da fin og blandes i usaltet Smør, hvilket udgjør det bedste Saars Balsom; ligeledes rives den fin og lægges i en Klud, som varmes ved Gløder og lægges over værkefulde Steder, hvorved Smerterne strax stilles. I haarde Barselsønge skal den baade befordre og lette Fødselen, naar Barselskonen lægger den saaledes hos sig, at den berører hendes Legeme. Adskillige have og brugt den til at farve uldent Løi grønt, som skeer ved at koge samme med Roden, skaaren i smaae Stykker, og lidet Alun iblandt; bruges den som Bark, giver den Skindet en smuk aul Farve. Den blomstrer midt i Junio, og Roden kan holde sig frisk i en Kielder over Aar og Dag (Fl. Dan. 183).

VII. MONADELPHIA, Enbroderlige.

336. *Juniperus communis*, Einir, og Bærene Eineber, Enebær, vorte overflødig ved Myvatn, paa Glaassfogarveg mellem Vapnesfjord og Husevia, saavelsom paa mange Steder i Mule-Snyffel. Af Bærene laves en Moos, som skal være god mod Bryst-Svagbed og Battersot. I Norge bruges det inderste af Barken som Thee, hvilket man der troer skal være blodrensende og opløse Steen. Nogle have og brændt Bærene i Mangel af Kaffe. Riød og andet, som skal røges, faaer af Enebær-Riset den allerbedste Smag.

Tre og tyvende Klasse.

POLYGAMIA,
Mangesængede.

I. MONOECIA, Enhusede.

337. *Holcus odoratus*, Kengræse, er bekendt over hele Landet formedelsit sin gode Lugt; den voxer almindelig i feed og god Jord, og blomstrer midt i Junio. De fleste Steder samles den og bindes i Knipper for at lægge dem imellem Klæder, som derved faae en god Lugt, og tillige forvares for Møl. Herved mærkes, at de unge, som ikke have sat Ur, lugte stærkest. Efter Linnæi Beretning skal dens Lugt befordre Søvn, og om den er alt for stærk, forårsage Søvnssyge, ligesom *Asperula odorata*, hvoraf de grønne Krandsse sammenbindes, som man ophænger i Huse for at have en god Lugt i samme.

338. *Atriplex laciniata*, vorte tæt ved Stranden inden for Rødesfjords Handelssted.

339. — *patula*, K.

340. — *hortensis*, Kammer-Sekret. Slav. Reisebeskr. 333, Garda-Sol.

Fire og tyvende Klasse.

CRYPTOGAMIA, Skulste.

I. *FILICES*, Bregnene.

341. *Eqvisetum arvense*, Ellting, Gou: Bitill, Gvondar: Ber, Grom: Bitill, Kierringrof, Ræbrumpe, Studeskæ, er meget almindelig endog i Lunene, hvor den gjør Foderet magert; derimod viser den en stor Nytte ved Nabredde; thi her binder den Jorden saa tæt sammen med sine lange Rødder, som kaldes Sætutag, at Vandet, som ellers Tid efter anden vilde bortskylle betydelige Stykker af disse gode Engbunde, kan, hvor den vover, ingen Skade gjøre. Bulbi, som hænge paa Rødderne, kaldes Surtar: Eple, og smage meget godt. Medens dens spica blomstrer, er Stammen nøgen (*Scapus nudus*), og da kaldes den Skolla: Fotur o: Fandens Fod. Om Foraaret, medens Planten er ung, skal nogle have hakket den, og med noget Meel kogt den til Kaal.

342. *Eqvisetum fluviatile*, Liarna: Ellting, gives samme Navne som næst foregaaende; den vover meget hyppig langs op ved Herreds Vandene i Skagefjord. Denne Art berømmes meget af Pinnæo for et godt Foder til Køer, hvoraf de skulde malle meget vel. Hestene æde det ikke, men Rensdyret tager det heller end Høe. Det vover bedst paa Steder, som om Vinteren ligge under Vand.

343. *Eqvisetum sylvaticum*, K.

344. 45. — *palustre* og *limosum*, vore paa vaade og fugtige Steder.

346. — *hyemale*, *Eskegræs*, og af nogle *Goubitill*, er det i Dannemark bekiendte *Skavgræs*, som Dreiere, Snedkere, Gørtlere og andre Haandværksfolk bruge at flette og polere deres Arbeide med. Det voxer hist og her paa den lange Sandvei mellem Myvatn og Husevig; ligeledes i Holtene østen for Husevig. Jeg bragte noget hjem til Kjøbmanden Hr. Høier, som i sine ledige Timer gjør sig Tidsfordriv af at dreie og udfiere Snuustobaksdoser af *Balsbirk*; han prøvede det og fandt det bedre end *Hai-Skindet*. Det kiendes let fra de andre Arter derved, at Stammen er nøgen, og Toppen oftest afbrækket. Ligeledes mærkes dets *Skarpbed*, om man gnier det lidt over Næglen. *Linnaeus* beretter, at det er godt Foder for Heste, men skadeligt baade for Kæer og Faar. I *Koenigs Flora Islandica*, som er et Anhang til *E. Olafs. Reisebeskr.*, staaer, at Faar, som æde *E. fluviatile*, *palustre* og dette, skulle, efter *Indbyggernes* Sigende, blive meget fede.

347. *Osmunda lunaria*, *Tunglurt*, *Maanerude*, vorer mange Steder i god Jord, og i Mængde ved Myvatn. I *Hunevatns-Syssel* forsikrede man, at den ofte havde været brugt med lykkelig Udfald hos *Barselloner*, som efter *Fødsele*n have haft stærk *Blodstyrning*, allene ved at knuse den, og i en Klud

Klud at lægge den som Omflag over Maven (Fl. Dan. 18).

348. 49. *Acrostichum ilvense* (Fl. Dan. 391). *A. septentrionale* (Fl. Dan. 60), og

350. — *thelypteris*, ere alle fundne af Koenig.

351. *Polypodium Filix mas*. I Ulstes fiorden paa Østerlandet kaldtes denne med samme Navn som *Rhodiola rosea*, *Burn*, og af andre *Burk-ni*. Roden havde man der spist for Skierbug. Som noget besunderligt fortæller Hr. Strøm i sin Soudm. Beskrivelse, hvilket han selv har erfaret, at om en Hest falder hastig ned, uden at man veed hvad den skader, da kan man hielpe den allene ved at lægge et Stykke af denne Urtes Rod under Hestens Tunge, som gjør, at den strax kaster sit Vand og Ureenlighed fra sig, og reiser sig op igien. I Biskop Gunn. Flor. Norv. tillægges denne Art, og fornemmelig Roden, mange hyperlige Egenskaber, blandt andet at Dvæg, som næsten have været dede af Sult, have meget hastig kommet sig igien, saasnart de have saaet denne Rod. For at giere Sagen desvissere, forsikrer han, at ikke allene alle Nordlands-Præster, men tillige andre troeværdige Mænd have erfaret og bekræftet samme; og da man efter saa troeværdig en Mands Vidnesbyrd ikke kan tage Sagen i Tvivl, fortiente denne Urt mere vor Opmærksomhed.

Paa nogle Steder sættes en soag og ubestandig grøn Farve paa uldent Tøi med Planten selv, som skeer allene ved at luge dem imellem hverandre i Vand. Den træffes almindeligst imellem store Stene, som ere udfaldne af Fjeldene og sammenhobede ved Fjeldsoden.

352. *Polypodium Filix fæmina*, vorer imellem den forrige, hvilken den meget ligner, ansees og derfor af den almindelige Mand for at være den samme.

353. — *fragile*, fandtes ved Bosavatn, $\frac{1}{4}$ Mil fra Husevig, i Kratstoven og under store Stene (Fl. Dan. 401); her vorede og meget af

354. — *Dryopteris* (Fl. Dan. 759).

355-57. — vulgare. *P. phegopteris*, og *P. fontanum*, K.

358. — *Lonchitis*, findes meget godt aftegnet i Tronh. Selvf. Skr. 4 Tom. 5 Tab. Selv traf jeg den ikke paa Reisen; men ved Husevigs Havn berettede nogle Bønder mig, at ved Laxaa fandtes en besynderlig Urt, som mange havde seet, men ingen kiendte. Jeg blev strax nysgierrig, reiste tilbage, og traf den, staaende i store Rister mellem Hreinet, hvor den har næsten bestandig Skygge; strax jeg havde fundet den, lod jeg dem vide, at den var bekiendt andre Steder. De spurgte da hvortil den kunde bruges; thi dette kan man med Sandhed sige til Mængdens Berømmelse

rømmelse i Island, at de meget lægge sig efter at fiende Urter og deres Brug (Fl. Dan. 497).

359. *Ophioglossum vulgatum*, K. (Fl. Dan. 147).

II. MUSCI, Mosserne.

360. *Lycopodium alpinum*, Tafne, vorer paa mange Steder, krybende langs over Jorden, har fra de ældre Tider været bekiendt af alle i de nordiske Lande, formedelst den Brug, man har gjort af den, til at farve uldent Løi guult. Paa Østerlandet koges den under luft Laag, og Affoddet drilles imod Gvulfsot. Fiinthsakket og æltet i Smør bruges den som et Plaster over Maven, naar den er opblæst. I Strande-Syssel bruges den til at farve uldent Løi rødt tillige med Koepis paa samme Maade som med Lichen Island. Fiallagræs (Fl. Dan. 79).

361. 62. — *clavatum* (Fl. Dan. 126), og *L. annotinum* (Fl. Dan. 127), ere ligeledes almindelige, og kaldes af mange med samme Navn, som foregaaende. Af den første gieres Matter i Sverrige, som lægges ved Døren at tørre Fodderne af paa.

363. — *Selago*, Bærgslappe, Skollafingr o: Fandens Finger; i Norge kaldes det Lumbergræs, og med dets Affod læges saarede Hoveder, og Ulei fordrives m. m. See Sendm. Beskr. 105. Paa Færøerne kaldes det Hostagræs, og der drilles Affoddet for Hoste og Brystsvaghed. I Sverrige

rige toes faar dermed, hvorved Luse dræbes. Den træffes allevegne og fiendes let fra de andre Lycopodiis derved, at den er lav, voxer ret op, og deler sig ligesom i Fingre (Fl. Dan. 104).

364. *Lycopodium Selaginoides*, er den mindste af denne Slægt, er enkelt, voxer ret op, og almindeligst iffluns til 2 Tommers Høide, paa tørre Steder i mager Jord (Fl. Dan. 70).

365. — *dubium*, K.

366. *Sphagnum palustre*, Barna-Mose, voxer paa fugtige Steder. Om dens Brug, see E. Olafs. 175 (Fl. Dan. 474).

367-69. — *rubrum*. *S. vasculosum*, *S. ampulaceum* (Fl. Dan. 192 og 822).

370. — *Bryoides*, K.

371. *Polytrichum commune*, Tomsfruehaar, Guldhhaar, Bjørne-Mose, bedækker allevegne en kold og fugtig Jord (Fl. Svec. 295). Efter Linnæi Beretning i hans Flor. Svec. gjøre Laplænderne, naar de ere nødsagede at ligge udi Skovene om Nætterne, en Seng af denne Mose paa følgende Maade: de udmærke tvende firkantede Stykker, hvor denne voxer tæt, omtrent 3 Allen i hver Kant Disse Stykker staaes hele oven af Jorden, hvilket let lader sig gjøre, da Rødderne bestaae af mange om hinanden viktede fine Trevler liig en Matte. Det ene Stykke

lægges, med Mosen opvendt, og tiener som Underdyne, det andet har de omvendt som Teppe eller Overdyne; i denne Seng sove de baade varmt og godt. Det skal ellers være af denne Mose, Biørnen bereder sit Leie i Hiet.

372. *Polytrichum urnigerum*, K.

373. *Fontinalis antipyretica*, træffes paa Steder, som staae under Vand.

374. — *minor*, K. (Gunn. Fl. Norv. Tab. 3, Fig. 2).

375. *Phascum acaulon*, K. (Fl. Dan. 249).

376. — *pedunculatum*, er fiendelig af sin smukke røde Stamme (Fl. Dan. 249).

377-87. *Mnium pellucidum* (Fl. Dan. 300). *M. fontanum* (Fl. Dan. 298). *M. hygrometricum* (Fl. D. 648). *M. purpureum*. *M. fetaceum*. *M. cirratum* (Fl. Dan. 538). *M. hornum*. *M. crudum*. *M. pyriforme*. *M. polytrichoides*. *M. serpyllifolium*.

388-402. *Bryum flexuosum*. *B. apocarpum* (Fl. Dan. 480). *B. striatum* (Fl. Dan. 537). *B. pomiforme*. *B. extinctorium*. *B. subulatum*. *B. rurale*. *B. scoparium* (Fl. Dan. 824). *B. undulatum* (Fl. Dan. 477). *B. heteromall-*

romallum. B. hypnoides. B. argenteum (Fl. Dan. 880). B. pulvinatum. B. cæspitici-
um. B. truncatulum (Fl. Dan. 537).

403-22. Hypnum taxifolium (Fl. Dan. 473), Gamburgose. H. denticulatum. H. triquetrum. H. filicinum. H. proliferum. H. parietinum. H. prælongum. H. crista castrensis. H. abietinum. H. cupressiforme (Fl. Dan. 535). H. aduncum. H. scorpioides. H. squarrosum. H. dendroides. H. curti-
pendulum. H. purum (Fl. Dan. 706). H. illecebrum (Fl. Dan. 706). H. cuspidatum. H. sericeum, H. velutinum (Fl. Dan. 475).

III. ALGÆ, Tangene.

423-33. Jungermannia albicans. J. resupinata. J. complanata. J. dilatata. J. rupestris. J. epiphylla (Fl. Dan. 379). J. pingvis. J. furcata. J. ciliaris. J. bicuspidata. J. disticha.

434. Marchantia polymorpha, vøxer overflødig i Snioskedals Skoven og tæt ved Myvatn.

435. 36. — hemisphærica (Fl. Dan. 762). M. tenella, K.

437. Targionia hypophylla. Koenig troer sig at have seet denne ved Holte Præstegaard.

438. *Blasia pusilla*, findes omkring Sandbadet ved Myvatn (Fl. Dan. 45).

439. 40. *Riccia crystallina*. *R. glauca*.

441. *Anthoceros punctatus* (Fl. Dan. 369).

442. Lichen *Geographicus*, er almindelig paa Stene; bruges i Norge og paa Færøerne at farve uldent Løi guult med (Fl. Dan. 468).

443 - 45. — *sangvinarius*. *L. fuscoater*. *L. calcareus*. Denne sidste troer man skal være lige saa god som efterfølgende *L. tartareus* til at farve uldent Løi med.

446. — *candelarius*, er ligesom *L. Geographicus* guul; voxer og som den paa Stene. I Sverrige blandes den nogle Steder i Tælle, for at give Lys en guul Farve og forestille Vokshs.

447. — *tartareus*, Litunarmose, E. Blafs. 163, Hvidblis, Korke. Denne Mose, som i Norge, Sverrig og paa Færøerne fra de ældste Tider haade har været kiendt og meget brugt af Bønder til at farve deres Klæder med, kiendte ingen ret saa vidt jeg reiste i Landet, nogle saa undtagne paa Østerlandet, som havde hørt tale om den, samt Omgangsmaaden at lave den. Den blaae Indigo-Farve, som nu er meest almindelig paa Island, i det mindste saavidt jeg reiste, har jaget denne, saavelsom de andre indenlandste

landske Farver næsten i Forglemmelse. Vel tilstaaes, at disse hverken ere af den Varighed eller Heihed som Farvere i store Steder efter lang Erfaring og igientagne Forsøg frembringe, og anderledes kan den ikke ventes, saa længe Omgangsmaaden dermed allene bestrides af Bønder og Huusmænd. Deres trængende Omstændigheder og knappe Udkomme tillade dem ikke at gaae videre end før er skeet; thi saadan en Daglenner eller Tiener, der indsamler denne Mose, skraber af Stenene løst og fast, for at faae en vis Deel, sætter det at fermenteres med Urin, uden Hensigt til Proportion, Barmens Grad og mere, som gier Udfaldet den ene Gang langt anderledes end den anden; Farvningen selv eller Kogningen skeer, som det første, paa en Slump, og uden nogen Bestemmelse, allene efter Tiden og Omstændighederne. Alt dette naagtet træffer man undertiden denne Farve saa høi og smuk, at den ikke eftergiver noget dem, som ere satte ved foregaaende Veitsning og efter Farveregler, med udenlandske og kostbare Farver. Og Spørgsmaal, hvorfor kunne ikke de Nordiske Moser og Urter ligesaavel gøres fixe og forbeies ved Salternes Tilsætning og en ordentlig Omgangsmaade, som de Udenlandske?

I et Maanedes-Skrift fra Christiania læste jeg i afsigte Aar en Afhandling af Professor Strem, at der da var forskreven en stor Deel af denne Mose fra Norge til England; jeg formodede da, som man nu siden har erfaret, at man der vilde forædle denne Farvemose. Efter sikre Beretninger bruges den nu der ikke allene til at farve Klæde med, men og til Kartun-Trykning; man skal endog have braagt en blaae Farve udaf den.

Ufvoigte Sommer 1785 ere tvende Skibsladninger bragte til England fra Norge.

Nogle Forsøg har jeg selv gjort med denne Mose, som jeg bragte med mig fra Island, hvilke efter Leiligheden bleve saa nøiagtige som mueligt, efter den Omgangsmaade, som Farvere bruge ved at beitsse Garnet forud i Salter. Blandt disse satte Sal ammoniacum den smukkeste, der ikke var ulig carmosin; dernæst Potassen, som faldt mere mørk. Alunen og vitriolum martis gave de mørkeste, hvoraf den første falder i det brune, og den sidste i det gule. Soda og Cryskalli tartari gave en smuk lys Farve, som faldt noget i det blaae. Med et Lava-Salt, der sublimerer sig i de Huelheder, som ere i den tykke Lava ved Myvatn, som siden skal nældes om, fik jeg ogsaa en meget smuk Prove, der nærmede sig til en lys violet Farve. Leiligheden og mine Omstændigheder have ikke tilladt at igientage disse Forsøg, hvilket dog var nødvendigt, om man skulde faae nogen Visshed heri. Jeg vilde derfor ønske, at der blev en Premie udsat for den, som fremvilde de smukkeste og bestandigste Prover, saavel i Island som Norge og Færøerne, hvor Mosen voxer overflødig, og den gamle Maade er bekendt, men nu Tid efter anden, i Steden for at raffineres, til deels glemmes og til deels behandles mere flødesløs. Tillævningsmaaden findes i Hr. Strøms Søndm. Beskr. 101, som i alt er overeensstemmende med den Færøeske. Paa Østerlandet, og besynderlig omkring ved Verufjord, voxer denne Mose i utroelig Mængde paa Steenhobene (Urder), som overalt træffes der, nedfaldne fra Fjeldene, saavelsom paa de faste Klipper (Hamre),
der

der ere ganske hvide, og synes ved første Bickast ligesom de vare kalkede; herpaa sidde disse smaa Brister eller Knoppe (scutelli), som egentlig udgiøre det bedste i Farven. Hvor den skræbes af engang, kan man ikke vente at faae noget mere, førend efter nogle Aars Forløb; thi den voxer meget langsom.

448. 49. Lichen pallescens. L. subfuscus.

450. — Gelidus, β rubellus (Retz. Prodr. Flor. Scand. 1334), L. Heclæ (Gunn. Fl. Norv. 1021, Fl. Dan. 470). Jeg tvivler slet ikke paa, at jo de fleste af disse Moser, som hos Vinn. kaldes Leprosi, vilde give Farver, naar de nøie bleve undersøgte; blandt dem er L. parellus, som man i Frankrig farver rødt med (Lightfoot Fl. Scotica 814).

451. — saxatilis, Litunarmose, paa Færøerne Steinarmose; er ligesom L. tartareus længe brugt her i Norden. Med denne har jeg og gjort nogle Forsøg med Salters Tilfætning, hvorved dens brune Farve faaer adskillige Forandringer; den er og ligesom hiin i største Overflodighed paa Klipper og store Stene, dog ulige god til Farvning; thi ofte træffes den tyk og blandet med Sand og Jord, som ligger næsten løs paa Stenene, og da giver den kun slet Farve; derimod skal den bedste være tynd, ligge tæt til Stenene, og sqvamæ, som ligge imbricatum, være hvide paa Kanten; paa den underste Side bør den være sort. Nogle Steder i Norge blandes noget af Lichen parietinus imellem, hvorved Farven forheies.

Bøndernes Maade er med denne, som med de andre, den simpleste; thi her gøres ikke andet, end at Garnet eller Ulden koges med Rosen i Vand saa længe til det har faaet Farven.

452. Lichen omphalodes, bruges i Norge som næst foregaaende, men giver en mattere Farve; vøjer og paa samme Maade. Highlanderne bruge denne Rose meget, til at sætte en brunrød Farve paa deres ulden Tøi med; den tillaes paa samme Maade som *L. tartareus*; man flaaer Urin paa den og lader den staae dermed, saa længe til Rosen er udblødt, da den sammenklappes i Kager, som udlægges i Solen i et tørres, naar de skal bruges, stødes de i Stykker og udejævnes i Vandet, som Tøiet skal farves i (*Lightf. Fl. Scot.* 818).

453. 54. — *olivaceus. L. Fahlunensis.*

455. — *stygius*, er en ganske sort Rose, hvis Blade ere deelte og indbeiede; vøjer som de foregaaende paa Stene. I Norge sættes med denne Rose en Purpurfarve paa uldent Tøi.

456. — *physodes.*

457. — *parietinus*, er en finbladet gul Rose, træffes baade paa gamle Træer og paa Stene; blandes i Norge undertiden, som før er nældt, blandt *L. saxatilis*, og bruges undertiden allene, da den giver en gul eller orange Farve, fornemmelig om Alun sættes til.

458. — *stellaris.*

459.

459. Lichen Islandicus, kaldes med et almindeligt Navn af Indbyggerne Fiallagræs. Art: Forandringerne, som i Flora Danica findes aftegnes de, saae atter andre Navne, saasom den største (α) rigidus (Fl. Dan. 155) kaldes Brekkugræs, (β) tenuifolius, Kloung (Fl. Dan. 112), og (γ) nigricans (Fl. Dan. 32), Kræda. S. E. Olsfs. Reisebestr. mældes om en Art: Forandring, som kaldes Mundagræs. Hvorledes denne Mose indsamles og benyttes i Huusholdningen med mere kan læses i ovenmældte Reisebestr. Paa Østerlandet findes den baade størst og bedst, helst om man vil bruge den til den i Landet bekiendte heirøde Farve. Nordlænderne forskrive den derfor ofte fra Østerlandet, naar de ville have denne Farve ret smuk. Omgangsmaaden dermed er følgende:

Man strøer Mosen mellem Tøiet, som skal farves, laager det saa tilfammen i en Leerpotte; omtrent en Time derefter toes det vel ud, og renses fra Mosen; lægges siden i et Træk, hvorpaa slaaes frisk Koepis hver Dag, eller i det mindste hveranden Dag, saa længe indtil det har faaet sin Farve, hvilket imellem skeer i 7, men undertiden ikke førend efter 14 Dage. Pisset bør være af en Koe, som fodres med Tøddu o: det fine Høe, som er voxet paa de giødede Lune.

460. Lichen nivalis, Mariugræs (Fl. Dan. 227), laves og spises paa samme Maade, som foregaaende.

461-63. — pulmonarius. L. farinaceus. L. venosus.

464. *Lichen apthofus*, Alnæver, vøxer mellem andre Moser paa flet Mark; den kaldes i Færøe *Teara-Sipa*; med dens Affod toe de sig, som have tør Alee i Huden, hvilken Sngæ der kaldes Eldkast. Dette kommer overeens med Strøms Beretning i Søndm. Beskrivelse 102 om Gust eller Alvgust (Fl. Dan. 1).

465. — *proboscideus*, Geitnasskof, er en af de smukkeste Mosearter, har en stærk sort Farve, ligner meget en rund Kofarde, er af Størrelse som en halv Krone, og vøxer paa Stene høit oppe paa Fjeldene. Denne spises ligeledes, og ansees af mange for den bedste af Mosearterne. Paa Nordlandet koges den strax, og forvares i Melk til Vinteren, da den bliver ganske tyk og haard, saa den skieres op med Knive, naar den skal spises. Den bruges og til at farve uldent Tøi grønt med.

466-83. — *caninus*. *L. faccatus* (Fl. Dan. 532). *L. croceus* (Fl. Dan. 263). *L. deustus*. *L. cocciferus*. *L. pyxidatus*, Skovbæger. *L. gracilis*. *L. furfuraceus*. *L. fraxineus*. *L. prunastris*. *L. resupinatus*. *L. miniatus* (Fl. Dan. 532). *L. velleus*. *L. pustulatus* (Fl. Dan. 597). *L. polyphyllus*. *L. digitatus*. *L. cornutus*. *L. deformis*.

484. — *rangiferinus*, kaldes paa Nordlandet i Midfirdi *Trollkonugrøss* eller *Trollagrøss*, men paa Østerlandet *Mokrokar*, *Kensdyrmoss*; i Strande-Snyfel, og fornemmelig i Mossdalen, hvor den hvide fine Leer findes, vøxede den

den saa hyppig, at Siderne af Høiene vare næsten hvide; ligeledes er den næsten allevegne paa Østerlandet, saa at Reensdyrene, om de bleve forplantede, som Røgtet har gaaet, til Østerlandet, ville de ikke allene finde den nødvendige, men overflødig Føde der, helst i Gliotsdals Herred, hvor Skovene tillige ere endnu store og vigtigste. Udgangne Landphysikus Paulsen skal efter Beretning have hjulpet Einar Brinsjølsson Proprietær paa Værkestad fra Svindsot, ved at lade ham drikke Affodet af denne Mose (Fl. D. 180, 539).

485. 86. *Lichen uncialis* og *L. subulatus*, som ligner noget foregaaende, antages ofte for samme, og kaldes som den Mokrøkr.

487. 88. — *paschalis*, Fastelavnstriis, Krulmose (Fl. Dan. 151). *L. fragilis*.

489. — *lanatus*, er en af de smukke Arter, beegsort, og siddende ligesom en fin kryllet Uld tæt til Stenene.

490-96. — *pubescens*. *L. chalybeiformis* (Fl. Dan. 262). *L. hirtus*. *L. leprosus* *rubens tuberculis nigris* (Fl. Dan. 470, Fig. I.). *L. trapeziformis*. *L. nigrescens*. *L. crinitus*.

497. — *sulphureus*, traf jeg ikke uden øverst paa Nasstinnusfjell. Er Retzii *L. pallidus* (Prodr. Fl. Scand.).

498. Lichen defraudans.

499. 500. Chara vulgaris. C. hispida
(Fl. Dan. 154).

501 - 4. Tremella Lichenoides. T.
verrucosa. T. hemispærica. T. adnata, K.

505. — nostoch, Lunfrepia, Trolde-
Smør, Skjefald (E. Olafs. 434, Fl. Dan. 885).

506. Fucus ferratus, Bredtang, er me-
get almindelig paa de fleste Steder.

507. — vesiculosus, Klo-Pang, Bo-
lu-Pang, Belgia-Pang, Punna-Pang,
Strandflever, Buetang, Svinetang. Af alle
Tangarter er ingen mere almindelig end denne; thi hvor
jeg haver været, saavel i Island, Færøe som Norge,
har den altid, tilligemed F. nodoso, ganske skiulet
Stenene i Fjoremaalet, saavidt som Ebben stiger og
falder; thi dybere træffes den ikke gierne, hvorforsø den
og altid er udsat for Havets Voldsomhed, der med sine
Bølger brækker paa dens Opholdsted og river løs hele
Læs paa Gangen, som siden flyder omkring, baade ved
Kysten og ofte langt ud i Havet, hvor det fra en vis
Afstand toner sig som smaae flakke Holme, hvor adskil-
lige Strandfugle, saasom: Tringa borealis, Odins
Hane, T. striata, Selninge, og flere søge sin
Føde af dens Frøe og af smaae Insekter, meest Can-
cris, der opholde sig mellem samme. Den varierer
meget efter dens Alder og Aarets Tid; thi vesiculæ
ere

ere ligesaa ofte verrucosæ oblongæ, som glabræ rotundæ. Denne Tangart raadner hastig og vilde give Islænderne herlige Fordele, om de benyttede sig af den til Gødsel. At Faarene aad den, saae jeg tit om Foraaret, under Gaardene Krefnes og Glæsibæ, hvor hele Flokken forlod Tunet og kom ned i Fiøren.

Det er af denne Tangart, man ved Brændning faaer i Skotland den Mængde af Potaske, som kaldes Kelp. Asken skal give, naar den er vel brændt og udludet, det halve igien af reent alcali fixum. Paa Jura, een af Øerne vesten for Skotland, Hebrides kaldede, brændes saa meget af denne Kelp, at der aarlig udføres derfra 40 til 50 Tons. (Ton er 2000 Pund Engelsk Vægt, der er omtrent 12 Procent lettere end den danske.) Prisen paa hver Ton £. 3, 10 S. 0: 17 Kdtr. 3 Mk. dansk Cour. See Lightfoot Fl. Scot. 904). En stor Lykke for fattige Deboere, hvis Næringsveie ere baade saa faa og saa indskrænkede, at de neppe med al deres Slæb og Arbeide kan erhverve det nødvendigste; Lykkelige siger jeg blive disse, naar de have saadanne Medborgere, som baade forstaae at undersøge sit Fædrelands Naturgaver, og have mere Enst at forædle dem, end med Landets Tab laarlig at ksee dem som uundværlige af Fremmede; thi herved opmuntres og ophjelpes disse Fattige, og det Hele til- lige med dem under Fordelene! Hvor meget taber ikke hiin, som ukyndig foragter Kundskaben om Naturens Gaver?

508. 9. *Fucus divaricatus* (Fl. Norv. Tom. 2. Fig. 4). *F. excisus*?

510-14. *Fucus inflatus*. *F. ceranoides*. *F. spiralis* (Fl. Dan. 286). *F. canaliculatus* (Fl. Dan. 214). *F. distichus* (Fl. Dan. 351).

515. — *nodosus*, Pnkkva-Pang og Vete-Pang, Hestetang, Knoptang, vører, som her er mældt, i utroelig Mængde imellem Klotangen i Fjørumaalet, træffes og efter Opgang af Seen indkasket i Dyrnger paa Stranden. Denne Tangart, der er meget fast og haard, og derfor lettelig lader sig tørre ved Soel og Vind, kunde Islænderne ligesaavel som af forrige *F. vesiculoso*, brænde en Mængde Luudsalt, som forbruges af Glashtyterne; maaskee den og kunde blive tienlig til Sæbe-Syderierne og mere. Men førend man kan tænke at faae sat dette i Verk, burde en fast Priis bestemmes, hvorefter den imod Betaling kunde som andre Varer leveres ved Handelen. Til Gjødsel er den unægtelig ligesaa god som de fleste andre Tangarter, allene den vil have længere Tid at raadne i. Paa Færøerne kaldes den Bløru-tare; der brændes den til Aske, hvormed Uldentoi farves grønt, efterat det i Forveien er beitsat med adskillige Urter, saasom *trifolio repente*, *scabiosa succisa*, *Leontodon taraxacon*, og flere. De forvare og i samme Aske Comviens, Alkens og andre Fugle-Veg paa de Steder, hvor der falde mange af dem. Gaarene har jeg tit mærket øder meget begierlig denne Tang, helst medens den er ung, og førend den faaer Blærer, deres Eyst er saa stærk hertil, at de ofte springe ned fra høie Steder, hvor de ikke kunne komme op igien, og derover ofte blive bortskyllede af Seen,

Seen, om Bonden ikke i Tide træffer dem og hjælper dem op (Fl. Dan. 146).

516. *Fucus filiqvofus*, Skaalmetang, Knoptang (Fl. Dan. 106.)

517. — *loreus*, Reimathari, vorer paa somme Steder overflødig i Fiore-Maalet. Denne Tangart, er i Begyndelsen af sin Væxt, den fuldvorne saa ulig, at den har forført vore nyere Botanister til at føre den under tvende Genera. I Begyndelsen viser den sig som et lidet rundt Græs paa en kort Stilk, hvilket tilvorer i samme Skikkelse saa stort som en liden Pære, da den øverste superficies, som var convex, sunker ned mod Stammen, og da sees Bladene at komme ud af Midten. Saaledes findes den aftegnet i Biskop Gunn. Flor. Norv. Tab. II. Fig. 6 og 7, og Tab. IX. Fig. 4 og 5, under Navn af *Ulva pruniformis*, paa den sidste Tabel ere Bladene noget fremkomne. I Fl. Dan. Tab. 710 sees den i sin fulde Væxt meget vel giort. Saa vel i Island som paa Færøerne vorer den ofte til tvende Fævers Længde, todeler sig stedse, ligger flydende oven paa Vandet og bedækker samme. I Norge kaldes den Reimtare, og i Færøe Naipatare.

518. — *aculeatus*, Skollahar, og paa Nordlandet Fiørur-Far, Kierringhaar. Dette vorer ligeledes i Fioremaalet, og træffes mange Steder paa Nord- og Østerlandet. Blandt andet var der opkastet ved Verufjord paa Stranden store Biske, hvori laae døde en utallig Mængde af *sqvilla lobata*. Den
2
findes

findes godt aftegnet saavel i Flor. Dan. 355 som i Trondh. Selsk. Skr. 4. D. Tab. 7.

519. *Fucus Lycopodioides*, Audusse-
lia-Pang, er en liden og sort Tangart. J Gunn.
Flor. Norv. 838, kaldes den *Conserva squarosa*,
saavelsom i Flor. Dan. 357.

520. — *muscoides*, K.

521. — *filum*, Pine, svarer til sit latinske
Navn, er liig lange smalle Traade; træffes fornemmelig
hvor Søen er roelig (Fl. Dan. 821).

522. — *lanosus*, en liden Tangart, der li-
geledes svarer til sit Navn, da den som en fin Uld vo-
rer paa Stenene.

523. — *fastigiatus* (Fl. Dan. 393).

324. — *furcellatus* (Trondh. Selsk. Skr.
4. D. Tab. 5. Fig. 4. Fl. Dan. 419). J Gunn. Fl.
Norveg. *Fucus caprinus*. Den var ikke sielden
ved Bernsfjord.

525. — *digitatus*, Paungull, Hroßa-
Paungull, er den største og haardeste af Tangar-
terne. J Gunn. Fl. Norv. findes den tegnet Tab. III.
og kaldes der *Fucus hyperboreus*, og i Fl. Dan.
392; men begge disse Tegninger passe sig kun maade-
lig, og ere neppe kiendelige, da Stængelen altid er 2
til 3 gange saa tyk ved Roden som oppe under Bladet;
lige

ligeledes er den smaaagrynet (*granulatus*) uden paa, næsten op til Bladet, hvor den bliver glat. Bladet selv træffes aldrig hverken saa ordentlig eller saa dybt nedsplittet; men tværtimod næsten heelt, hvilket er dets naturlige Skikkelse; men da denne Tang almindelig voxer paa Steengrunde i dyb Søe og ved Havsiderne, er den altid udsat for Bølgenes Brækning, og da baade Stammen er stærk og Roden breder sig vidt ud med sine Trevler, kan den længe udholde Søens Voldsomhed, inden den rives løs, men herved forpidskes Bladet saaledes at det som oftest er saaledes splittet, naar det kastes paa Land, som det forestilles paa Tegningerne, dog aldrig saa ordentlig. Hr. Strøm kalder den i sin Søndmørs Beskr. *Fucus scoparius*, og E. Olaus. *Phycodendron* eller *Fucus arbor*, hvilke sidste Navne passede sig langt bedre, end dette, som er taget af dens tilfældige Egenskab. Paa Færøerne spises det øverste eller glatte af Stængelen, saavel som det nederste af Bladet, hvilket de kalde *Riæd-linga-Dira*. Heste, som gaae stedse ude, æde den ofte. Til Giødsel raadner den ikke lettelig, helst om den er stor, med mindre den kastes imellem meget andet Tang i en Mødding; derimod tørres den hastig om Sommeren og bliver saa haard som Træ, da fattige Folk, som har Mangel paa Brænd, hielp sig med denne. Øst og Nord ud fra Siglenes i Badle-Syssel, strækker sig paa et langt Stykke ud mod Havet nogle ujævne Steengrunde, med 1 til 2 og 3 Favne Vand; her voxer denne Tang i Overflødighed, og kastes op paa Stranden ved stærke Hav-Vinde. De Fattige fra Sveiten eller Landbonden, som havde ligget her for at fange Havkalle, samlede disse tørre Stokke og førte dem

hiem til Brændsel. Naar de ere gamle, træffer man ofte hele Stammen besat med *Lepades*, *Grudr*, *Kallar*, og paa disse igien *Anomia*, *Serpula* med flere; under Roden en *Mytilus barbatus*, *Audus* *Skjel*.

526. *Fucus palmatus*. Sol, K.

527. — *esculentus*, Marenkjarne, Buetare. En maadelig Tegning sees heraf i Fl. Dan. 419, og endnu flattere i Tronh. Selst. Skr. 4. D. Tab. 8. Fig. 1, hvor den kaldes *Fucus pinnatus*. Denne er af alle Tangarter den bedste til Føde, saavel hos Mennesker som Creature; den spises endog ganske raa i Fieren, ikke allene i Mangel af anden Føde, men endog for Lyst. Koges den lidet, eller om den allene lægges en liden Sund i kogende Vand, saaer den en smuk grøn Farve, og bliver tillige blødere og behageligere. Gaar og Kær fødes ikke allene hermed, men blive endog fede og make godt derefter. Den voxer paa Stene i Fieremaalet, og jo nærmere ved Havsiden jo større, helst hvor Strømmen gaaer tæt til Landet, hvor den ofte bliver 1 til 2 Favn lang, og costa folii $\frac{1}{2}$ Tomme breed. Bladene, som sidde paa Stammen, ere næsten uden Stilk, subsessilia, ikke ordentlig pinnata, som de i Tegningerne forestilles, men sparske paa de tvende modsatte Sider, hvor de hænge som tykke Buske. I Kiebenh. Vid. Selskabs Skr. 10. D. Fig. 2. sees en Tegning af Hr. Strøm, som bedst ligner den, som falder i Jsland og Færø. Stammen selv kaldes *Bialla*, og i Færø *Lambiodla*. Ved Rødesfiords Hændeisted vare næsten alle de Exemplarer,

plarer, som ved en Opgang af Søen vare fastede paa Land, paa en besynderlig Maade sammensnoede, saaledes at de i visse Maader lignede et Tø, der er opstakket i en rund Kreds.

528. *Fucus saccharinus*, Beltis-Pare og Para-Belte, kaldes af nogle Sol, Blads-Lare, Bu-Lare, ligner i visse Maader næst-foregaaende med den Forskiel, at Stammen er uden Blade, og Costa, som løber op igiennem det enkelte store Blad, bliver tynd imod Siderne og imod Enden, og udgør et med Bladet (Fl. Dan. 416). I Gunn. Flor. Norv. 1003, Tab. 7. F. 2. kaldes den *Ulva longissima*, og er godt truffen. Denne voxer helst, hvor Vandet er roeligt, og under Fjörumalet, kastes op i stor Mængde ved Søgang i smaae Bugter, hvor den hastig raadner, og kan tiene til den bedste Gødse, naar den bliver brugt i beqvem Jord. I Island og paa Søndmør ædes denne Tang af Creaturene; men ikke i Færee, ei heller efter Biskop Gunneri Beretning i Nordlandene.

529. — *ovinus*; denne er egentlig den rette Sol eller *Alga saccharifera*, som paa adskillige Steder i Island indsamles, som ved Doreba, i Saurbæsigden i Dale-Syssel og flere Steder i saadan Mængde, at de ikke allene have selv nok til egen Huusholdning, men sælge endog en stor Deel deraf til andre, eller ombytte den for andre Varer med Oplands-Bonden (see E. Olafs. 444). Den er meget godt afregnet i Tronh. Selsk. Skr. 4. D. Tab. IX.; er tynd og næsten giennemsigtig, og smager almindelig

2 3

bedst

bedst, naar den vøxer paa saadanne Steder, hvor fersk Vand af Elve løber over den i Ebbetiden. Den kaldes hos Linn. *F. palmatus*. Eightfoot i sin Fl. Scot. giver den samme Navn og citerer ovennævnte Tegning i Tronh. Selsk. Skr., hvoraf sees at disse tvende anseer den for en og den samme Plante. Biskop Gunn. i sin Flor. Norv., og Professor Røhlus i Prodr. Fl. Scand. giere tvende Arter deraf, og adskille dem med følgende Descriptioner nemlig: *F. palmatus* fronde palmata plana dichotoma, laciniis linearibus bifidis. Professoren har ad notam vist til Gmel. Fuc. Tab. 7. Fig. 1 og 3. *F. ovinus* purpureus Caule brevissimo foliis inæqualibus, profunde fissis, laciniis inferne angustatis, apice hinc fissis, illinc dentatis. Hertil anviser Professoren Tegningen i Tronhiems Selsk. Skr., og i Noten siger han: *A. palmato* Linn. omnino diversus. Den i Færøe og saa vidt jeg reiste i Island bekiendte Sol, passer sig nøiagtig paa denne sidste saavel som paa ovennævnte Tegning i Tronh. Selsk. Skr.

530. *Fucus sanguineus*, Dætes-Sol. Denne smukke røde Tangart vøxer ude paa Dybet, og træffes almindelig opkastet paa Stranden enten for sig selv eller siddende paa andre Sæeværter (Fl. Dan. 349 og 652), paa den sidste Tab. kaldes den *F. roseus*.

531. — *ciliatus*, Solva-Mædur, er ligeledes en liden mørkerød Tangart, som træffes tit opkastet

opkastet blandt anden Tang. Bladene have ingen bestemt Figur, men ere altid ciliata d: haarede i Kanten (Fl. Dan. 353).

532. *Fucus crispus* (Fl. Dan. 826), er lav af Bært tyk og sort.

533. — *alatus*, er høirød og tyndbladet (Fl. Dan. 352).

534. — *dentatus*, er mørkerød, tyndbladet, deler sig ofte og er uden Costa (Fl. Dan. 354).

535. — *rubens* (Fl. Dan. 827).

536. — *plumosus*, Omminis: Sol (Fl. Dan. 350 og Fl. Norv. Tab. 2. Fig. 8 og Fig. 15). Den stor Deel af Lara-Lorff, som blev fanget ved Kjeksfjord, traf jeg Maren ganske fuld af denne Tang.

537. — *cartilagineus* (Fl. Norv. Tab. 3. Fig. 5), er foregaaende meget liig, allene Bladene ere tyndere og mindre, have og en høiere rød Farve.

538. — *spermophorus*, K.

539. — *Gigartinus* (Fl. Dan. 394), K.

540-42. — *confervoides*, K. F. *plicatus*. F. *albus* (Fl. Dan. 408), K.

543. *Fucus corneus*, Pusa: Skiegg
(Fl. Dan. 358).

544-47. — *fungularis* (Fl. Dan. 420).
F. clavatus. *F. cornopifolius*. *F. cornopi-
facie*, Skollagras, K.

De fleste af foregaaende Tangarter vore ude paa Dybet, og derfor ikke faaes uden efter at de ere løsrevne ved Søegang og oplastede paa Stranden, hvor de ofte have været halvraadne, og derover meget forandrede, før end de ere komne dem i Hænder, som have beskrevet dem. Denne Slægt behøvede derfor en nøiere Undersøgelse, hvilket bedst kunde skee af en, der boede paa et Sted, hvor Fiskere kunde bringe dem ligesaa hele, som de faae dem fra Bunden med deres Garn og Liner. E. Olafs. pag. 942 mælder om en Tangart, som han kalder *Tjørugrøss* eller *Gvøndargrøss*, som baade spises og drives Handel med paa Dørebakk; den skal ligne *Kloungr*, en Forandring af *Giallagrøss*; maaffee det enten er *Fucus crispus* eller *F. ciliatus*?

548. *Ulva umbilicalis*? findes almindelig paa Klipper ved Stranden, er mørk purpurfarvet, spises meget vester paa Skotland; den indsamles i Martimaaned, og efter at den er lidet kogt, stues den op med Peber, Eddike og Smør. I England saltes den og forvares ofte et heelt Aar, naar den bringes paa Bordet, kommer man paa den Olie og Citronsaft.

549. — *intestinalis*, træffes allevegne.

550. *Ulva latissima*, Fergin, er ligesaa almindelig, breder sig ud som et tyndt Skind, er lysegrøn (Fl. Norv. Tab. 7. Fig. 5).

551. — *compressa*.

552. — *pruniformis*, see *Fucus loreus*.

553. — *lactuca*.

554. — *sobolifera*, ligner meget og er maaskee kun en Art af *Fucus lycopodioides*, *Oduffelia-Pang* (Fl. Dan. 359).

555. 56. — *lanceolata*. *U. linza*, K.

557. — *plicata* (Fl. Dan. 829, Kiøbenh. Bid. Selsk. Skr. 10. D. pag. 227. Tab. 9. Fig. 9), er brun af Farve, voxer paa Stenene øverst i Fjoremaaslet, er liig en tynd Hinde, som fæster sig med Midten paa Stenene uden Stilk, hvorfors den ligger i mange Folder ligesom en Maasskiette.

558. *Conferva littoralis*, er meget almindelig ved Søekanten.

559. — *æruginosa*, har en meget smuk grøn Farve; denne traf jeg kun paa et Sted ved Bærforsford i en Dam lidt fra Søen.

560. — *Dichotoma* (Fl. Dan. 358), er *Fucus corneus*, Pngs-Skiegg.

561. 62. *Conferva scoparia*. *C. cancellata*.

563. — *polymorpha* (Fl. Dan. 395 og 651), varierer meget; dens Farve er dog bestandig sort og vorer gjerne som i Qvaster; træffes ofte paa *Fucus nodosus*.

564. — *rupestris*, er grøn af Farve, findes godt tegnet i Gunn. Flor. Norv. 853).

565. — *ægagropila*, bestaaer af fine ledesde Traade, sammenviklede som en Bold; er grøn af Farve, og træffes opløst paa Stranden.

566. 67. — *corallina*. *C. barbata*, K.

568. *Byssus cryptarum*, er gråe af Farve og sidder som fine Haar vorne tæt til Klipperne.

569. — *Jolithus*, træffes som et rødt Meel paa Stene, skal give en Lugt fra sig, ikke ulig *Marcks Violens*, *viola odorata* (Fl. Dan. 899).

570. — *botryoides*, er ligeledes som et Meel, grønt af Farve, som træffes paa bar Jord, der om Vinteren har lagt under Band (Fl. Dan. 899).

IV. FUNGI, Svampe.

571. *Agaricus campanulatus*, er almindelig i Engene.

572. *Agaricus fimetarius*, Gorkula, er ligeledes almindelig ved Møddinger, hvor den voxer i store Hobe. Nogle ville mene, at Staal og Jern hærdes bedre, naar denne Svamp er blandet i Vandet (Fl. Dan. 834).

573. — *campestris*, Æti-Sveppr, vorte paa Nordlandet i Jord-Gierder og paa Bæggene inde i deres Smedehuse, samt ellers ofte i god Jord (Fl. Dan. 714).

574. *Boletus luteus*, Kyndikula, Mat-Sop, bruges allevegne i Landet til Epise, ikke alene strax tillavet som en Grød, men tørrede og forvarede til Vinteren.

575. — *bovinus*, Kualubbi, ædes ofte af Kæer, hvorved de miste Melken, om de faae for meget deraf.

576. *Elvela atra* (Fl. Dan. 354).

577. — *æruginosa* (Fl. Dan. 354).

578-81. *Peziza lentifera* (Fl. Dan. 105 og 469). *P. scutellata*. *P. cupularis* (Fl. Dan. 469). *P. zonalis* (Fl. Dan. 469).

582. 83. *Clavaria coralloides* (Fl. Dan. 836). *C. Muscoides* (Fl. Dan. 775, Fig. 3).

584. *Lycoperdon bovista*, kaldes af nogle *Gorkula*, af andre *Fisi-Sveppr*, bruges her, saavelsom i Norge og andre Steder, at stille Blod med; endog ved Aareladen lægges et lidet Stykke heraf inden for Pulsclappen. Den er meget almindelig paa Nordlandet, og vorer endog paa Huusvegge. I Norge blandes den i Melk, og gives Kalve imod Bugløb. Naar den er gammel og indtørret, kaldes den *Kierlingar-Eldr* og *Græde-Sveppr*.

585. *Mucor mucedo*, *Mygla*, er her som andre Steder almindelig paa forraadnede Ting.

Foruden anførte har jeg tildeels hørt, tildeels læst i Bøger og Manuscripter adskillige Urte-Navne, som ikke endnu ere bestemte med de systematiske, hvilke ere følgende:

1. *Piofarot*. Om denne nogentid er funden i Island, kan man ei andet end tvivle, endsskiont en stor Deel af Altmuen paastaar det; thi følgende besynderlige Egenskaber, som tillægges den, ere høist fabelagtige. Den skal ikke vore uden under en Galge, hvor en Tyv har hængt; skal have en stor og stærk Rod, og hvilket Kreatur, der rykker den op, skal sætte Livet til ved at høre Lyden, naar den brister; man graver derfor Jorden op rundt omkring den, saaledes at ingen af Træer- lerne beskadiges, Stam- eller Hierte-Roden allene undtagen, som foregives at gaar saa dybt ned i Jorden, at den ikke heel kan opgraves, og bindes saa en Hund fast ved den, som, for at komme løs, rykker den op, men dør paa Stedet. Om dens forunderlige Kraft og

og Virkninger, samt Maaden at forvare den paa, fortæller en stor Dæl Urimeligheder af samme Stof, som om Lausnar-Stein, Flagermusen, Gagaten og flere andre saakaldede Natur og Ginstene. 2. Thyrnir, menes af E. Olafs. at være Berberis vulgaris Linn. 3. Thyrnir, en mindre Tornart. 4. Hundadepla. 5. Rauddepla. 6. Flaga-Soley. 7. Uræftar-Soley. 8. Hundasura. 9. Lø-Puntr. 10. Kol-Puntr. 11. Snappa-Puntr. 12. Odda-Puntr. 13. Burkr. 14. Urdarburstr. 15. Skari-Fifell. 16. Hollta-Fifell. 17. Alada. 18. Lodpunga eller Madflagraß. 19. Betrar-Rvidi; dette er en Græsart, som vører paa Steder, der næsten altid ligge under Vand; man troer, at naar denne grønnes og friskes op om Easterhesten, skal paafølgende Vinter blive meget haard. 20. Hun-angß-Kolla. 21. Sætu-Koppar. 22. Fenix-Urt. 23. Felix-Urt. 24. Hørbruda. 25. Betrar-Laukr. 26. Eggia-Siodr. 27. Svina-Kampr. 28. Ball-demarsurt. 29. Etnu-Lagar. 30. Balla-Siodr. 31. Skogar-Nyva. 32. Geir-Laukr, siges at fordrive Muus af Huset. 33. Lun-blada-Pang.

Om Haver.

Disse have endnu ikke faaet den Fremgang paa Nord- og mindre paa Østerlandet, som efter Beretning paa Sønder- og Vesterlandet. Saavidt jeg reiste i Strandespyssel forekom mig ingen. I Hunevatns-Spyssel findes

findes ved Hjaltebakke en liden Have, hvori vorte nogle Ræper. Ved Thingøre-Kloster laae en stor og vel anlagt Have Vesten for Kloster-Bygningen, anlagt af Ensselmannd Biarni Halldorson, men Haven saavel som andet, dette Kloster tilhørende, laae ganske udhyret og forfaldet. Forunderligt er det, at dette Sted, som var det smukkeste, jeg traf paa hele Reisen, og som, efter alles eenstemmige Beretning, har næsten alle de Herligheder, man finder ved noget Sted i Island, dog ikke besiddes af en duelig Mand, der kunde benytte sig af dets Herligheder; thi da jeg reiste der i Aaret 1780 havde en fattig Bonde det, som stod under en andens Opsigt, og som han maatte svare Afgiften til. Ved Handelsteden Skagestrand havde Kiebsmanden en liden Have, hvori vel fandtes de fleste almindelige Kieffenurter, men da den baade havde en slet Jord, og tillige laae saa nær Stranden at Søe-Vand i Stormveir røg over den, vorte det og kuns maaedelig i den. Siden skal han have anlagt en større paa en Slette oven for Pakhusene. Paa Gaarden Siafarborg i Skagefiorden hos Mr. Peder, traf jeg tvende ikke store, thi Stedet tillod det ikke, men godt indhegnede og vel røgtede Haver. I disse vorte meget godt grøn Kaal, Ræper og Kaalrabi. Manden viiste en særdeles Lust til Havevæsenet, hvorfor jeg overlod ham endeel Frøe af andre Havevæxter, som jeg i den Henseende havde taget med mig fra Kiøbenhavn. Ensselmannden Hr. Scheving havde og en smuk Have, hvor Kaal vorte meget godt. Simon Bech a Bakke i Sefjords Distrikt havde trende smaae Haver omkring Husene, hvor Kaalen ligeledes stod meget godt, Manden er velhavende, og har opholdt sig længe i Dannemark. Ved

Desfiords Handelsted traf jeg til min største Forundring i Kiebmænd Lynges Haver ikke allene de fleste Kieffen, Haveærter næsten saa store som i Dannemark, uagtet Sommeren havde været baade kold og fald, men og en stor Deel af de Blomstre, som dyrkes i Hyst:Qvarterer, saasom Cheiranthus Cheiri, Gyldenløf; Nigella Damascena, Jomfruen i det Grønne; Lupinusluteus, gule Lupiner; Reseda, Scrophularia, Malva, Lathyrus og en Deel andre Diadelphister. Aaret tilforn 1779 havde han en moeden Pære i samme Hauge; men dette Træ saavel som flere han havde bragt med sig fra Dannemark, ere Tid efter anden udgaaene, tildeels af Mangel paa Indsigt at behandle dem om Vinteren, tildeels af uventet Banzhæld. Førend jeg reiste derfra midt i Junio 1781 var alting kommen saa høit over Jorden, at man endog kunde spise af de første, saasom Radiser, Karse og Lakstuer eller Salat. Her have Indbyggerne i dette Distrikt eiensynlige Beviser, saa ofte de søge Handelstedet, paa at Haveærter kunne ligesaa let dyrkes paa Nordlandet som flere Steder. En af disse Haver er anlagt ligesaa Krambod:Vinduerne, og langs med Slagterhuset inde paa Pladsen, hvor alle og enhver, som vil ind i Kramboden, kan nøie betragte den. Jeg mærkede, at endeel med Fornøielse beundrede især Karsebedet, hvilket var saaet saaledes, at det første det kom over Jorden forestillede det indelig Kongens Navn med Kro:ne over; under neden stod Datum, da det var saaet, og Aarstallet, og endelig nederst, de første Bogstaver af Kiebmændens Navn C. F. L. Her foruden havde ogsaa Under-Kiebmænd og Assistenten hver en Have, hvori ligeledes saaes de almindelige Kieffenurter, skient

ikke

ikke bragte til den Vært, som paa det første Sted, der laae i Skiul for nordlige og østlige Vinde; Jorden i de første var og tagen af en gammel Søide-Rett og Gaare-Fold, og derforuden giødet med Heste-Møg, som her haves nok af, saavelsom ved de andre Handelssteder; thi de Handlende reise nu meget oftere end før, og have mange Heste med sig til Handelsstederne; man bør derfor ikke vente, at alle skulde drive det saavidt som Hr. Lynge, der har alle de Fordele, der kunde udgiøre en god Have. Sniffelmanden Hr. Jacobsen paa Espehol havde ligeledes en god og vel anlagt Have senden for sine Huse; ligeledes Præsten Hr. Thomas Skulesen paa Saurbø, der, foruden en smuk Have, havde tillige indhegnet Taget af et Fæhuus, hvorpaa han havde lagt et tynd Lag god Vært-Jord, og besaaet samme med Plante-Frøe. Varmen af Creaturene trængte igiennem og drev Planterne ligesom i en anden Drive-Bænk, hvorved han altid kan have Planter noget før end andre, der saae dem i Havebedene. Ved Gaarden Nup ved Laxaae var og en net Have, hvor Kaal og Røer vorte fortræffelig; Manden havde i mange Aar opholdt sig i Dannemark. Kiebmanden Hr. Heier havde ligeledes ved Handelsstedet tvende store Haver; i den ene havde han Kieffen-Værter, som tegnede sig meget godt; men i den anden, som nylig var optagen, var saaet Rug, Byg og Havre, som lode ikke til at komme nogen Bei. Marsagen var, at Jorden var af den saakaldte Holte-Jord, der almindelig er meget mager og ufrugtbar, med mindre den giødes des stærkere, hvilket og tydelig saaes her; thi paa de Steder, hvor Giødselen var tyk, der var Straaet temmelig stort; men tværtimod, hvor liden eller ingen Giødsel var

var kommet, laae Jorden ganske bar. Under Kiebmansden havde ligeledes en stor og veldyrket Have, og derforuden en liden Lysthave ved Enden af sit Huus. Ved Bapnesfjord havde Kiebmand Krabbe anlagt en meget stor og smuk Have, hvori der vorede fortræffelig godt; thi allerede midt i August vare der hvide Roer, som veiede $1\frac{1}{2}$ Pund. Kiebmand Lidou og Hansen havde ligeledes nogle smaae Haver ved Rødesfiords Handelsted; hos den sidste var Værten meget god.

Bed Verufiords Handelsted var vel en stor Have, men da den baade var anlagt paa et heit Sted, og Jorden meget tynd, oven paa Gruus og Klipper, var der ikke meget fremkommet. Ufgangne Syffelmand Isfiords Enke i Eskefjorden havde en stor og velregtet Have, hvori baade Kaal og Roer stode meget godt, og endelig hos Præsten Hr. Erik a Hof i Alstefjorden var ligeledes en net og velregtet Have, hvori Sennep vorte godt, foruden Kaal og Roer.

Heraf sees, at de største Hindringer, som kunde standse Havers Anlæggelse, nemlig Uvidenhed om at anlægge dem, og Fordomme, at intet her kan vore, ere ryddede her af Veien; thi foruden de trykte Anviisninger om hele Omgangsmaaden, som ere i de fleste Hænder, kunne de ved Handelstederne hos de fleste Syffelmand, og en Deel Præster, tydelig see Mueligheden, og om de vilde, Fordelen af Haver; men her mangler endnu noget, som skulde bringe dem til at lægge Haanden paa Verket, nemlig, først Smaggen eller Lyst at spise disse Værter; thi dette fattes

Mængden endnu, som anseer alle Havevæxter for Græs, og for det andet Kundskab om Maaderne, de laves paa til Spiisning. En liden Kogebog, trykt i Landets Sprog, vilde derfor maaſkee nu blive lige ſaa nødvendig, ſom Anviisning til Havedyrkningen tilſorn. Dog vil denne neppe kunne gjøre det allene; thi de gamle ville nødig forandre deres Diæt eller Kiøkkensfeddel, og de yngre, ſom opvære hos dem, maae rette ſig efter de Gamle med at ſpiſe hvad diſſe ſpiſe. Den viſſeſte Maade derfor, at ſaae Kaal-Spiisningen indført, blev vel denne, at der jævnlig kom nogle unge Fruentimre til Dannemark, og til de i Landet boeſiddende danſke Familier at tiene; her nødtes de baade til at ſaae Smag og Lyſt, og tillige lærte at lave det paa de Maader, ſom paa andre Steder ere brugelige, hvilket de ſikkert ſiden vilde indføre i deres egen Huusholdning, naar de bleve giſte; thi den Føde, man vænnes til i Ungdommen, bliver aldrig uſmagelig ſiden. Med Mandſ-Perſonerne lader det ſig ikke ſaa let gjøre; thi lad dem end have været længe udaf Landet, og fundet god Smag heri, og lad dem have lært at lave det godt, de vil dog ikke, uden med en Slags Tvang og Uvillie, ſaae deres Koner og Tienestefolk at følge ſig; hvorover de tilſidſt blive kiedede heraf, og maae blive ved det Gamle.

Sommeren er, ſom bekiendt, kort, og Vinteren indfinder ſig almindelig forſt i September, ſkønt der ofte ſiden i Eſteraaret indfalder atter mildt Veir; et par Dages vedholdende Storm og Sneee kan doganſke fordærve og afbrække den til Vinteren beſtemte Kaal, om den endnu ſtaaer adſpredt i Bedene. Det bliver derfor

derfor en Hovedsag, at faae den vel forvaret i Tide, og hertil ere adskillige Maader brugte. Kiebsmanden Hr. Lynge nedsaltede sin i Tønder. Sandt er det, at denne Maade er meget sikker; men først taber Kaalen meget herved i Smagen, og alle Støffene, hvis Marv er det behageligste af Planten, maae bortkastes; derved tabes tillige al den Spirekaal, som følgende Sommer kunde benyttes længe, førend den saaede har faaet sin Væxt; og for det andet er det ikke alle Fattiges Leilighed, at kiese og flytte fra Handelstedet Justager, og det meget Salt, hertil udfordres. Den anden Maade, som langt fra ikke er bekostelig, og bruges meest i Dannemark, er at flytte alle Planterne, og sætte dem vel dybt og tæt ved hverandre om Høsten i en Krog eller Hjørne af Haven i Læe for skarpe Vinde, hvilket Assistenten Hansen ved Desford havde gjort, og endda, uagtet han tillige havde sat som et Skuur med Tag derved, havde dog Vind og Snee saaledes trængt ind paa Kaalen, at den tidlig om Vinteren raadnede op. Den tredje Maade, hvilken Hr. Lynge havde brugt til nogle faa Planter, er den bedste, hvor den kan have, nemlig at omplante dem i Kasser eller inde paa Gulvet i Huse, som ere opbyggede af Grønsvær med tykke Vegge, saa Frostens ikke saa let kan trænge ind; her holder den sig bestandig frisk, og er velsmagende. Den 4de, som skal være meget sikker og uden Bekostning, er at tage Planterne hele op, og binde dem under Loftet eller Taget med Roden vendt opad, inde i Huse, hvor Luften er frisk. Præsten Hr. Thomas Skulesen paa Saurbø forsikrede mig, at han paa denne Maade havde bevareret sin Kaal frisk hele Vinteren lige til Paaske. Den

femte Maade, som jeg hørte af en Skipper fra Holsteen, der besøilede Østfjords Havn om Foraaret, er at tørre Bladene om Høsten, siden hakke dem fine, og forvare dem vel tilbundne i Glasfe eller Leerkar. Paa Reisen havde han ofte lavet den, og forsikrede, at den smagde ligesaa godt, som om den nyelig var tagen af Haven. Denne Maade var ikke at foragte, om man var vis paa at faae den tørret i Island, hvor Veiret ofte om Høsten falder raat og ustadigt.

Roer, saavel hvide som gule, forvares lettelig om Vinteren enten i Sand eller i Aske, paa Steder, hvor hverken Varme eller for stærk Frost kan komme til dem. Om de sidste, nemlig gule Rødderne, troer man i Island, at de ikke kunne komme til nogen betydelig Væxt, da saa mange have gjort forgieves Forsøg dermed. Samme Klage hørte man længe i Færøe, og man syntes, efter saa mange mislingede Forsøg, at være vis om Sagens Rigtighed, indtil afdøde Landchirurgus Schrøder viiste Mueligheden i at faae dem der næsten lige saa store som i Dannemark. Feilen var tilforn denne, at man havde ikke saaet dem førend de andre Havevæxter sidst i Maio, og før kan man ikke vente at faae nogen Nytte af de Planter, som høre til Linn. Tetradymania, det er: Kaal- Røe- og Røddike- Arterne, der komme op om en kort Tid, om mildt Veir indfalder, men døe bort igien, om stærk Nattefrost og stormende Veir, som ofte skeer, træffer ind, medens de ere spæde og nyelig opkomne, hvorover man maae faae dem om igien. Men langt anderledes forholder det sig med gule Rødder, og de fleste andre Havevæxter

ter, som i Linn. Systema kaldes Flores umbellati, og af andre Parasolblomstre, hvoraf almindelig dyrkes *Apium Petroselinum* og *A. graveolens* (Petersillie og Sillerie), *Scandix odorata* (Kiervel), *Pastinaca sativa* (Pastinakker), *Anethum graveolens* (Dild) og flere. Disse ligge almindelig fire Uger i Jorden, og ofte sex, om koldt Veir indfalder, tage heller ikke lettelig Skade, om nogen Frost kommer paa, medens de ere spæde. Formældte Chirurgus Schrøder saae derfor sit gule Røe-Græs nogle Dage før den sidste Juldmaane i April. Det er bekjendt, at mange ere af samme Mening som han var; at man bør saae det, som skal vore godt under Jorden: Røer før Juldmaane, eller medens den tiltager, og det, som vorer over Jorden, eller Planterne selv, i aftagende Maane. Adskillige gange har jeg selv forsøgt det i en liden Have, mine Forældre tilhørende, og befundet det rigtig.

Mange, ja de fleste Aaringer, er vel Jorden i Island ved ovenmældte Tid endnu bunden med Frost, saa den ikke kan arbeides, men dette kan i visse Maader afhielpes ved at mulde Stedet, man vil besaae, det er, overstrøe det med tynd sort Muld, hvorved Sneen strax optøer, og Solen des stærkere kan virke derpaa. Ligeledes vindes meget af Tiden, om man forud bløder Græet, eller, som det kaldes, sætter det i Støb. Naar dette tillige med andet iagttages, tør jeg nogenledes med Sikkerhed fastsætte, at gule Rødder kunne, lige saavel som de andre Havevæxter, bringes til en anseelig Størrelse i Island. Hvad betydelig Nytte disse Rødder giøre i Kiøkkenet, er noksom

bekjendt. De ere ikke allene sunde, men kunne tillige forsøge og giøre velsmagende en stor Deel af vor Spise, hvorved meget spares af Kød og Korn. I Færøe besaaede formældte Chirurgus Schrøder, en fed Schlesier, der fra sit Fædreland af kiendte denne Værtes udbredte Nytte, aarlig det halve af sin Have dermed; med Planten selv fodrede han sin Koe langt ud paa Høsten, og om Vinteren fik den tillige med Høe de Kødder, som kunde spares fra Kiøkkenet; ved dette Foder blev den ikke allene vel fedet, men gav tillige baade megen og god Mælk derefter. I England dyrkes gule Kødder frem for andre Kødder til Foder, ikke allene til Horn-Øvæget og Fieder Creature, men endog til Heste, Sviin og Hunde, som alle æde dem meget gierne, og fødes vel derved. Man vinder og meget i Hensigt til Jorden; thi da disse vore som en Conus eller Cylinder, indtage de saa meget mindre Land end de hvide flade Koer. I Gentlemanns Magazine 1764 berettes, at en Acre i England med dem ret dyrket fedder flere Faar og Horn-Øvæg, end tre acres med Turneps (Koer),

Iblandt de Haveværter, som let kunde, og dersfor burde dyrkes i Island, fortienet sandelig Peberroden, Linn. cochlearia armoracea, ikke det sidste Sted. Saavidt jeg reiste og spurgte mig for, er den endnu saa godt som ubekjendt, og forskrives af somme danske Familier fra Kiøbenhavn, hvor den let paa Weien kan fordærves, om den ikke vel er indpakket. Ingen af vore nyttige Værter lader sig lettere forplante end denne, naar man udseger for den en beqvem Jord og Plads;

Plads; almindelig sættes den for sig selv i det Hjørne eller Krog af Haven, hvor Jorden er blandet, løs og ikke alt for fugtig. Paa Færøerne har jeg seet den ved nogle Bøndergaarde at vore snart som Ukrud i Bakker uden for Husene, hvor deres Afke, Feieskarn og andet bliver udkastet; den formerer sig meget villig; thi man behøver ikkun at affkiere de smalle Ender fra Roden, og omplante dem, som strax skøde igien. I Kiøkkenet laves den finreven med Eddike eller Mælk, og spises tillige med Kiød, og fornemmelig fede Fiske, da den som et opløsende Middel, og tillige drivende, hjælper meget til at fordøie den fede Spise, fornemmelig Helleflyndre, hvis Hoved og Finner ere ikke andet end Fit. Den anden Art af Cochlearia 3: Skeurten, bliver af alle antaget som et med de bedste Middeler imod Skierbug; rimelig tør man slutte, at denne Art af samme Slag har og samme Virkning. Som Lægemiddel viser den sig i adskillige Sygdomme, saasom Vattersot, Orme i Mægen, ved Nyrenes og Uringangernes Forstoppelse; jeg har endog seet den efter en kort Tid at have hjulpet en gammel Søemand, der, efter at han holdt op at fare til Søes, fik meget tykke Been; den skieres i smaae Stykker, og kommes i en Flaske, hvorpaa slaæes Viin eller Eddike, blandet med Vand, som efter at det har staaet nogen Tid derpaa, drikkes et par gange om Dagen. Udbøndig bruges den reven, som et Trækmiddel, paa Arme og Been, for at trække Blodet, Gift og deslige fra Hovedet og andre Dele. Spises for meget af den, troer man, at den skal forårsage Hovedpine og svække Vinene.

Potatos traf jeg allene hos Riebmænd Lyng; Sommeren havde været kort og kold, og Jorden i Haven, der ligger norden for Husene, lod til at være vel fugtig og suur, hvorover de vare meget smaae, og næsten giennemtrukne med Vand; men denne saabel som andre Bærter, tør man ikke tvivle paa, vil give sine Dyrkere den visse Fordeel, naar bequemme Steder udvælges, og Jorden behandles som den bør.

Hør, veed man af de giorte Forsøg, kan meget godt vore i Vandet; den Siberiske skulde man sikrere lægge sig efter, siden den er ligesaa god som hiin, og har dette forud, at den ikke saa let beskadiges ved Uveir; Til dennes Dyrkning burde man just opmuntre Mængden, da de danske Bøvestole, og Lyst at bruge dem frem for hine gamle Opstandervæve, begynder at blive almindelig; Allene i Østfold vare trende af disse allerede indførte; Herrens Dyrkning vilde derfor være meget nyttig. Men hvad er Aarsagen at denne Dyrkning ikke faaer Fremgang saavelsom andre nyttige Bærter? Sandelig ikke Jordarten; thi den gives saa god i Island som andre Steder, og om man ikke allevegne har den bedste Bærtjord, kan den dog let bringes dertil, ved Blanding af de enkelte Arter, som almindelig ere at finde allevegne; heller ikke bør man sætte Skylden paa Climatet; thi Erfarenhed og enkelte Forsøg, samt de mange vildvorende Bærters Blomstres Tid (*Calendarium Floræ*), lære det imodsatte. Feilen ligger uimodsigelig i Mangel af indhegnede Steder; thi i en vild Mark, hvor Køer, Gaar og Heste have sin Frihed, kan og bør ikke tænkes paa Bærters Dyrkning.

ning. Dette har den vise og naadige Regiering længe forudseet, hvorfor den og ved en Forordning har besatlet, at hver Bønde og Jordeier aarlig skulde opsætte nogle Favnne Gierder omkring sit Tuun. At denne Forordning er bleven forkyndet, saae jeg allevegne Prøver paa; thi ved hver Gaard var et Stykke af 12 til 20 Favnne Gierder opsat det første Aar, men derved er det blevet, nogle faa Steder undtagne. Man seer altsaa, at Jorddyrkningen paa disse Steder er endnu i sin spædste Barndom, og saaledes vil den blive, saa længe Indhegningerne fattes; thi uden dette er al Glid forgieves, og Arbeidet begyndt bag fra.

I Foraaret 1781 overtalede Kiebsmanden Hr. Lynge alle de Bønder, som boe fra Handelsstedet af og noget opad Østfjorden, at gjøre et lidet Forsøg med at saae Byg, hvortil han selv skienkede dem Udsæden. Nødig vilde de nægte ham det uden Aarsag, og den første blev da denne, at de ikke forstode at udvælge bekvemme Steder hertil; dette paatog vi os begge en Dag ved at ride omkring i Tunene, og udvise dem de Steder, vi syntes bekvemmeste. Den anden Indvending var endnu sværere, at Stedet burde indhegnes, og dette kunde ikke skee uden meget Arbeide, og ved at asgrave Grønsbøren af Tunet, hvorved meget Græs tabtes; dette kunde ikke nægtes, og af denne Aarsag efterlod nogle det. Paa Gaardene Naust, Kiarna, Hvamme og Kristsnæs havde de gjort det endog med Glid. Det blev ikke saaet førend mod Enden af Maio; men stod dog heit over Jorden, og tegnede sig meget godt midt i Junio, da jeg forlod Østfjord. Hr. Lynge

K 5

havde

havde selv Aaret tilforn saaet noget tætt ved Handelsstrædet, som just ikke var blevet saa kiernesfuldt og moedent som i Danmark, men nok saa godt som det Færøeske, naagtet den Sommer havde været den fletteste. Dette berettes her, ikke som det eneste Beviis paa, at Byg kan vore i Landet; thi det er allerede ved saa mange Leiligheder, og af saa mange Grunde beviisligh, at ingen fornuftig tvivler derpaa. Besynderligt er det da, at det ikke kan komme i Drift. Christiani II. Dronning, da hun vilde have Amager dyrket med Hævedærter, leiede ikke paa nogle Aar for Betalning Hollændere, men gav dem Landet paa gode Billaar, til at gjøre sig det saa nyttigt som de kunde, og de gode Følger, dette havde, seer man endnu daglig i Ribe-benhavn. Denne Maade troer jeg ogsaa vilde blive den sikreste, ja maaskee den eneste, hvorved Korn og anden Vøl kunde komme i Gang i Island. Leie-Evenden kan man let forestille sig, paa et fremmed og for ham ubehageligt Sted, gjør net op saa meget, at man ikke skal klage over Arbeidet; for Resten længes han allene efter, at den afkorderede Tid maae udløbe, paa det han med sin Løn kan komme hjem igien. Laugmanden E. Olaffen, hvis Lærdom, Indsigter og Kiærlighed til Fædrelandet ere noksom bekiendte, synes just at have været af denne Mening, da han i sin og B. Paussens Reisebeskr. 958 siger: "Vi ere altsaa visse paa, at om man havde ladet komme til Island nogle Bønder fra Færøe, skulde man have saaet dersfra ganske andre Tidender, nemlig at Sæden vorede der godt.,, Sandelig, hans Sætning var den visseste.

Lad end Maaden være besværlig, den er dog langt fra ikke saa svær, som en forestiller sig den, der allene kiender de danske Spader fra Jsenbodene, og den islandske Pal; med disse tilstaaer jeg et Menneske kunde slæbe sig ihjel, og dog lidet Arbeide være giort paa de haarde og faste Tune, eller seie og bløde Enge. Man siger i Ordsproget: Bærkvæiet gier det halve Arbeide. Dette har just Sted der; thi den Færøske Spade er en Original i sit Slag, og i en arbeidsom og tilvandt Haand gier den det, som ingen troer, uden at have seet det. Jeg kiender en Bonde paa Færøerne, der sidder selv 10. i Huset, hvoraf kun 4. ere arbeidsføre; ved diffes Arbeide med Spaden avler han saa meget Byg, at han aldrig, de fletteste Aar undtagne, behøver at købe det mindste ved Handelen; tværtimod i gode Aaringer sælger og bortgiver til Gatti. 2 til 3 Tønder af sin egen Avl, og daglig bruges til Frokost Brød heraf, og om Aftenen enten Gred eller Meelsuppe, baade for ham og Folkene. En saadan Bonde fra Færøerne, om han kom did paa gode Vilkaar, det er, blev noget understøttet i de første Aaringer, vilde strax indhegne sit Tuun, i det mindste saa at det var frit for Kæer og Heste; dernæst vilde han opsøge sig Tørmoser, for ikke, efter den nu brugelige Høekonomie, at brænde Giødsfelen i Steden for Tørv; tværtimod vilde han aarlig, saavidt Giødsfelen kunde tilstrække, og hans Kræfter tillode det, omvælte, flette og besaae noget af Tunet. Den Fordeel, han havde af Kornet, var af ringe Betydning imod det overflødige Græs, han i nogle Aar derefter vilde høste af samme Jord, og derved kunde føde langt flere Creature om Vinteren, end nu

flær

ſkeer almindelig i Island. Enhver, der kiender noget til Landet, veed, at enhver Bonde, i det mindſte Mængden, har ſaa meget Land, at han om Sommeren kan paa Græs fede mange gange flere Creature end om Vinteren. Det er og derfor de lade Heſtene formere ſig ſaa meget de kan, da de, om de holde Vinteren ud paa Marken, ſtrax om Sommeren finde ſaa meget Græs for ſig, at de i en meget kort Tid blive fede og ſtarke til at bære Byrder. Den Mængde, man finder i Udmarkene af den ſaakaldede Sina, det er Græs, ſom ſtaaer for- tørreret og uddøet Aar fra Aar, og overlæder Marken, vidner og tydelig om det ulige Forhold, der er imellem Græsſet og Creaturene.

Hofi i Alftefiorden, mig tvende Stykker af en melles-
 hvid Marmor. Den er i Brudet tæt, gnistrende og
 lidet spatagtig. Begge disse Stykker vare fundne ved
 Hofsfell i Skastefells-Eyssel, nedførte fra Fjeldet ved
 en Aae, og ham tilsendte dersfra, uden videre Efterret-
 ning om Stedet, de vare udfaldne af, eller i hvilken
 Mængde de kunde findes. I Desfiord hos Præsten
 Hr. Joen a Grund saae jeg en flæben firkantet hvid
 Marmorplade, 10 Tom. i Kvadrat. Samme Plade
 hørte til Alteret i Kloster-Kirken paa Munketveraae, og
 var en af de Gamles Altaria portatilia eller Oscula
 pacis, paa Islandsk *Pax-Spiald*. Hvortil disse
 have været brugte i de Katholske Tider, beretter Hr.
 Strøm i sin Sendm. Beskr. 2. D. pag. 26; mueligt
 at den er ført derhen fra andre Steder, og ligesaa muel-
 ligt, at den er indenlandsk.

Ved Husevig overslod en mig et Stykke af hvid
 Marmor, som var fundet i Stranden. Det var af
 Sterrelse som et Hønsæg, havde hist og her nogle
 fulsorte Streger eller Linier, der sadde paa langs og
 tværts uden nogen Orden paa Overfladen, hvorved der
 forestilles adskillige Figurer, ikke ulige de Gamles Ru-
 ner eller Chinesiske Charakterer; disse Streger ere tynde
 Plader, som gaae paa Kant ind i Stenen, haarde, saa
 de villig give Ild imod Staalet, og staae sig nogenles-
 des imod Filen. Under Forstørrelses-Glasset sees tydes-
 lig, at de ere sammensatte af parallelsamlede Traade,
 og blive derfor formodentlig Schirla filamentosa
 (see Straalig Skjort. Brün. Mineral. pag. 66. 4.).
 Den afvejlende Blanding og Sammenkomst af disse
 sorte Streger i den hvide Marmor vilde, om man
 fandt

findt store Stykker heraf, ikke blive mindre rar i Plader til Zirater, end de hidtil bekendte Marmorarter fra Italien. Almuen, som har den Indbildning, at de Stene, som vise noget usædvanligt hos sig, have tillige nogle usædvanlige Egenskaber, hvorfor de og nøie forvares, kalder dem Natur- eller Gimsstene. Heriblandt haver vist denne den første Rang. Dens Sielendhed gjør, at Eieren nødig skiller sig af med den. Jeg haver derfor ladet den tegne og stikke paa Tab. VI. c.

2. *Calcareus Spathum*, Kalkspat. Af disse Arter er formodentlig den saakaldede dobbelte Spat (*Spathum objecta duplicans*), meest betydelig i Island. Den findes, som allerede er bekendt, ved Rødefjord i et saakaldet Gil, mellem Handelsteden og Gaarden Helgestad. Udskillige, som tilforn havde brækket Stykker udaf Laget, have ikke villet have den Umage og Omkostning at blotte det ovenfra, men arbejdet sig ind paa Siden, hvor de saae det tykkeste og klareste, hvorefter de og have klaget, at de ikke have kunnet faae noget betydelig stort Stykke ud; jeg nedtes da, siden mig af den Kongelige Porcelains-Fabrikkes Direction var befaleet at frembringe nogle Lønder med klare og rene Stykker, selv femte i to Dage at arbejde den Jord og Gruus bort, som laae oven paa; Laget stak endnu dybere ind i Bakken, skient jeg alt havde ladet grave 6 Alne. Dets Brede var 7 Alne, hvoraf omtrent 4 fra den øverste Side mod Fjeldet vare meget flattere; men de trende ved den nedre Side mod Søen mellesfarvede, løse og fulde af Sprækker. Lagets Tykkelse, saavidt man kan see, er $3\frac{1}{2}$ Alen, men hvor dybt den
 stikker

stikker ned efter, var ikke mueligt at undersøge, uden ved meget Arbeide og Omkostning; thi Grunden ved Siden bestaaer af haarde og faste Trapstene. Golt vare desuden den Tid ikke at faae til Arbeide, omendstiont man bød dem dobbelt Dagløn; thi en stor Deel af Græsset var endnu ikke slaaet, og Fiorden vrimlede fuld af smaa Torst og Kuller. Da jeg saaledes havde blottet det Øverste af Laget, saaes, at det slet ikke bestaaer af et heelt kompakt Stykke, men af mange, hvoraf et hvert har sin egen Figur, men alle i Crystallinske Forme, liggende tæt ved og paa hverandre, saa det ikke er mueligt at faae et Stykke heelt op, med mindre man først brækker dem, som ligge ved Siderne. Alle have paa nogle af Siderne Zeolit-Krystaller, som enten sidde tæt ved hverandre, ere sammenhængende ved Roden, og ganske beklæde Spaten, eller og man seer kun enkelte Krystaller hist og her, som med Roden ere hæstede dybt ind i Spaten. Imellem Stykkerne findes en meget fin og feed Lysebrun Leer, der ikke lettelig opløses i Vand; denne gjør den største Hindring, at man ikke kan see hvilke Stykker der ere de klareste, ikke heller hvor store de ere, eller hvor de støde sammen med de omkring liggende, hvorover man let beskadiger Stykker, som om de kom hele ud, vilde blevet kostbare Kabinetstykker. Alt der gives Stykker imellem, som ere Vandklare, og som vise alt dobbelt, som sees der igiennem, samt at den, hvor smaat den brækkes, beholder altid den rhomboidalske Form, er noksom bekendt. Stedet ligger omtrent $\frac{1}{8}$ Mil fra Handelsstedet, og endnu kortere fra Seen; alisaa liden Bekostning med Transporten, om den skulde nogensinde udbrydes til et eller andet nyttigt Brug. Indbyggerne, der saavel

her

her som paa de fleste Steder i Landet, bygge sine Huse af Grønsvær, hvorved Tid efter anden betydelige Stykker Land blive blottede for Græs, helst ved Gaardene (thi de tage det nærmeste), kunde, naar de brændte denne Spat, som giver en ypperlig Kalk, opføre grundmurede Huse. Stene af Naturen dannede til dette Brug, træffes mange Steder i hele Mule-Ehssell, saavelsom de saakaldte Kiempemure, der bestaae af smaae fladsidede Stykker, som lettelig brækkes ud med en Jernstang. Basalter, Trap og flere Bergarter ligesaa bekvemme hertil ere ikke usædvanlige. Til Spatens Udbrydning blev vel bekvemmest flade Jernkiler, som med Møkkere kunde drives under og imellem Stykkerne, naar man først havde Laget ovenfra blottet, som lettest skeer ved Leerhakker og Spader.

Nogle Dage før min Reise fra Landet, bragte en Bonde mig til Verusfjords Handelsted et temmelig klart Stykke, omtrent paa fire Pund af denne dobbelte Spat; han kaldte det Silfur-Berg, og spurgte, hvor meget Sølv jeg meente det kunde indeholde. Stedet, hvor det var fundet, kunde, eller maaskee vilde han ikke sige; thi han foregav, at en Dreng havde bragt ham det, som skulde have fundet det i en Fjeld-Ussak (Hammer) inde ved Alftefjorden. Siden har en, som selv har søgt om Stenen og Stedet, berettet mig, at den findes i en Fjeldside inden for Meltrakkans, ved et Sted, som kaldes Mule. Han sagde tillige, at det ikkun var en liden Klump, som sad i Sandstene, omtrent som hiin under Lindesdal, hvoraf sees et Stykke paa det Kongelige Kunstkammer.

Enkelt Kalkspat er meget almindeligt; thi næsten alle vegne, hvor man finder andre Stene krystalliserede, som: Zeoliter, Kvartser og Kalcedoner, der blander denne sig imellem paa adskillige Maader, og under adskillige Figurer. Undertiden ligger den næst Bergarten, og er overtrukken med smaae sekskantede spidse Kvarts-Krystaller, hvilke den hist og her har ligesom arbeidet sig igiennem, og ligger i smaae Druser enten bar, eller atter overtrukken med en glat og klar Skorpe af Kvarts. Paa andre Stykker træffes den overklædt med en tynd hvid Kalcedon-Skorpe, som imellem bliver afbrækket af Tærningdannede Krystaller med mange ulige Sider (Polygoner), og af ulige Størrelse, siddende saa tæt paa hverandre, at nogle af Siderne blive skjulte eller fladtrykte. Paa et Stykke, hvis Fod var en rød Jaspis, var først et Lag af melleghvid Kalcedon, og atter paa dette en tynd Skorpe med smaae Kvarts-Krystaller; herovenpaa havde en grønagtig Kalkspat ansat sig med ordentlige firkantede Kolonner, større og mindre, adskilte fra hverandre. Oven paa disse, hvilket var det artigste, sadde nogle Zeolit-Krystaller, som vare spidse, næsten vandklare, og pyramidalske. Paa nogle Kvarts-Druser har jeg truffet den næsten giennemsigtig, krystalliseret i sekskantede Prismen, som paa Enderne vare tildeels pyramidalske, tildeels stumpede, meest lige de saakaldede Svinetænder.

Ovenstaaende Forandringer af Kalkspat ere fundne ved og imellem Røde- og Berusfiord. Det meste af Sysselet, og helst de Strækninger, som udgjøre Østfiordene, bestaaer af Glus-Bierge, hvis Lage ere meget forskellige; mellem disse gives nogle, som oftest de næ-

derste,

derste, bestaaende af Moberg og Leerberg; her træffes jævnlig smukke KrySTALLISATIONER saavel af Kalkagtige som Flintagtige og Zeolitagtige Steenarter.

Førend jeg forlader denne Steenart, maae jeg tillige berette, at jeg paa min Reise til Reykium i Skagafjorden, hvorfra mig var befaleet at give Efterretning om, og til en Prøve at hiemsende toende Tønder af de saakaldede Kugel-Kalcedoner, som falde ofte i Mængde opslagne af Havet i Bierhøllevejen, reed op til det Sted, hvor Kammer-Sekret. Olavius har udbrækket et Stykke af Kalk-Spat, som veier 11 Lpd., og er anseet for værdigt til at indlemmes i Natur-Samlingerne paa det Kongelige Kunstkammer; men i Steden for at finde et stort Lag, hvorefter jeg havde gjort mig Haab, var her nu intet meer tilbage. Stedet, hvor det havde siddet, var en liden Kløft eller Huling i Bierget; jeg besaae nogle smaae luse Stykker, som laae hist og her langs ned af Fjeldsiden, fandt dem alle dunkle og overalt fulde af Sprækker. Saavidt jeg kunde see omkring i Fjeldsiden, var intet Spor til mere af denne Spat paa noget Sted. I Hallbjørnesteade-Kamb, kort fra Husevig, findes en Mængde Skæl-fiske, hvis Dyr ere krySTALLISEREDe i en Mælvinklet Tærning-Spat, i somme brunn, i andre hvid, eftersom Dyrene have været fede og mavre, den Tid de ere blevene oplastede.

3. *Calcareus suillus*, Stinkende Kalksteen eller Svinsteen, Kal af Studioso Thoroddi, efter hans eget Sigende, være funden udi Hægrenæs i Skagafjorden.

Ved Fjeldet Høig, hvoraf det underliggende Drøse mellem Bapnesfjord og Husevig har faaet sit Navn Høigs-Drøse, sees adskillige store Bakker og Høie, bestaaende af en hvid Kalkjord, en graa Leer og smaae klare Kvartskorne, hvilke ere jævnt sammenblandede, og saavidt tilsammen bagede, at de i Fasthed ligne en løs Sandsteen; dog var den paa visse Steder næsten opløst, og laa som Sand; den bruser stærk med Syre. Hvis denne Blanding laa nærmere ved Haanden, troer jeg sikkert, at den, om den blev fiintslagen og godt æltet, skulde blive ret ypperlig, saavel at mure som siden at spække med; ikke at tale om hvad Nytte den gjorde, om den blev blandet i en saur og kold Jord, man vilde besaae.

4. Magnesia alba, Magnesie, er funden ved Hverene (see E. Dlafs. 923).

5. Gypsum Farinaceum, Gipsmeel, findes oftest ved Namerne eller Svovel-Minerne, hvoraf jeg allene besaae Kexkehids. Her findes allevegne imellem Minerne noget, som er hvidt og fiint, men tillige saa ubetydeligt, at man slet ikke kan vente at faae nogen Mængde deraf; thi snart ligger den indblandet i den røde Bolus, og snart i en blaa Leer, hvilke alle tilsammen ere stærk indtrukne af den skarpe Svovel eller Bitriolsyre. Strax Sonden for de levende Svovelmisner ved Kexkehid, er en temmelig stor og høj Banke; her ovenpaa, hvor det seer ud, som der før skulde have været Svovelmisner, er en Mængde af dette Gipsmeel, men meget blandet med fremmede Jordarter; dog sees
melig

der imellem adskillige Stykker, som have faaet en temmelig Fasthed, ere ofte meget rene og hvide, sammensatte enten af Blade, hvorved de ligne Spaten, eller af Traade lignende Gypsum fibrosum, snart af Dele, som ingen bestemt Figur have; hvis denne gaves i nogen Mængde, fortiente den sandelig at brydes, naaget Veien til Husevig, som er det nærmeste Handelssted, vilde gjøre Transporten noget kostbar. Ved Prøver er den befunden, at overgaane den Francke i Godhed.

Af Mergelarterne forekom mig ingen. Vel foreviiste man et Lag i en Bakke tæt ved Bapnesfiords Handelssted, som af nogle blev kaldet Engelsk Jord eller Sandmergel; men ved Undersøgning befandtes at være en Blanding af fint graat Leer og fin skarp Sand.

6. Tophus falder ikke allene ved de fegende Bænde, men næsten overalt paa Landet (see E. Olafs. og Kammer. Sekret. Olavii Keiser). Dens mange Forandringer saavel i Sammensætningen som Farverne sees ret godt ved Jøkuls og andre store Aaer, f. Ex. i Oler:ae ved Øesfiord; at de enten skulde blive nyttige til Kværn eller Brynestene, vil jeg meget tvivle om, i det mindste var ingen iblandt dem, jeg traf, af den Natur.

Anden Afdeling.

SILICEA,

Flintagtige Steenarter.

7. *Quartzum, Quartz.* Ingen af de flintagtige Stene falde meer almindelig, saa vidt jeg reiste i Island, end denne, dog ikke uden indsluttede i Huulheder eller Drusehuller, hvor den almindeligst indvendig beklæder samme, og har anskudt med samlede, i Hob vorne eller løse Krystaller; under Gaarden Tigerhorn i Beruford tæt ved Steen (det Sted hvor Baadene staae), traf jeg saadan en Hule i et haardt Moberg saa stor, at et voxet Menneske rommelig kunde sidde i Abningen; den blev siden smallere, og steg krummet, høit og dybt ind i Bierget, hvor man indenfor kunde høre smaae Fugle eller andet levende bevæge sig. Ved Rodez og Beruford falder meget af denne Steenart.

8. *Quartzum aridum* fandt jeg paa det sidste Sted nogle Gange, deriblandt et Stykke indblandet med den fede Quartz, og inden i Huulheden havde den anskudt klare Krystaller med tresidede Spidser uden noget Prisma, hvilket ellers er rart; thi almindeligst træffes den med seksidede.

9. *Quartzum pingve, feed Quartz,* er den meest almindelige blandt de Stykker, som ere komne fra Island,

Island. Jeg har seet her i Byen nogle saa anskudte med trefidede Spidse.

10. *Crystallus montana*, Berg-Krystall; af denne blev mig foræret en Stang henimod tre Tommer lang, en halv Tomme breed, afbrækket ved begge Endes; den havde sex ulige Sider, som nogle af Basalterne; mod den ene Ende var den vandklar, det øvrige mellefarvet; den var funden i en Skrede under Lindsstolen. Fra samme Sted har jeg siden faaet af Hr. F. Jonsen en meget klar Stang, der endes med en trekantet Pyramide, hvis Kanter og Spidse ere saa skarpe som mueligt.

11. *Arena*, Kvartssand traf jeg ikke reen, men her som andre Steder blandet med andre Sandarter. I de grovere sammenkittede Bergarter udgjør den og betydelige Dele.

12. *Opalus*, Opal. En af dens Forandringer (*Lacteus*) mellehvid, træffes paa samme Maade som i Færøe, dog sielden liggende oven paa *Calcedonen*. Skade, at den de fleste Tider fattes den Haardhed, som udfordres ved de Stene, man lader slibe og indfatte. Den blaaagtige falder haardere, hvorfor den nu aarlig bringes os tilbage fra *Indskland* arbeidet i *Verloqver* og andre Prydelser.

13. *Calcedonius*, *Calcedon*. Denne forekommer næsten saa idelig som *Quartsen*, snart i Klumper,

som sidde indfattede i Bergarterne, og af disse ere nogle snart hule inden i, liggende under og imellem de andre Steenarter. Den almindeligste er den blege og blaagraae; i den første har jeg truffet Mosearter, og i den sidste kiendelige Arter af Ulvis og Confervis. Den opalagtige Cachalong er sieldnere, sidder her ligesom i Færse paa den stribede, eller af ordentlige Lag sammensatte Kalcedon, som ofte er overtrukken med den bløde og ugiennemsigtige Skorpe, hvoraf den for nogen Tid siden saa heitagtede Lapis mutabilis eller Oculus mundi bestaaer, der ved at ligge en Stund i Vand, bliver klar og giennemsigtig.

14. Calcedonius Stalactites, Dryp-Kalcedon, fortiener ikke mindre at gøres bekiendt, end nogen af de andre Arter. Selv traf jeg ikke uden smaae og ubetydelige Stykker; men med største Græmmelse saae jeg ved Røsfjords Handelssted nogle Tønder fyldte af denne Steens Art, hvoriblandt have været Skuestykker, hvis Lige neppe vil findes, og af Elskere vilde blive anseete for meget kostbare, om de i Steden for at være afbrudte, og i Stumper (ihj en Bonde havde slaget dem løs med Stene, og troede det kunde være det samme, om de kom hele eller i Stykker) vare udbrækkede med Forsigtighed og beqvemme! Bergreedsfaber.

Iblandt Stumperne vare nogle som Grane af Træer, andre som Hænder med Fingre, og een iblandt dem varen fuldkommen Modell af en Nøgel, samt uendelig flere Forandringer, som de fremviste. Hvilket indtagende Syn vilde det ikke blive at see alle disse prægtige Stykker, da de endnu sadde samlede i den Hule, hvor de
vare

vare frembragte, og hvor kostbare Skuespylker kunde ikke her ved en forsigtig Udbrydning fremvises! Jeg loffede, bad, ja truede, for at faae dette Sted at see, men det heed, at Manden, som havde udbrækket dem, holdt Stedet hemmeligt, og var nu flyttet et andet Sted hen. En Dreng paa 10 Aar var den eneste, som skulde have været med og fandt Stedet; denne fik jeg med mig som Anfører. Tidlig en Morgen reiste vi op paa de oven for Rødesfiords Handelssted liggende høie Fielde; snart berettede Drengen, det var ved Toppen af det Fjeld, men da vi kom derhen, troede han at have taget Feil; snart bragte han os til et andet, og der vare vi ligesaa nær.

Dagen begyndte alt at hælde, og Drengen undskyldte sig nu, at han ikke kunde erindre eller finde Stedet igien; jeg begav mig altsaa med uforrettet Sag hiem igien til Handelsstedet om Aftenen, og gjorde følgende Dag atter en Tur paa disse Fielde, men med ligesaa liden Lykke. En tyk og fugtig Taage indhyllede Fjeldene ud paa Dagen, hvorover jeg og min Følgesmand, begge fremmede paa disse Fielde, vare ofte i Angest for at komme ned af de bratte og ubanede Fjeldsider.

Disse Drypstene vare temmelig giennemsigtige og faldt lidt i den lysebrune Farve, glatte paa Udsiden, meget haarde, klingede som Malm, naar man lod dem falde paa et haardt Legeme; imellem de nedvorne Toppe havde samme Steenart overflødet Bergarten med en plat Skorpe, som undertiden ophævede sig i Bugter som halve Kugler.

Paa den søndre Side af Verufjord, mellem Gaardene Tigerhorn og Urtateig, fandt jeg et Stykke Drypsteen liggende i en Skreed. Bergarten, det var frembragt i, var en graa stærk indureret Leer. Denne var, ligesom den forrige, overtrukken med en hvid og i Brudet mat Kalcedon. Tappene, som vare afbrækkede, viste i Midten en Marv, af Udseende meest liig Been af Dyrenes Lægge; den tog sparsom Jld-imod Staalet; disse saavel som det hele Lag var atter omgivet med smaae og tæt paa hinanden siddende Kvarts-Krystaller, mellem og iblandt dem hist og her nogle Zeolitz-Krystaller, saa smaae, at de neppe kunde skilles fra hine med blotte Øine. Jeg kalder dem Krystaller, endskjønt de ere en Spat, og meget lige Glimmer. Figuren er et Parallelogram, med tvende Epidse, dog afflumpede, og tvende buttede Hjørner.

15. Onyx forekom mig meget sielden, og ikke uden i smaae Stykker iblandt de saakaldede Glerhaller, hvilket Navn er gandske ubestemt; thi saaledes kaldes alle de Kiselstene og Zeoliter, som i Bugter ved Havsiderne opkastes, og derved som oftest blive kugelrunde, eller i det mindste have alle Kanter afflidte.

Fra den Kongelige Porcelains-Fabrikkes Direktion var mig befalet at hiemsende tvende Tønder af disse Kugle Kalcedoner; jeg reiste derfor om Høsten over Lindsstolen til det Sted i Skagefjorden, som kaldes Glerhalevig tæt ved Gaarden Kerkium. Selv fierde samlede jeg en halv Dag neppe en Skieppe fuld. Bonden ved Stedet fortalte, at disse Stene flog ikke op uden ved Søegang af visse Vinde. Otte Dage derefter bragte han

han de forlangte tvende Tønder over Land paa Heste til Elagestrands Handelssted. Skibet var allerede affsat let fra Hofses, hvorhen det med mindre Bekostning kunde blevet bragt med Vaade over Fiorden. Han forbandt sig og for Estertiden, naar han betids fik det at vide, at bringe hver Tønde til ovennævnte Handelssted, om forlangedes, for to Mk., i Steden for at jeg her, for den besværlige Vej med saa mange Heste over Land, maatte betale disse tvende Tønder med een Tønde Rug af Handelen. De bleve affsendte med Skibet, der, som bekendt, paa Hiemreisen forliste. Disse Kugel-Kalcedoner træffes desuden i temmelig Mængde ved Grenvik i Østfjord, og efter Beretning i Natufara-Vigerne i Norder-Eyssel, og ved Hafrenæs, som ligger paa den søndre Side af Rødefjord, lige over for Handelsstedet; herfra hiembragte jeg selv en Tønde. Manden her paa Stedet lovede som den forrige, at ville bringe, om forlangedes, en Tønde af disse Stene til Handelsstedet for to Mk. I Fjeldene oven over denne Gaard fandt jeg endeel Kalcedon-Stuffer tildeels liggende løse i Sand-Skreder, tildeels siddende som Kirtler i Bergarterne, men ingen af nogen betydelig Størrelse eller Smukhed.

16. Achates, Agat. Af denne træffes forskillige Arter paa mange Steder, dog ikke i nogen betydelig Mængde. Den meest almindelige er Calcedonizans, Kalcedon-Agaten, og den umodne, Achates immatura. At beskrive hver Forandring, man træffer, af denne Steenart, var næsten ligesaa umueligt, som det er unødvendigt; thi man træffer neppe tvende som ligne hverandre.

17. Sort Agat, see Scoria vitrea, Hrafn-tinna.

18. Jaspis unicolor flava, gul Jaspis. Af denne traf jeg ved Verufjord i en Skreed et lidet Stykke, hvilket ved Sønderslaning viser en buglig og huul afsvælsende Overflade, har intet af Giennemsiagthed, men giver stærk Jld mod Staalet. I samme Skrede fandtes et andet gult Stykke, hvori viiste sig nogle matte grøne Striber.

19. Jaspis unicolor viridis saae jeg Stykker af fra adskillige Steder, og deriblandt et Rysgrønt og meget haardt, som var fundet i Ornadalen, og nedført fra Fjeldene ved Tveraaerne. Fra Skaptetells-Præse viiste Præsten Hr. Erik a Hofi mig et lidet Stykke, som man efter Udseende skulde troe var en af den haardeste Art; thi i Brudet var den ikke allene buglet, men stærk glindsende, og gav dog ikke mindste Jld imod Staalet; Farven var høi og saldt lidet i det blaa. Ved Røde- og Verufjord traf jeg selv adskillige Varieteter af den eenfarvede grønne, hvoriblandt nogle vare saa matte og tørre i Brudet, at det er vanskeligt at bestemme, om de høre til Jaspis-Arterne eller de hærdede fine Leerarter.

Rød og sort eensfarvet traf jeg allene i et Stykke omtrent af to Punds Vægt; den ene Ende af samme er rød, lidet indblandet med sorte Prikker, ujævn og kornet i Brudet, giver kun lidt Jld imod Staalet; den anden Ende og over det halve af Stykket er sort,
tætte-

tættere, men dog mat i Brudet, hvori skimre nogle fine flade Partikler, ikke ulige Jern, hvorover man snarere skulde henført denne Deel af Stykket til de fine Jernhaltige Traparter; men da man i Midten af Stykket ikke kan see, hvor den røde Farve slipper; thi den taber sig selv i den sorte, og der findes atter røde Prikker ligesom den sorte i hiin røde Ende; end mere, da hele Stuffen er overtrukken med en meget tynd rød Skorpe af samme Bæsen, maae det hele antages for Jaspis. Denne Stuf fandt jeg i Ørnedalen paa en Steen, kaldet Eukasteinn, der ligger just ved Enden af Heden, hvor alle Rejsende, efter at have overstaaet Hedens Besværligheder, hvile sig en Stund, og tage der nogen Forfriskning, om de have den; paa denne Steen lægger enhver Rejsende en liden Steen, som er noget udmærket, enten ved en usædvanlig Dannelses, Farve eller Bestanddele, og derfor føre mange tit saadanne Stene med sig langt fra, om de træffe dem ulykkeligvis. Paa en Hede, kaldet Smiørvatns-Heden imellem Bapnesfiord og Fliotsdalsherret træffes ligesaa dan en Samling af Stene, sammenbragte af Rejsende. Paa Sanderlandet skal være et endnu mere betydeligt Sted, kaldet Beinakielling i Kaldadal i Vorgefiords-Skiffel, paa Veien fra Nordlandet til Landstinget; her finder man ikke allene en Dyrge af Stene, som paa ovennævnte Steder, men og Kiæbe- og Skuldrebeen af Heste og andre Dyr, som kunne være fundne ulykkeligvis, tynde Stene, overtrukne med en hvid Mos, formodentlig Lichen tartareus, hvorpaa en Rejsende kan læse smukke Indsald i les og bunden Stil; en Skofe eller Pasqvil kan undertiden flyde imellem. Gode Benner, som vente at samles ved Tinget, til-

fiendeg

flendegive og her hverandre forud hvad de vil. Denne Maade, at enhver Reisende lægger en Steen paa saadanne lange og besværlige Veie, er bekiendt saavel i Norge som paa Færøe.

20. Variegatæ falde meer almindelige; ved Nøde: og fornemmelig Verusfiord traf jeg store og smukke Stykker af rød Jaspis, stærk indblandet med hvide Pletter og Streger, hvorover den i Brudet lignede ofte Kiødet i en feed Glesseflinke, som er skaaren tværs over; andre vare saa meget indsprængte med Kvarts og Kalcedon, at man heller burde kalde dem: en af de sidste, indsprængte med en rød Jaspis. Hos Walzerius kaldes denne Porphyrides rubens; den findes ogsaa under Lindestolen, see E. Dlafs. 667. Af grovere Sammensætning og med forskellige Farver indblandet i Bergarterne er ikke usædvanligt at træffe paa Østerlandet.

Tredie Afdeling.

GRANATICA,

Granatagtige Steenarter.

21. *Granatus vulgaris*, træffes ikke uden indblandet i visse Bergarter. Ved Sioarborg i Skagsefiorden viiste Bonden, som der boer, mig et Stykke, af Størrelse som en Flintekugle, der var sammensat af næsten giennemsigtige mørkerøde Granatkorn, men hvor det var fundet, kunde han ikke erindre.

22. Schirla, Skjorl, er som forrige, ikke funden uden indstreeet i andre Bergarter.

Efter min Hiemkomst til Kiøbenhavn traf jeg i en Kasse, som var sendt med Naturalier fra Bapnesfiord, et Stykke krystalliseret Skjorl, var sort, havde 9 glatte Sider, og paa nogle Steder løbe Løge af Glimmer tværs ind i Stangen, paa samme Maade, som man ser det i de Skjorlstænger, der i disse sidste Aaringer ere bragte hjem fra Grønland; Skjorlen selv er og i alt fuldkommen liig den Grønlandske; jeg vil derfor næsten troe, at dette Stykke er først ved en Reisende bragt fra Grønland, og siden skicket hertil Byen igien.

Fjerde Afdeling.

ARGILLACEA,

Leeragtige Jord- og Steenarter.

At bestemme og tydelig beskrive alle de Art-Forandringer, samt Blandinger, som forekomme snart allevegne i Island, vilde blive mig næsten umueligt, og her alt for vidtløftigt; jeg vil derfor allene opholde mig ved de finere og meest rene Arter.

23. Argilla Porcellana, Porcelin-Leer, paa Islandsk Bleikja. Heraf findes, som tilforn er bekiendt,

bekjendt, ved Mokolls-Høien i Strande-Skiffel en anseelig Mængde. Fra Søen inderst i Rollesfiorden gaaer en Dal, Thruderdal kaldet, en stærk Miil lang i S. O. og har høie Fielde paa begge Sider; allerøverst breder Dalen sig ud, og her, ligesom i en Krog, ved den søndre Side sees Mokolls-Høien, hvoraf Dalen har faaet sit Navn. Nogle hundrede Skridt neden for den vise sig Banker og smaae Høie, hist og her omstrøede, hvoriblandt fornemmelig ere fire liggende i en Række, hvis hele Længde er 160 Alne.

1) Den første eller øverste mod S. V. er mindst, er halv overflødet med Grønsvær, otte Alne lang og sex Alne bred. Den bestaaer vel af den samme Leer, som de efterfølgende, men er stærk indblandet med en skarp Vitriol eller Svovelsyre, og fine Kiis-Krystaller, som overalt glimre i den. Øverst falder den lyseblaa, men saasnart man kommer $\frac{1}{4}$ Alen dybt, bliver den mørkere, og Svovelsiset overflødiger. Her lod jeg Jordboren $1\frac{3}{4}$ Alen ned, og fandt det at være blandet med grov Sand, og Kiselkrystallerne baade grovere og flere.

2) Den næste Banke eller Afdeling indeholder egentlig den fine og hvide Leer, er 20 Alne lang og 16 Alne breed midt over, hvor den er bredest; har en Egformig Omkreds, og en blottet og noget i Midten ophøiet Overflade. Her bragte Jordboren, som blev nedsat paa adskillige Steder, den samme hvide Leer, til den kom to Alne dybt, og siden paa $2\frac{1}{4}$ og $2\frac{1}{2}$ Alen blev den stærk blandet med den samme blaa Leer og Kiis, samt lidet Sand, som i den første No. 1. Syren var her ligeledes meget stærk.

3) Den

3) Den tredie Banke eller Afdeling er ligesom forrige bar for Græs, og indeholder 40 Alne i Længden og 16 i Bredden. Paa den vestre Kant imod Dalen afbrækkes den med en tynd Rød af haarde jernhaltige Trappstene, som gaae Lodret ned. Uden for dem, eller i Kanten af Banken, er en fin smuk heired Leer, i Alen dybt. Banken selv bestaaer til største Delen af en gul Leer, der er meget fin, men ikke saa seet som No. 1. og No. 2; den har heller ikke nogen jævn Blanding hverken paa Overfladen eller dybere i Jorden; thi visse Steder er den gul, som en Jernokker, og andre Steder næsten saa hvid og fin som No. 2, og atter Blanding af begge. Ved den nordeste Ende af denne Høi fik jeg ved Jord-Boren paa $2\frac{1}{2}$ Alen det samme gule Leer som det øverste, men paa $2\frac{3}{4}$ begyndte den med det blaa, ligesom i No. 1, som vedvarede til $3\frac{1}{2}$ Alen, da den atter blev næsten hvid og meget fin, dog lidet blandet med Svovelskis; paa $4\frac{3}{4}$ Alen atter mørkeblaa med smaa Pletter af den hvide, og da den kom noget over 5 Alne dybt, bragte Boren den samme Blanding, som nederst i No. 1 med Kis og Sand.

4) Indeholder næsten samme som No. 3, er af samme Størrelse, men halv overflødt med Grønsvær paa den nordre og vestre Ende.

Næsten fra alle Sider af disse Høie træffer man nærmere og længere fra, andre Banker og Flækker, hvori findes Blandinger af samme Leer, som i disse; deriblandt er een, som ligger 10 Skridt oven for No. 1, med fint guult Leer af samme Art som i No. 3. Den er 16 Alne lang og 10 Alne bred, uforandret, 2 Alne; men

Z

saasnart

saasnart man kommer dhybere, viser sig først den lyse og siden den mørkeblaa, der, som paa forrige Steder, er meget blandet med Gruus, Kiis og Syre.

Ved Gaarden Arnarstape, som ligger tæt ved det bekjendte Liosavatn i Thingøe-Syssel, findes en liden rund Banke, omtrent 3 Alne breed; samme indeholder paa tvende Alnes Dybde en gul fin Leer, som i alt ligner den i No. 3 ved Mokolls-Høien, men med eet forandrer sig ved det gde Kvarteer, tilsamme mørkeblaa Leer, fyldt med grove Kiis-Krystaller, Sand og skarp Syre som i Mokolls-Dalen.

At der i Mokolls-dalen gives overflødigt af denne fine Leer, sees af ovenmældte Opmaalinger, som allene ere tagne af de betydeligste Banker; iblandt de andre omkringliggende tvivler jeg ikke, jo vil findes adskillige, som indeholde ligesaa fint og godt Leer som ovenanfarte, naar man havde bedre Leilighed med Jordboren at undersøge dem; thi paa $\frac{1}{8}$ Miils Distance og derover ligea frem i Fjeldsiden paa den søndre Side af Dalen, indsejter mod Søen, seer man hist og her Banker og Opheielser, som paa disse Steder ere blottede, og vise Leer af samme Slag som forrige, skjønt de oftest ere blandede med fremmede Dele i Overfladen.

At den bør stemples, førend den kan bruges til Porfelin, siger sig selv, og kunde det skee paa Stedet, var meget vundet i Hensigt til Transporten, som baade er lang og vanskelig; men dette kan ikke tænkes paa der, da man neppe har saa meget Vand i Nærheden, at man kan toe sine Hænder og Redskaber rene, naar

Arbeid

Arbeidet ophører om Aftenen. Derimod kunde disse Clemmings Anstalter langt bedre anlægges i Thruder-Dalen, hvorigiennem Veien gaaer til Stranden, enten under Gaarden Skridnæsene, eller tæt ved Søen og ved Siden af Elven, som løber igiennem Dalen.

Udarbejdningen er den letteste, man kan forestille sig; thi dertil behøves ei andre Redskaber, end gode og brede Spader, hvorved det strax kan skydes i Fustager eller Sække. Et par Leerhakker kunde og have ved Haanden, om det et eller andet Sted skulde vise sig fastere, end at det kunde opstikkes med Spaden.

Transporten vilde her give meest Vanskelighed, om det skal bringes til Handelsstedet; thi Veien fra Heiene og ned igiennem Dalen er paa sine Steder brat og vanskelig, andre Steder blød og moradsig; men herpaa kunde raades Bod. Efter nøieste Tinging med Folkene, som boe næst ved Stedet, gave de Løste til Sysselmanden og mig for Estertiden at bringe hver Tønde fra Heiene til Torpen (det nærmeste og beqvemeste Seested) for 16 Sk., naar de selv maatte udvælge Tiden dertil. For samme Priis og med samme Vilkaar lovede Bønderne, Hakon Jonsen og Thorsten Jonsen, at bringe det til Søes fra Torpen og til Handelsstedet Reikefiord. Hestelaan, Sække eller Fustager med Reeb, samt Redskaber blive en aparte Regning.

For at efterkomme min Instrux, lod jeg bringe omtrent tre Tønder af det hvide, og noget over een Tønde af det gule Leer til Handelsstedet, som blev bortsendt med Skibet som forliste; disse fire Tønder

festede allene i Transport, da det just traf ind i den travle Høestetid, 3 Rdlr. 3 Mk. 6 Sk.

Det hvide Leer i No. 2 er at føle til som Smør, og ikke det mindste af fremmede haarde Partikler kunde jeg mærke deri, enten mellem Fingrene eller under Tænderne. Svovelsyren derimod var overflødig og saa skarp, at den første Dag, jeg selv udtoede Boeren, mellem hver gang den skiftes, havde den adt Hul i Huden omkring Næglerne og paa Læberne. Skulde noget metallisk have været indblandet, maatte det være blevet opløst af denne overflødige skarpe Syre, og da viist sig ved at forandre Farven i en Ild-Prøve, som slet ikke skede; thi jeg gjorde en, saavidt Leiligheden tillod, i et Smede-Værksted ved Fell. Digelen stod gloende for Essen $\frac{1}{2}$ Times Tid, og da den derefter var kold, viste den hvide Farve sig fuldkommen saa reen som før, var meget hærdet og frie for Sprækker. Fornøiet over denne Prøve besluttede jeg at hiemsende de forommældte trende Tønder heraf. Er min Formodning rigtig, kan dette Leer let stemples, og befries fra Syren, som i Vandet forlader det, og altsaa bliver tienligt ved Porselens-Fabrikken.

Det blaae af Heien No. 1 blev ligeledes haarvere og fastere, men revnede paa adskillige Steder, og viiste forskellige Flekker.

Det Gule af Heien No. 3 blev ganske fuldt af Sprækker og mørkere i Farven, som ventelig forarsages af Jern-Kalk, som det indeholder. I Vandet lader dette sig lettest opløse, og bliver da under Fingrene at

at søle til som Sæbe. Maaskee det kunde blevet tiensligt som Valse-Leer, Argilla Smectis. I denne Mening er jeg bleven bekræftet af en Reisende, som var Kiender af Mineralier, der ved en Hændelse saae en liden Prøve heraf hos mig; han beundrede dets Fiin-
hed, og paastod, at det intet eftergav den Engelske Valsejord, som man troer gier en stor Deel til det Engelske Klædes smukke Udseende.

I Island bruges det paa denne Maade af Ind-
byggerne (see Sekr. Olav. R. p. 567).

22. Argilla Bolus, Bolarleer. Denne træffes næsten allevegne, hvor man reiser noget, hvoraaf den røde er meest almindelig, og paa visse Steder i stor Overflodighed. Ved Svovelminer og Hverer (de lo-
gende Bænde) savnes den aldrig (see E. Olass. Reise). Den, der falder ved Drexveren, er vel fin, og befun-
den ved giorte Forsøg at være nogenledes tienslig til ad-
skilligt Brug, see Sekret. Olav. Reise pag. 569; han siger selv paa samme Sted, at man ikke kan vide, i hvil-
ken Mængde den findes før end Bækken bliver opgravet; dette gjorde jeg, og lod Jordboren paa adskillige Stæ-
der løbe ned, men fandt den allevegne beblandet med andre Jordarter; til en Prøve tog jeg $\frac{1}{4}$ Lønde heraf, som jeg med Møie søgte hist og her, hvor den viiste sig ubeblandet.

Tæt ved Svovelminerne ved Kenkehlid, paa et Sted kaldet Nama-Stard, findes den i langt større Mængde og meget renere; her fortalte man, at nogle

Tønder vare bragte til Handelsstedet, og sendte til Kjøbenhavn for faa Aar siden.

Omtrent en Miil fra Handelsstedet Husevig findes en Forandring af den røde Bolus ved en Aae, kaldet Øvisten*). Den er mørkerød og haard, brækkes i kantede Stykker, og efter at den engang er tørret, falder den i ganske smaae, kantede og bladede Stykker med en surrende Knagen, naar den lægges i Vand. I Isden bliver den sortere, glindsende og meget haard; den indeholder altsaa en stor Deel Jern. Den viser sig først strax ved Søen i en steil og høi Bakke, som gaaer op fra den østere Side af Aaen, ganske blottet paa 36 Skridt; ligger ordentlig i et Lag, som undertiden bliver næsten afbrudt med en fin blaa Leer, undertiden med Jord og Gruus, paa nogle Steder er det $1\frac{1}{2}$ Alen tykt. Omtrent $\frac{1}{4}$ Miil fra Søen seer man atter ved den østlige Side af Aaen samme Lag. En stor Banke af 120 Skridt er her ligesom igiennemskaaen af Aaen; den er fra det øverste og til Nenden omtrent fire Favne høi, og næsten saa brat som en Bæg. Her besaae jeg Laget tydelig, som uafbrudt og ublandet ligger tvende Alne tykt og 1 Alen fra Overfladen af Høien; henimod 2 Favne dybere i samme Banke sees atter et Lag af 1 Alens

*) Min Følgemand fortalte paa Veien, at 19 Menneſter vare Tid efter anden omkomne ved at ride over samme, og man ventede nu aarlig den 20de: den kan just ikke regnes blandt de store Aaer i Island, ikke heller er den just saa dyb; thi Vandet naaer ikke Hesten høiere, end til Bugen; men store og meest runde Stene, som ligge i Nenden, tillige med den stærke Fart, Vandet har, gjør Hesten uvis paa Benene.

Alens Indkøbs og af samme Art. Den lader sig lettelig udbrække med en Leerhakke, og var ikke bekostelig at faae bragt til Handelsstedet, da Veien hverten er lang eller besværlig.

Prøver af samme Bolus, som vare endnu finere end denne, bleve mig foreviiste ved Husevig, men Stedet, hvor de vare fundne, vidste ingen, da Finderen var reist derfra.

Næsten af samme Art, dog lidt løsere og blødere, findes et temmelig stort Lag i et Skard, kaldet Mons-Skard ved Rødefjord, lige over Gaarden Hegrenæs, imellem Faskruds- og Rødefjorden. Paa Veien over Trekiliss Heden, som fører til Rødefjords Handelssted, findes og i temmelig Mængde en lysere, fin og bløddere Bolus. Jeg formaaede min Følgesmand at standse her, skjønt det var sildig paa Dagen, og næsten en Miil tilbage af Veien, gravede med min Spade paa tvende Steder $\frac{1}{2}$ Alen dybt, og fandt den usforandret. En liden Prøve blev medtaget og bortsendt med Skibet.

Det vilde blive alt for vidtseftig at opregne alle de Steder, hvor man finder mindre fine og blandede røde Leerarter. Ved Upsa-Strend i Rødefjord havde man anstrøget Kirken udvendig med denne røde Bolus, som var blandet og revet i Tran af Mangel paa Olie, hvilket dekkede meget godt og saa smukt ud; ligeledes havde en dansk Tømmersmand, ved Navn Erik Drup, der for omtrent 20 Aar siden strandede paa Husevig, og laae om Vinteren hos Præsten, malet Kirken sammesteds indvendig i Choret med samme Bolus.

Da, som før er mældt, disse Bolus-Arter træffes næsten allevegne i Landet, kunde de, foruden at bruges som Farve og til andet oekonomisk Brug, gjøre en vigtig Tjeneste, om de blev fiintrevne og indblandede under Kogning i den Tiere, som man overstryger Huse, Baade eller andet Lommer-Arbejde med, der er udsat for Vind og Veirs Paavirkning. Jeg har selv seet i Færøe Bevæis paa, at den Tiere, som har været blandet med denne røde Bolus, har holdet sig haard og fast paa Huse henimod 20 Aar, da Tieren ublandet, almindelig efter ganske faa Aar ved Vind og Regn ganske aspiskes.

Om man ikke havde erfaret dette, kunde man lettelig slutte sig hertil; thi Tieren indeholder en stor Deel Phlogiston, hvilket Acidum Sulphuris under Kogningen strax angriber og forener sig med til en fast og bindende Materie, der ved Afkogningen bliver stiv og haard. Lommeret er baade rart og kostbart i Island, og hvad Fordeel blev det ikke for de fattige Indbyggere, om de ved dette Middel kunde holde deres Baade dobbelt saa lang Tid usforraadnede som nu, da de enten blande Tieren med Tran, hvorved den gøres løsere, eller allene oversmøre dem med Fodtran, hvorved ei alleue Klæderne og andet Gods, som lægges i disse Baade, blive besmurt og stinkende; men den Jord, som altid er indblandet i denne Tran, lægger sig i Klinkerne eller Sammenskarringen og paa Kantene af Bredderne, trækker Vandet til sig, og saaledes hjælper til at det hastigere raadner.

23. *Argilla vulgaris*, Tegl-Leer. Af de finere Sorter træffes vel mange Steder noget, men ikke uden i ubetydelig Mængde, indtagende Kløvter og Ridser i i Biergene, kaldes af Inderbyggerne Smidius-Leir; den er meget sei og fin, haardner stærk ved Jlden; de bruge den derfor til at opmure deres Effer med; almindeligst er den blaa-graa; dog fandt jeg paa et Sted i Alstefjorden en ganske rød-farvet. Omkring Zeoliten, der har lagt sig paa den dobbelte Spat ved Rødefjord, findes og denne fine Leer, Isebruun af Farve: den grovere med smaae Stene og Sand blandede blaae Leer er meget almindelig i Skreder og bratte Bakker eller Fjeldsider, hvor den enten udgjør Lagen eller visse Stykker i samme.

24. *Argilla Trippela*, Trippel-Leer. Af dette findes et langt og vidtloftig Lag lige fra Vapnesfjords Handelssted, hvor den er finest, i en brat Bakke, strax uden for Husene, og stiger siden med nogle Forandringer i Fjinheden, langs op ved Hofsaae, ganske blottet i Dagen, lige til Kirken paa Hof. Af Farve er den Isegraae, fin, jævn, meget skarp og derfor meget god til Metalleres Polering. I Vandet blødes den vel noget, men løses ikke op. Den ligger i kantede Stykker paa samme Maade, som førnævnte røde Bolus; udbrækkes letteligen enten med en Leerhakke eller en stærk Spade. Af denne fortalte man ved Handelsstedet, var sendt en god Deel til Kiøbenhavn, og blev kaldet Engelsk Jord. I nogle Banker, ikke langt fra Præstegaarden Millegaard i Østfjord sees og en temmelig fin hvid Trippeljord, der er nok saa skarp, men løsere end forrige.

25. *Argilla Lapidea*, Steen-Leer. Af denne har jeg seet en fin lysgraae Art, der formodentlig findes enten ved Husevig eller Bapnefiord; thi Underkjøbmanden N. Buch, der har gjort sig megen Umage ved alle Leiligheder at opsøge usædvanlige, eller rettere, nyttige Jord- og Steenarter paa disse Steder, har af ovenmældte gjort gode Hagel- og Kugel-Forme, hvoraf et Stykke er faldet mig i Hænder. Den er fast, tør og inddrækker en Deel Vand, uden at blødes synderlig derved, lader sig let arbejde til hvad man lyfter. Nogle ukiendelige fine skarpe Dele ere indblandede i samme, hvorved den vel kan bruges til at afspolere Metaller, som ere anløbne eller rustede.

26. *Steatites ollaris*, Fædtsteen, forekom mig ikke paa hele Reisen, men den er funden paa Bæsterlandet, hvor den kaldes *Netia steinn*, og en anden *Aliaa griot*. See E. Olaus. Reisebeskr. 395.

27. *Corneus nitens*, glindsende Hornsteen. Af denne fandtes ved Berufiord, strax østen for Handelsstedet, ved Søen en smal Streg midt igiennem de bløde Sandstene. Ved første Oieblik antog jeg den for Steenkul, men befandt siden, at den ikke indeholder det mindste af Bergolie. I Brudet falder den noget spatagtig, er stiv og haard, giver ikke Ild imod Staalet, har sommesteder et grønt Skin, og hvilket er det besynderligste, at den har nogle mellekhvide Pletter og Streger i sig, tæt forenede med den anden Materie, bestaaende af en Kiselart, der tager stærk Ild imod Staalet.

28. *Schistus durus*, grov Skiver. En besynderlig Forandring heraf traf jeg ved Siden af Rasntinnu-Fjall. Den er meget haard, saa den vil- lig giver Ild imod Staalet; er blaagraae, fin og li- det glindsende i Brudet; laae flækket i uordentlige og ulige store Stykker, som paa Siderne ikke vare ulige Brudet af Flintestene; havde meget forskiellige Farver, og var snart sort, snart lysegraae med brunrøde Stri- ber og Flækker; nogle Steder i Kanterne var den lyse- brun og mat, ligesom den kunde have været udglødet i Ilden. Den udgjorde ingen Gang eller Lag i Fiel- det, men laae løs imellem andre Steen- og Jordarter.

Omtrent $\frac{1}{8}$ Deel Mil inden for Reykeshjords Han- delssted stiger tæt op fra Søen en stor Banke, som be- staaer af en grovere Skiver, er ikke saa haard som den forrige, lader sig godt flække i smukke store Plader, og er meest brunrød med lysere Pletter og Flækker.

Noget op fra Søen i en Bakke lige inden for Grimsøe i Steingrimsfjorden, viser sig en meget smuk Skiverart, som bliver Wall. Fissilis friabilis, er lysegraae, let brækkelig, og ikke haardere, end man med Neglen kan gjøre Ridsen i den. Den bestaaer til største Delen af en finhærdet Leer. Skiverne ere me- get ordentlige og flatte paa begge Sider. Den ligner ellers i alt den Skiver, som allevegne findes at gjøre et Lag oven paa Steenkullet paa Færøerne, har og, som den, endeel Vitriolsyre hos sig, som tydelig smages, naar man bider noget deraf. Ovennævnte Bakke bøier sig strax herved, og paa den anden Side af samme træf- fes i et Gil, som en liden Aae løber igiennem, endeel

Surters

Surterbrand, som af alle de Prøver, jeg har seet fra Island, meest nærmer sig til Steenkullet.

Bonden, som boede paa nærmeste Gaard, pleiede og herfra at hente alt det Kul, han brugte til sin Smede. Det laae dybt og uordentlig mellem grov Sand og Leer, som Falken bestod af. Maaskee den paa den østere Side under ovennævnte Skiver kunde findes ordentligere og bedre, men for at komme saa dybt, udfordredes endeel Arbeide og Omkostning. Stedet forstodte dog en næiere Undersøgelse.

29. *Mica foliacea*, bladig Glimmer. Mens jeg opholdt mig ved Rødesfjords Handelssted, bragte Provsten Hr. Poul Magnusen fra Valthiofsstad i Fliotsdals Herred et Stykke paa nogle Punds Vægt til Kjøbmanden Hr. Ryhn, som af en Bonde var brækket ud af et Fjeld, ikke langt fra det Sted han boede. Selv havde han ikke besøgt Stedet, det var udbrækket af, kunde derfor ikke sige, i hvilken Mængde det fandtes. Den er hvid, glindsende, bestaaer af smaae og uordentlig blandede Skæl, der ligge tæt paa hverandre, og med en Mængde røde Krystallinske Granatkorn, hvorefter den ligesaa let kunde henføres til Granitberg (*Saxum granites*). Om den havde lidet mindre af Glimmer, og i dets Sted nogle andre Dele, enten af Quarisen eller Feldspaten, var den een med de tiensligste Rølle eller Dværnesteene i Island; mueligt, at om den gives her i nogen Mængde, den da paa sine Steder forandres saa meget, at den til dette Brug bliver tienslig.

30. Asbestus membranaceus, sammensiltret Asbest. Selv har jeg ikke truffet nogen af dens Forandringer, men efter E. Olafs. og Pouls. Beretning skal *aluta montana*, Berglæder, findes paa Ulfdaalsstrand østen i Fliotshorn uden paa Klipperne. (See deres Reisebeskr. 658).

Femte Afdeling.

ZEOLITICA, Zeolitagtige Steenarter.

31. *Zeolites*, *Zeolit*. Denne Steenart, som først er beskrevet 1756 af Cronsted, er endnu ikke bleven ret bekendt i alle sine Forandringer, saavel i Henseende til Bestanddelene, Jord- og Steenarterne, den findes paa, som fornemmelig dens Krystallisationsmaader. Dens almindelige Bestanddele ere Kisel, en reen Leer eller Allunjord, Kalk, og herforuden noget Krystallisationsvand; men disse findes i meget ulige Forhold, efter Stederne, de ere fra, og efter Arterne, de ere anskudte paa. Ridderen Bergman har gjort Oplosningsprøver, og fundet i den fra Zemteland 16 Procent Kalk, og ikke meer end 8 i den Færøeske. Den fra Udelfort befandtes at have 80 Procent Kisel, og den islandske mindst, nemlig kun 48.

Den Færøeske havde meest Leer, nemlig 25 Procent, og den fra Adelfort mindst, nemlig lidet over 3. Men da man nu saavel i Island, som paa Færøe, hvorfra de ere meest bekiendte, har i de sildigere Tider fundet den under saa forskiellige Dannelser, Klarhed og Haardhed, kan ikke tvivles, at jo Bestanddelenes Forhold ligeledes maae være uligt. Hvorledes de forholde sig i Isden, samt med Snrene m. v., kan læses i et Brev fra Ridderen Bergmann blandt Troils Breve om Island.

Den findes fornemmelig i Flux-Bierge, i de nederste Lage ved Søen, som bestaae af hærdet Leer og Sand, hvor de slet ikke udgiøre nogen Gang eller Lag, men enten som tætte Kirtler sidde indfattede i disse møre Bergarter, eller og de beklæde Huulheder i samme, flydende fra Siderne henimod Midten af Huulheden, sine Krystaller paa samme Maade, som før er nævnt om Kvartsen. Sieldnere træffes den at løbe ligesom med hvide smaae Varer frem og tilbage i disse bløde Bergarter.

Paa Trappen, Basalten, eller de spatagtige Hornstene har jeg ikke truffet den; derimod findes ikke sielden enkelte Krystaller anskudte imellem og oven paa Kvartsen, Kalcedonen og Kalkspaten, naar disse ere selv krystalliserede. Paa Nordlandet kom den vel mange Steder for, men hverken i nogen Mængde, heller ikke med nogle betydelige Forandringer, mindre med nogle smukke Krystallisationer.

En Art-Forandring traf jeg dog i en blød Sandsteen i Olafsfjorden; der sad den i smaae Kugler, nogle af Størrelse som Blommer, andre ikke større end Erter; vare ganske tomme inden i og tillige tætte, hvorover den fald meget let paa Vandet. Af disse saa jeg siden adskillige, som blandt andre af de saakaldede Natur-Stene forvares og bæres i Kommen af en Deel Golt.

Paa Østerlandet og fornemmelig ved den søndre Side af Verufjord, imellem Gaardene Tigerhorn og Urteteig, fandt jeg ikke allene mange, men tillige med adskillige tilforn ukiendte Forandringer i Krystallisations-Maaden, saasom: den straaled, der i en rund Hule af Moberg, omtrent 10 Tomme breed, havde udfkudt fra alle Sider ganske vandklare firklantede Straaler eller Stænger, hvoraf de, som gik lige ud imod Midten af Huheden, stode ganske frie, vare fire til fem Tommer lange, og endtes med en stumpet pyramidal Spidse; de andre Straaler, som løbe mere til Siderne, mødte dem, som kom fra de næste Punkter, og der gik tværs over hverandre, hvorved den fik et Udseende, som jeg med intet kan ligne bedre, end om man opløste nogle Bundter Svovelsikker, og kastede dem uden Orden imellem hverandre. Disse Straaler vare meget skjøre, og taalede neppe den Bevægelse, Berget kom i, ved at drive skarpe Jernkliser ind, som dog var meget let; thi Bergarten var blød. De vare og saa haarde, at de imod Staalet gave lidet Jld, hvilket jeg allene har fundet ved denne Artforandring. Paa samme Streg imellem ommældte Gaarde traf jeg ligeledes i en Huhed, som indvendig var beklædt med tæt ved hinanden siddende spidse sexklantede Kvarts-Krystaller, tvende

tvende af ligesaa klar Zeolit som forrige. Disse sadde anskudte oven paa Kvartsen, vare firkantede, og løbe op i en Spids, som en Pyramide, næsten 1 Tom. høie og $\frac{1}{2}$ Tomme brede ved Roden. Paa en anden Stuf, som blev funden liggende løs i en Skrede, sadde adskillige smaae klare Zeolit-Krystaller, saavel oven paa en grønagtig og næsten giennemsigtig Kalkspat, som paa nogle smaae melkehvide Kvarts-Krystaller, der overklædte samme Stuf ved den ene Ende. Zeoliten viste sig i korte firkantede Stænger, som til begge Ender gik ud med pyramidalske Spidse, dog saaledes, at de fire Sider, som formere Spidserne, gik ikke fra Siderne af Stangen, men fra Kanterne. Somme af disse laae paa Siden vandret, andre stode lige op, hvore ved den ene spidse Ende skjulte sig i Spaten; atter andre mere og mindre opreiste.

Af Haar-Zeoliter fandtes og her en sielden Art. Den havde ansat sig paa nogle Stalactitdannede Kalcedon-Knopper, der atter vare som overtrukne med en løs og skarp graae Leerart. Udaf denne saaes fine og sorte Haar, tæt ved hverandre, som overalt vare besatte med hvide smaae Prikker, der for det blotte og ubevæbnede Øie forestilledes ligesom Gnider i Haar; men under Forstørrelses-Glasset saae man tydelig flade, mangesidede og til begge Ender spidse Krystaller, nogle borede midt igiennem af Haarene, andre ved Siderne heftede ind paa dem, og endelig nogle, som en Knop paa Enderne af samme.

En anden Haar-Zeolit, der om den kom heel ud af Berget, vilde ligne et Gaaseæg, var paa den yderste Side

Side ikke andet end en tynd og skior Skal af en fin, løs og lysebrun Leer, som indvendig havde ubestemte, flade og næsten vandklare Krystaller. Af og imellem samme udkomme meget fine og hvide Haar, saa lange, at de næsten række sammen med Epidjerne imod det midterste af Hjulheden. Skorpen, eller om jeg skal kalde det Skallen, var saa skior, at den ikke kunde udarbejdes af Berget, uden at gaae i Stykker, deels formedelst dens Svaghed selv, og deels formedelst Bergartens Blødhed og Seighed, der gjør, at den ikke flækkes eller klyves, som de haarde, men allene sprænges i Stykker udaf samme Størrelse som Kilerne, man driver ind ved Siden deraf.

Af den spatagtige Zeolit fandtes her ligeledes mange og besynderlige Forandringer, saavel i Henseende til KrySTALLISATIONS-Maaden, som anden Udseende. Iblandt de mere sieldne var en Hjulhed i en blandet Bergart, der bestod af en graa og rød hærdet Leer, som visse Steder havde Flækker af den hvide umodne Quartz, og andre Steder en Art af rød Jaspis. Denne Hjulhed, som omtrent var $\frac{1}{2}$ Allen breed, var først indvendig beklædt med en lysebrun skarp og haard Leerart, ikke ulig den Tophus, der sætter sig indvendig i Thekiedler, med den Forandring, at hele Overfladen bestod af bare tæt ved hinanden siddende smaae Knopper. Oven paa og inde imellem disse, havde firekantet Spat-Zeolit anskudt sig i krySTALLINSKE Former, hvoraf nogle vare 1 Tomme lange, og over $\frac{1}{2}$ Tom. brede, $\frac{1}{4}$ Tom. tykke, og havde paa den yderste Side, som vendte imod Midten af Hjulheden fire Skraasider, som paa nogle kom sammen i Midten, og der gjorde en stump

u

Epidis,

Spids eller nedtrykt Pyramide. Den bestod af bare Plader (lamellis), som laae tæt paa hverandre, noget lige de fineste af Glimmerarterne (thi disse kunne og med en Knivsodd skilles fra hverandre). Betragtede man den fra den brede Side, hvor den pyramidalste Top sidder, og som formeres af Pladernes Kanter, seer den ud som et slebet Glas, halv igiennemsigtigt, eller som Is. Paa Kanten af Krystallen, som viser Siden af Pladerne, er den indtæt ligere, end et Perle-moor, naar man allene undtager de Farver, den spiller med.

Føruden denne Figur, viste den et andet Sted Rhomboider (skieve Ruder), hvis tvende længre Sider vare $1\frac{1}{2}$ Tom. lange, og de tvende korte $\frac{3}{4}$ Tom.; Enkkelsen ligeledes over $\frac{1}{2}$ Tom. De tvende Spidser, eller de skarpe Kanter, som de skieve Vinkler skulde formere, vare lidet afftudsede, hvorover de ligesaa snart kunde ansees for Polygone (mangelkantede Figurer). De laae om hinanden uden Orden, og ligesom trykkede ind paa hinanden, saa at altid en Deel af hver Krystal laae skjult under og imellem dem, som laae næst ved. Disse havde ligesaa stærk og skimrende Glands, som næst foregaaende, hvorfor de og, ligesom den klare dobbelte Kalkspat, bleve af nogle Indbyggere kaldte Silfur-Berg, d: Sølvberg.

Andre vare af en mattere Glands, mest liig eet glat poleret Elfenbeen, hvis Figur havde 6 Sider, hvoraf de tvende vare næsten 2 Tømm. lange, og de øvrige 4 hver neppe $\frac{1}{4}$ Tom. Somme af disse Krystaller vare i Midten ligesom indtrykkede fra alle Sider, ikke
ulige

ullige en Gleise. Uden paa disse Store havde atter anskudt sig en Mængde af meget smaae, næsten ligedannede, men mere klare, og i lange Rækker sammenklynkede Krystaller. Siden har jeg seet her i Byen hjemsendt fra Verusford en Stuf, i Dannelsen liig foregaaende Rhomboider, allene at i Steden for hine vare klare, vare disse brunrøde, af en fin rød Bolus, eller maaskee Jernkalk, som de vare indblandede med.

Al den straaledede fandt jeg selv ved Verusford en Stuf, hvis Straaler vare anskudte omtrent som paa Fig. b. Tab. 31. i E. Olass. Reisebæsker. Det meste af Stuffen var rødt, ligesom det forrige, dog var her undertiden det Punkt, hvorfra Straalerne udgaae, og undertiden lige som Vælder tværs over dem, ganske hvide. Ved Udbrydningen var den meget skør, men siden efter, da en Deel af dens Krystallisations-Band var uddampet, faldt den næsten fra hverandre af sig selv, og Stumperne lode sig let smulre til Sand imellem Fingrene.

Hos en vis Mand her i Kiebenhavn har jeg seet endnu en Forandring, som nylig er hjemkommen fra Verusford; der viser den sig i tvende Stænger, en Span lang, og af Tykkelse som en Finger og derover. Indvendig er den ganske mat og knortet i Brudet, har heller ikke nogen synderlig Fasthed; men rundt om er den besat med smukke lyserøde, af Blade sammensatte Knopper, som i Enderne have ingen bestemt Figur.

Verusford var det Sted, hvor jeg endte min Reise i Landet, og herfra tog jeg tilbage til Kiebenhavn.

Skibet blev opholdt for Slagteriets Skuld til imod Enden af Oktober. Jeg havde derfor her den bedste Leilighed daglig, naar Veirliget tillod, at eftersøge de fleste Naturalier, her fandtes, af alle tre Rigerne. Ingen Folgemand hastede nu paa at komme fort, for at faae den belovende Bei endt, og Pengene fortienne, hvorved ellers mange Steder, en Naturforsker ønskede at opholde sig nogen Tid paa, blive ubesøgte*). Ovennævnte fielde Forandringer af Zeoliten ere fundne ved den søndre Side af Verusfiord; nogle faa i Bulandsnæs-Øerne og omkring ved Beien til Alptefiorden. At der jo andre Steder i Landet vil findes baade disse og andre endnu ubekjendte Forandringer af Zeoliten, tvivler jeg ingenlunde paa; men da de, som før er nævnt, almindeligst findes ansatte indvendig i Huhheder af Leer med sandblandede Bergarter, falde de vist ikke den i Øinene, der maae jage hastig afsted, eller skal bestræbe sig med alt for mange andre Ting. Nei, de maae søges nøie i de nederste Lag af Flusbergene mellem Stykker, som ere udfaldne. Der finder man tidt det Halve af Huhheden i det nedfaldne Stykke, og den anden halve Deel tilbage i det faste Berg. Naar man først har lært at kjende Bergarterne, den findes og ikke findes i, blive Undersøgelserne hverken saa kostbare, heller ikke saa besværlige; thi da kan man, saa at sige, gaae lige til, og nogenledes være vis paa, at man ikke skal søge forgieves. Zeoliten er en af de besynder-

*) Paa andre Maader faaer man fielden Beviisere i Island. Den bedste Reisetid er fra henimod medio Julii til noget ind i Sept., da Hæslatten, som bekjendt, saa længe den drives paa den gamle Fod udfordrer alle Hænder, om noget Vinterfoder skal have.

smødeste Steenarter, i Henseende til dens mange Arts-
 Forandringer, og fortiente nøiere Undersøgelser, end
 man hidindtil veed at være fæete.

Siette Afdeling.

SAXA, Hellebergvarter.

32. *Saxum fissile*, Graaberg. Heraf sandtes
 adskillige Steder helst paa Nordlandet endel, dog med
 forskellige Indblandinger. Kvartsen træffes i alle, men
 Glimmer kun sjelden; smaa Granatkorn og Større
 Flekker ere mere almindelige. Adskillige af Indbyg-
 gerne paa Nordlandet havde allerede udsøgt disse, og
 af samme forfærdiget meget gode Dværnstene, hvoraf jeg
 saa een ved Gaarden Keskium i Skagafjorden. Stenene
 vare tagne ved Glerhallaviig, som ligger strax derved.
 Bonden havde atter tillavet et par Stene, som han
 havde lovet til en anden Bonde. Til den første Dværn,
 som han havde gjort til sit eget Brug, og stod paa
 hans Gaard, søgte alle hans Naboer, endog de, som
 enten selv havde eller boede nærmere ved, hvor Dværn-
 ne, købte ved Handelen, vare opsatte; thi paa denne
 hjemmegjorte maledede de sit Korn, ikke allene i halv saa
 kort Tid, som paa hiin, men meget finere. Han var
 meget billig med sit Arbeide; thi for at forfærdige saa-
 dan en Haanddværn, omtrent 20 Tommer breed, og
 sætte den op med Stellet eller Træværket, tog han

iffluns to Rdlr. Tæt ved Skagestrands Handelssted ligger en liden Holm, som bestaaer af ligesaadant Graa-berg, som vist kan blive meget got til Dværnstene; man har og den Fordeel her, at de mange Steder staae ligesom i Pillere, omtrent af en Alens Tykkelse, og lade sig let fløve.

Ovennævnte Bonde fra Nienkium bragte mig nogle Kugel-Calcedoner til Handelsstedet. Her fik jeg Leilighed at vise ham disse Stene i Holmen. Han ønskede allene, at den laa saa nær sin Gaard i Skagefiorden, som her Handelsstedet, saa vilde han snart forsyne en Deel af Distriktet med gode Dværne.

I Desfiord paa Gaarden Oriland, tæt ved Handelsstedet Alurehre, blev ligeledes forfærdiget en Haand-qværn, medens jeg laa der om Vinteren, hvortil Stenene vare fundne noget oven for Gaarden.

Paa Veien imellem Examyhre og Husevig saae jeg paa et par Steder, at man havde begyndt at hugge og tillave Dværnstene; ligeledes tæt ved Iskelsaaen i Myrskfiorden, hvor man sætter over med Færgen. Man har derfor ikke nodig at frygte, at Islanderne skulde, i Mangel af dueelige Steenarter, blive forlegne med Kornet, omendskiønt ingen Dværnstene bleve dem tilsendte fra Dannemærk, naar man kan vilde benytte sig af en Gave; Naturen saa villigen tilbyder, da Mængden af Indbyggerne er baade vittig, og vandt til at eftergiøre næsten alt hvad den seer.

Paa

Paa Færøerne har man altid fundet en liden Haandqværn i hver Huusholdning, og i tidligere Tider have adskillige bygget smaae Vandmøller, hvorpaa enhver kan faae sit Korn malet hastigere, og lettere end for det halve, det koster, naar det med leiede Folk ska males paa Haandqværne; hvorved de ere nu blevene unødvendigere i Nærheden af disse Møller.

I Island fattes ikke Steder, meget bequemme til saadanne Møller. Omkostningen, naar den bygges paa den sparsomste Maade, er ikke af stor Betydning, helst om de selv danne Stenene. En i mange andre Henseender her, som god Borger, bekiendt og æret Mand, ved Navn Johannes Poulsen i Thorshavn, der har lært i Kjøbenhavn at bygge Huse, men ikke Møller, har ikke desmindre her byggt adskillige af disse Vandmøller med en udmærket Sparsomhed. Min salig Svigerfader, Laymand Debes, gif heri endog saavidt, at han, for at spare Tømmen, lagde Renden med Sten. Bedre var det derfor, at nogle, som havde Raad og Evne, nu strax byggede dem, førend man anskaffede sig alt for mange Haandqværne; thi da vil de rimelig Folk, siden Bekostningen er skeet, heller behjælpe sig med disse, og Møllen vil da blive for kostbar for een eller tvende Huusholdninger allene; men var den oftere i Gang, endog med den billigste Priis, vilde den ei allene snart betale sig selv, men endog give Eieren god Rente af sine Penge.

33. Saxum, porphy, Porfyr. Af denne Steenart findes, ligesom før er nævnt ved Marmoren, en flæben Plade, 6 Tommer lang og 4 Tommer

breed, indlagt midt i Alteret i Hrafnegils Kirke i Desfiord. Den var sin mørkegrøn med bleeggrønne og næsten hvide Pletter. Da denne Porsyr er de Gamles Dphit, der i forriæ Tider blev bragt fra Orienten til adskilligt smukt Arbeide, maae man rimelig slutte, at dette Stykke, helst da det er blevet brugt ved saadanne hellige Forretninger, ligeledes er bragt did i de ældste katolske Tider fra fremmede Steder.

34. Saxum Cos, Brynizsteinn, Hvedsteen. Jeg kan ikke sige, at jeg nogensteds traf denne Steenart saaledes, at den kan benyttes som Brynestene, uden i Mangel af bedre. Den beste Art, som mig forekom, var i Beresfiorden, fort fra Søen, inden for Gaarden Ursteig. Denne var jævn i sin Blanding, og fri for grove Korn af Kiselarterne, som altid forderve Eggen, hvor de ere indblandede. Dens Dele vare næsten ukiendelige; Leer og Kvarts kunde dog tydelig sees deri; den lod sig heller ikke brække i ordentlige og ligedannede Stykker, men dog med flade Sider. Til de grovere Nødskaaber, saasom Spader, Ører og Lær, kunde denne maafee blive tienlig. Kammersekretair Olavius, saavel som Egg. Olafs. i deres Beskrivelser anføre og Steenarter, som de troe kunne bruges i dette Fald; dog seer man, at de almindelig ansee dem for alt for haarde, og ikke saa jævnt blandede, som en Steen bør være, der skal sætte god Egg.

35. Saxum Trapezium, Trapberg, ligger meget Basalten; den findes i Island af meget forskjellig Jæinhed. Af de grovere blive de saakaldede Kiempemure, som ikke ere fældne at see. Disse vise sig

fig og virkelig som gamle og noget forfaldne Mure, bestaaende, som oftest, af firkantede flade Stykker, ikke ulige i Dannelse store Muurstene, liggende vandret oven paa hverandre, alle af lige Længde, som gjør, at Murene ere jævnslette fra begge Sider. Saasnart man reiser over Hrutesfiordsaae, og kommer ind i Strandeshjæl, seer man fast allevegne langs Stranden Trapstene, som dog ikke ere saa ordentlige overalt, men lade sig let brække i smukke og flade Stykker. Ved Skalholtsviig, som ligger yderst i Hrutesfiorden, sees iblandt mange mindre, en ret stor og smuk Muur af denne Steen, som af min Følgemand blev kaldet Troldeborgen. Efter Dieshyn (thi han torde ikke bie der, da jeg steg af Hesten, men reed det snarest han kunde, og bad mig ikke gaae derop, siden jeg i hans Tanker havde intet der at bestille), var den 4 til 5 Favn høi, henimod 50 Skridt lang, og i Alen tyk.

For at naae min Følgemand igien, maatte jeg her, som oftere, forlade min Hensigt. Endskient nu disse Stene, som Naturen selv har dannet beqvemme til Gierder og Begge, som naar de først vare engang vel satte, kunde staae Mand efter Mand, og ligge ofte strax ved Haanden, hvor de skulle benyttes, seer man dog her alle Huusvegge og Gierder opførte af Grønsvær. Omtrent $\frac{1}{8}$ Miil fra Diupevog, paa den søndre Side af Beresfiord, seer man ligeledes paa en Slette under Fjeldfoden en Mængde af disse Mure, hvoraf nogle staae parallele og andre igien løbe lige, eller skraas ind imod hverandre. En fremmed Rejsende kan ikke andet end standse, og beundre dette besynderlige Naturens Arbeide, der i visse Maader kan ansees som

Irgange. Af en meget fin Art fandt jeg en smal Gang i et Moberg, tæt ved Glerhalleviig i Slagelsefjorden. Partiklerne deri vare meget fine. I Brudet var den glat uden Glands, og noget buglet; gav maadelig Jld imod Staalet. Farven var sort, hvori viste sig røde Flækker, som og gave stærk Jld mod Staalet. Denne var vist en umoden eller Berg-Jaspis. Man seer heraf, at disse 2de Steenarter nærme sig saa meget til hverandre, at det er ofte vanskeligt at bestemme, til hvilken af dem, de høre.

Den saa kaldede Blagryte træffes mange Steder ved Stranden, og formedelst sin Lighed med de finere Trap-Arter, kan den ikke ansees for andet, end Forandring af samme.

36. *Saxum Basaltes*, Basalt-Berg. Hvorvidt denne Steen er forskiellig fra Trappen, er vanskeligt at bestemme; thi man træffer ofte mellem begge Sorter, Stykker, som ere hinanden saa lige, saavel i den udvortes Dannelse, som anden Udseende, at de beste Kiendere skulde neppe kunne adskille dem. Saa længe Basalten staaer opreist som i Støtter, med 5. 6. eller 7. ordentlige Sider, (thi saaledes træffes den mange Steder i Landet) tager ingen i Tvivl, at kalde den Basalt; men naar den lægger sig krummet og vandret, med uordentlige Sider hos og imellem hin, (thi saaledes findes den og), bliver den vist anseet for en Trap. Bestanddelene ere og, ved chymiske Undersøgelser, befundne at være de samme hos begge. (See Troils Breve pag. 290.)

Den findes næsten allevegne i Landet, med forskjellig Dannelsse, Størrelse og Farve, som kan sees i Egg. Blafs. N. pag. 311, 312, 396, 397, 653, 654, 736, 810, 924. Mig forekom den gandske ordentlig, med 5, 6 og 7 glatte Sider paa følgende Steder: I løse Stykker, paa 1 Alens Længde og derover, slængte om hver andre mellem Gruus og Sand, øverst paa Mokolls: Høien. Et Stykke af Strandkanten, tæt ved Reykfiords Handelssted, bestaaer allene af vandret liggende og noget krummede Basalter. I Siden af den dybe Rende, som Skialfandazflot har gjort sig giennem det Stykke Land, som kaldes Rinnen, sees nederst ved Vandet et meget smukt Lag af disse Stene, som staae næsten perpendiculaire. Øverst paa Toppen af Káftinnufjall, østen for Myvatn, sees og en Dyrge af disse Stene, hvor de i Midten ligge, skient løsne fra hinanden, dog ordentlige. Deriblant traf jeg een af disse Basalt-Stene, som man tydelig kunde see, havde lagt ved en stærk brændende Ild; thi Stykket, som var henimod 1 Alen langt, var blevet gandske hullet (poreus) og neppe halv saa tungt, som de andre omkringliggende Stykker, hvilke det i anden Udseende lignede. Paa 3 af Siderne, som ventelig have vendt imod Ilden, saaes en Glasur, som i en flydende Tilstand havde løbet ud over dem, og paa samme Side var den brusten tværs over, paa et Par Steder indtil Midten af Stykket, ligesom naar enten en Kalklovn's Plade, eller andet tyndt støbt Jern, der bliver ulige varmt af en stærk Ild, faaer Sprækker og kaster sig. Skulde ikke saadant et Stykke, som er fundet midt imellem andre Vulcania, og viser saa

tyde

tydelig Kiendetegn paa, at det har lagt i og ved en stærk Ild, være et sikkert Beviis paa, at Basalter slet ikke ere frembragte ved Ilden paa den tørre Bei, eller ved Smeltning, som Hr. Troil synes at ville paastaae i sine Breve, angaaende hans islandske Reise, pag. 272. Sammesteds viser han til en Afhand- ling af Hr. Desmerets indgiven i Aaret 1765. til det kongelige franske Videnskabers Academie, hvori For- fatteren skal have villet bevise, at Basalterne, som nu i de sildigere Tider ere fundne paa mange Steder i Europa, (see l. c. pag. 273.), hvortil kan lægges Færøerne, ere frembragte ved Ilden paa den tørre Bei. Skulde denne Sætning have Sted, maatte alle disse Steder i Europa, ligesom nu Island, før den Tid, man har nogen Efterretning i Annaler, ha- ve haft stærke Udbrude af Jordbrand. Man spørger med Grund, hvorfor igientages de da ikke efter saa lang Tid paa nogen af disse Steder, ligesaavel som i Italien og Island? Ridderen Hr. Bergman, hvis store Indsigter i Chymien ingen vel nægter, har i et Brev, som fortienet at læses, fra pag. 327. til En- den af Troils Breve, anført alle de Prøver, han har gjort med de islandske Mineralproducter, ham ere kom- ne i Hænderne, tilligemed sine Betænkninger over samme.

Af de 3de Veie, Naturen bruger at danne or- dentlige Figurer paa i Mineralriget, nemlig 1) ved Crystallisation; 2) Sprækning af en smeltet Massa under Afsvulning, og 3) ved Fordeling under Ud- tørkning og Uddampning, da Delene trække sig sam- men, antager han denne sidste Maade, hvilket og synes at være den rimeligste; thi man veed, at ved

den

den underjordiske Jld optrækkes Dampe, der føre Menstrua (Oplosnings Midler) med sig, der danne saadan en jævn opløst Massa, som siden paa overstaende Maade ved Indtørrning hærdes, og antager disse Figurer. Denne Mening bekræftes ogsaa meget deraf, at man seer visse blotte Steder, hvor Vandet om Vinteren har staaet over, og holdt Jorden opløst.

Naar disse ved Solens og Sommerens Varme optørres, brister Overfladen, helst om den indeholder mange Leerdele i sig, næsten i saadanne Figurer. Paa den søndre Side af Bapnefiord noget uden for Vindfæll, sees nogle Basalt-Pillere, der ligesom Søen af reise sig nogle Fæne i Veiret, ere meget ordentlige med 7 glatte Sider, og 3 a 4 Alen i Omkreds. De midterste Pillere vare udbrækkede, hvorved dette Sted i nogen Gradland viste sig, som en stor og prægtig Port, og dets Perspekt-Tegning vilde, om ikke aldeles i Hensende til Størrelsen, dog meget ligne den Tegning af Fingals Grotten paa Staffa, som sees paa Tab. IX. i ovenmeldte Troils Breve.

En kort Vej fra Søen paa den østre Side af Diupegog, og paa den største af Bulandsnæs Øerne, som ligge strax østen for Handelsstedet, findes ligeledes en stor Deel smukke og regulære 7 kantede Basalter, der med liden Umage kunde udbrækkes; thi de ligge næsten vandrette, ere af Enkeltse som almindelige Alfvisterstene, hvortil og disse kunde være meget tiemlige. Jeg foreslog Skipperen og Folkene, som i nogle Uær laae paa Havnen, for at bie paa Slaget, at tage nogle hjem, som de ventelig kunde have tiemt noget paa ved

at

at sælge dem til Afvisere; men dette, som andet nyt, fandt ikke Bifald. Omkring Hiernehuset af Skinder- og Skonboegaden i Kiøbenhavn sees Basalter at være brugte saaledes. Hvor bequemme disse Stene end ere til adskilligt Brug, saasom til Bæge og Gierder, traf jeg dem dog ingensteds, hverken paa Nord- eller Østerslandet saaledes benyttede; men ved adskillige Kirker, endog hvor ingen vare at see i Nærheden, træffes saadanne Basalt-Pillere nedsatte efter den ene Ende i Jorden, og to til tre Alen høie over Jorden, for at kaste Vidsterne over, naar man er ridende til Kirken, hvor Hestene staae, saa længe Tienesten varer.

37. *Saxum corneum*, Hornberg. Af disse gives i Island adskillige af de grovere Arter, som almindeligst indeholder en Deel Jern.

38. — *argillaceum*, Leerberg. Da man overalt i Landet finder Leerarterne, er det en Folge, at denne Bergart ogsaa er meget almindelig,

39. — *arenaceum*, Sandsteen. Af dennes Forandringer træffes meest saavel de meget haarde med fine og næsten ukiendelige Dele tilsammensatte, som de grovere, der tillige ere meget løse.

40. — *Breccia*, Buddingsteen. Af de løfere og grovere Sammensætninger findes uendelige Forandringer i Jøkel-Plaerne, og andre store, helst de saakaldede Iver-Plaer, der gierne udribe noget af hvert Berglag om Vinteren, som de falde igiennem, og føre

føre det ned paa de flette Aæbredde og Dalene. Man følge allene Aæn igiennem Ørnedalen ud til Mødrevallens Kloster, eller Glæraa ind i Øsfiorden, tæt ved Handelsstedet Akureyri, saa bliver man en Mængde af disse Forandringer vaer. I Fjeldsiden mellem Bularðsnæs og Hammersfiorden ligge store Dyrger af disse Stene, blandede med røde, grønne og gule Sandstene, og have giort Veien næsten ubefarlig.

Et lidet Stykke traf jeg ved Verufjord af *Brecia calcedonica*. Samme bestod af smaae, runde og aflange Kalcedon-Kugler, der vare samlede med et Kit af samme Egne. Hele Stykket var meget haardt, og gav stærk Ild imod Staalet.

Syvende Afdeling.

HUMUS, Muldarter.

Da de trende Muldarter, *Humus vegetabilis* (Plantemuld), *H. animalis* (Dyremuld), og *H. Lapidea* (Steenmuld), ikke ere andet end opløste Dele af Legemer i alle tre Natur-Rigerne, tvivler vel ingen Fornuftig paa, at disse jo findes ligesaavel i Island, som andre Steder. At den første findes der, beviser den islandske Flora, og endnu tydeligere den Mængde Kied og Tælle, som aarlig har været udført af Landet. Uden denne og Dyremulden kunde hverken

Wax

Værter eller Dyr fremkomme; thi af det enes Medbrydelse fremkommer det andet i en bestandig Cirkel. Endda hører man jævnlig dette Spørgsmaal: Kan noget vøge i Island, da der er jo ikke andet paa hele Overfladen, end Pimpstene, Sinner og Aske af Jordbrande? De godt Folk, som have reist i Landet, og yttre denne dumme Tanke, maae have havt Dinene lukte, naar de have reist igiennem de deilige græsfulde Dale og Enge, hvor Eieren af Køer daglig i Sommermaanederne kan have 12, 16 og undertiden 20 Potter Mælk af Koen, og om Hesten af sine Faar og Veder fra 16 til 24 Pd. Tælle. Sandelig! om Sand og Aske af Jordbrande kunde frembringe dette, var Island et af de sjælsomste Lande i Verden.

42. Humus dædalea, findes ved alle Gaarde, saavelsom i Skove og Enge.

43. — ruralis, den egentlig saakaldte Værtjord, hvoraf Planterne fornemmelig faae sin Næring, er ligesaa almindelig.

44. — pauperata, Lyingjord, er mager og findes i Lyinghederne.

45. — alpina, er meget fin, oftest blandet med Leer, og allene beqvem for Fjeldplanterne.

46. — turfa, Torvjord, som er tæt sammenblandet med Værternes Rod-Trærler, er almindelig paa lave og sumpige Steder. Den bruges meget til Huusvegge, og en Artsforandring heraf til Reiding 3: Puder under Klov-Sadler.

47. Humus Lutum, Dynd Muld findes paa Bunden af stillestaaende Baae.

48. — Tinctoria, Sorta, er ikke andet, end den foregaaende, som er mættet med Jern-Bitriol, findes mange Steder i Landet. Paa Verne i Myvatn gives meget af den. Dens Brug, at sætte sort Farve paa Løn, med adstringerende Vegetabilier, er bekendt over alt i de nordlige Lande.

49. — picea, er sort, fin og seet af Jordbeeg, tørres ved Solen og Luften til saadan Fasthed, at den er ikke ulig Steenkul. Den findes mange Steder, og fornemmelig paa Østerlandet; den er den bedste Brændsel; endog Smede kunne ved denne Tørv næsten sveitse Jern sammen ligesaa got, som med Steenkul. Det blev nyttigere for Smeden, om det først blev brændt til Kul; thi derved flyver Svovelsfyren bort, som ellers angriber Jernet.

50. — Damascena, en løs, rødbrun, med Jern-Ocher og fin Sand blandet Jord, findes almindelig i de saa kaldte Holter; er for sig selv, formestlig sin Løshed, en ubrugbar Jord, men vilde sikkert giøre en vigtig Tjeneste, naar den blev blandet i en alt for seet og fast Jord. En Forandring af denne bliver vel Terra Adamitica. Waller. Mineral. 2 Afsd. pag. 10. No. II. Vel er denne usle Jordart meget almindelig i Island, men dog findes den ikke alle vegne, mindre udgjør den det gandske, som nogle skulle have foregivet.

Hertil kan og henføres den i Landet bekiendte hvide Terra apyra, Peturs-Mold. Efter Beskrivning skal en Mængde af denne Jord findes paa Skagen (den yderste Punt af den vestre Side af Skagafjorden). Ligeledes gives en Art heraf ved Upses Præstegaard i Østfjorden, som vel er noget sammensvælgende, og meest lysgraa, naar den stikkes op af Jorden, men bliver ved Udbrænding ligesaa fin, hvid og let som hiin; bruges og der i samme Tilfælde, nemlig at strøe Børn med, hvor de bleve hundløse, samt optørre flydende Saar. Jeg har selv befundet, at denne Egenskab søges ikke forgieves hos denne Jord-Art.

Ottende Afdeling.

PRODUCTA VULCANORUM,

Vulkaniske Frembringelser.

51. *Arena vulcania*, Vulkanisk Sand, træffes ikke allene omkring ved de ildsprudende Bierge og Dræse (Udørkener oppe i Landet), men i det Yderste af Fjordene, hvor Aaerne have nedført den fra Fjeldene. Almindeligst er den sort.

52. *Pumex*, Pimpsteen, paa islandsk *Vitr* eller *Vitr-Rol*. En Art traf jeg opkastet paa

paa Stranden yderst paa den vestre Side af Rustfjorden. Stykket var saa stort som et Menneske Hoved, brunsort af Farve, og meget aabent med store Huller, temmelig fast, og med grovere Partikler, end den hvide lætte, som overalt er bekjendt under Navn af Pimpsteen, og i Island Skur-steinn. Af denne sidste laae en Slette i en Dal mellem Myvain og Krafte-gandske overstrøet; men iblant Mængden kunde man dog ikke finde Stykker større end Høns-Eg. Af den sidste Jordbrand i Skaptesfjelds Snæssel ere de hjembragte Pimpstene deri forskiellige fra de forrige, at de ere sorte og i Brudet glindsende, meget lætte, tæt- og smaa-hullede, ligesom Skum, lade sig smulre imellem Fingrene, og ere meget gode at spise med.

53. Scoria spongiosa, Hullet Lava, paa islandsk Hraun. De uendelige Forandringer, saavel i Henseende til Sammensætningen, som Farven og den yderlige Dannelse, disse Jldfostere vise, vilde blive her for vidtløftige at opregne, og mange Steder er det endnu vanskeligere at bestemme, om disse Arter ere Jldfostere, eller ikke. Hvor man reiser i Landet, varer det ikke længe, førend man seer upaatvilelige Prøver af Jordbrande, og dette har bragt nogle til at troe, at hele Landet er opkommet ved Vulkaner. Men hvorledes kunne da de mange forskiellige Lege-mer, som man antræffer, og læt forandres ved Jlden, vise sig kiendelige og næsten uforandrede. Har den da dannet de Skælsfæ, man finder langt fra Eoan, saavel paa Nordlandet, som Sønderlandet, forstenede og i saadan Mængde, at de udgiøre store Banker? Helt er ikke et begribeligt, at de voldsomme Vulkaner

K 2

have

have frembragt den regulaire Kalkspat, eller de smukke og fine Zeolit-Krystaller, som ellers gandske forandres og nedbrydes ved en maadelig Jld. Videre: de næsten usforandrede eller endnu gandske fiendelige fine Planter, for Ex. Hypna Ulvæ og flere af Cryptogamisterne, som træffes midt inde i Calcedonstykker; skulde disse have kunnet holde den Varme ud, som Jordsbrandene medføre? Surterbranden, som ingen tviler paa, har været Træe, hvor mange Steder findes den ikke i Landet, nu tæt ved Overfladen, og atter andre Steder liggende midt i de høie Bierge? umuelig kan den henføres til Vulcania, med mindre man først troer, at Elementerne eller Naturen er ikke sig selv lig i Island; at nogle have troet det tilforn, kan sees tydelig af No. 34 iblant de 69 Spørgsmaale, som bleve sendte i Maret 1742 til de Færde i Island at besvares, og lyder saaledes: Om Islænderne foruden Tørv, ogsaa brænde gamle Jisstykker og Klumper, hvilke formedelst deres Ælde skulde være petrificerede og steenhaarde? Rectoren paa Holum, der har besvaret alle disse Spørgsmaale, har og temmelig eftertryffeligt besvaret dette *)

Af

*) Pro igne nutriendo utuntur Islandi gleba fossilis, frutibus, lignis, ramentis arborum, quæ Oceanus eiecit, fimoque ovium et horum (vulgo Saudatad og Kliningur) exsiccat et idgenus aliis. Ampelites autem non habent, nec ullas Lithantraces. Gleba fossilis eadem est ac aliis locis, ubi in usu est. Quorsum autem spectet Physiologi Nostri decies repetita insania, glaciem sc. Grönländicam vetustate lapidescere, ac deinde Carbonum loco

Af Lava-Strækninger, som enhver ved første
 Biekast kan see at være opskudte, efter at Jlden inden i
 Jorden har smeltet dem, og siden ere udfloodte, som
 Elve, over Landstrækninger paa nogle Mile, og der
 stærknede, var den første paa min Reise ved Riosa vatn
 som ligger ikke langt fra Skialfandastiot i Thingee-Sys-
 sel. At denne Oversvømmelse er skeet i de ældre Ti-
 der, sees tydelig af de Dphøielser og Ujævnheder, som
 ved Luftens Virkning ere blevne mere, og nu smulres
 lettelig til Sand. Mange Steder ere de og overtrukne
 med Mos og fine Græsarter. Ved at bortslaae de
 øverste og yderste Knopper, træffer man den nogenledes
 i sin første Skikkelse, dog ikke alle Steder lige; thi hist
 og her er den løs, rød, som en stærk udbrændt Slagge,
 andre Steder er den sort med tætte og smaae Huller,
 vægtig, og saa haard, at den mod Staalet giver villig
 Jld. Naar den overbrækkes, vise sig i Brudet hvide
 Pletter mest lige den grønnige Qvarts (Quartzum
 granulatum), der sidder, (at jeg skal bruge denne
 Bignelse) ligesom Talg i en Blod-Pølse.

X 3

Den

loco ab Islandis usurpari, non facile intelligitur; est
 enim Miraculum prorsus inauditum, essentias rerum ita
 vestustate mutari, ut aquæ fiant lapides, et quidem tales,
 qui ignem concipiant; quasi vero gelu et vestustas tollant
 antipathiam, quæ est inter aquam et ignem. Magis itaque
 verisimile est, quærentis Cerebrum nimia Curiositate in
 Silicem conversum, adeo ut Phylacterio opus habeat,
 et suum Abracadabra quam primum in Collo suspendere,
 ne forte totus in Cereum aut Columnam sulphuream
 abeat, quod omen absit!

Den anden Oversømmelse af Lava møder strax ved den østre Side af Skiafsandastiot, hvor Færgestedet er over samme, og strækker sig tværs igiennem Aldedalen hen til Laraaen, gaaer siden langs op med samme og forbi Myvatn, henimod Fremre-Namer; men hvilket forundringsværdigt og tillige gyseligt Syn fremviser ikke denne Strækning! Man gaaer ofte her som i Irgange mellem ranke Banker og Ophøielser, ikke ulige Høestakke, uden paa knudrede og med Toppe eller Spidse, undertiden ikke ulige det Billedhuggerarbejde, man seer i gamle Bygninger af den gothiske Smag. De fleste af disse Ophøielser ere hule indvendig, med en Åbning oven i, eller fra en af Siderne. Blant disse sees een ikke langt fra Færgestedet Nup ved Laraaen, som om den kunde flyttes heel, vilde paa andre Steder bleven den prægtigste Grotte, man nogensinde har seet. Indvendig er den Cirkelrund, og over 6 Alne bred midt over Gulvet. Den gaaer op, som i en stump Keile til 9 Alnes Høide. Øverst i Toppen er et Hul, ligesom Sluggen eller Taghullet paa Røgstuerne i Norge, Færøe og andre nordiske Steder, hvorigiennem Røyet falder ind. Paa Siden haver den en saa ordentlig Åbning, som om den kunde være gjort til en beqvem Indgang. Tykkelsen af Væggen var omtrent $\frac{1}{4}$ Alen. Lige fra Gulvet og op til det øverste var den indvendige Side at see til, som poleret og af Rusten anløbet Metal, ikke overalt jævn flet, men paa nogle Steder med runde og glatte Bugler, som halve Kugler, og paa andre med smaae Hulheder, hvori hængte smukke glatte Toppe, ligesom den Calcedon-Drypsteen, man finder ved Rødesford.

Jeg forsøgte med mine Spidshamre at udbrække nogle af disse Stuffer, som vist kunde fortient et Sted i Natursamlinger, men vandt ikke andet derved, end at de mindre hærdede Spidser bleve flade, og hine sprang. Jlden fløi af dem, som for den haardeste Flint ved hvert Slag. Bonden, paa hvis Grund Grotten staaer, benytter sig af den til sine Faar, som her søge Ede i ondt Veir, og faae lidt Hielp af Foder, til Veiret gaaer over.

Denne Grotte viser tydelig, at den, saavelsom andre Huller ind i Lava-Strømmene, ere dannede just paa den Maade, som Egg. Dlafs. og B. Pouls. i deres Reisebeskr. pag. 729 og 30 formode, nemlig at naar saadan en Masse standses, størkner den udvendig, og derefter skeer Brud paa een af Siderne, hvorved den endnu varme og flydende Materie, som er indvendig, løber ud, og naturlighvis formeres da de Stalactites, som man finder indvendig i dem. De udvendige Sider vare knudrede, og i visse Maader i Brudet lige hine første ved Biosavatn; allene disse vare meer haarde.

Den tredie Oversvømmelse mig forekom, var den, som i de 6 Aar fra 1724 til 30 flød 3 Mile ned, nemlig fra Krabla til Myvatn. Denne Lavaart er ganske forskjellig fra de forrige, baade i Henseende til Farven, som her overalt er beegsort, ligeledes er den meget tynne, har færre og større Huller i Brudet, og mellem dem er den glat, som et Glas. Under Affvælningen har den ikke antaget saadanne heie Knorter og Spidser, som hine, men derimod træffer man Steder, hvor den er aldeles liig et ordentlig opskudt Løv, hvilket og

Hr. Troil har fundet paa Sønderlandet, og ladet samme tegne i sine Breve Tab. III. Fig. I.

Snart træffer man den ligesom en Rulde af en fin spunden Tobak, og siden trykket sammen.

Den nyeføgne og alvorlige Betragter af den store Skabers underlige Gierninger faaer ikke større jordisk Føde for sin Siel, end ved at reise i dette Land og mellem disse Elementernes Arbeider. Gad en af de store Skalde eller kunstige Malere paa en af de høie Banker ved Kenkehlids-Namer, hvilket tilforn useet Prospekt-Malerie vilde han ikke fremvise Verden? Her seer han for sig den store beegsorte Lava-Elv, der har slynget sig midt imellem de deiligste grønne Høie, i lige saa mange Grene, som saa ujævnt Land giver Anledning til, og formeret store Banker, ligesaa sorte i de grønne Dale og Enge, hvor de ligge størknede i den samme Stilling, som da de fløde. Fra andre Sider, og nærmere hos sig, har han de levende og blomstrende Svovelminer, item store og kogende Leerpøle. Ja hvor han vender Diet, træffer han beundringsværdige Afvoeringer.

Paa Rasutinnu-Fjall findes en Mængde Forandringer af Lava, og andre udbrændte Ting, der i Aske og Gruus ligge slængte om hverandre.

54. Scoria Breccia, Steenblandet Lava, findes mange Steder, men med forskellige Sammensætninger.

55. Scoria vitrea, glasagtig Lava, har længe været bekendt under Navn af sort Islandsk Agat, i Island Hrafn = Linna. Store Stykker ere Tid efter anden hjembragte derfra, hvoraf adskilligt Arbejde er bleven forfærdiget. De Stykker, som man har fundet af dette Glas, som enten have været giennemsigtige, eller ikke ret sorte, har man i Island kaldet Hrafn tinnu = Brodir. Denne Scoria vitrea forekom mig paa Lindastol, det bekendte Fjeld ved Skagefjord, dog ikke uden i smaae Stykker omstrøede hist og her imellem den løse Sand og Gruus; ligeledes i Hrafn tinnu = Fjall mange og store Stykker, og endelig meget af smaae Stumper omstrøede paa et Fjeld mellem Breiddalen og Beresfjord paa Østerlandet.

Ved den sidste Jordbrand 1783 skal paa nogle Steder i Landet være nedfaldet af Lusten noget, der lignede grove Haar eller Svineborster. Selv har jeg ikke seet noget heraf, men hørt forskiellige Meninger derover. Nogle have villet troe, det var Salt krystalliseret; andre, at det har været et Lag af Asbest, som Ilden med sin stærke Force har udrevet, og adspjaltet med sit Udbrud i Lusten. Den første Mening kan neppe være rimelig; thi man veed, at Salternes Krystaller formeres langsom ved Vandets Uddampning, og i den Tid kan den mindste Bevægelse forstyrre deres Anskydning, langt mere disse voldsomme Udbrude. Skulde den anden Mening have Sted, kunde man let komme af sin Tvil alene ved at see den; thi Asbesten ligner sig selv, det er, forandres ikke lettelig ved Oplosnings Midler; men man har Grund at tvile herom,

da Asbesten endnu ikke er funden iblant de islandiske Steenarter. Med Rimelighed bør man og slutte, at hist og her skulde findes flere af dens Traade endnu uadskilte, og herved kunde man blive vissere om denne Formodning. At det skulde være Svovel, eller rettere en Svovel-Lever (*Hepar Sulphuris*) har været noges Mening.

Et Brev til Hr. Joseph Banks fra Hr. William Hamilton, som med en anden Engelsmand Hr. Bowdler vovede sig lige til Udbrudet af Vesuvius 1779, vil oplyse alle disse Gissninger. I samme beretter han, „at Vesuvius den 5te August var i en skrækkelig Bevægelse, udsnyede meer, end sædvanligt, og at i Stæderne Somma og Ottajano skul imellem den Aske, som der faldt ned, være fundet en forglattet Materie, som spundet Glas.“ Rimelig bør man slutte, at disse Efterligninger af Haar, som ere fundne paa Marken i Island, have just været saadan en *Scoria vitrea*. Men herom kan ventes flere Efterretninger af de indsigtsfulde Mænd, som paa Regjeringens Bekostning have reist, for at give tilforladelige og nydelige Efterretninger om denne sidste Jordbrand. Jeg har baade selv og ved andre søgt hos mine Venner iblant Islanderne, allene at faae dette Særsyn at see, men stedse forgiæves; jeg troede da, at ingen Prøver vare komne deraf til Kiøbenhavn, til jeg i et Maanedssblad, under Titel af chymiske Annalen für die Freunde der Naturlehre &c. Zehntes Stück 1784 S. VII. pag. 327. i et Brev indrykket i samme fra Professor Wille i Stockholm, læser, at han fra Studiosus Olav Olavsen, en Isønder, (nu Lektor ved Kongsbergs Sølvværk,) havde faaet

faaet en Prøve tilsendt, som han har undersøgt og befundet, som det ovennævnte af Vesuvius, at være et fint Glas.

SALIA, Salte.

Dette Ene af Naturhistorien udfordrer lange mere, om det skulde ret oplyses, end hvad jeg, som en fattig Student, der net op har havt saa meget at reise med, at jeg uden at tigge mig frem, har kunnet komme til de Steder, som mig udtrykkelig vare befalede at give Efterretning om, og undersøge.

De enkelte Salte findes, saavidt mig er bekendt, ikke i Island, uden i Forening med andre Legemer, i hvilken Tilstand dem heller ikke tilkommer det Navn; dog berettes i Egg. Ols. N. 812, at der findes et Slags Luudsalt i Myrdalen, siddende uden paa Stenene, see l. c.; men ved Oplosningskonsten kunde der frembringes i temmelig Mængde adskillige, hvoriblant det mineraliske Luudsalt, som i Norge, Skotland og flere Steder, faaes ved at brænde Tang, og sælges saavel til Sæbesyderier, som Glashtter under Navn af Soda-Salt. Tangen er paa mange Steder i største Overflodighed, og burde bedre benyttes, saavel hertil, som til at giøde Jorden med.

At Vitriol-Syren er ligeledes overalt, og i Mængde, kan ikke tviles paa, da de Legemer, den altid findes forenet med, ere saa almindelige, saasom Svovlet, Jern, Alun-Jord, Kiis, Markasit, Sværte-Jord, m. m.

SALIA COMPOSITA, sammensatte Salte.

56. **V**itriolum Martis nativum, naturlig Vitriol er funden i en Bæk ved Hraundal. See Egg. Olafs. og B. Pouls. R. 150. De formode, den findes flere Steder i Landet, og Formodningen er sandelig den rimeligste.

57. **A**lumen, **U**llun, findes sielden eller aldrig saa reent, som Kunsten frembringer det: dog træffes det i ikke liden Mængde paa og omkring de levende Svovellager i en krystallinsk Form, eller som det fiederdannede Ullun, (*Alumen nativum plumosum*), hvilket Indbyggerne fra adskillige Steder indsamle, og bruge til at fixere eller fæste deres Farver med i Mangel af indført rensat Ullun.

58. **S**al mirabile Glauberi, **G**laubersalt. Til Vitriolen bør og henregnes det Middel-Salt, alle de Reisende i Island, der have skrevet om Natur Produkter, have seet, jeg ogsaa, i Hulhederne mellem den nye og sidste Lava ved Myvatn. Det er temmelig reent, og har anlagt sig som en Skorpe hist og her paa den indre Side af de Sprækker og store Hulheder, som altid findes paa flette Steder, hvor den smeltede Flod i Mangel af Uffald eller Hælden, er bleven tilstoppet, da flig en Samling af smeltede haarde Legemer maa under Størkningen, siden Delene krybe
sam-

sammen, faae store Sprækker og Huulheder. Nogle af disse Kager vare omtrent $\frac{1}{4}$ Tom. tykke, og næsten fuldkommen rene. Det har anlagt sig ovenil i Hulhederne, eller rettere, sublimeret sig paa samme Maade, som Salmiakken, hvor den raffineres; og dette har maaskee forført Egg. Olafs og B. Pouls. til at kalde dette Salmiak. Ikke allene Hr. Alf. Henkel, som ligeledes har høvt det i Hænder, og undersøgt det, anseer det for et Sal mirabile Glauberi, men og Fierdings Chirurgus Jon Petersen, hvis Lærdom og gode Indsigter, saavel i denne, som de andre Grene af det medicinske Studio, ere bekjendte, tilsendte mig nogle Untzer af dette Salt, som han selv havde rensat, og ladet crystallisere. Han anseer det ligeledes for Sal mirabile. Prøver heraf har jeg og vist, efter min Hiemskomst, til Hr. Professor Abildgaard og Hr. Viborg, som begge vare enige om, at det ikke kunde være andet, end ovennævnte Sal mirabile.

Forrige Winter har jeg gjort nogle Farve-Prøver paa Uldengarn med Lichen tartareus (Korle). Ibland andre Salte forsøgte jeg og at bejse med dette, og fandt, at det, næst efter Salmiak-Prøven, satte den smukkeste Farve.

59. Nitrum Salt-petr, Saltpeter. Dette Salt, findes ikke, saavidt man veed, i Island, uden for saavidt man ved Kunsten, her som andre Steder, kan tilveiebringe det, ved at udsætte Legemer af Dyre- og Planteriget for Lustens Paavirkning, da de under Forraadnelsen give dette Salt.

60. Sal commune, Kogsalt, er her des overflødige. Den skarpe Søe, som overskyller Strandbredden, tilkiendegiver tydelig, naar den ved Solens Varme bliver opørret, og viser sig paa Stenene ganske hvid som Riimfrost, at den har indeholdt meget af dette Salt. Man har desuden fundet det inde i Landet; see E. Vlafs. 812. De anlagte Saltkøgerier paa Vesterlandet, hvorom kan læses paa andre Steder, og fornemmelig Kammer-Sekret. Olavii Reisebeskr. bekræfte noksom dette.

Brøndene, eller som de i Island kaldes Ølkilderne, og andre Springvande, ville ved chymiske Forsøg vise, at Salter findes her med ligesaa forskellige Sammensætninger, som andre Steder. Nogle Prøver seer man i sidstnævnte Reisebeskr. ere giorte her i Byen med Vandet fra Ølkilderne, af Hr. Etatsraad Alaskov og Hr. Weber, og endelig nu tilsidst af Hr. Lektor Tychsen *).

INFLAMMABILIA MINERALIA, Mineraliske brændelige Legemer.

61. Bitumen Gagates, Gagat, paa Islandsk Algat. Denne er ikke almindelig i Island, dog findes der nu og da Stykker opdrevene af Seen, for-

hem-

*) See Professor Todes Sundhedsblade 1786. No. 19 og 20

nemmelig paa Hornstrandene, hvor den kommer ret tilpas; thi i hele Island troer jeg ikke noget Syffel har saa meget tilbage af den gamle Overtroe om Hexerie, Spøgelse og andet Ammestuesnak, som dette. Naar man læser E. Olaus. og B. Poulls. Reisebeskr. S. 583 585 erfares baade deres Vetroenhed, om alt dette Sludder, de Gamle have indprædikeret Almuen fra Buggen af, og tillige den Tillid, de have til dette Bergsits Natur og Virkning. Paa ovenansførte Sted opregnes først 5 besynderlige Egenskaber, som tilskrives dette Minerale, og om den 6te holdt Stik, var den sandelig ikke at foragte; det er: at et Menneske, som har den hos sig, synker ikke, om det falder i Vand. Ved Reykfiords Handelssted saae jeg mange smaae Stykker hos dem, som kom reisende, for at handle. De bæres i en Pung, hvori tillige findes Onskestenen (oviarum af Ostabiørnen, Onisco Psora), et Stykke af gul eller hvid Rav (Succino), som kaldes den hvide Agat, og troes at gjøre den samme Virkning hos Fruentimmer, som den sorte hos Mandfolk. Smaae og paa Havbunden rundslebne Kalcedoner, eller tætte Zeoliter, naar de kun vise noget usædvanligt, enten i Henseende til Klarhed eller Streger af fremmede indblandede Ting, og endelig noget Søl, som man troer behøves til at vedligeholde den formeente Kraft hos disse saakaldte Naturstene. Hos denne sorte Agat troer man skal findes 24 Naturer, efter deres Udtryk, d: 24 forskiellige Virkninger. Efter at jeg havde anmodet mange forgieves, om at overlade mig et Stykke heraf, traf jeg endelig een, som solgte mig et Stykke, omtrent 2 Rod vægtig, for 24 Sk. Samme viser sig buglet i Brudet, som Flint eller Glas, er brunsort,

naar man skraber det med en Kniv, styder i Søevand, men synker i det ferske, brænder med en blank og stille Lue, som sætter meget Sod, efterlader en Slagge liig de aabneste Pimpstene, og naar den slukkes, giver Branden samme Lugt som Steenful. Gniies den noget paa et Klæde, trækker og bærer den Haar ligesom Ræv, hvilket E. Olafs. og B. Pouls. l. c. have ikke fundet mærke hos de Stykker, som andre have fundet denne Egenskab hos, have været islandiske. Iblandt de Stykker, jeg fandt hos adskillige Personer ved Handelsstedet, var intet, som jo havde denne Egenskab, og alle forsikrede, at de vare fundne der paa Hornstranden.

62. Bitumen Lithanthrax, Steinkol, Steenful. At dette findes i Island, bør man ikke tvivle paa; thi foruden, at de paalidelige Mænd Egg. Olafs. og B. Pouls. have paa mange Steder fundet, hvad de ikke have fundet give andet Navn end Steenful, læser man og, at Hr. Kammer-Sekret. Olavius er ikke imod, at Surterbranden paa sine Steder har inddruffet saa megen Bergolie, at den bør ansees for et Slags Steenful. Skal man slutte fra Færøerne af, var det afgjort, at Surterbranden længere inde i Fjeldet blev Steenful.

Selv har jeg i en Fjeldside, Kopsa-Knef kaldet, oven over Veigden Famsen i Eudersøen paa Færøerne, udgravet Stykker paa $1\frac{1}{2}$ Alens Længde, hvis yderste Ende, der stod ud i Dagen, vilste nok saa tydelig, som den islandiske Surterbrand, at det engang havde været Træ; jo dybere den skal ind, desto hårdere og sortere blev den, indtil den tilsidst ikke kunde
fien-

fiendes fra de Steenkul, som findes dybere inde i samme Lag; og just saadanne, som dette og flere Stykker i Færøe, der vise Overgangen fra Surterbrand til Steenkul, traf jeg i et Gil ved Gunnarstade, en Gaard i Steingrimsfiorden; dog var her intet ordentlig Lag, men ligesom smaae Dyrger hist og her inde i Bakken, som bestod af en løs og graa sandblandet Leer. Bonden der paa Stedet brugte og samme til at smede med, forsikkrende, at det i alt var ligesaa got, som Trækull.

63. Bitumen Lignum fossile, Surtarbrandr, Surterbrand. At denne findes mange Steder i Landet, er noksom bekiendt; mig forekom den ikke, uden paa nysommælte Sted i Steingrimsfiorden, og siden under Bindfell i Bapnefiord, tæt ved de store og smukke Basalt-Pillere, som tilforn er nævnt om; Paa dette sidste Sted ligger den ligeledes meget uordentlig i en steil og ligesom afbrudt Bakke. Jordarten, den ligger i, er en besynderlig Blanding af en lysgraa Leer, hvori sees ligesom indættet adskilligt, saasom Smuler af Steenkul, meget smaae, gule, og næsten giennemsigtige, formodentlig Dvark-Krystaller; men det besynderligste er, at nogle større og mindre Stumper, der ligge om hverandre, have den samme graa Farve, som Leeren, og vise, at de ere sammensatte af parallel liggende fine Trævler, just lige en grov Albest, eller rettere, en Dyrge af Høvelspaaner med smaae Pinde imellem, der efter at have været sammentrykkede, ere opløste, og uden at miste Delenes Dannelselse, igien opshlode med fine Leer-Partikler. I denne Bakke viser sig ude i Dagen store Stumper, som af tykkeste Træstammer, tyngre af Bergolie, end Surt-

terbranden almindelig, faste og tætte, saa de i poleret Arbeide ikke vilde eftergive Jbenholt noget. Nogle Stykker har jeg lagt til Jlden; de brændte med en klar Lue, efterlode ikke megen Aske, og endnu mindre nogen ond Lugt. De bruges af mange, som et Mid-
del imod Sidesling, da et fladt Stykke vel varmet læg-
ges uden paa, hvor man fornemmer Stinger.

64. Electrum succinum, Rafr, Bern-
steen. Smaa Stykker saa jeg, som før er nældt,
hos mange, blant andre deres saa kaldte Gim-Stene;
de vilde forsikre mig, at de vare fundne i Island,
men det bør bekræftes, førend man kan troe det.

65. Sulphur, Brennusteinn, Svovel.
Saavel om Minerne, paa Sønder- som Nordlandet,
findes en egen Afhandling af Hr. Henkel, som i den
Henseende reiste i Landet, i Kammersekretær Olavii
Reisebeskr., hvor tillige findes Kartter over samme.
De saa kaldede Renkehlids-Namer, reiste jeg over,
men sandt intet, som her kan anføres, som før ube-
kiendt, undtagen en meget artig Maade, Svovelet er
sublimeret paa i en død Svovelmine, ikke langt fra de
Fogende Kilder, eller rettere Pøle, Hr. Henkel mælder
om pag. 700. Paa en liden Strækning ovenfor disse
Pøle,

Pole, er Overfladen gandske bar, og her vise sig nogle smaae Huller, hvori ligeledes sees sagte kogende Leerblandinger, just som om man saa en Gryde med en stiv Grød, der ikke kan boble under Kogningen, men allene puffer og blæser hist og her. Blandingen heri var en fin, blaa, og noget Sand-blandet Leer med en stærk og bidende Svovel-Syre. En liden Prøve heraf havde jeg indsvøbt i firedobbelt Kardus-Papir, og lagt sammen i en tyn Pulsvante. Efter 14 Dage, da jeg vilde ompakke dette ved Husevigs Handelssted, havde Syren ikke allene fortæret Papiret, men gjort Banten saa mer, at den med Fingrene kunde lettelig pilles i Stykker; blant disse vare nogle kolde Svovelminer. Da jeg med Spaden stak det øverste af, saa jeg med Forundring ganske reent Svovel, der havde anskudt sig mellem 2de, Vandret liggende, flade Skorper, som til største Delen og vare Svovel, i smalle Piber, af Tykkelse, som Pibestilke $\frac{1}{8}$ Allen lange, siddende tæt ved hverandre, som Piberne i et Orgelværk; naar man brækkede dem over, saaes tynde Lameller at løbe alle vegne fra Siderne inden i disse Piber, og støde sammen i Midten, ret ligesom Bæggene (dissepimenta) i et mangerummet Frøehuus (Pericarpio multiloculari), saasom paa vores Papavera, naar man skærer samme over, og ryster Frøet ud. Det Hele var tyndt og skørt, saa det ved et lidet Sted faldt i Stykker; dog bragte jeg et Stykke ubeskadiget, som jeg med Forsigtighed holdt paa Hesten til Gaarden Kneklehid, hvor Bonden gjorde en liden Kasse, passende efter Stykket, at det ikke skulde bevæges under Flytningen til Handelsstedet; Paa denne første Tour var

vel endeel heraf brækket, men da jeg her i Kiøbenhavn aabnede det, laae vel begge Pladerne, ligesom de vare indsatte, men det øvrige under Reisen smulret til Meel.

Ved de fleste fegende Hvere sporer man tynde Svovel-Blomstre. Pyrites og Marchasitæ ere ligeledes almindelige, hvori alletider indeholdes noget Svovel.

METALLA, Metaller.

Uf de ædle Metaller Guld og Sølv er, saavidt man veed endnu, intet fundet i Island, uagtet man ved Eghmiens Hielp kan have udbragt lidet Sølv af en Mængde blaa Bolus, (Egg. Dlafs. pag. 127.) og det samme kan ofte findes paa andre Steder, hvor metalliske Legemer træffes. I de tilforladelige Efterretninger om Island af N. Horrebow S. XIV. staaer vel, at der af Landets Folk er fundet her og der blant Biergene Metal, som de have selv smæltet, og gjort sig Knapper og Signeter af, hvilke derefter ere befundne, at være got Sølv. Noget mistænkelig falder denne Beretning, da Autor ikke kan anføre Stederne, nogenledes bestemte, hvor dette betydelige Metal skulde findes, saarig og overflødig, at de selv have støbt Knapper og Signeter deraf, og dette burde han gjort; thi Sølvminer ere af Bigtighed. Egg. Dlafs. og B: Pouls. have

have begge viist i deres R. B. , at de ikke allene nøiagtig have beseet og undersøgt alt, hvad dem er forekommet i Landet, men endog gjort sig Uimage ved andre, for Ting af langt mindre Betydning, end Sølv, og dog finder man, at de intet mælde herom. Andre, som efter dem have reist i Landet, tie ogsaa. Kammersekret. Olavins formoder allene, at Metaller findes der, da Qvarken og Kalkspaten, deres fornemste Mosder, træffes saa mange Steder; men Formodninger blive ikke altid Virkeligheder.

66. Cuprum, Eyr, Kobber. At der gives noget betydeligt af dette Metal, er man endnu ligesaa uvis om, som om de forrige; dog tør man med mere Visshed slutte, at den Mængde af Markasit, som findes fast allevegne, maae paa sine Steder indeholde endeel Kobber. Ved Liosa-vatn paa Nordlandet blev mig viist et lidet Stykke, som var en stærk indureret fin Insegraa Leer tæt besat med Kiis; samme var didbragt til Bonden Sivert, en af de beste Guldsmede paa Nordlandet, og for Nesten en anseelig, fornuftig, og veltenkende Mand, til at undersøges; Stedet, hvor det var taget, var, efter hans Beretning, en Odde mellem Lagarflot og Borgerfiorden paa Østerlandet; Jeg havde gierne ønsket, at besee dette Lag, og taget en Prøve deraf; men min Følgesmand, som frygtede, at Tiden herved skulde for meget medtages, da det var endeel udaf vores rette Wei, og hans Høe derved maatte forsømmes hiemme, var ikke til at overtale. Bønder, som ville lodde Kamme til Nøgler, beretter R.

Horrebøw pag. 65., have Steder i Fjeldene, hvor de udtage Metaller, der findes beqvemme hertil; Jeg har og hørt af Udskillige samme bekræftet, og at dette har været Kobber, kan man formode. Paa Færøerne have Bønderne ligeledes benyttet sig af det Kobber, der findes paa Suderøen ved Faamian til Lodning, længe førend det blev almindelig bekiendt.

67. Ferrum, Jarn, Jern. Saa uvis som man er om de foregaaende Metaller, saa vis bliver man om Jernets Nærværelse, hvor man end kommer paa Landet. Myrer, Sand, Stene, ja endog Lava vise dette Metal tydelig. Alle de Reisendes Besretninger ere heri overensstemmende.

Strax ved Hiemmemarken (Lunet), paa Gaarden Lundum, i Jnioskedalen, viser sig i en Bakke $\frac{1}{4}$ Al. tykt Lag af Ferri minera ochreacea pulverulenta, hvori findes smaae Kage og Kiertler af Jernmalm; saavidt det viser sig i Dagen, er det meget rigt.

Bed Husevig viste man mig en sort og brunskiolet det Blodsteen (Hæmatites nigro spadiceoque variegatus) af Størrelse, som et Svane-Eg, ganske glat uden paa, og i Brudet med kantede Ujævnheder. Under Forstørrelses-Glasset saaes tydelig smaae Jern-Partikler; mod Staalet tog den næsten saa stærk Ild, som Flinten. Hvor den var sunden, vidste man ikke at sige; thi den havde længe været giemt, og var nu i anden

anden Mands Haand. Strax ved Berrefiords Handelssted, i en hei Klippe ved Stranden, havde Galeedonen indvendig beklædet en Hulsbed i Klippen; ved at brække samme ud, traf jeg i Berg-Arten, som var temmelig haard, og noget lignende Trappen, en heel Deel Kiis, der uden nogen bestemt Figur laae indstrøet i samme; efter Calcineriug leynede den kun en jernhaltig Joid.

68. Ferri minera pictoria: molybdæna, Blyant-Malm, er for nogle Aar siden funden paa Nordlandet, og Prøver deraf ere hjemkomne til Kiøbenhavn, undersøgte af bergkyndige Mænd, og befundne at være af den fineste Slags, allene Lamellerne vare saa tynde, at man ikke kunde vente nogen Nytte af Minen, førend den kom dybere ind. Mig blev derfor befalet i min Instruction nøie at undersøge denne Mine; Jeg overvintrede mest i den Henseende ved Desfiords Handelssted, for saasnart som mueligt om Foraaret at besee dette Sted. Den 29. Maji forlod jeg Agerøre, uagtet de fleste forsikrede mig, at det endnu var skiult med Is og Sne; den 1ste Junii naede jeg til Stedet, som allerede da var optøet og birt. Præsten paa Hvannevre var saa artig at tilbyde mig sin Veiledning, da han selv havde fra det først været med, og siden altid, naar noget af Minen havde været udbrækket. Han mistroste mig strax med den Efterretning, at der intet mere var at faae; Sagen forholdt sig og virkelig saaledes. Det er bekiendt, at Stedet er midt i et meget steilt Flus-Fjeld, som ligger paa den nordre Side af Siglesfiorden. Hullet, hvorfra man har pillet det lidet, som er forevist, og ved

Søeffkade bortkommet, har en flad trykt Kugle-Figur, som gaaer ind imellem nogle store Stene, der udgjøre et tykt Lag af Fjeldet. I Mundingen var det omtrent 3 Alne, og som før sagt, gik ind som en Kugle eller Sukkertop. Neden for Stedet vare nogle Stykker nedbrudede ved de forrige Udbrydninger. Disse samlede jeg op og fik saa meget, at en Bante blev halvfuld. Her saaes disse tynde Blyants Lameller at løbe Kryds og Qvær igiennem en grov Leer, der oftest var grøn, undertiden gul, og tillige temmelig haard. Helt og her i et Stykke, som til største Delen bestod af den grønne Leer, saaes nogle smaae hvide Krystaller, som man ved første Blik skulde have antaget for Qværk, men vare virkelig Zeolit-Krystler; af disse vare nogle hule, men havde, ligesom hine større, der siden fandtes ved Beresford, og er ommældet ved Zeoliter, firfantede Stænger, der løbe ud fra Siderne, forbi og ind paa hver andre i Midten af Huulhederne. Jeg søgte til begge Sider i samme Fjeldstrøg, om Minen atter nogensteds skulde vise sig, men næsten allevegne ligge Uhyre Stene sammenhobede paa nogle Favnæs Høide; hvor der mellem disse var løs Leer eller Jord, lod jeg arbejde ind med mine Hakker og Spader, men ingensteds fandtes Spor til den grønne Leerart, mindre til Blyanten selv. Jeg tør derfor, nogenledes overbevist, forsikre, at der ikke kan faaes noget mere fra dette Sted, omendskjønt Penge og Arbeide anvendes derpaa; thi om den endog skulde findes dybere inde, som er uvist, vilde dette tykke Lag af Stene, som al det øvre Gruus, Leer og Jord hvile paa, lige til Toppen af Fjeldet, ved Udbrydningen nedtrække saa meget, at baade Stedet vilde falde til, og Mennesker blive begra-

begravede derunder, forudsat, at Fjeldet er meget brat og bestaaende til største Deelen af Gruus og luse Steene. Intet er vissere, end at man bør lade Haabet fare om denne Erkes dybere Gang i Fjeldet; thi man har paa dette angivne Sted seet dens Begyndelse og Ende. At gjøre en kunstig Undersegning paa Bergmands-vis, kan, saavidt jeg indseer, ikke blive mueligt her, naar det ovenanførte tages i Betragtning, uden store Pengesummer anvendes derpaa; men da burde man tillige have sikker Formodning, at den fandtes, og at den tillige var rigere indenfor, end hvad man hidtil har seet derfra.

PETREFACTA, Førsteninger.

Uf disse, som jeg kun har truffet faae af, skal der gives adskillige ved varme og kogende Kilder (see Ega. Olafs. og B. Pouls. Reise). Det halvopløste og til Trævler forandrede Træ ved Ornavær, fandt jeg et lidet Stykke af, som dog havde kun lagt der i en kort Tid, men viiste Begyndelsen til Opløsningen meget tydelig, ligesom den er beskrevet i ovennævnte Reisebeskr. pag. 641.

Ved Gaarden Hvam i Østfiord viiste Bonden mig et Stykke forstenet Træ, firkantet 4 Tom. langt, 3 Tom. bredt og næsten 2 Tom. tykt. I Kanten og

Y 5

for

for Enderne sees meget tydelig de samme Ringe, som almindelig sees paa flige Stumper af Jhr og fornemmelig Graa; ja endog i Enden sees den Krumning, som disse have omkring Marven i Træet. Stuffen er svær, som en Steen; thi det er den nu. Mod Staalet giver den nogen Jld, og er til største Delen sort, med graa-brune Striber. Udvendig var den overtrukken med en hvid Crusta, som hverken tager Jld imod Staalet eller bruser med Syre; rimeligt derfor, at den er en *Tophus Thermarum*. Den er funden i Lambarøxl og i Glerhalladal ved Øsfjord, og er fast og tæt.

Skulde flere og større Stykker findes der, af samme Natur som dette, kunde Stykker arbejdes deraf, som vilde trodse al den Mængde, de tydske Steenslibere sende herind aarlig, saavel af deres som vores egne *Petrefacta*, forarbejdede til Tobaksdaaser og andet mere.

Bed Ørnehver traf jeg nogle Stykker Træ, som i det flogende Vand vare paa den ydre Side ganske op-
leste, og lignede nu fuldkommelig i Udseende en hvid Albest eller Berghør, hvilket og Egg. Olafs. har truffet sammesteds (see hans Reisebeskr. pag. 641).

De forstenede Skældyr, som udgiøre en stor Deel af Bakken, Hallbiarnastadar Kamb, noget østen for Husevigs Handelsted, ere ofte nok anførte, saavel i dette som andre Skrifter om Island; end mere findes en smuk Tegning af eet Stykke i Kammer-Sekretair Olavii Reisebeskr. T. VIII., som viser hvorledes disse Seedyr ligge om hverandre imellem den grove sandblandede Graaleer. De fleste ere af den bekjendte *Venus Islandica*, som dog deri er forskiellig fra dem, man nu træffer opklædte af
Seen,

Seen, at af alle dem, jeg baade tilforn har seet og havt i Hænder, saa og blandt Mængden der paa Stedet, fandtes ikke en eneste, som var halv saa stor som de af middelmaadig Størrelse, man nu træffer ved Stranden. Som noget besynderligt anmærkede jeg, at man imellem træffer Skaller i denne Bakke, som ikke, saavidt man veed, findes ved Landet, f. Ex. en Art af Telliner, som Egg. Olafs. kalder Halloka (see hans Reisebeskr. 665). I nogle har Dyret ganske opfyldt Skallen, som er krystalliseret til en bruuntærnet Kalkspat; andre have næsten været tomme, da man ved at aabne dem, seer allene en tynd Skorpe af samme Slags Krystaller, men ganske hvide, indvendig at beklæde dem. Nogle træffer man fyldte med den samme grove Leer, som udgjør Bakken; rimelig have disse sidste været uden Beboere, da de ere komne ind i denne Blanding. Alter findes nogle, hvor det halve mellem Skallerne er opfyldt med den brune Kalkspat, og det halve med Leeren.

I et Skard over Helgestad ved Rødefjord beretter baade Egg. Olafs. saavelsom Kammer-Sekret. Olavius, at skal findes meget af forstenet Træ. Samme Skard reiste jeg over, og søgte, men fandt intet; nærmere ved Handelsteden i en brat Bakke, tæt ved Søen, traf jeg derimod nogle Stumper, som tydelig kunde kiendes at have været Træ, og nu ganske forstenede; i samme Bakke sees en forunderlig Blanding af adskillige Sorter Leer, somme meget fine, Gruus, smaae Stene og grove Jordarter.

T i l l æ g

indeholdende

Udtog af Reise-Journalen.

St. Hansdag den 24de Junii 1780 gik Reisen for sig fra Kiøbenhavn med en Galliase, St. David kaldet, som den Islandske Handels-Direktion havde fragtet af Hr. Agent Budenhof; samme Aften kom vi til Ankers paa Helsingørs Nehde, gik derfra den 1ste Julii, og uagtet det var heieste Sommer, med seilbart Veir, drev vi i Søen, uden at være til Ankers paa noget Sted, til den 28de Julii, da vi fik Langenæs (Nordost-Hukken af Island) i Sigte. Vinden var i den Tid omspillende fra S. indtil V. og N., og saa ofte det kom an paa at krydse, blev mere tabt end vundet; thi Bendingen kunde ikke skee ved at gaae overstag, men ved Koevendinger. Ved stærk Blæst torde vi ikke bruge vores Segl; thi de vare faae, og et par forliste vi ved en stiv Kuling.

Fra Langenæs og til Handelsteden Skagesstrand havde vi Afvevling af Stille og Laber-Kuling, og kom tæt under Landet den 4de August; krydsede uden for den 5te, ventede, men fik ingen Baad fra Handelsteden; den 6te faldt det i Stille, og siden vi vare kun en Miil fra Stedet, skikkede Kiøbmanden Høster sine Folk ud med en Baad til os. Af Indbyggerne saae vi ingen, uagtet Veiret var stille og Søen roelig. Denne og følgende Dage havde Strømmen, som stedse sætter ud imod Havet paa denne

denne Side, men trækker ind ved hiin Side lige over for af Fiorden ved Strande-Syssel, havde alt den 7de sat os nogle Mile ud igien, da vi endelig imod Aften fik en stiv Kuling, og kom til Ankers paa dette længe forventede Sted. Er det Indbyggernes Eiegenlydighed eller de Søefarendes Uerkiendtlighed imod dem, som gjør, at Skibe, saa nær under Landet ingen Vots faae til sig? Af hvad Bigtighed det er for en Skipper og Søemand at faae en Vots, for at naae den ønskede Havn, det veed enhver.

Det første mig forekom usædvanligt, var en stor Sneedrive, der, endskiønt vi allerede skrev den 7de August, laae tæt ved Søen under en Bakke bag ved Handelsstedet, og oven paa Bakken, som var omtrent 5 til 6 Favne høi, fandt jeg en Deel Urter, der ikke allene havde afblomstret, men sat modent Frøe.

Den 11te Aug. reed jeg op til et af de saakaldede Sel eller Søter. Bondens Kone, som selv laae der oppe, tog meget venlig imod os, bragte os ind i Mælke-stuen, leverede mig, som Maaden er flere Steder i Landet, en Svanesieders Vose; da jeg ikke vidste, i hvilken Hensigt hun gav mig den, sagde min Følgesmand, at jeg med den skulde drikke af Mælken, som der var overflødig. Deres Mælkebøtter ere ikke Bødkerarbeide eller sammensatte af Staver med Baand omkring, som andensteds, men lige, flade, firkantede Truge, sammensatte af tvende meget udliggende Side- og tvende næsten ret opstaaende Ende-Fiæle og en Bund; og da disse Kar ere meget ubegvemme at løfte til Munden, forsyner man sig paa disse
at

Steder med Svanesieders Poser at drikke med. Kort
 førend Vi kom der, havde hun lavet en Grød af Fialla-
 Græs (Lichen Island.), der smagede meget godt, da
 den var kogt med nogle Grøn, indblandede i den gode
 fede Mælk, som falder i disse Sel.

Den hele Indretning og Bequemmelighed paa
 disse Steder bestaaer i en liden lav Jordhytte, hvori
 haves een eller tvende Sænge; ved den ene Side lige-
 saadan et Ildsted, hvori haves det saakaldede Skiv
 eller oplagt Mælk, og paa den anden Side et
 temmelig stort Huus med Hylde og Bænke til
 Mælketrugene; her forvares og Kiernen samt Bytter
 og Kar og deslige, som Smørret, Skieret og Bal-
 den kommes i, naar det skal bringes hjem til Gaar-
 den, hvilket almindelig skeer en og to Gange om Ugen,
 efter Veiens Længde. Følgende Dage til den 14 Aug.
 fik jeg mit Løi fra Skibet og lavede mig til min Lands-
 reise fra Skagestrand til Næstved. Heste skulde an-
 skaffes, og disse vare vanskelige at faae paa dette Sted.

En Rejsende i Island har strax tvende Ting at
 vælge, i Henseende til sin Reises Befordring: enten
 at leie Heste fra Sted til Sted, og betale daglig Leie,
 saavel for dem, som Følgemanden, der skal bringe
 dem hjem igien; eller og han kjober saa mange han be-
 høver. Udvalger han det første, har han ikke nødig,
 naar han svarer den accorderede Leie, nemlig 10 til
 12 p. pr. Hest, og 24 p. for Følgemanden daglig, at
 bekymre sig om nogen Ting; thi Manden indestaaer
 for alt. Vælger han det sidste, som synes at være
 det fordeelagtigste, maa han tillige kjoibe Redding eller
 Jord-

Jordsvær-Puder, Klyfbera eller Kløv-Sadler, Skoe og Hæste-Baand (Knaphellsdur) for Hestene, Remmer eller Baand til at binde Godsæt i m. m.; ved dette Balg staaer han selv Fare, om en Hest drukner, bortløber om Nætterne, eller paa andre Maader bliver ham unyttig. Den fornemste Fordeel ved dette sidste, er at han, om ingen Uheld indløber, kan fortsætte sin Reise saa stærk, som han vil, isteden for han ofte, naar han skifter de leiende Heste, maa vie længe, ja næsten blive forlegen for at komme videre. At man har Ordre fra de Kongel. Kollegier til Embedsmændene at skaffe Befordring, er vel got; men da disse, som andre, hoo ofte langt borte i Sveiten (i: Oplandet); er det ham ikke mueligt engang at faae Bud til dem, og derved stæer stor Ophold.

Mandagen den 14de August forlod jeg Skagestrands Handelssted, saae med Fornøielse, at Folgesmanden, som reed foran, i det han gav Hesten Teilen, tillige tog sin Hat af, og gjorde sin Bøn til Gud om hans Bistand og Varetægt; denne Skik er overalt i Landet brugelig, enten man reiser til Lands eller Vands. Det første beboede Sted, vi kom til, var Præstegaarden Høskuldstader; her kaldt mig en meget lang og smuk Basalt-Steen i Vinene, som uden for Kirkedøren var sat ned i Jorden med den ene Ende, og tjenede her dem, som komme til Kirken, at binde deres Heste ved; saavidt jeg kunde see omkring i Nærheden, var der intet af denne Bergart, og spurgte derfor, hvorfra man havde hentet en saa stor og lang Basalt. Alle vidste, at fortælle den Fabel, at den i gamle Tider var nedslængt af en Trolldvinde fra Fjeldene. Denne Steenart

art har jeg siden ofte truffet nedsat i den samme Hensigt, endog paa Steder, hvor ingen Basalt-Berge vare at see i Nærheden. Herfra kom vi efter kort Tid til Blanda; forud paa Veien havde nogle berettet os, at den Dagen tilforn havde været ubefarlig. Jeg nægter ikke, at denne Tidende, saavel som Synet af Aaen, satte mig i nogen Frygt. Veiviseren, som ellers altid er Maaden i Landet ved saadanne Leiligheder, reed først over, og kom tilbage igien. Dette skeer for at vise den fremmede Reisende Mueligheden i at komme over. Overfarten skeede i 6 Minuter. Aaens Vand seer ud som vandblandet suur Balde, hvoraf den rimelig har saaet sit Navn. Denne hvide Farve er der adskillige Meninger om, da nogle troe, at den kommer fra Jøllerne, eller den opløste Snee (see Hr. Strøms Søndm. Beskriv.). Andre, at den paa visse Steder løber igiennem hvid Leer, som den fører med sig, og saaledes farver Vandet. Dette sidste er, uden al Tvil det sandeste, thi man finder andre Jøkels-Aaer, der ligeledes faae sit Vand, eller have sit Udspring fra Jis og Snee, som ikke ere hvide, saasom: Fniost-Aae, der har ganske klart Vand; ligeledes Laxaaen og Laxgarflot. Andre derimod see ud som den skidneste Luud, saasom: Jökuls-Aae i Njarfirde, og Jökels-Aae a Bru, hvilken skidne Farve ikke har anden Aarsag, end en graa Leer, den løber igiennem*). Disse Aaers Tilvæxt og Aftagelse har man endnu ikke fundet nogen til:

*) De fornemste Jökuls-Aaer i Island, ere følgende: Paa Sydlandet 1) Hvita i Borgarfirði; 2) Hvita ved [Stalholt, ellers kaldet Ölvís-A; 3) Thjóra; 4) Markarflot; 5) Jökuls a Solheima, Sandi, hvor-
til

tilstrækkelig naturlig Grund til; anderledes et det med de mindre, eller Tvær-Naerne, der ved en stærk Regn hastig blive uføre; men efter en meget kort Tid, naar Regnen ophører, atter falde. Nogle skulle om Foraaret, i den Tid, Birkeløvet springer ud, løbe bestandig med sin Kende fuld af Vand, hvilket kaldes Lauf-vortur; fornemmelig fortaltes dette om Snioskaen. Den visseste Regel for en Reisende, som frygter for at sætte over dem, er at iagttage Morgenstunden; thi da er Jisbierget, hvorfra de faae sit Vand om Dagen ved Solens Hede, atter froset om Natten. Ved de fleste af disse havs smaae Færger, som, hvor jeg reiste, vare i bedre Stand, end man kunde formode; thi betragter man Prisen, som er 8 þ. for hver Tour, og at Mængden af Reisende betaler intet, thi de ere fattige, var det ikke at undre over, om de enten vare meget flette eller ganske ophørte. Hestene, man haver i Færden med sig, maae, naar Godsæt er taget af dem, svømme over, hvorved man meget let kan miste dem, som enten ikke ere vandte at svømme, eller ere saa magre, at de ikke have Kræfter at imodstaae Strømmen. Vi fortsatte Reisen, og kom imod Aften til Hjalta-Bakka, hvor Præsten Hr. Ravn Jonsen, havde en Stue med Kaffelovn, hvilket man megetielden finder i de islandske Bygninger. Paa dette

3

Sted

til kan regnes Sulaqvist. Paa Østerlandet 1) Mulaqvist; 2) Rudaflot; 3) Skapta; 4) Nups-Vøtn; 5) Skeidara; 6) Jökulsa a Breidamerkur Sandi; 7) Rölgrima; 8) Hornafiardar-Flot; 9) Jökulsa a Bru; 10) Lagarflot. Paa Nordlandet: 1) Jökulsa i Ararfirde; 2) Laxa; 3) Skjalfandafliot; 4) Snioska; 5) Eyafiardara; 6) Hörga; 7) Herads-Vøtn; 8) Blanda.

Sted fanges en Deel Lax, som er ikke en liden Herlighed i Island. Herved vil jeg erindre en besynderlig Skik, som man finder de fleste Steder, nemlig: at Vært og Værtinde forlade en Fremmed, saasnart de have bragt ham Mad, og andet, hvad han behøver til Maaltidet, og lader ham sidde ene. Grunden hertil er vel en Høflighed og Gæstfrihed, at han ubehindret kan nyde, hvad, og saameget han lyster: Følgende Dag reiste vi forbi, og besaae, Tingore-Kloster, hvis smukke Beliggenhed, gode Marker, hyperlige Fiskerier og andre Herligheder, jeg tilforn har nævnt om.

Veien her fra, over Midfjords-Hals, var meget slem, da vi bestandig maatte stige af, for at hjælpe snart en, snart en anden Hest, som med Byrden var synket i Myrene lige til Bugen; vi kom dog endelig efter disse ubstandne Fortrædeligheder til Stadarbakkia i Midfjord. Næste Dag regnede det bestandig, hvorover vi maatte opholde os her hele Dagen. Herfra til Rutesfjorden falder Veien over Rutesfjords Hals, som, efter alles Beretning, skulde være endnu vanskeligere, end den forrige, og næsten umuelig at ride over, uden en bekiendt Veiviser. Man fortalte her, at nogle Hollændere, som havde strandet, for nogle Aar siden, paa Nordlandet, lede saa meget paa denne Wei, da de vilde reise til Vesterlandet, for at komme hjem med Handelsffibene, at de siden, naar de vilde ønske hverandre noget Ont, vidste intet værre, end at ønske: Gid Du sad paa Rutesfjords Hals! Endsskiont dette er den almindelige Wei fra Nord- til Vesterlandet, hvorpaa mange Mennesker færdes, findes der dog ingensteds Spor til nogen Forbedring, enten ved at have
fra

fraledet Vandet ved smaae Grøfter, eller opshldt de bløde Steder; ja ikke engang Bårder, som dog ere saa almindelige paa Fjeldveiene og Dræferne, hvorefter man meget got kan rette sig, omendskiønt man ikke er bekendt paa slige Steder. Om Eftermiddagen kom jeg til Præstegaarden Stad, i Rutesfjorden, hvor jeg maatte skifte baade Følgemand og Heste. Saavel her, som paa de forrige Steder, var en Smede ved Gaarden; i samme stod en Kampesteen midt i Gulvet, som brugtes som Ambolt, saa længe Jernet var tykt, og skulde udhamres, og isteden for en svær Hammer, havde man ligeledes en haard Steen, som en fladtrykt Kugle, med et Hul igiennem Midten, og et Skaf i samme, at banke ud med. Samme Indretning træffer man ligeledes, enten i Forstuerne, eller strax uden for samme, for dermed at banke den tørre Gist, der idelig bruges i Huusholdningen.

Udi Rutesfjorden løber en temmelig stor Aae, som gjør Grændseffillet, ikke allene imellem Hunevatns- og Strandeshyssel, men og imellem Norder- og Vester-Fjeldingerne. I samme fanges meget store og fede Ørreder; Veiene i dette Syssel ere ganske forskjellige fra hine i forrige; thi ligesom man der stedse stod Fare for at synke med Hestene i Dynd og Moser, maa man her mange Steder ride varsom imellem store Stene, om man ikke vil have Benene brækkede paa Hesten og sig selv; besynderligt er det, at disse 2de Sysseler, som støde imod hverandre, ere saa meget ulige, at man meget faae Steder (Fjeld- Reisinger undtagne) i det første finder Strækninger af Steen, men de fleste Steder Jord og Græsmarker; i Strandeshyssel derimod, i det

mindste, saavidt jeg reiste, er Grunden steenig og overtrukken med en tynd Jord. Veien falder her langs Stranden ved Rutefiorden, siden over Stikuhals indtil Vitrufiorden, hvor man ovenfor seer allevegne Bassalter og Trappstene, tildeels noget overtrukne med Jord tildeels over Jorden, som Stumper af Mure, hvoriblant en, som tilforn er maaldt om pag. 313, kaldtes Trøllaborg; dette naaget, traf jeg ingensteds Huse opbygte af disse smukke og bequemme Stene, men efter den almindeligste Maade i Landet med tykke Begge af Grønsfær, som er ikke til liden Skade paa stenige Steder, der Tid efter anden blive mere bare og græslose. Mange Steder ved Stranden gaves der Mængde af Muslinger; disse blive end ikke i haarde Tider spiste, men heller i dets Sæd Tangarter. Ganske anseelige Kratstove forekom mig her paa adskillige Steder.

Ved den første Bondegaard, Baldasteins-Stadir, som ligger ikke langt fra Rutefiords Aae, havde Bonden selv indrettet en Stampemølle, som med Huus og Vandledning, samt øvrige mekaniske Arbeide, neppe kunde koste 20 Rdlr. endssiont Manden ikke selv var hjemme, fik jeg den indvending at see tillige med et Stykke Vadmæl, han nylig havde stampet, der, saavidt jeg kunde bedømme det, var upaaklageligt; samme Bonde havde ogsaa gjort nogen Forandring paa Lagvaden, et Redskab, som i Island bruges til at fange Havkalle med, hvilket min Følgesmand, Torkil Gudmundsen, en født Islænder, der i nogle Aar havde efter Kammer-Collegii Foranstaltning opholdt sig i Grønland, for at lære Indbyggerne der at fange Havkallen med dette samme Red-

Nedskab, ansaae mere fuldkommen, end de almindelige.

Næste Bæ (Gaard) herved var Riørs-Eyre; her traf jeg det, som siden aldrig forekom mig paa min hele Reise, nemlig Tunet, indhegnet overalt; uden for Gaarden traf vi Bonden selv, som reed et Stykke paa Veien med os; vi talte om Indhegningen; han troede sig at have fortient ligesaavel Premie, som mange andre, han vidste vare belønnede der i Landet, men sagde tillige, at Arbeidet selv havde allerede givet ham Belønning nok; thi, siden han fik Gierderne i Stand, havde han fodret dobbelt saa mange Creature, som før om Vinteren. Fulgte de, som kunde det, denne Mands Exempel, vilde vist ikke saa mange Hungers og Elendigheds-Klager høres fra Island. Her ved denne Leilighed vil jeg bekiendtgjøre Væseren, paa hvilken Fod det staaer i Island med Vinterfodringen; man seer tydelig, at de første Beboere have udsøgt de bedste Pladse og bedste Jordmonne til at bygge Gaardene paa; disse Pladse have de indhegnet; thi Grunden af Gierderne sees endnu tydelig paa mange Steder; at de og have giødet det, kan ikke tviles paa; thi der findes jo nævnet i Skisdebreve, blant andre Herligheder, ved visse Steder, at der var Tang Tageller Tare til, som ikke har været brugt til andet end Giødsel, og paa denne Maade tør jeg sikkert sætte, at de Gamle have fundet fodre dobbelt, om ikke mere om Vinteren, end nu skeer. Sommer-Græsningen er altid og allevegne overflødig. Betragter man nærværende Forsatning, sees tydelig Tabet: nu findes, saa at sige, ingensteds Gierder; Heste, Køer og Faar snige sig ind, saa tit Boateren er skidesløs, og des-

uden kan han ikke oversee det Høle; ofte falde flere Veie herigiennem, hvor de Reisendes Heste snappe en Mundfuld her, en anden der, af Græsset. Denne Jordbund er paa de fleste Steder saa haard og fast (thi Plov eller Spade kommer aldrig i Jorden), at en stærk Regn, naar den ikke varer des længre, kommer Bærterne slet ikke til Nytte, naar Stedet hælder noget; thi da løber Vandet ligesom ned af en Klippe, uden at kunde trænge igiennem. Man finder derfor, at mange have været nødt paa adskillige Steder, med Grøfter eller Kender, som de igien kunne dæmme, at lede Vand fra Aaerne ind paa disse Steder, om Græsset ikke gandske skulde fortorres.

De tætt ved hinanden siddende Tuer, som findes paa de fleste af disse Lune, er den betydeligste Feil, som dog af adskillige blev anseet for mere fordeelagtigt, end om det var jævnt og slet; de bildte sig ind, at jo flere og større Tuerne vare, jo større var Overfladen, og jo flere Græsredder kunde der rommes, og altsaa mere Høe have; at dette var falskt, overtydede jeg Nogle om, ved at forestille dem, at Græsset ikke vorte paa tværs ud af Siderne paa disse Tuer, men lige op, og altsaa kunde ikke flere Straae faae Plads paa en tuet Eng, end paa en slet. Med Guds selens Behandling gaaer det ligesaa galt; thi isteden for at andre Folk søge at faae den i Giering, og derfor blander Straae, Urin og andet deri, søger man i Island at frie Møget fra alle fremmede Ting, og sætter det op som en Regle paa et tørt Sted uden for Stalden; en stor Deel heraf bliver om Foraaret udklappet i Kager og tørret i Binden, som siden bruges til Brændsel; det Øvrige bliver ud-
brede

Bredt paa Tunet, hvor det med de skarpe Foraars Vinde snart tørres; en stor Deel smuldrer til Støv og flyver bort; det Øvrige, som ligger i Klumper, rages sammen med River, naar Græsset begynder at spire, og paa mange Steder brændes det op, som noget unyttigt. Den fornuftige Læser seer heraf, paa hvilken Slet God Jordbruget i Almindelighed staaer i Island. Kirkerne ere saa flette, som man nogenstinde kan forestille sig, Kloster-Kirkerne og nogle faae andre undtagne. Døren er allevegne i den eene Ende uden nogen Forkirke, hvorved er den Uleilighed, at saa tit den aabnes, bliver Kirken fyldt med Blæst, Regn og Sne; i en Deel af dem findes der ikke engang Bænke, men alene nogle Kister, som Folket sidder paa, medens Tienesten varer; enten denne flette Forsatning kommer deraf, at Kirkens Tiende, og andet Indkommende, er saa ubetydeligt, at intet dermed kan udrettes, eller det bruges paa nogen anden Maade, er mig ubekendt.

I dette Syssel have Indbyggerne fremfor andre den Fordeel, at Driv-Tømmeret falder næsten i alle Fjordene, og jo længer ud imod Cap de Nord, desto større og overflødigere findes det; iblandt de mange forskiellige Træarter, gives der nogle, som man endnu ikke ret kiender. Paa nogle Steder forarbeides deraf Mælkes-Truge, de der saa kaldede Alskar, Bøtter og store Kar, hvori den oplagte Mælk (Skjoret) samt Balden forvares i om Vinteren. Dette sælges til dem, som boe længre inde i Landet. Ved Riberdals Flæe, i Steingrimsfjorden, havde Bonden en liden Dreier-bænk, hvorpaa han dreiede meget smukke Træsskaaler. Denne Bondegaard var ellers en med de smukkeste, jeg traf

traf paa hele Reisen. Husene vare vel byggede, store og rummelige; ved Siden af dem havde han et stort Smede-Værksted, hvori saavel Blæsebælgen, som Ambolten, med øvrige Redskaber, vare meget ordentlige. Foran hele Bygningen var et bredt Fortov eller Gang, lagt med flade udsøgte Stene; indvendig traf man ligesledes alting, som behøvedes, ordentligt og i god Stand. Herfra reiste jeg den 26de Aug. over Trekylis-Heden, hvor den almindelige Wei falder for dem, der søge Handelsteden Kengkfiord. Til Enkelt seer man, paa hele Weien, Bærder opreiste, som de Reisende rette sig efter; thi kommer man ud af Weien, staaer man ikke allene Fare for at forvildes, men man kan og let, enten synke ned i Moradser, eller, som værre er, træffe at ride over Sneedriver, som her ligge mange af hele Aaret igiennem, der ganske ere smaltede indvendig fra Grunden af til det Øverste. Blant andre reed jeg over een, der var, efter Miesyn, henimod tusinde Skridt lang; under samme løb en Aae, hvis Rausen tydelig kunde høres igiennem Sneen, og omtrent i Midten, hvor Weien faldt tæt forbi, var der nedfaldet et Stykke; igiennem dette Hul kunde man see ligesom ned i en mørk og dyb Kiølder. En Deel af Indbyggerne, som reiste til Handelsteden Kengkfiord, vare komne sammen i Færden med os, rede over dette gyselige Sted, uden at lade mærke den mindste Tanke om Faren, man stak i, om Sneen brast. At ride selv, torde jeg ikke vove, gif derfor hele Weien over Sneen. Sildig samme Aften kom vi til Handelsteden Kengkfiord. Leiligheden for de Reisende er slet ved de andre Handelsteder, men endnu slettere her, da ingen boer ved Stedet, og Handelen allene drives i nogle Uger ved en Under-Kiøbmand, som reiser
over

over fra Slagestrands Handelssted med Skibet, og naar en vis Tid er forbi, lukkes Krambod og Pakhuse, da han tager tilbage igien. De af Indbyggerne, som staae sig nogenledes, føre altid et lidet uldent Tælt med sig, hvorunder de hvile sig og forvare deres Vare, saavel paa Veien, som medens de opholde sig ved Handelsstedet. De Fattige derimod maae tage til Takke at ligge paa Marken under aaben Himmel, om ikke nogen af de andre tillade dem at sfiule sig i Tæltene.

Den 30te Aug. reiste jeg til Søes, i Følge med Snffelmannden Haldor Jacobsen, til Kalbak, og derfra til Kalldrananæs. Baadene, saavelsom Redskabene til samme, vare paa dette Streg i god Stand; Folkene vare ligeledes vel vante til Søefarten; jeg har siden lagt Mærke til, at jo længere man kommer ind i Fjordene, fra Havsiderne, desto flettere blive i Almindelighed Baadene med deres beherige Redskaber; Folkene ligeledes mindre beqvemme til Søen; her havde de bygget Nøster (Huse til Baadene) og Hiallar (Hielde), hvori Fisken ophænges at vindtørres. Af disse haves tvende Forandringer; den ene eller egentlig saakaldte Hiall, er opbygget ved Siderne af Grønsvær og Steen, men for Enderne af smalle Rimer ligesom Stakitværker, og med Tag over; den anden kaldes Opinn Hiall, bestaaer af fire Hiørnestolper, nogle Tværtræer hæftede fra den ene til den anden, og over disse lægges smalle Hængetræer, som Fisken hænges paa; saavel Husene selv, som den Mængde Fisk, man traf i dem, baade tørret og blød, vidnede om flittige og stræbsomme Folk paa disse Steder. Af den tørrede var det meste Steenbider (*Anarhichas lupus*). Man giver overalt i Dan-

nemark Cyclopterus lumpus (Kognkelfe), dette Navn. Blev denne første virket og gjort til Handels-Vare, troer jeg den skulde finde endnu flere Liebhabere end nogen af de andre Fiskearter i Island; den er feed og har fin Fisk med en god og behagelig Smag. Besynderligt er det, at de danske Kiøbmænd, der saa længe have faret paa Island, ikke ere faldne paa, at bringe Prøver hjem og rekommendere denne Fisk, ligesaavel som Cyclopterus (Kognkelfe), der paa mange Steder i Kjøbenhavn ansees for en Delicatsse, og bliver got betalt.

Tæt ved Kaldrananæs besaae jeg en af de saakaldede Laugar (varme Kilder), som Indbyggerne benytte sig af til Bad; ved dette havde man, frem for ved de fleste andre, denne Fordeel, at tæt ved Udspringet af det varme Vand, springer en ganske kold Kilde, som man allene ved at lægge et par Stene i dens Kende, kan lede ind i Badet, om det skulde være varmere end man kan taale. Dette Bad fortiente en ordentlig Bygning over sig, at man des bekvemmere kunde benytte sig deraf. Dette saavel som andre Bade i Landet ere ikke anderledes indrettede end Brøndene i Dannemark.

Den 3die September reiste jeg tilbage til Handelsstedet Kenkelfjord. Den 7de saae vi udenfor Fiorden nogle smaae Stykker af Drivisen at sætte ind med Strømmen fra Havet af. Den 10de var Handelen ophørt, og Skibet seilfærdigt til Skagestrand igien. De følgende Dage fik vi Storm med Sne og Frost af N. O. til den 23de, da vi slap ud af Fiorden, og naaede næste Morgen den 24de Skagestrands Havn igien. Den

25de reiste jeg over Tinde-Stolen, hvor jeg, efter de mangfoldige Beretninger om dette Fjeld, ventede at finde en Mængde smukke og sjeldne Stene, men traf slet intet, uden det almindelige, som findes paa andre Fjelde. Ved Gaarden Keykium saae jeg et varmt Bad eller Laug, der laae kun to Skridt fra Søen. Disse varme Bænde benyttte Indbyggerne sig og af til at toe og vaske deres Klæder i. Ved dette Sted fik jeg og at see de i Island brugelige Snarer, Flekar kaldede, som lægges paa Søen omkring Drangøe, for at fange Bierg-Fugle, fornemmelig Langvigia, Colymbus lomvia. Disse Flekar ere ikke andet end tynde Fiele, omtrent to Alne lange og halv saa brede, hvori fæstes omtrent 100de Snarer, giorte af Hestehaar; dette lægges med et Anker eller Dræg, som skal holde det, paa de Steder, hvor Fuglen meest opholder sig, og i samme bindes tre til fire lige saadanne med Snarer besatte Brette, det ene i det andet; paa det sidste Bret sættes en levende Fugl i en Snare, som lokker de andre op paa Brettene eller Flekerne, og paa denne Maade skal der aarlig fanges en betydelig Mængde Fugle under Drangøe. Hvem som ønsker en fuldstændigere Efterretning om Omgangs-Maaden med disse Fleker, kan finde samme i en liden Afhandling: Beskrivelse over Fugle-Fangsten paa Drangøe i Island, ved Lektor Olavsén, Kbh. 1784; i samme sees og en Tegning, som viser, hvorledes Snaren seer ud, og hvorledes Brettene ligge i en Række efter hverandre paa Søen.

Den 27de Sept. kom jeg tilbage til Handelsstedet, hvor jeg opholdt mig for at bringe i Orden, hvad jeg

jeg havde samlet og bestemt til at sende hjem, samt skrive mine Breve, til den 5te Oktober, da jeg forlod Skagestrands Handelsted, og kom følgende Aften til Gaarden Siafarborg i Skagefiorden, der ligger et godt Stykke Wei fra Søen paa en lav Slette, der næsten allevegne omkring er saa sumpig, at man med Nød kan ride til den. Husene, Kirken og tvende smaae Raals Haver ligge oven paa en Klippe, der til nogle af Siderne er brat og et par Favn høi. Stedet er ellers meget smukt, og har adskillige Herligheder; paa den ene Side er frie Udsigt til Søen, og ovenfor nogle store fiskerige Søer, hvor tillige opholder sig en Mængde Svaner. Veien falder herfra langsomt op med Herredss Vandene, som jeg reed over sildig om Aftenen, kom næste Dag til Ornedals Heden, og følgende over samme; paa denne Wei nedes man at ride over nogle Tværflaer, der falde med stærk Fart fra de høie Fjelde, og ved stærk Tøe eller Regn blive hastig foldte med Vand, saa man ikke, uden at vove Livet, kan komme over dem. Adskillige Mennesker ere og Tid efter anden henvorne af dem, tillige med Hestene, de have redet paa; de svinde dog meget hastig, saa snart Regnen ophører.

Den 12te Oktobr. kom jeg til Alur: Eyri, Desfiords Handelsted, hvor jeg havde bestemt mit Vinter-Quarteer. Dagene vare nu saa korte, og Sneen laae allerede saa langt ned paa Fjeldsiderne, at ingen Reise mere kunde foretages, saavidt min Hensigt angik.

Om Vinteren sysselsætter Mandsfolket sig især med Smede- Værker og flere Slags Arbeide; thi næsten hver Bonde har et Smede-Værksted ved sin Gaard. Til
Zira

Zirater paa Sadler og Bag Remmer, fornemmelig Fruentimmer: Sadler, stebes og forarbejdes en Mængde af Metal, hvori forestilles adskillige Figurer. Fruentimmernes Arbejde er Syning og Brodering; dette sidste bruges paa Puder, som findes overalt paa Bænke, for at sidde paa i Husene, samt ofte i Kirkerne, og paa alle Sadler; ved Fruentimmer: Sadlen findes ligeledes et broderet Teppe, som er saa stort, at hun kan sæbe det over Skiodet, naar hun har sat sig op. Sænge Teppe finder man og udsæde paa samme Maade, hvoraf et blev fremviist ved Handelstedet, som man forlangede 10 Rdlr. for. I Almindelighed falder Islandernes Eyst paa at arbejde i Metallerne; Guldsmede ere ikke sieldne, der gjøre meget smukt Arbejde. Ønskeligt var det, om de anvendte deres Naturgaver med lige Eyst til at forbedre og udfinde Redskaber, der sørgede og lettede Nærings-Beiene. De have f. Ex. brugt fra de ældste Tider en Art af Spade, som af dem kaldes Pall, hvis Tegning sees i Egg. Dlafs. Reisebeskr. Tab. VIII. Fig. 4; med dette svære Redskab er en Mand ikke i Stand til at arbejde i Jorden, især i en Have, nær saa meget som andre, med ret dannede Spader, skjønt jeg ellers kan formode, at den i Førstningen vel er opfundet til at opstille den seie og trævlede Jordsvær med, hvortil den kan være meget beqvem. Baadene med det dertil hørende Redskab, ere og paa en slet Fod, nogle faae Steder undtagne; Aarsagen er useilbarlig denne, at alle lægge sig efter at kunne gjøre selv alt hvad de behøve, hvorover det meste bliver ufuldkomment. Om Vinteren blev jeg ved Handelstedet bekendt med en Bonde, der boede lidt over en Miil derfra, Løgmanns-Hlid kaldet; samme havde bragt det temmelig vidt med

at

at arbejde i Metallerne, da han kunde estergjøre næsten alt, hvad han saae; han har og samme Winter hiulpet en fattig Huusmand, der laae syg af Wattersot. At denne Sygdom blev fordreven andre Steder, ved at tappe Vandet udaf den Syge, var ham bekiendt; han gik derfor i sin Smede, gjorde sig en smal Kanset, og med samme gjorde et Hul i den Syges Mave, satte en Svanesieders Pose deri, og lod omtrent 1 Pot udlebe. Derefter satte han en Blyeprop i Hullet, med en Compres over, og forbandt det; næste Dag lod han atter løbe omtrent ligesaa meget. Dette igientog han daglig, saalænge noget vilde løbe. Han havde overlagt dette i Forveien, og sluttet, at om han første Gang udtappede saa meget, som der vilde flyde, kunde denne hastige store Forandring blive ligesaa skadelig som Sygdommen selv. Midt i Februarii, efter at han nogle Gange havde tappet den Syge, reiste jeg tilligemed nogle andre der op, for at see ham, der ved vores Ankomst blev bang, endskiønt det var bleven bedre med ham; thi han frygtede, at vi vare komne for at giøre nye Operationer; han græd og bad sig frie, blev glad, da vi forsikrede, at det slet ikke var Hensigten af vor Komme. Denne Stakkel var, som før er mældt, en fattig Huusmand, boede i en af de saa kaldede Köt eller Hialeier; man maatte bukke sig dybt, førend man kom ind i en Jordhytte, hvori stode tvende Kæer; dybere inde steg man op ad 2de Trin til en liden Afdeeling, hvor den Syge laae, og havde netop saa megen Plads tilovers, som Sengen, han laae i, indtog; her, tænkte jeg, sandes Ordsproget: Naturen nøies med lidet; hans Diæt i Sygdommen var meest Mælk blandet med Vand. Sidst i Januarii blev han tappet første Gang, og ved

Enden

Enden af Maji gik han i Arbejde med andre friske Folk. Hvad Forskiel viser ikke dette Exempel mellem dem, der følge Naturens Drift og Love, og Dem, der følge Wittighedens og Bellystens?

Paa Stedet, hvor Bonden selv boede, stoed en gammel Kirke, som kaldtes St. Olufs Kirke; paa Vielsen over Korsdøren sad en kronet Mand, med Ansigtet vendt mod Osten eller Alteret, i fuld Størrelse, udhugget i Træ, med den høire Fod paa Struben af et Menneske, som laae for hans Fødder. Efter Sigende, skulde dette forestille St. Oluf, Konge i Norge, som traade en Hedning paa Halsen. Kirken skal og være foræret af ham til Stedet. Hvad der skulde bevæge mig at troe samme, var, Bretterne i Panelet, der ikke allene vare af den beste og fedeste Fyr, men tilslige $1\frac{3}{4}$ Al. brede. Imod Foraaret reiste jeg op i Desfiorden; paa Veien tog jeg ind til Præsten Hr. Jonsen a Grund, en Mand, der særdeles er bleven bekjendt af sine Indsigter i Lægekunsten. Stedet, han boede paa, var meget got, Husene vel byggede, og Tunet, som ellers er usædvanligt, var ganske jævnt og frit for Tuer. Jeg ventede, at see hos denne Mand en smuk Riøkkenhave, da de, i dette District, ikke ere saa siældne. Han ønskede selv gierne at kunde have en, da baade Jordmonnet og Beliggenheden af Stedet vare meget beqvemme. Paa det Sted, han før boede, havde han havt en Have, som gav ham god Fordeel. Marsagen, at han her ingen havde, var, at han ikke selv eiede Stedet, men sad for Leie; han var altsaa ikke sikker at beholde Stedet, naar han havde gjort denne eller andre Bekostninger til sammes Forbedring; thi

Gieren

Eieren kunde lät faae Lyft, da at boe der selv. Dens ne politiske Indretning i Landet rørde mig meget, og saa meget mere, som jeg ei kunde udfinde nogen politisk Grund, at en Bonde, som havde længe eller kort besiddet en Jord, eller Gaard for Leie, skulde jages derfra, naar det kunde falde Eieren ind, at behoe den selv. Man kiender ikke Mennesket, naar man vilde giøre sig dette Haab: at en Landmand eller Bonde, der haver Familie, og ikke veed sig noget Dieblis sikker, for at blive udsagt af Gaarden, at en Bonde, siger jeg, i dette Tilfælde, skulde giøre nogle Indretninger af Betændenhed til sin Besiddelses Forbedring, da enhver lät seer, at man heller arbeider til sin Families og Descendents Lykke, efter sin Død, end at eens Glid skulde være den Gierrige til Nytte.

Ikke langt fra denne Gaard ligger Espeshol, hvor den nu værende Sysselmænd Joen Jacobsen boer; Stedet er et med de bedste i hele Distriktet, Husene ere her baade smukke og bekvemme, Lunet var alt til en stor Deel indhægnat med vel satte Gierder. I gamle Dage skal dette Sted have været et Sæde for Hverdinger; man læser og, at de her have holdt Feldslag med hverandre; noget inden for Husene sees en lang græsbeegroet Banke, som man skulde ansee for Levningen af et bredt Gierde; Vinden havde blæst Jorden bort ved den ene Ende, hvorved der blev blottet nogle Menneskebeen, som formodentlig vare fra de gamle Tider, da de sloges derpaa Stedet; jeg ventede at see Kiempebeen, men fandt ingen Forstiel i Størrelse imellem dem og vore Tiders Menneskebeen.

Noget herfra og nærmere Handelsstedet, er Præstegaarden Rasnagil; tæt ved den er et bekvemt varmt Bad, som Indbyggerne ofte benytte sig af, og kort herfra ved Kristnes er atter en varm Kilde, men ikke indrettet til Bad, som den forrige; denne sidste er dog meget varmere, springer som'en Kilde ud af en Hulhed i en Bakke, og lige ved Siden af dette Udspring, ikke en Alen derfra, springer en iskold Kilde.

Midt i Mai begyndte Veiret at blive mildt; Isen og Sneen tøede hastig, og adskillige Steder vare nu grønne; jeg reiste derfor den 29de Mai med en af Handels-Hulketterne fra Ukur-eyri, og kom den 30te til Rissø; her traf vi den første Hulkert, som kom til Øsfjord den 1ste April, efter megen udstanden Fare i Isen ved Långens og flere Steder norden for Landet. Frosten havde været saa stærk i Havet, efter Skippers rens Sigende, at Løvbærket var overtrukket med Is, og Roeret nogle Gange frosset fast. Efterat han var forbig ved Handelsstedet, seilede han derfra først i Mai, kom udaf Fiorden, men fik strax at see den grønlandske Is, der havde lagt sig tværs over Havet lige fra Långens til Cap de Nord; han seilede nogle Dage inden for den, i Haab om at finde en Abning, hvorigennem han kunde komme ud i det aabne Hav, men dette var forgiæves; tvertimod trængede den ind paa ham, og et Par Gange havde bragt ham i Knibe mellem Land-Hulkterne, saa han var glad, at han igien var kommen til Rissø. Paa denne Tour var han bleven syg af idelig Waagen og Kulde, og døde paa Skibet den 4de Junii. Den 3te Maj om Aftenen lod jeg sætte mig over fra Rissø til Karlsø; Veiret var raaget,

U a. thi

thi nu nærmede man sig Hav: Isen, der de fleste Tider har en tyk Laage omkring sig. Et temmelig stort Stykke var inddrevet nogle Dage tilforn, og stod paa Grund noget fra Landet; samme kalvede, som det kaldes, det er: kastede Stykker fra sig, medens vi vare paa Veien, hvilket gjorde saadant Bulder, at man næsten skulde troe, at et Stykke af de høie Fjelde rumlede ned. Bonden paa Karlså havde lagt sig efter at bygge Baade, hvoraf man paa de omkringliggende Steder kunde see ret smukke Prøver; Fiske Redskabene vare her baade ordentlige og vel behandlede. Selv var han tillige en god Søemand og Fisker, og derover stod sig got. En paa adskillige Steder i Landet brugelig Maade, at gjøre Finnerne og Hovedbenene af Torffen, som er tørret, spiselige, traf jeg just her at see; denne Spise kaldes Brudningr. Hunger og dyre Tider have vist lært dem denne Maade, som i sig selv er kostbar, og ellers slet ikke folgeværdig, naar man betragter den Mangel, man overalt har af Brænde, og tillige den usle Føde, man har der af. Finnerne, som skæres af den tørrede Fisk, tilligemed Hovedbenene, samles i en Tønde, som slaaes til med begge Bundene, og baandes tæt. I den eene Bund bories overalt smaae Huller, saa tæt ved hverandre, som mueligt. Denne Ende af Tønden sættes ovenpaa en, med Vand fyldt Jerngrønde, der har samme Vidde som Tønden; derpaa klines den tæt til. Ild gøres nu under Grønden, og ved Røgningen stiger Dampen op i Tønden, som overalt er got tildækket; herved skulde disse Finner og Been opløses, saa de kunde tiene til Føde. Tre a 4 Timer vedvarer denne Røgning. Jeg havde sikkert troet, at det meste var opløst, men da det blev

blev taget ud, var allene Skindet, der omgiver Finnes Straalerne, udblødt, og Venene lidet flørere.

Her blev mig fortalt en Maade, som bruges at forvare Kiødet paa til Vinteren. Om Høsten slagter man gierne nogle af de fedeste Faar, slaager dem strax efter at de ere slagtede, og blevne kolde, saalænge til alle Beenene kunne trækkes udaf Kiødet, presser derpaa dette kogte Kiød i smaae Justagier, Lag for Lag, med lidet Salt imellem, og slaaer tilsidst det Fedt, som er samlet ved Kogningen, der over; det lukkes derpaa, og holder sig frisk hele Aaret igiennem. Dette Skal være brugeligt næsten over hele Landet, men fornemmelig paa Sydlandet, og kaldes Ræfa.

Reisen gik herfra den 3ite Maj til Søes, da jeg kom til Olafsfjorden, og siden samme Dag til Hedsfjorden; om Natten fortsatte jeg Reisen til Siglenæs. Paa denne Vej reiser man meest under høie Fjorberge, som vende imod Havet, hvor blinde Elvæ og Grunde gjøre stedsse Søen oprørt og farlig, fornemmelig, naar nordlige Vinde blæse fra Havet; men ved denne Leilighed var Søen allesteder roelig. Et besynderligt Særsyn! at Hav-Isen, som dog laae over 5 Mile herfra, standser saaledes al Bevægelse i Søen indenfor, at man overalt, paa disse ellers oprørte Steder, roede som i en liden stille Indsøe. Den milde og varme Lust, man allerede havde havt længe, inde i Hedsfjord, som er 5 Mile dyb, mærkedes her intet til; thi Hav-Isen fastede saa megen Kulde fra sig, at man om Morgenens, førend Solen gav nogen Varme, sandt hele

Floden frossen, og lange Istappe, hvor der flød eller dryppede Vand.

Den 1ste Junii reiste jeg til det Sted i Sigles fiorden, hvorfra man havde faaet noget Blyant til Kjøbenhavn, og undersøgte samme. Hvorledes denne bes fandtes, er før meldt, see Molybdæna, Blyant. Ingen Heste vare her at faae, og alle Naer vare næsten ubefarelige, da det om Dagen tænde stærk; jeg tog der for samme Wei til Søes ind igien, og kom den 2den Junii til Karlså. Underveis saa vi Hobe af Iisstykker, som trække ind fra Havet, og siden fordeelte sig hist og her ved Landet. Den 3die var første Pinte-se-Dag; jeg reed da til Upsa Kirke med min Vært. Den Maade, her er vedtagen, skönt den uden Tvivl er vel meent, kan dog ikke bifaldes, at man ved denne, saavel som andre store Høitider, bringer saa mange af sine Børn, som man kan, endog de meget Unge, rimelig for at lade dem see Høitids Ceremonierne, med sig til Kirken, da derved let kan forarsages Uorden med Støi og Graad under Tienesten. Marsagen hertil er sandelig ikke Eiegenlydighed eller Letsindighed ved Guds-Dyrkelsen; thi de forsømme den ikke gierne nogen Tid, naar det er dem mueligt, at blive væk der, og mindst ved de store Høitider. De troe derfor, at have gjort det beste Valg, naar de selv med deres Børn søge Kirken; thi at lade dem allene hjemme, kunde have farlige Følger, og forsømme den vil de ikke. Kirkesangen er almindelig meget ordentlig, thi i Gradualet have de Noderne trykkede ved det første Vers af Psalmerne, som de fleste Præster have lært at synge efter i Skolen; gierne seer man og, at de, der have den bedste Stemme, have

have sit Sæde i Koret ved Siden af Præsten, hvorefter hele Menigheden retter sig. Jeg vil langt fra ikke hermed berømme Islandernes Musik, som behagelig; thi den har intet af det som de nyere Tider kalder behageligt; men den er saa ordentlig i Kirken, som den muelig kan være, uden Orgelværk. Samme Aften lod jeg mig sætte over igien til Kisse, hvor begge Hukkerterne endnu laae, da de ikke torde vove sig ud imod Haf-Tisen. Paa denne De er en hypperlig Havn for Skibe, der just ikke haver været til Fordeel for Beboerne; thi den Mængde af Eder- og andre Fugle, som her have bygget, vare ved de Fremmedes idelige Skyden bortskjytede. En Ræv, eller maaskee flere, vare paa Tisen for nogle Aar siden komne paa Den, og giort ligesaa megen Skade. Al Umage havde været forgæves, at rydde dem ud igien. Samme Aften lod jeg mig sætte over fra Den til Grenivik, paa den østre Side af Desfiord. Hele Dagen blæste stærk med den saa kaldede Haf-Gola (Wind fra Havet, der især om Foraaret blæser stærk med klar Lust visse Tider næsten daglig). Mod Aftenen lagde Binden sig; vi kom til Søes 4 Mand paa Baaden; den liden Wind, der endnn blæste, har ind ad; man vilde nu benytte sig af samme, ved at seile; neppe kunde jeg bare mig for Patter, da jeg saae, at de hidsede Seilet op med Skidene bundne faste ved Naas-Nokken. Denne Maade at seile paa, kaldte de at fokka. Efter en lang Tid kom vi endelig over til Hialt-Eyri; her fik jeg atter ligesaa brave Sæefolk, der skulde flytte mig indtil Handelsstedet. Binden havde nu ganske lagt sig, men i dets Sted havde vi en tyk Taage; strax paa Veien mødte Os Grunde eller Sandbanker, som Hergaae har jaget langt ud i Fiorden; skulde vi gaae

A a 3

uden

uden for disse Banker, maatte vi tabe Landet af Sigte saalænge; thi Taagen var tyk; dette torde de ikke vove, uagtet jeg viste dem en meget god Compas, jeg havde med mig. De vidste vel, at det var ved dens Hjælp Skibene bleve bragte over det store Hav; men da de selv ikke forstode sig paa den, og de vidste jeg var ingen Sømand, torde de ikke resolve at forlade Landet. Vi kom altsaa ind imellem disse Banker, hvor vi næsten i 2 Timer løb paa en Banke efter en anden, og sluppe af igien, snart ved at stifte Baaden frem med Aarene, og snart ved at gaae over Bord, og trække den over. Denne Uvidenhed om Compassets Brug, er ikke en liden Hindring i Fiskeriernes Drift; thi hvor mange Dage i Aaret er der ikke Taage paa disse Steder? og da bliver intet fisket, skönt der kunde være nok til at faae. Skulde mine Landsmænd Færøenserne blive hiemme hver Dag, der var Taage, vilde det see slet ud med deres, ellers ofte mislige, Fiskerier. De roe nogle Mile til Havs, styre ind igien, efter Compasset, til en Ø, hvor Strømmen, som de kiende noiagtig, løber med stærk Fart; have ofte ikke uden 6 a 8 Streger af Compasset at løbe paa, og tage de Feil heraf, ere de i det vilde Hav paa den anden Side af Øen. Her havde man kun 6 a 8 Streger at vogte sig for, det er, fra N. O. til N. W.; thi uden at holde efter dem, kunde de ikke komme ud af Øsfiord. Den 5te kom jeg endelig om Formiddagen til Ålfur-Øyde igien; medens jeg havde været borte, havde de fanget her en stor Deel saavel af Havsilden, som fornemmelig af Vaarsilden. Den 9de reiste jeg op i Fiorden til Saurbæ, Miklagard, og flere Steder; opholdt mig der ved Handelstødet til den 20de, da jeg fortsatte Reisen til Østerlandet. Nat-

ten imellem den 20de og 21de laae jeg i mit Tælt i
 Gnioske-Dalen. Stedet er smukt og beqvemt for
 Skov- og Trævært, og tydelige Beviser vare her, saavel
 i de store Rødder, som forraadnede Træ-Bulle, man
 overalt traf, at denne Skov har været en af de betyde-
 ligste i Landet. Aarsagerne til dens Ødelæggelse, saae
 man og tildeels i de idelige Gruber, hvori man hav-
 de brændt Kul. Herfra gik Veien forbi Hals til
 Liosa-vatn. Adskillige havde om Vinteren villet for-
 sikre mig, at den Indsøe, hvoraf det sidst anførte Sted
 har sit Navn, skönt den ligger saa høit oppe i Lan-
 det, havde ordentlig Ebbe og Flod, ligesom Havet.
 Jeg slog mit Tælt op tæt herved, da jeg desuden vilde
 eftersee en gulv sin Leer i Nærheden, ved Arnarstapa,
 som før er ommældt pag. 290. Jeg blev her til den
 24de, men saae ingen Forandring paa de Pinde, jeg
 med Mærker paasatte udi Vandet. Ved langvarig
 Regn voxer Vandet upaatvivlelig her, som i andre Søer,
 hvor Aaer løbe i. I den nordre Ende skal det være
 saa dybt, at man ingen Bund har fundet der, og
 maaskee dette har forført Nogle at troe, at dette Dyb
 havde Forbindelse eller Sammenhæng med Havet. Paa
 Veien herfra til Landstrækningen, Kinnen kaldet, seer
 man Dampene, som en Røgstøtte, at stige op fra en
 Foss, som falder i Skialfandastlot, hvis Fald
 er saa stærk, at man langt fra mærker Bevægelse i Jor-
 den. Dens Kende er her meget smal, men deler og
 breder sig ud i en bred Dal, naar man kommer ned
 imod Søen. Jeg fik en Mand fra næste Gaard, der
 var bekendt med Badstederne, at ride over, for at
 bestille Færgemanden, som boede paa den østre Side
 af Floden, for at føre mig over; da han kom tilbage,

berettede han, at Færgemanden nylig var taget ned til Søen, for at fange Sælhundde, og ventedes ikke hjem før end Kl. 5 næste Morgen. Jeg slog altsaa mit Tælt op ved Bredden af Floden, paa en slet og grøn Eng; men saavel Matten som Stedet vare altfor behagelige til at kunne overlade sig Sønnen, da Naturens Undig- heder maatte opvække den mest Eigegyldige. Dagen havde været varm og Luften var stille. Kl. 11 $\frac{1}{2}$ rørte Solen Horizonten, gik lidt mere end halv under, og Kl. 12 $\frac{1}{2}$ var den atter løs fra Havet. De lige imod- satte Fielde og Banker bleve ved dens Skin ganske pur- purrøde; I Floden, som her var dyb, og flød meget sagte, saaes en artig Jægt af Sælhundene, der for- fulgte Laxen, som tit sprang løs fra Vandet, og der- ved jagede Skraak i Svanen, Lommen, og adskillige Vender, fornemmelig *Anas histrionica*, som her laae parviis i Mængde. Ved Siden af Dalen var en Brink, tæt bevoxet med Birk og Pile-Krat; herfra høstes *Solskrifia* (*Emberiza nivalis*), Skogars- Prostr (*Turdus iliacus*) og flere Skovfugle, at synge om Kap med hverandre. I Dalen selv, eller paa Eletten, rendte en Mængde af Spoven (*Sco- lopax phæopus*), Rødbeen (*Scol. totanus*), Præ- ste-Kraven og Hejloen (*Charadrius hiaticula* og *apricarius*), der skreiede, pebe og brummede med adskillige Stemmer. Om Morgenen Kl. 4 kom Fær- gemanden over; Reisen blev forsat igiennem Ubdaldalen, hvor den formældte megen Lava begynder, der strækker sig langs op ved Laxaaen indtil Fremre-Namur. Den 26de kom vi til Husevigs Handelssted; den 27de besaae jeg Hallbiarnastadar-Kamb, og den røde Volus ved Qvisten; fik stærk Regn den hele Eftermiddag; næste Dag

Dag vedvarede samme Veir, tog til imod Natten med Vind og Sne af N. W., som bragte nogle Stykker af Hav-Isen ind paa Havnen, der satte os alle i Frygt for et af Handelsflibene, der laae til Ankens, og vist havde blevet revet løs, om Stykkerne ikke, til al Lykke, havde tøret paa Pynnten uden for, hvorved de gik i Stykker, og fordelede sig uden at noget rørte Skibet. Den 3de reiste jeg til Myvatn; Veiret var got, men Myggene utaalelige, jo nærmere man kom Myvatn; de næste 3de Dage var bestandig Blæst med Snees-Byger. De følgende Dage besaae jeg de mange forundringsværdige og tildeels gyselige Forestillinger, her alleeegne forekomme, saasom: Lava-Floden fra Krabla, som før er nævnt om; Myvandet selv, der er fuldt af frugtbare Holme, og smaae Bugter, som hist og her dampe bestandig af de varme Spring, det har i Bunden. En Brimmel af Fugle, beshynderlig Andeflægten, som bygger i Holmene, giver Indbyggerne her en Mængde Æg; man kan ellers træffe alle Arter Søefugle, som gives i Landet, paa dette Vand, Bierg-Fuglene undtagne. Omtrent $\frac{1}{4}$ Mil østen for Vandet er det saakaldede tørre Bad eller Sandbad, som mange, endog langt fra, besøge. Paa en Slette, ikke langt fra Svovel-Minerne, er Jorden ovenpaa bestrøet med Lava-Gruus og Sand; her seer man paa mange Steder varme Dampe at opstige igiennem smaae Huller, og oven over nogle af disse har man af Lava bygget en liden Hytte, omtrent 3 Alne lang, $1\frac{1}{4}$ Alen breed, og lidt over 2 Alne høi; ovenpaa er det tækket med Grønsvær. Min Følgesmand, der nogle Dage havde været upasselig, troede at blive bedre ved dette Bad. Vi reed begge derhen, og traf ivende Heste uden for, samt

Klæderne af tvende Personer, som vare i Badet. Vi reed strax derfra op til Svovel-Minerne, for ikke at hindre dem at komme ud, da den ene af Personerne var et Fruentimmer, og at sidde længe derinde paa engang, taaler man ikke uden at faae Afsmagt; man pleier derfor at gaae ud imellem og tage frisk Luft. Efter en Time kom vi igien, og da vi nu vare ene, gik min Følgemand først derind, og siden jeg; naar vi hængte Reisetappen for Døren, steg Thermometret til 30 Grader; en egen Lugt, jeg ikke just kan beskrive, var derinde, som dog ikke var ubehagelig; efter 3 til 4 Minuter begynde Dampene allerede at flyde langs ned af Kroppen, som siden trække tillige Svøden ud. Saavel for Bequemmeligheds som Belansthændigheds Skyld, burde man strax ved Siden have et lidet Huus, hvor man kunde klæde sig af og paa igien. Vi befandt os begge meget vel efter dette Bad.

Den 10de Julii forlod jeg Myvatns-Sveiten, og kom den 11te til Handelsstedet. Den 13de reiste jeg til Knyfedals Hverene. Førend man kommer dem en Mil nær, sees i stille Veir trende høie og tykke Røgstøtter at reise sig op i Luften; deres Afstand fra hverandre, samt Brede og Dybde, kan læses om, saavel hos Egg. Dlafs. 640, som Kammer-Sekret. Dlav. 367, hvor tillige sees en Tegning af samme, og i Tillægget af Alssessor Henckel 702. Jeg opholdt mig her det meste af Dagen, for, med Jordboren, at undersøge den røde Bolus, man her foregiver, skal baade findes meget fin og tillige i Mængde; hvad jeg fandt af denne, er allerede nældet om under Argilla Bolus pag. 293. Men Tiden, hvori den Mellemste, nemlig Dyr-Hveren,

der

der er Cirkelrund omkring Bredden, og 3 Alne i Siensnemsnit, gjør sine Udsald eller Sprudninger, som stedse igientages, lagde jeg nogle Mærke til med Uhrer i Haanden. Naar den har stødt eller skudt Vandet op, synker den hastig ned igien, omtrent to Alne neden for sine Bredder, hvilket skeer i en Minut, og i Enden af samme høres en Slurken dybt nede; i den 2den Minut hviler den roelig, og da kan man sikkert løbe hen til dens Bredder; i den 3die Minut voxer Vandet sagte igien imod Bredden; i den 4de flyder det over, og begynder lidt at luge; imod Enden af den 5te Minut løgger og bobler det stærk, og da mærker man et huult Bulder dybt nede i Jorden, tillige med en svag Bevægelse under Fødderne, og i den 6te Minut giver den, med matte Knald, 3 til 4 Sted fra sig, hvorved Vandet slænges fuldkommen 6 Alne i Veiret; saasnart denne Minut var forbi, sank Vandet ned igien, som før; denne Orden og Tid holdt Hverens, ikke allene denne Dag, men og før, da jeg reed den tæt forbi til Myvatn. Dette rygende Vand giver et artigt Syn. Efter Udsprudningen flyder det ned igiennem græsrigge Enge, og der, hvor det er affvalet, omtrent til den Barme, Dyrenes Mælk har, seer man den lille Tringa, Odins-Hanen, meget at opholde sig paa samme. Vandet er klart og reent, og bruges baade til Mad og Drikke, paa de Gaarde, det løber forbi. Ege til den 19de reed jeg daglig ud til Steder, som Folk anviste mig, for at giøre flere Jagttagelser. Kirken ved dette Handelsted var en med de smukkeste, mig forekom i Landet. Uden for samme paa Kirkegaarden havde en Tømmersmand, ved Navn Erich Drup, som forliste nogle Aar tilforn paa Havnen om Høsten, og maatte
overs

overvintre der, indrettet Hiul og andet, som hører til at spinde og flaae Linner med; thi han havde lært Kæbflager-Haandværk; men at man benyttede sig heraf, mærkede jeg intet til.

Den 19. Jul. forlod jeg Husevig og reiste giennem Skogar:Veien; hvorhen man vente Dinene, saaes Spor til Jordbrande, Omvæltninger, store og dybe Sprækker i Jorden; brede Strimler af Land sees og her nedstunkne nogle Favne dybt; smukke Kratškove og græsrigge Enge træffes og paa denne Wei. Ikke lange fra Jekuls-Aaen lage tvende Bønder-Gaarde, som ingen beboede. Iblandt de Jekuls-Aaer, jeg kom over, var denne den gyseligste. Vandet deri seer graat ud som en Luud; Renden er breed, og holder stærkere end ved Færgestederne paa de andre; i Bunden er den ujævn, hvilket gier, at den bruser stærk; strax neden for Færgen har den et Fossesald, og Heste, som ikke have Styrke nok at arbeide sig op imod Strømmen, maae drive ud for Fossen og omkomme. Paa den østre Side af Aaen begynder strax en smuk og tæt Skov, som vedholder næsten til Gaarden Land. Herfra reiste jeg den 20de over en Glyve-Sand, hvor Melur (*Elymus arenarius*) vorte hyppig; kom imod Aften tæt til Høgs-Dræse, hvor en Gaard, Hof kaldet, ligger. Dette Sted har, endskient der ere hyppelige Græsgange, ofte lagt ubeboet; Marsagen er formodentlig, at det ligger som i en Udørken, og lige langt fra de nærmeste Handelssteder, Husevig og Vapnesfiord. Manden, som nu boede der, var nylig flyttet derhen, og traf det Uheld samme Dag, jeg kom, at Faarene, som endnu vare ubekiendte paa Stedet, vare forvildede i denne, af

Ban

Banker og Huulheder bestaaende, Udørken, hvor han neppe kunde giøre sig Haab om at finde dem igien; følgende Dags Morgen maatte jeg reise herfra, endskiønt jeg gierne havde ønsket at opholde mig her en Dags Tid; men min Beiviser vilde hjem igien til Høestættens; jeg maatte altsaa følge med. Følgende Dag kom jeg tæt til Handelsstedet Vapnesfiord. Her traf jeg strax lige Situationer med dem i Strande-Syssel, meest enkelte Fluss-Bierge, bestaaende af Trav, Basalt, adskillige haardere og blødere Leerarter, lagviis det ene over det andet. De mange smaae Fiorde, der skiare ind i Østerlandet, saavidt Mule-Syssel strækker sig, ere ligeledes meget overeensstemmende med Strande-Syssel. Endog Handelsstederne selv vare her meget forskiellige fra dem paa Nordlandet, hvor man paa Pladsen, og rundt om Handelsstederne, ikke kan gaae, uden at ælte i Leer og Jord tilfammen. Her sandt man ikke allene den egentlig saakaldte Plads mellem Handelshusene at være opheiet og broelagt, samt indhegnet med tykke, høie og vel opsatte Steengierder; men endog Beiene ved Stedet flettede og banede; en smuk, stor og vel indhegnet Have var anlagt sønden for Husene paa Vapnesfiord. Iblandt andre Tourer, jeg gjorde, medens jeg opholdt mig her ved Handelsstedet, reiste jeg tillige med Kiebsmand Krabbe og hans Kone til Præstegaarden Hof, for at bivaane Præstens, Gudmund Erichsens Liigsfærd. Den gamle Maade, at de Nærpaarørende skulde, saasnart Graven var tilsholdt, knæle ved samme, for at giøre sin Bøn, som endnu er i Brug paa nogle Steder i Landet, var her aflagt. Kirken var smuk og rummelig, med en Forkirke, hvor der paa Gulvet ved den eene Side under en stor Kiste laae en Liigsteen, af

af fin haard Sandsteen 4 Al. lang og $1\frac{1}{4}$ Al. bred; paa samme var udhugget et Fruentimmer i fuld Størrelse, hvis Dragt var meget forskiellig fra den i Landet nu brugelige; hendes Hovedtøi kaldte man i gamle Dage Motur; oven over Hovedet var udhugget et Engles Hoved, og oven over dette igien et Dødningshoved og Time-Glas, hvor imellem stod: Hodie Mihi Cras Tibi; under Fødderne vare 3de Cirkler; indensfor den yderste stod: Et Qvi Indigne Tractat Matrem Suam Ipsi Dedecori Est; og indensfor, eller mellem de indre Cirkler: Qvi Deserit Patrem Suum Pudet, Cyr. 3. Cap.; midt i Cirklen stod en stor Fugl med en Fisk i Nebbet, og over Hovedet af den Bogstavet F. Omkring Randen af Stenen stod med gammel Stiil: Anno 1509. Laugar-Dagenn F. Hvita Sunnu Wiku kallade Gud Hiedan til siins Riisfis Heidarlega kvinnu Ulfeide Thorsteins Dotur. Drottenn Gud sie Hennar saal Radugur Amen. Bag ved Forkirke-Døren stod og i fuld Corpus et velgiort Træbillede; hvem det skulde forestille, kunde man ikke med Visshed sige, men efter de Gamles Sigende, skulde det være Ufbildning af en Kæmpe eller Høvding, ved Navn Thorfil. I denne Fiord troer jeg, man kunde gjøre sig langt større Fordeel end nu skeer, saavel af Sælhunde, som adskillige Fiskearter, der i Mængde opholde sig her.

Den 2den August forlod jeg Wapnefiord, kom tæt under Smisrvatns-Heeden; reiste over samme næste Dag, og kom imod Aften til Tøskuls-Aa Bru; denne har, som hiin i Ararfirde, ganske graat og skident Vand, løber i en smal og dyb Rende, hvis Sider ere af

af Kampesteen ganske flette og nogle Færne høie; her over ligger en Broe 20 Skridt lang, som da var saaledes forældet, at man ikke uden Frygt torde gaae over den; den er derfor følgende Aar 1782 bygget ny igien; høiere oppe har man sat over den i en Kurv, som løb paa en spændt Line, og kunde trækkes frem og tilbage paa samme. Den 5te kom jeg over Lagaflot; paa begge Sider af samme traf jeg de største og høieste Skove. Floden, der flyder sagte igiennem en Dal, saavel som de omkringliggende smukke Veliggenheder, gjør dette til et af de behageligste Steder i Landet. Den 6te kom vi herfra til Eske Fiorden, og den 7de til Rødesfiords Handelsted. Her var nu det Sted, hvor den dobbelte Kalkspat falder, og som mig i min Instrux var besejlet at undersøge, samt udbrække deraf en Deel til Prøver, see pag. 271. Endeel smukke Kalcedoner vare her fundne paa begge Sider af Fiorden; jeg opholdt mig derfor her noget, for, saa ofte Veiret tillod det, at ride omkring.

Den 23de Aug. forlod jeg Rødesfiord, og kom den 26de til Berrefiords Handelsted, hvor Skibet, som jeg agtede at reise hjem med, laa paa Havnen, Diupa-Bogkaldet. Her havde jeg baade Tid og Leilighed at opsøge alt, hvad mueligt kunde findes i alle 3 Natur-Rigerne. Det meest sieldne, besynderlig af Steen-Riget, som er anført hvert paa sit Sted, har jeg truffet ved denne, og næste Fiord østen for. Slagteriet vedvarede paa Havnen til henimod Midten af Oktober, og den 18de bleve vi seilklare. Vinden søiede den 22de, da vi lettede Anker og forlode Island.

Om

Veirets Bessaffenhed

samt

Kulde og Varme.

1780. Augustus.

Fra den 8de til 11te Blæst med Regn: Vnger. 12te til 15de stille og klart Veir, 10 og 12 Grader Varme. 16de til 18de stærk Regn, noget Blæst, 8 Gr. V. 19de stille, klart og behageligt 20de Storm med stærk Regn. 21de og 22de Vnge-Veir. 23de skarpe Hagel-Vnger med Blæst, 5 Gr. 24de til 26de atter smukt Veir. 27de Taage med Regn og Blæst. 28de til 31te stille og smukt, 10 Gr. V.

September.

1ste til 11te meest stille, undertiden noget Taage, fra 7 til 10 Gr. V. 12te begyndte en stærk Storm af N. med tyk Snee, som vedvarede til den 19de, fra 4 til 7 Gr. V. 19de til Maanedens Ende liden Vind; ofte stille og klart.

Oktober.

Samme smukke Veir til den 8de. 9de til 11te Jlinger med Snee. 12te til 14de klart Veir og Natte Frost. 15de til 18de Taage med Regn og Blæst, 4 til 8 Gr. V. 19de og 20de Storm, tyk Snee, 3 Gr.

Kulde

Kulde. 21de stille og klart, 5 Gr. Kulde, mod Natten 4 Gr. V. 22de og følgende Dage i denne Maaned med meest stille, fra 4 til 8 Gr. V.

November.

1ste og 2den Blæst og Regn. 3die Storm med Sne, 2 Gr. Kulde. 4de og 5te samme Veir, 5 Gr. K. 6te tyk Luft med liden Vind, 4 Gr. V. 7de og 8de samme Veir, 7 Gr. V. 9de og 10de skarp Vind, 2 Gr. K. 11te tyk Luft, 2 Gr. V. 12de stille, 6 Gr. K. 13de til 20de samme Veir, fra 4 til 7 Gr. K. 21de og 22de Blæst med Sne, 2 Gr. K. 23de og 24de Blæst med stærke Kæstvinde, 2 Gr. V. 25de og 26de Blæst med Regn. 27de stille, 1 Gr. K. 28de og 29de stille og klart, 6 Gr. V. 30de Blæst med tyk Sne, 0 Gr.

December.

1ste til 7de meest stille og klart, fra 5 til 7 Gr. V. Den 7de og 8de stille og klart, 3 Gr. K. 9de til 11te blandet Luft, næsten stille, 4 Gr. V. 12de til 15de liden Vind, klart Veir, 3 Gr. K. 16de en heftig Storm fra Sønden, liig en Orkan; paa Upsas Strønd bleve tvende Baade slængte af Vandet ud paa Søen. 17de til 20de liden Vind, smukt Veir, 7 Gr. V. 21de stille, 0 Gr. 22de og 23de samme Veir, 3 Gr. K. 24de til 29de ustadigt Veir, fra 1 til 4 Gr. V. 30de stille og klart, 6 Gr. K. 31de Blæst af Norden med tyk Sne hele Dagen.

1781. Januarius.

1ste Blæst med tyk Sne. 2den klart, 5 Gr. R. 3die og 4de tyk Luft og Blæst, 2 Gr. V. 5te og 6te uroeligt Veir med Sne. Byger. 7de stærk Blæst med tyk Sne, mod Aften klart, 5 Gr. R. 8de Blæst og Regn. 9de stærk Storm med store Driv: Skyer, 8 Gr. V. 10de og 11te næsten stille og klart, 6 Gr. V. 12te samme Veir, 0 Gr. 13de samme Veir, 4 Gr. R. 14de og 15de blandet Luft, liden Vind, 0 Gr. 16de tyk Luft, 3 Gr. V. 17de om Morgenen stille, Efterm. Storm med tyk Sne, 2 Gr. R. 18de Jlinger, 6 Gr. R. 19de liden Vind med klar Luft, Formiddag 7 Gr. R. og imod Aften 12 Gr. R. 20de og 21de stille og klart, 16 Gr. R. 22de samme Veir, 7 Gr. R. 23de omlembende Vinde, 4 Gr. R. 24de Stille, 12 Gr. R. 25de lidet Vind, 7 Gr. R. 26de og Maanedens til Ende, Afverling med Sne og klart Veir, fra 10 til 14 Gr. R.

Februarius.

1ste klart, næsten stille, Vinden S.O., 4 Gr. R. Om Aftenen saaes et usædvanlig stærkt Nordlys, næsten lige over for Iffe-Punktet; det spillede, som ellers ofte, med mange stærke Farver, og dreiede sig rundt som en Mølle, med en usædvanlig Fart; holdt ved, uden at forandres synderlig, fra Klokken 8 til 9 om Aftenen; de fleste spaaede et haardt Veir næste Dag, da der dog blev stille, med blandet Luft, 14 Gr. R. 3die og 4de tyk Luft med Sne, 4 Gr. V. 5te klart, lidt Blæst, 6 Gr. R. 6te Stille, 4 Gr. V. 7de

B. 7de og 8de Stille med Sneer, 2 Gr. B. 9de og 10de Klart, 1 Gr. R. 11te og 12te Storm med Sneer, 9 Gr. R. 13de Klart og Stille, 5 Gr. R. 14de samme Veir, 11 Gr. R. 15de smaae Sneer-Bryger, 2 Gr. R. 16de og 17de tyk Luft, 0 Gr. 18de Klart, 2 Gr. R. 19de Blæst, 3 Gr. B. 10de stærk Blæst, Klart, 6 Gr. B. 21de Blæst med Sneefog, 6 Gr. R. 22de næsten Stille og Klart, 10 Gr. R. 23de til 27de afvejlende med Klart og Sneer, fra 4 til 10 Gr. R. 28de Formiddag tyk Luft, liden Sneer, Norden-Vind, 7 Gr. R.; imod Vsten Sønden-Vind, 5 Gr. Varme.

Martius.

1ste stærk Blæst med Regn-Bryger, 5 Gr. B. 2den samme Veir, mod Vsten 0 Gr. 3die til 8de afvejlende Veir, steg og faldt fra 2 Gr. over til 2 Gr. under Fryse-Punktet. 9de tyk Luft med Regn, 5 Gr. B. 10de til 22de afvejlende, uden Storm og undertiden Stille, niellem 3 Gr. B. og 3 Gr. R. 22de Stille og Klart, 5 Gr. R. 23de samme Veir, 2 Gr. B. 24de til 28de mildt Veir med vestlige Vinde, afvejlende med Regn og klart Veir, fra 4 til 6 Gr. B. Anas hiemalis, Havella, lod sig for første Gang see i disse Dage. 29de Blæst med Sneer, 3 Gr. R. og om Vstenen 7 Gr. 30te og 31te stille og smukt Veir 5 Gr. R.

April.

1ste liden Vind, Klart, 0 Gr. 2den til 4de bestandig tyk Luft med Sneer, 2 Gr. R. 5te Stille
B b 2 og

Klart, 7 Gr. R. 6te til 8de tyk Luft med Snees
 Byger, 5 Gr. R. 9de til 16de meest Klart; imel-
 lem nogle Snees-Byger, liden Vind, oftest stille, fra
 6 til 10 Gr. R. 17de til 19de ustadige Vinde, 0 Gr.
 og 1 Gr. V. 20de Blæst med klar Luft, 5 Gr. R.
 21de til 25de sagte vestlige Vinde, 4 til 6 Gr. V.
 26de til 30te klar Luft med stærk Hav-Vind vis Tid af
 Dagen, den saakaldede Haf-Gola. Om Aftenen
 og Natterne Stille, 5 til 7 Gr. V.

Maius.

1ste til 6te samme Veir som April endtes med.
 7de og 8de uroeligt Veir. 9de Blæst fra Norden, 4
 Gr. R. 10de til 12te Klart med Blæst, fra 2 til 4
 Gr. R. 13de Storm med Sneefog, 3 Gr. R. 14de
 til 18de Ustadigt, med Blæst og Regn, fra 2 til 5 Gr.
 V. 19de stærk Sneer hele Dagen, 0 Gr. 20de Klart
 og Stille, 3 Gr. V. 21de til 24de stærk Blæst, un-
 dertiden Storm, 4 Gr. V. 24de til 29de næsten be-
 standig Stille, 6 Gr. V. 30te Blæst om Dagen,
 Stille imod Aften, 3 Gr. V. 31te Stille med Taage,
 1 Gr. R.

Junius.

Fra 1ste til 9de Klart med Blæst, midt paa
 Dagen, imod Aften og om Natten Stille, 7 Gr. V.
 10de til 12te liden Vind med smaae Regn-Byger, fra 6
 til 9 Gr. V. 13de og 14de tyk Luft med stærk Regn, 5
 Gr. V. 15de til 27de klar og meste Tiden stille, fra

10 til 15 Gr. V. 27de Blæst med stærk Regn fra Norden, 4 Gr. V. 28de og 29de samme Veir, lidet Sne, 3 Gr. V. 30te Stille og Klart, 9 Gr. V.

Juli.

1ste til 4de Blæst, tyk Lufst med Sne, 4 Gr. V. 5te til 11te Klart og Stille, fra 10 til 14 Gr. V. 11te til 13de tyk Lufst, lidet Regn og Blæst, 7 Gr. V. 14de til 17de smukt stille Veir, 12 Gr. V. 18de Blæst med Regn. 19de til 21de godt stille Veir, 10 Gr. V. 22de og 23de Taage. 24de til 28de stille og klart Veir, fra 8 til 12 Gr. V. 29de Blæst med Regn, 6 Gr. V. 30te og 31te smukt Veir.

August.

1ste og 2den Storm med Regn. 3die til 6te klart og smukt Veir, den sidste Dag 17 Gr. V. 7de til 10de godt Veir. 11te tyk Taage. 12te til 18de Stille, undertiden tyk Taage, fra 10 til 14 Gr. V. 19de Blæst med stærk Regn, 6 Gr. V. 20de til 29de smukt Veir. 29de og 30te stærk Blæst med Regn. 31te godt Veir.

September.

1ste Blæst med Sneehyger, 3 Gr. V. 2den til 9de meest Klart og Stille, fra 5 til 9 Gr. V. 10de tyk Lufst med Blæst og stærk Regn. 11te til 15de stille og godt Veir, fra 5 til 8 Gr. V. 16de til 24de Blæst, undertiden Storm med Sne og Regn, fra 1 til 5 Gr. V. 25de og 26de godt Veir, 10 Gr. V. 27de og 28de stærk Blæst med Regn, 10 Gr. V. 29de og 30te godt Veir, 10 Gr. V. 31ste godt Veir, 10 Gr. V.

B. 24de til 30te Stille, Klart, med liden Nattes Frost, fra 1 til 5 Gr. B.

Oktober.

1ste og 2den godt Veir. 3die stærk Blæst med Regn-Vyger. 4de og 5te smukt Veir. 6te Blæst og Regn. 7de og 8de Blæst. 9de og 10de Storm. 11te og 12te smukt Veir. 13de til 15de stærk Blæst med Jlinger. 16de stærk Blæst med Sne, 2 Gr. K. 17de til 19de stille og godt Veir. 20de Klart og næsten Stille. Vi lettede Anker, og lod os bære ud paa Fjorden, fik imod Aften lidt Kuling, og kom til Søes.

Den hele Tid, jeg opholdt mig i Landet, saae jeg hverken Lynild, eller hørte Torden. Nordlyse saaes meget sjeldnere om Vinteren, end jeg havde formodet paa saa nordligt Sted.

I. Register.

over

NOMINA GENERUM.

A.

A carus	Pag. 104
Accipenser	61
Achates	283
Achillea	207
Acrosticum	224
Actinia	119
Agaricus	250
Egopodium	169
Agrostis	156
Aira	156
Alca	27
Alchemilla	161
Alcyonium	142
Alopecurus	155
Alfine	169
Alumen	332
Aluta	301
Amodytes	64
Anarichas	63
Anas	19
Anethum	261
Andromeda	180
Angelica	167
Anomia	131
Anthericum	171
Anthoceros	230
Anthoxanthum	153
Anthyllis	203
Aphis	89
Aphrodita	117
Apis	93

Apium	Pag. 261
Arabis	200
Aranea	105
Arbutus	180
Ardea	44
Arena	179. 322
Arenaria	184
Argilla	287
Arundo	158
Asbestus	301
Ascaris	113
Ascidia	119
Asterias	123
Atriplex	221
Azalea	165

B.

Balæna	13
Bartsia	196
Basaltes	314
Berberis	253
Betula	214
Bitumen	334
Blasia	230
Blennius	70
Boletus	251
Bolus	293
Bos	10
Breccia	328
Bromus	158
Bryum	228
Buccinum	135
Bu.	

Bunias	200	Cucubalus	183
Byssus	250	Culex	98
		Cuprum	341
C.		Curculio	86
Calcareus	269	Cyclopterus	61
Calcedonius	279	Cynofurus	157
Callitriche	151	Cyprinus	84
Caltha	195		
Campanula	165	D.	
Cancer	106	Delphinus	14
Canis	6	Dentalium	140
Capra	9	Dermestes	86
Carabus	88	Doris	116
Cardamine	199	Draba	198
Cardium	128	Drosera	170
Carduus	205	Dryas	191
Carex	211	Dytiscus	87
Carum	169		
Cerambyx	87	E.	
Cerastium	186	Echeneis	70
Ceratophyllum	216	Echinus	124
Cervus	8	Echium	164
Chara	238	Elvela	251
Charadrius	48	Electrum	338
Cheiranthus	255	Elymus	158
Chimæra	61	Emberiza	52
Chiton	125	Empetrum	218
Chrysanthemum	207	Epilobium	176
Cimex	89	Eqvisetum	222
Cistela	85	Equus	10
Clavaria	251	Erica	178
Clupea	82	Erigeron	206
Cochlearia	199 - 262	Eriophorum	154
Columba	51	Efox	82
Colymbus	34	Euphrasia	197
Comaram	191		
Conferva	249	F.	
Convallaria	172	Falco	19
Corallina	143	Fasciola	114
Corneus	298	Felis	7
Corvus	19	Ferrum	342
Cottus	70	Festuca	157
Crystallus	279	Flu.	

I. Register.

393

Flustra	142
Fontinalis	228
Fragaria	188
Fringilla	52
Fucus	238
Fusus	136

G.

Gadus	64
Gagas	334
Galeopsis	196
Galium	160
Gasterosteus	73
Gentiana	166
Geranium	201
Geum	190
Glaux	166
Gnaphalium	206
Gordius	112
Gypsum	276
Granatus	286

H.

Hæmotites	342
Hæmatopus	49
Helix	138
Hieracium	204
Hippobosca	102
Hippuris	151
Hirudo	114
Hirundo	54
Holcus	221
Holothuria	120
Homo	1
Humus	319
Hydra	143
Hydrocotyle	167
Hypnum	229

I.

Iaspis	284
Ichneumon	93
Imperatoria	169
Isis	142

Iuncus	172
Iungermannia	229
Iuniperus	220

K.

Kænigia	159
---------	-----

L.

Lamium	196
Larus	41
Lathyrus	202
Leontodon	203
Lepas	125
Lepisma	102
Lepus	8
Lernæa	121
Lichen	230
Lignum fossilæ	337
Ligusticum	167
Limax	115
Limosella	197
Lithanthrax	335
Linum	170
Lophius	61
Lotus	203
Lumbicus	113
Lupinus	255
Lychnis	185
Lycoperdon	252
Lycopodium	226

M.

Magnesia	276
Malva	255
Mammaria	118
Marchantia	229
Marmor	269
Matricaria	206
Medusa	122
Menyanthes	164
Mergus	26
Mica	300
Milium	156

Mille-

Millepora	141.147
Mnium	297
Molybdæna	343
Monoculus	111
Monodon	13
Montia	159
Motacilla	52
Mucor	252
Muræna	62
Murex	136
Mus	8
Musca	96
Mya	127
Myosotis	163
Myriophyllum	216
Mytilus	132

N.

Nardus	155
Nereis	118
Nerita	137
Nigella	255
Nitrum	333

O.

Oculus mundi	280
Oniscus	110
Onyx	282
Opalus	279
Ophioglossum	226
Ophrys	210
Orchis	208
Osmunda	223
Ostrea	130
Ovis	9

P.

Papaver	192
Paris	179
Parnassia	169
Pastinaca	261
Patella	139

Pecten	131
Pedicularis	179
Pediculus	102
Pelecanus	32
Perca	84
Peziza	251
Phalæna	90
Phalangium	104
Phascum	228
Phleum	155
Phoca	2
Pholas	127
Phryganea	91
Physeter	14
Pingvula	153
Pisum	202
Plantago	161
Pleuronectes	71
Poa	157
Podura	102
Polygala	202
Polygonum	179
Polypodium	224
Polytrichum	227
Porphyrus	311
Potamogeton	162
Potentilla	189
Primula	164
Procellaria	29
Prunella	196
Pulex	103
Pulmonaria	163
Pumex	322
Pyrola	181

Q.

Quartzum	278
----------	-----

R.

Raja	55
Ranunculus	193
Reseda	255
Rhinanthus	197
Rho-	

Rhodiola	219
Riccia	230
Rubus	188
Rumex	173

S.

Sabella	141
Sagina	163
Salia	331
Salix	216
Salmo	74
Sangvisforba	163
Satyrium	209
Saxifraga	181
Saxum	309
Scabiosa	159
Seandix	261
Scarabæus	85
Schirlea	287
Scirpus	153
Schistus	299
Scleranthus	183
Scolopax	44
Scoria	323
Scrophularia	255
Sedum	184
Senecio	226
Sepia	121
Serpula	140
Serratula	205
Sertularia	143
Sibaldia	171
Silene	183
Silpha	87
Sifymbrium	200
Sorbus	186
Sparganium	211
Spathum	271
Spargula	186
Sphagnum	227
Spiræa	188
Spongia	143
Sqvalus	57

Stalactites	280
Staphylinus	88
Statice	170
Stellavia	184
Steatites	298
Sterna	43
Strix	19
Subularia	198
Suillus	275
Sulphur	338
Sus	12
Swertia	166

T.

Tænia	144
Targionia	229
Tellina	128
Tenthredo	92
Teredo	141
Tetrao	49
Thalictrum	192
Thlaspi	198
Thymus	195
Tillæa	163
Tipula	93
Tophus	277
Tormentilla	191
Tremella	238
Trichechus	1
Trichiurus	63
Trifolium	203
Triglochin	175
Tringa	45
Triticum	158
Trochus	137
Turbo	137
Turdus	51

U.

Ulva	248
Ursus	7
Urtica	215
Vac.	

Vaccinium	177	Vitriolum	332
Valeriana	153	Vultur	18
Venus	130		
Veronica	151	Z.	
Vicia	202	Zeolithes	301
Viola	208	Zostera	210

II. Register

over

de Islandske Navne.

A.

A	
Aldalblaber	Side 134
Lyng	177
Agat	334
Alft	19
Alfa	27. 37
Andar, nefia	13
Arfi	169
Ari	18
Audnu-titlingr	52
Augna-fræ	185
Augna-gras	197
Aurridi	75

B.

Baldurs-bræ	206
Barna-mosi	227
Baru-skiel	128
Bauna-gras	203
Bein-Hakall	60
Bein-vidir	217
Beiti-lyng	178
Beitu-madlr	113
Bekri	46
Belgia-pang	238
Bellris-pari	245

Bergbui	Side 127
Beria-arst	184
Bialla	244
Biart-all	62
Bisu-kolla	204
Birki, Biort	214
Blaber	178
Bla-gryti	314
Bla-gummi	61
Bla-flukka	165
Blakolls-ond	25. 26
Blamar	102
Bla-pofi	123
Bleikia	80. 287
Blod-berg	195
Blod-soley	208
Blod-suga	115
Blodru-selr	2
Blodru-skeri	117
Bobbi	137
Bolu-pang	238
Brekku-gras	235
Brekku-snigill	115
Brennu-netla	215
Brennu-soley	193
Brennu-steinu	338
Brim-butr	120
Brim-dusa	24
Brimill	

Brimill	5
Brim-ond	24
Brodðamus	71
Brun-fluffa	87
Brusi	36
Brynis-steinn	312
Bronn-gros	209:210
Burðvalr, Buri	14
Burkni	219:224
Burfr	253
Burn	219:224

D.

Diapa-gras	167
Dila skarfr	32
Dili	122
Dorðingull	105
Drubi	32
Drumb-nesia	27
Dufa	51
Duf-ond	26
Dverga-soley	194
Dverg-ond	26

E.

Eggla-fongr	135
Eggla-fiðr	253
Eingia-rosa	191
Einir, Einiber	22
Elfu-gras	209
Elting	222
Ela	53
Esfi-gras	223
Eyr	341
Eyra-ros	176

F.

Fagra fluga	98
Falki	19
Fardaga-fal	173
Fe-buga	137
Felir-jurt	253
Fenir-jurt	253

Fergin	249
Fialla-fíll	190
Fialla-gros	146, 226, 235, 248
Fialla-fongulo	105
Fiall-dala	190
Fiall-drapi eller Fiall-brapi	50, 215
Fianda-sela	205
Fiar-hunde	6
Fidrilldi	90
Fifa	154
Fifill	150, 204
Finnunge	155, 172
Fiola	208
Fiofi	17
Fifi-sveppe	252
Fiff-maur	104
Fiogralausa-smari	179
Fiol-fetingr	143
Fioru-gros	248
Fioru-madr	113
Fioru-pipur	146
Flaga-soley	253
Flo	103
Floar-jurt	179
Flydra	71
Flækla	202
Fox-gras	155
Fryg-tar-gras	209
Fugla-tungur	161
Fylingr	29
Færlus	102

G.

Galldra-fluga	95
Gambr-mofi	229
Garda-sol	221
Geir-fugl	28
Geir-laufr	253
Geir-nest	82
Geir-nytt	61
Geir-reyður	17
Geit	9

Geitna.

Geitna: nioli	169
Geitna: skof	236
Gellðinga: hnappur	170
Gesta: fluga	90
Gia: tassa	121
Gígjar: þuss	120
Gímur: skiel	129. 130
Glugga: skiel	131
Gorkula	251. 252
Gou: bitill	222. 223
Gou: titlingr	52
Grad: rot	209
Graf: ond	26
Gra: gas	20
Gra: jur	205
Gram: selt	5
Gra: fleppa	61. 62
Gras: vidir	217
Gras: ond	25
Gra: vidir	217
Greidu: rot	219
Greipu: luda	71
Grom: bitill	222
Græði: sula	61
Græði: sveppur	252
Græn: hofda	26
Grænlands: ogn	110
Gula: madra	160
Gull: beri	105
Gullin: toppa	170
Gull: toppur	183
Gull: varta	85
Gul: vidir	218
Gul: ond	27
Gvondar: ber	222
Gvondar: grös	248

H.

Haf: fru, Haf: gvgia	17
Haf: hrudrall	126
Haf: longr	119. 136
Haf: mus	61
Haf:	57

Haf: selt	3
Haf: silð	82
Haf: skumr	43
Haf: sula	34
Haf: tassa	121
Haf: tirdill	29
Haga: gravidir	218
Há: hrynningr	14
Hakall	57
Halkion	29
Halsa: vege	182
Ha: meri	59
Harða: seigiur	183
Ha: vella	23. 27
Hegri	44
Heilaa: fiski	71
Heimilis: nioli, Heimula	173
Hellu: hnodra: rot	219
Hellu: hnodri	184
Hellsingi	20
Hellsingia: nef	126
Hestre	10
Heyló	46. 48
Hjarta: gras	183
Hieri	8
Himbrimi	36
Hionagras	209
Hlyri	64
Hnappa: puntr	253
Hnoda: Konguls	105
Hnufu: baki	13
Hnyðingr	14
Hnyfa	14
Hof: blaska	195
Hof: gresi	195
Hollta: fífill	253
Hollta: rot	170. 183
Hollta: soley	191
Hol: urt	183
Hov: blaska	154. 164
Horn: fili	73. 95
Hrasn	19
Hrasna: fluffa	199

Hrasn:

Hrafn-reyður	13	Jard-lus	85. 103
Hrafn-sönd	26	Jard-reka	45
Hrafn-tinna	284. 329	Jarn	342
Hrafn-tinnu-brodir	329	Jarn-smidr	86. 88
Hrauf	33	Jgul-skier	124
Hraun	323	Jons-gras	152
Hraun-pussa	120	Jsia	64
Hrefna	13	Jotun-uxi	88
Hrein-dyr	8		
Hringa-brof, Hringa-		R.	
stör	213	Rampa-lampi	108
Hringa-nor	5	Rampr, Ramp-seler	4
Hroff-áll	62	Karfi	84
Hrossa-fidrilldi	93	Kar-koli	72
Hrossa-gaufr	44	Kattar-balsam	199
Hrossa-nal	172	Kattar-tunga	161
Hrossa-paungu	242	Katt-hveli	17
Hross-hveli	17	Kaupmans-fidrilldi	90
Hrota	21	Kedu-madfr	144
Hrude-kall	125. 244	Keila	70
Hruta-ber	188	Kelldu-svin	48
Humar	106	Kerlingar-ellbr	252
Hunange-fluga	93	Kil-önd	25
Hunangs-kella	253	Kioi eller Kiovi	43
Hunda-depla	253	Kisu-gras	164
Hunda-fiola	208	Kiæfis-gras	152
Hunda-sura	253	Klada	253
Hund-siffr	14	Klia-griot	298
Hunder	6	Kloung	235. 248
Hus-önd	23	Klo-pang	238
Hver-önd	26	Klumbu-nesia	27
Hvita-biörn	7	Koli	72
Hvita-madra	160	Kol-frabbi	121
Hvitt-hvale	14	Kol-punfr	253
Hvönn	167	Konga-frabbi	106
Hofud-rot	219	Kouu-punge	119
Hor-bruda	253	Kopr	3
Horpu-diffr	131	Korn-sura	179
		Kotung-lauf	217
J.		Kotung-vidir	217
Jacobs-sifill	206	Krafu-skiel	132
Jasni	173. 226	Kria	43
Jard-ber	188	Kroka-gras	202
Jard-humall	207	Kroka-	

Kroka-mari	143
Krofs-fiske	123
Krofs-gras	193
Krydd-sol	142
Kræda	235
Kræfi-ber	50. 218
Kræflingr	132
Kna-lubbi	251
Kununga-kræbbi	106
Kulda-fel	129
Kunnen	169
Kurjel	142
Ku-fel	129. 130
Kverka-gras	162
Kotte	7

L.

Lamba-blom	182. 183
Lamba-gras	183
Lamba-flukka	199
Land-selr	2
Landþings-skrifari	46
Langa	69
Lang-vigia	37
Langvigju-Dud	26
Latra-selr	5
Lausnar-steinn	253
Lax	74
Lifrar-jurt	169
Lions-lappi, Lions-flo	162
Lios-fluga	90
Lilla madra	161
Litunar-gras	201
Litunar-mosi	230. 233
Lo, Loa	48
Loar þrell	46
Lodna	81
Lod-punga	253
Lod-purka	111
Loka-fiodr	197
Lokafiods-brodir	196
Lomr	36
Lóna-soley	194
Lo-punttr	253

Ló taska	56
Lundi	28
Lura ell. Luda	72
Lusa-lyng	218
Lysia-gras	152
Lysku huodri	105
Lyng-bakr	17
Lætia-duttr	48
Lætia-silunge	81
Lætia soley	195

M.

Madka-fluga	96
Madka-gras	253
Madka-mobir	114. 120
Madr	1
Masr	42
Mardindill	141
Mare-ftarni	244
Mar-flo	107
Mar-gas	21
Marg-fætla	106
Mar-glytta	122
Mar-halmr	151. 210
Mar-hnutr	70
Mariu-erla	53
Mariu-gros	235
Mariu-stakr	161
Mariu-vandr	166. 167. 176
Mar-mennill	16
Marmennils-smidi	141. 144
Marmennils-þari	143
Mar-þvari	106
Maur	105
Mela-sol	192
Melr	158
Mel-rakki	6
Meyar-patta	137
Mey-fiske	17
Miad-urt	188
Mialdr	14
Millefolia	207
Mo-frokr	236. 237
Mulningr	180
E c	Munda

Munda-gras	235
Mura, Muru-soley	189
Mus	8
Musar-brodir	53
My, My-vargr	98
Mygla	252
Mykiu-fluga	96
Myra-fisa	154
Myra-sinnungr	172
Myra-fiola	208
Myra-tag	191
Myri-nypa, Myri-fytr,	
Myri-snita	44
Myr-Dnd	26

N.

Nasta gras	159
Na-hvalr	13
Ná-fongr	135
Naut	10
Naut-hveli	17
Netia-sleinn	298
Niadar-vottir	143
Nioli	168

O.

Obba-puntr	253
Odd vari	179
Oðins-hant	46. 238
Olaf-úra	175
Olboga-skell	125. 140. 145
Ominnis-sol	247
Ossa-bjorn	110
Ottis-sol	246

P.

Peninga-gras	197
Petrus-kofa	34
Petrus-fongr	136
Petrus-möld	322
Petrus-soley	191
Pönu skell	140
Pufa bit	159

Pung-arfi	198
Puntr	150. 155

Q.

Qveisu-gras	164. 166. 185
-------------	---------------

R.

Rastr	338
Randa-fluga	96
Randa-vidir	217
Raud birtingr	80
Raud-brestringr	212
Raud-brystingr	47
Raud-depla	253
Raudhofda-Dnd	26
Raud-kembingr	17
Raud-magi	61
Reddu-skell	127
Refir	6
Refs-hali	155
Reidinga-gras	164
Reima-pari	241
Reka my	94
Reyði-kula	251
Reynir	186
Reyr-gress	221
Rindill	53
Ritsa, Ritr	41
Riupa	49
Riupna-lanf	191
Riupna-löng	50. 178. 191
Rogn-kelfi	61
Rostungr	1
Ronir	60

S.

Salt-petr	333
Sam-fletting	202
Sand-loa	48
Sand-miga	128
Sand-migr	127
Sauda-mergr	165
Saud-laufr	175
Saud,	

Saud-quiste	218	Snio-blomstr	182
Sandr	9	Snio titlinge	52
Sef-Dnd	26. 39	Snoka hvoun	168
Sel-gresi	161	Sog-skel	138
Selia	218	Soley	150
Selunge	45. 238	Solseqvia	190
Ser-rendinge	71	Sol-skrifia	52
Sila keppe	86	Sorta	321
Silsri	137	Sortu-lyng	180
Silfur-berg	273	Spoi (Spovi)	45
Sildar-Dgn	42	Star-Dnd	26
Silunge	78	Steina lus	104
Sinu-sinnunge	155	Stein bite	63
Sio-rendur	75	Steinbits-brodir	64
Skarfa-kal	199	Stein-depik	52
Skarfe	32	Steinkol	336
Skari-sifill	253	Stellr	45
Skata	55	Steypi-rendur	13
Skegla	41	Stoff-Dnd	25
Skeluunge	15	Stora-blagresi	201
Skel-fasa	130	Stor-slydra	71
Skeri	117	Storka-blagresi	201
Skeria-steinbitr	70	Straum-Dnd	24
Skogar-nyra	253	Stusa	159
Skogar-prostr	51	Stutt nefia	37
Skolla-finge	226	Styria	61
Skolla-fotr	222	Styris-siffr	70
Skolla-gras	248	Stoff-hveli, Stollur	17
Skolla-har	241	Sund-hani	46
Skolla-reip	188	Sur-kal	175
Skrofa	31	Surtar brande	337
Skumr	43	Surtar-epli	222
Skur-stein	323	Svala	54
Skotu-madr	115	Svanr	19
Slett-bakr	13	Svart-bakr	42
Smá-depla	71	Svart-haftr	57
Smari	203	Svin	12
Smedin-kal	184	Svina-fampr	253
Smidun-leir	297	Sylis-gras	171
Smirill	19	Sæ-buxur	119
Smior-gras	206	Sæ-hvonn	169
Smoff-siffr	122	Sætu-koppar	118. 253
Smyrslinge	127	Sætu-tag	222
		Σ 6 2	251

Sol 245
Solva-mædur 246

S.

Saum-Dud 26
Seista 34

Shara-siffr s. Para-siffr

Sherna s. Perna

Shy-fluga s. Pey-fluga

Shitill s. Pistill

Shorfa-lus s. Porfa-lus

Shorfr s. Porfr

Shri-strendingr s. Pri-stren-
dingr

Shufu-titlingr s. Pufu-tit-
lingr

Shussa skiegg s. Pussa skiegg

Shyrnir s. Pyrnir

Shyrsklingr s. Pyrsklingr

Sialldr 49

Siarna-eling 222

Siarna-flór 213

Sillbra 47

Sinda-skata 56

Soa 6

Sopp-skarfe 33

Sopp-Dud 26. 27

Sorgrasar-alf 47

Sou-gras 155

Sre-maðfr 141

Sroka-gras eller Sroll-

konugras 236

Sronu-sili 64

Sunblada-pang 253

Sungl-jurt 223

Sun-krepia 238

Sodu-sinuunge 155

II.

Uala 19

Umfedmiugs-gras 202

Uinda-fisil 204. 205

Upsi 69

Urðar-burste 253

Urt 5

Urættar-soley 253

Urilegu skarfe 32

Ut-selt 5

B.

Ballar-sura 175

Balla-skodr 253

Balldemars-jurt 253

Ball humall 207

Balska 8

Barys lappi 226

Batna silunge 80

Batns-blama 102

Batns-Dud 26

Beidi-bialla 42

Belans-jurt 153

Betra-selt 5

Betrar blom 182

Betrar-foldi 253

Betrar-laufr 181. 253

Bielindis-jurt 192

Bifr, Bifr-kol 322

Bina gras 209

Bog-meri 63

Bor-sild 83

Bængdila-fluga 94

Bodu-selt 3

P.

Para bellti 245

Para-siffr 68

Paungull 242

Perna 43

Pey-fluga 94

Piofa-rot 252

Pistill 205

Porfa-lus 112

Porfr 65

Prenningar-gras 208

Pri-strendingr 125

Pufu-titlingr 52

Punna-

II. Register.

405

Purna-Pang	238	Uti-Pang	240
Pussa-skegg	143. 249	Utu-tagar	253
Pyttva-Pang	240		
Pyrrir	253		
Pyrrklinge	67		
U.			
Udar-fugl, Udur	21	Udu-skiel	134. 244
Uti-sifill	203	Udustelia-Pang	242. 249
Utinuuxi	88	Ugn	109
Uti-sveppr	251	Orn	18
		Ort	26
		Utu-gras	197.

III. Register

over

de Danske og Norske Navne.

A.			
Al	Side 62	Bekkasin	Side 44
Alarsgrode	182	Berg-Krystal	279
Alat	109	— Læder	301
Årenpriis	161	— Syre	175
Alat	283	Bernsteen	338
Ågerpibe	196	Bierg-Dust	182
Alceruld	154	— Knapper	184
Alke	37	— Krands	181
Alnæver	236	— Krellik	170
Alun	332	— Kap	215
And Utteling	26	— Rose	198
— Fiff	27	— Ruur	125
— Hviin	23	Birk	214
— Land	23	— Pors	215
— Bild	25	— Veste	215
Angelik	167	Biorn	7
Angle-Tasse	23	— Mose	227
Arve	169	Blaabast	159
Åsbest	301	— Bær	177
		— Bielbe	165
		— Hegren	44
		— Knop	159
		— Maage	42
		— Mai	164
		Bladløs	184
		Blad-	
B.			
Baadsmands Buxer	190		
Bafalt	314		

III. Register.

407

Bladtare	245
Blodrod	191
— Strip	197
Blokbær	178
Blyant	343
Bolarleer	293
Bøller	177
Bramgaas	21
Brændenælde	215
Bredflab	61
— Tang	238
Brillesugl	28
Broême	70
Brygde	60
Buddingsteen	318
Buehummer	106
— Tang	238
— Tare	245
Bulleblade	164
Bussing	155

£.

Eachelot 14

३.

Daae	196
Dievelsbid	159
Dobbelt Spat	271
Dryp-Kalcedon	280
Due	51
— Furtel	55
— Ur	177
Dynd Muld	321
Dod Nelde	196
Dov Nelde	196

£.

Ederfugl	21
Enebær	220
Engblomme	195
— Bunte	156
— Duun	154

Engkarse	199
— Knop	159
— Nelliser	185
— Soløie	193
Engelsker	167
Etvær	179

४.

Faar	9
Faaregræs	157
— Tunge	161
Falk	19
Fandens Haand	209
Fastelavns Riis	237
Femfingerurt liden	189
— stor	191
Fedesteen	298
Fjeldfrue	181
— Raabe	162
— Riempe	155
— Maage	217
— Raf	7
— Rug	179
— Rose	181
Fiere Portulak	163
Finne Brist	180
— Skieg	155
Fireblad	180
Fist-And	27
Fiore Kurb }	
— Muns }	46
— Pist }	
Flesme	151
Flyndrer	114
Floielsurt	208
Foreller	81
Forgiet mig ei	163
Fruebar	188
Fuglefrøe	179
— Riød	184
— Viffer	202
Fagri	160

G.

Gaas	20
Gaasblomster	198
— Græs	157
— Het	169
Gadiſſe	23
Gagat	334
Geed	9
Geede-Skiæg	188
Geit-Doan	168
Genſerik	189
Gieslingeblomster	198
Gierdſmutte	54
Gips	276
Groenblomster	199
Glasaaria Lava	329
Glat Engerode	160
Glaubersalt	312
Glimmer	300
Glit	49
Golpe	122
Graaberg	309
Graaggaas	20
— Ei	69
— Eiſten	52
Grauat	286
Gronblad	159
Guds Haand	209
Guld Haar	227
Gulſtearæs	183
Gyldeſlak	255

H.

Haae	57
— Brand	59
— Kierring	57
— Skierding	57
Haarvæxt	152
Hamp-Melde	196
Haneſod	193
— Ram	197

Hare	8
— Ring	179
— Uld	154
Hav-Grue	16
— Heſt	29
— Hymber	36
— Kat	61
— Mand	16
— Salting	175
— Skier	39
— Kal	57
Havrefugl	53
Hedelong	178
Helleberg	309
— Fjyndre	71
— Knop	184
Hermans-Kaal	183
Heſt	10
Heſtebær	181
— Græs	184
— Rumppe	151
— Tang	240
Hofmod	185
Hornfiſk	82
Hornſteen	298
Hvalroſ	2
Hoedſteen	312
Hviidblik	230
— Laaring	32
Hviin Uld	23
Hullet Lava	323
Hummer	106
Hund	6
Hundegræs	158
— Steile	73
Hundrede Knuder	179
Hyrdetaſke	198

J.

Jacob	29
Jan van Gent	34
Jaspis	284
Jern	

Jern	342
Jegler	114
Innocentii-Urt	179
Jomfruen i det grønne	255
Jomfruehaar	227
— Mariæ Sængehalm	160
— Soloie	163
Jonsokgræs	188
Jordbær	188
— Humle	93
Jotiv	43

K.

Kablian	65
Kalcedon	279
Kalksteen	269
Kallgræs	188
Kanariesugl	55
Kat	7
Katte Dyldeurt	198
Kield	49
Kiempemure	312
— Græs	155
Kierring Haar	241
— Rof	222
— Tand	203
Kies	343
Klammerurt	160
Klänner	86
Klapmids	2
Klub-Alke	27
Knoptang	240
Knegræs	158. 186
Kobber	341
Kockeare	199
Koe	10
— Blomme	195
Kogsalt	334
Konefals	49
Kong Salomons Lyse.	
stige	199
Koral	147
Korke	230

Korsblomster	202
— Urt	206
Kraakfot	191
Kragebær	218
— Tæer	193
Krephng	165
Krif And	26
Krop Kirre	43
Krulmose	237
Krystal, see Bergkrystal	
Kuffeluur	135
Kulle	64
Kummen	169

L.

Lang-Nrve	179
Lange	69
Lar	74
Leedelos	156
Lemmike	152
Leerberg	318
Leverurt	169
Liden Bierg-Mellit	170
— Entfian	166
— Elanacurt	179
Lille Solvet	41
Limbendel	186
Lodna	81
Lom	36
Lorpeurt	179
Lugtgræs	156
Lugthirs	156
Lumbergræs	226
Lund-And	23
Lungegræs	181
Lusebær	179
Lyng	178
— Jord	320
Lovesod	161
— Tand	203

M.

Maage, see blaa Maage	
Maane Rude	223
C c 5	Mag

Rodskreppe	173
— spætte	72
— been	45
Roskifer	207
Røn	186
Rorhval	13
Rotteren	41

S.

Salting	175
Salter	331
Salpeter	333
St. Hansløg	184
— Innocentiurt	179
Sandsteen	318
— Grævling	64
— Sile	64
Sangræs	157
— Spring	181
Senegræs	155
Sei, see Graasei	
Seipil	217
Selie	218
Sivegræs	155
Skaalmetang	241
Skalksluger	26
Skarv, see Topffarv	
Skavgræs	223
Skæurt	199
Skind-Tryder	178
Skiorbugræs	199
Skiorl	287
Skore	159
Skovøie	201
Skraae	198
Skralle	198
Skreien	65
Skrubbe	72
Skrukke Trolb	111
Skum Negli	183
Skyefald	238
Slaattemand	197
Smældgræs	197

Smelpung	183
Smørlegger	193
— Urt	193
Sneekof	52
Soeldug	170
Sort Torst	57
Spækhuggeren	14
Spits Strandgræs	175
Spolorm	113
Spove, see Mellemspove	
Sprutstof	168
Spye-Flue	96
Steenbær	188
Steenbider	61
Steenblandet Lava	328
Stændolp	52
— Kul	336
— Sæppe	44
— Sævette	52
Stilling	74
Stinqurt	166
Stinkende Kalksteen	275
Stivmoders-Blomster	208
Stokænder	126
Stort Erichsgræs	199
Stor Femfingerurt	191
Straabær	178
Strandgræs	210
— Havre	158
— Hvede	158
— Isop	166
— Klever	238
— Petersille	167
— Reddi	200
— Sennep	200
— Sile	64
— Sivgræs	175
— Skade	49
— Skur	49
Struntjager	43
Studeknæ	222
Evale (Bye)	54

Svale Hvid:		Tossefugl	28
— Skorsteen:	54	Torsjord	320
— Tagstiæg:		Tranebær	178
Svane	19	Tranehals	201
Svartbag	42	Trapberg	312
Svovel	338	Trættegæs	160
Sviin	12	Trippel-Leer	297
— Steen	275	Troesfører	23
— Tang	238	Troldbær	181
Svnav	161	Troldsmør	238
Syre	175	Tuja jo	43
Søehare	116	Tulip, see Søe-Tulip	
— Rønge	29	Tunge	72
— Papegøje	28	Turtel-Due	55
— Pung	119	Tyr	10
— Rotte	57		
— Skolorm	118		
— Tulip	126		
Sølvurt	189		
Søren Peder	32		

T.

Tandurt	183	Ugle	19
Tægebær	188	— Blad]	179
Tale Trast	52	Ulke	70
Tasseurt	198	Ulsbær	179
Thomas i Gierdet	54		
Terne	43		
Tirutunge	203		
Titting Frøe	179		
Titlinger	67		
Tobis	64		
Torild	190		
Tokne Trold	121		
Tolvmands-Flof	201		
Tomme liden	54		
Tonnorbær	178		
Toppet Havstær	39		
Toppstær	33		
Tormentil	191		
Torff	57		

U.

V.

Valsejord	293
Vand-Angelik	168
— Pøber	179
— Urve	152
— Kalv	87
Veibred	161
— Græs	179
Veirdram	184
— Drav	184
Venusgræs	156
Vibesit	152
Vild And	25
— Baldrian	153
— Erter	202
— Lin	170
— Lobstif	167
— Martsfiøle	208
— Dretunge	164
Vild	

Wild Timian	195	3.	
Wintersugl	52	Zeolit	304
— Grøn	181		
— Lilie	181	D.	
Wippegæs	158	Dienrod	153
Wipstiert	53	— Frost	197
Witriol	332	Dikale	196
Wor Frue Sængehalm	195	Drret	78
Wombesteite	178	Drn	18

Feil ved Citationerne af Flora Danica.

Side.	No.	
154	19	287 læs 167.
156	40	152 l. 157
176	146	læg til Fl. D. 322
182	167	27 l. 28
183	172	læg til Fl. D. 62
—	173	— — — 118
—	176	— — — 61
185	190	— — — 59
197	233	— — — 30
204	263	— — — 501
206	274	— — — 859
212	293	— — — 294
—	299	Fl. D. 284 l. 308
213	307	— 403 l. 159
—	308	— 6406 l. 646
236	464	— 1 l. 767.

Trykfeil og Rettelser.

Side.	Lin.	
27	4	de læs den, it. have læs haver!
42	20	Rogalkensen l. Rognkelsen
47	5	Vesiculatus l. Vesiculosus
56	7	Gang-vaden l. Gagnvaden
60	30	Reynir l. Rynir
64	20	Grærling l. Grævling
89	23	Havnene l. Haverne
94	17	Banden l. Bandet
101	9	Floræ l. Flora
130	2	Rorskiæl l. Roefkiæl
159	19	Blaabaast l. Blaabaß
160	20	om l. som
172	24	Sqvarofus l. Stygius
—	25	Fl. D. slettes ud
183	8	Seleranthus l. Scleranthus
194	8	aqvaticus l. aqvatilis
209	17	Moria l. Morio
227	13	læg til Splachnum
244	15	Stund l. Stund
245	5	Saccharlnus l. Saccharinus
352	31	Tofuls l. Tofulsa

Blennius

Müller sc.

ancer Homaroides .
Kampalampi

Fig. I.

Cancer Homaroides
Kampalampi

Fig. I.

Fig. II.

Millepora a. pag.

Millepora a. pag. 147.

*Marmor album
Venis nigris distinctum
pag. 270.*

Millepora b. pag. 148.

Fig. II. pag. 174

Fig. I. pag. 126.

*Lepas
fistulosa*

Fig. III. pag. 176.

Fiöru = Pipur